

บทที่ 4

บทวิเคราะห์และอภิปรายสมมติฐาน

บทบาทของสตรีในมหากาพย์รามายณะและรามเกียรติ์สามารถศึกษาได้จากฐานะและหน้าที่ของสตรีทั้งในครอบครัวและสังคม สิทธิสตรี การศึกษาของสตรี ตลอดจนค่านิยมเกี่ยวกับสตรีที่ปรากฏในสังคมรามเกียรติ์ ซึ่งสตรีอาจอยู่ในฐานะของภรรยา มารดา พี่น้องหรือบุตร แต่ฐานะที่สำคัญของสตรี คือ ฐานะภรรยาและมารดาซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อของทั้งศาสนาฮินดูและพุทธที่ยกย่องและความสำคัญกับสตรีในฐาณะดังกล่าว โดยทั่วไปฐานะของสตรีค่อนข้างต่ำ กล่าวคือ เป็นผู้ตามฝ่ายชายทั้งในแง่บทบาทการแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจ ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยจะแบ่งการศึกษาบทบาทสตรีในตัวละครเรื่องรามเกียรติ์เป็น 3 บทบาท คือ

1. บทบาทสตรีในฐาณะบุตร
2. บทบาทสตรีในฐาณะภรรยา
3. บทบาทสตรีในฐาณะมารดา

1. บทบาทสตรีในฐาณะบุตรจากเรื่องรามเกียรติ์

บทบาทสตรีในฐาณะบุตรจากเรื่องรามเกียรติ์นั้นค่อนข้างต่ำ เนื่องจากบุตรสาวมักไม่เป็นที่ต้องการของบิดามารดา ซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อของฮินดูที่ว่าต้องการบุตรชายเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้บรรพบุรุษตลอดจนบิดามารดาขึ้นสู่สวรรค์ อีกทั้งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของครอบครัวชาวอารยันในสมัยพระเวทที่ยกย่องบุรุษในฐาณะที่เป็นผู้มีพลังกำลังเหนือกว่า จากความแตกต่างทางสรีระตามทฤษฎีของซิกมันด์ ฟรอยด์นี้เองทำให้บุรุษกลายเป็นผู้นำของสังคมและครอบครัว การนับถือสายตระกูลก็นับทางบิดา ชาวอารยันในอินเดียส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงปศุสัตว์ ซึ่งอาชีพดังกล่าวเป็นอาชีพที่ต้องใช้พลังกำลังมาก บุตรชายจึงเป็นที่ปรารถนาของครอบครัวเพื่อช่วยกันประกอบอาชีพและสืบตระกูล ดังมีข้อความในบทสวดพระเวทแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า “พ่อปรารถนาจะมีบุตรชายถึง 10 คน”¹ จากคติความเชื่อดังกล่าวของอินเดียนั้นได้ถ่ายทอดมายังประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของอินเดีย ได้แก่ พระธรรมศาสตร์ อรรถศาสตร์ ซึ่งต่อมาได้กลายมาเป็นต้นกำเนิดของกฎหมายตราสามดวงของไทย และหลักกฎหมายของประเทศอื่นๆ ในภูมิภาค

¹ ไพฑูรย์ พัฒนยิ่งใหญ่, *ความคิดสำคัญในปรัชญาอินเดีย*. หน้า 76.

แห่งนี้ โดยเฉพาะเรื่องของค่านิยมที่มีความต้องการบุตรชายมากกว่าบุตรสาวเพราะประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมเช่นเดียวกับอินเดีย ดังนั้นค่านิยมเรื่องความต้องการบุตรชายเพื่อมาช่วยเหลืองานดังกล่าวจึงสามารถผสมกลมกลืนเข้ากับสังคมไทยได้โดยง่าย

ดังนั้น จากสภาพความเป็นจริงในสังคมได้ถูกถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมโดยผู้สร้างสรรค์สะท้อนให้เห็นถึงตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์พบว่าบทบาทของสตรีในฐานะบุตรก่อนข้างจะอาภัพ เนื่องจากบุตรสาวไม่เป็นที่ต้องการของบิดามารดา ไม่มีบทสวดหรือการประกอบพิธีกรรมอ่อนวอนต่อเทพเจ้าเพื่อต้องการของบุตรสาว ในขณะที่มีพิธีกรรมใหญ่โตเพื่อของบุตรชาย ทั้งนี้เพราะความเชื่อหลักที่ว่า "บุตรชายจะเป็นผู้สืบสกุล" ซึ่งค่านิยมดังกล่าวได้มีปรากฏในเรื่องรามเกียรติ์และมหากาพย์รามายณะตอนท้าวทศรถได้ประกอบพิธีกรรมบวงสรวงขอพระโอรส ความว่า

ตัวอย่างในเรื่องรามเกียรติ์ ท้าวทศรถได้ปรึกษาพระฤาษีวิเชียร ฤๅษีสวามิตร พระฤาษีวชัฏคิและพระฤาษีภราวาษมนิถึงการประกอบพิธีกรรมเพื่อขอบุตร โดยมีฤาษีกลไกโกฏเป็นพระประธานในพิธี ดังนี้

“เมื่อนั้น	ท้าวทศรถรังสรรค์
ครั้นเห็นคณะพระนักธรรม	อภิวันท์แล้วมีบัญชา
ซึ่งให้นิมนต์มาในทั้งนี้	ด้วยมีประสงค์จะปรึกษา
ตัวข้าครอบครองสวรรยา	อายุสังขารก็ล่วงไป
อันเกิดมาเป็นรูปกาย	ที่จะพ้นความตานั้นหาไม่
โยมไร้โอรสยศไกร	จะสืบในสุริยวงศ์ษัตรา
แม้ว่าสิ้นชีพสังขาร	จะเดือดร้อนรำคาญทั้งแหล่งหล้า
อันห่มอุสุรพาลา	ก็ยิ่งจะหยาบชำระวี
ขอพระมหาอาจารย์เจ้า	จงได้โปรดเกล้าเกศี
ช่วยตั้งกระลาภกิจพิธี	ให้มีซึ่งราชโอรส” ²

² พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

หากพิจารณาจากตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์จะพบว่า ตัวละครที่อยู่ในชั้นกษัตริย์ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ ยักษ์หรือลิงมักได้แต่บุตรชายทั้งสิ้น ดังที่ท้าวทศรถหลังจากประกอบพิธีของโอรสนั้นพระมเหสีก็ได้ให้กำเนิดบุตรชายจำนวน 4 คน ดังนี้

1. นางเกาสุริยา มารดาของพระราม
2. นางไภยเกษี มารดาของพระพรต
3. นางสมุทรวเทวี มารดาของพระลักษมณ์และพระสัตรุต

ท้าวลัสเตียนมีมเหสี 5 องค์ ได้ให้กำเนิดโอรสเกือบทั้งสิ้นยกเว้นนางสุรปนาซึ่งเป็นธิดาองค์เดียวแต่ถึงอย่างไรผู้สร้างสรรค์ก็สร้างให้ตัวนางสุรปนามีความบกพร่องในคุณสมบัติของสตรีที่สังคมต้องการ ดังนี้

1. นางศรีสุนันทา มารดาของกุเรปัน
2. นางจิตรมาลี มารดาของทัพนาสูร
3. นางสุพรรณมาลัย มารดาของอัศธาตา
4. นางวรประไล มารดาของมารัน
5. นางรัชฎา มารดาของทศกัณฐ์ กุมภกรรณ พิเภก ขร ทูษณ์ ตรีเศียรและนางสุรปนา

ขณะที่ทศกัณฐ์ในรามเกียรติ์แม้จะมีธิดาแต่บทบาทสำคัญในการช่วยบิดาทำสงครามกับพระรามมักอยู่ที่โอรสทั้งสิ้น ธิดาองค์เดียวของทศกัณฐ์ที่มีบทบาท คือ นางสุพรรณมัจฉาแต่ก็เป็นธิดาที่ไม่ได้มีความใกล้ชิดเลยนอกจากมาช่วยบิดาตองถนงเท่านั้น โดยไม่นับรวมนางสีดาซึ่งทศกัณฐ์ไม่ได้เลี้ยงดูนางเลยจนผู้อ่านไม่ได้มีความรู้สึกว่านางเป็นธิดาของทศกัณฐ์หรือแม้แต่พาลีซึ่งมีองค์เป็นบุตรชายอันเกิดจากนางมณฑิลา และหนุมานก็มีบุตรชายเท่านั้น คือ มัจฉานูซึ่งเกิดจากนางสุพรรณมัจฉาและอสุรผัดซึ่งเกิดจากนางเบญจกาย เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าค่านิยมของสังคมให้การยอมรับและมีความต้องการในตัวบุตรชายค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับบุตรสาว จริงอยู่ว่าในเรื่องรามเกียรติ์และมหากาพย์รามายณะบุตรชายมีสำคัญต่อบิดามารดา มากกว่าบุตรสาว แต่ไม่ใช่ว่าบุตรสาวในเรื่องรามเกียรติ์จะไม่มีบทบาทเลยเพราะตัวละครสตรีบางตัวก็มีบทบาทสำคัญในฐานะบุตรสาวหรือแม้แต่หลานสาวก็ตาม ได้แก่ นางสีดา นางอรุณวดี นางเบญจกาย นางสุพรรณมัจฉา เป็นต้น

โดยงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาเปรียบเทียบนางสีดาในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์และมหากาพย์รามายณะ โดยมุ่งเน้นไปที่บทบาทของความเป็นบุตร, ภรรยาและมารดา เนื่องด้วยเป็นบทบาทที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของนางสีดาอย่างชัดเจน ดังที่สังคม

ยกย่องให้นางสีดาเป็นตัวอย่างของสตรีในวรรณกรรมที่มีคุณสมบัติเปรียบพร้อมเหมาะสมกับที่สตรีทั่วไปสมควรจะยึดเป็นแบบอย่าง ดังนี้

1.1 บทวิเคราะห์บทบาทของนางสีดาในฐานะบุตรจากเรื่องรามเกียรติ์

บทบาทความเป็นบุตรของนางสีดาในเรื่องรามเกียรติ์และมหากาพย์รามายณะ นั้นอาจกล่าวได้ว่ามีความคล้ายคลึงกันพอสมควร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องแบบฉบับของความเป็นบุตรสาวที่ดี มีความกตัญญูรู้คุณ เคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนอบรมและปฏิบัติตนตามความเห็นชอบของบิดามารดา ผู้วิจัยต้องการเปรียบเทียบถึงความเหมือนและความแตกต่างของนางสีดาในบทบาทของบุตรระหว่างรามเกียรติ์ของไทยและรามายณะของอินเดียภายใต้บริบทของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม วรรณกรรมกับสังคม สตรีนิยม ระบบปีตาธิปไตย บทบาทเพศค่านิยมและคติความเชื่อของสังคมทั้งสองประเทศ ดังนี้

1.1.1 ตอนกำเนิดนางสีดา

ชาติกำเนิดเดิมของนางสีดา คือ พระลักษมีพระมเหสีฝ่ายขวาของพระนารายณ์ โดยพระนางได้อวตารลงมาเป็นนางสีดา ธิดาของทศกัณฐ์กับนางมณฑิลาแห่งกรุงลงกาตามใ้โองการของพระอิศวรเพื่อช่วยสร้างความชอบธรรมแก่พระนารายณ์ในการปราบทศกัณฐ์ โดยนางสีดามีพี่น้องร่วมครรรภ์มารดาเดียวกัน ได้แก่ องคต รณพักตร์ (ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็นอินทรชิต ภายหลังรบชนะพระอินทร์) และไพนาสุริยวงศ์

ท้าวทศรถตั้งพิธีขอโอรสและพระอิศวรมีโองการให้พระนารายณ์อวตารเพื่อปราบทศกัณฐ์

สำหรับกำเนิดนางสีดานั้นมีสาเหตุจากท้าวทศรถแห่งกรุงอโยธยาผู้ที่มีหน้าที่คอยปราบอาชรรณ์แต่พระองค์ไม่มีพระโอรสจึงได้ประกอบพิธีกรรมขอโอรสจากเทพเจ้าโดยมีพระฤาษีโลกิโกฏเป็นประธานในพิธี ซึ่งได้ทูลขอพระนารายณ์จากพระอิศวรเพื่อให้อวตารไปปราบพวกยักษ์อสูรพิฆาตโลกทั้ง 3 จะได้รับเย็นเป็นสุข พระอิศวรเห็นว่าในขณะนี้โลกได้เข้าสู่ "ไตรตายุค" โลกจึงเกิดทุกข์เข็ญซึ่งได้เวลาอันควรแล้วที่พระนารายณ์ต้องอวตารลงไปปราบยุคเข็ญแล้วเช่นกัน จึงให้พระอินทร์ไปเชิญพระนารายณ์มาเฝ้า ความว่า

"
เห็นแต่ทศรถสุริย์วงศ์	เป็นพงศ์บรมจักรกฤษณ์
เหมือนฉัตรแก้วกันโมลิต	ทุกทิศได้ฟังบทมาลัย
เธอก็ไร้ไอรสยศยง	จะสืบวงศ์กษัตริย์มหาศาล
ขอเชิญนารายณ์อวตาร	ไปปราบพวกพาลอสุรี
จะได้เย็นใจทั้งไตรจักร	เป็นปิ่นปักเคียรเกล้าเกศี
จะปรากฏพระยศทั่วธานี	พระโมลีจงบเมตตาฯ ³
เมื่อนั้น	พระอิศวรบรมนาถา
ได้ฟังมีเทวบัญชา	ไม่แจ้งกิจจาฤกอันใด
ปางนี้ก็เป็นไตรดายุค	จึงเกิดทุกข์โดยโลกวิสัย
ซึ่งจะให้นารายณ์ลงไป	ก็ต้องในไวคุณรัฐอวตาร
ว่าแล้วจึงองค์พระศลี	มีเทวราชบรรหาร
ตรัสสั่งแก้ห้วงมัจฉวน	ท่านจงไปเชิญนารายณ์มาฯ" ⁴

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระอิศวรในฐานะมหาเทพมีความยิ่งใหญ่และมีอำนาจในการบันดาลสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามความต้องการของตนโดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่ตามมาในภายหลังซึ่งเป็นเพราะคติความเชื่อของศาสนาฮินดูซึ่งถือว่าพระอิศวรเป็นเทพเจ้าสูงสุด คติความเชื่อดังกล่าวได้หลังไหลมาพร้อมกับวัฒนธรรมของอินเดียที่เข้ามาในประเทศไทยถึงแม้ว่าประเทศไทยจะนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติก็ตาม แต่เนื่องด้วยวัฒนธรรมอินเดียซึ่งเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประกอบกับอุปนิสัยของคนไทยจึงทำให้คติความเชื่อดังกล่าวสามารถผสมกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมดั้งเดิมได้ โดยไม่มีผลกระทบร้ายแรงแต่อย่างใด

ดังนั้น ในรามเกียรติ์ของไทยบทบาทความเป็นมหาเทพของพระอิศวรจึงยังคงอยู่ ซึ่งอาจพิจารณาจากบทบาทของพระอิศวรในหลายตอนของรามเกียรติ์ เช่น การประทานนิ้วเพชรให้แก่คนทุกจนก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่เหล่าเทวดาจนร้อนถึงพระนารายณ์ต้องมาปราบ ซึ่งก็เป็นเพราะโองการของพระอิศวรนั่นเอง รวมทั้งการที่ทำให้โลกเกิด "ไตรดายุค" ในบทกลอนดังกล่าวข้างต้นก็เป็นเพราะความมีอำนาจและจิตใจของพระพรหม พระนารายณ์และโดยเฉพาะ

³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

⁴ เรื่องเดียวกัน.

พระอิศวรที่ประสาทรและมอบเทพอาวุธให้แก่บรรดายักษ์ทั้งหลาย พวกยักษ์จึงหลงในอิทธิฤทธิ์ที่ตนมีจนทำให้เกิดความเดือดร้อน ในบทกลอนที่ว่า "ด้วยสามพระเป็นเจ้าประสาทร ทั้งอาวุธ ศิลป์ศรแก่ยักษ์"⁵

อีกทั้งการที่ท้าวทศรถประกอบพิธีของโอรสนั้นสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมที่มีความต้องการในตัวบุตรชายมากกว่าบุตรสาวซึ่งประเทศไทยก็ได้รับเอาค่านิยมดังกล่าวมาจากประเทศอินเดียตามคติความเชื่อของฮินดูที่ว่าต้องการบุตรชายเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้บรรพบุรุษตลอดจนบิดามารดาชั้นสุวรรค์ และสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของครอบครัวชาวอารยันในสมัยพระเวทที่ยกย่องบุรุษในฐานะที่เป็นผู้มีพลังกำลังเหนือกว่า จากความแตกต่างทางสรีระตามทฤษฎีของซิมันด์ ฟรอยด์นี่เองทำให้บุรุษกลายเป็นผู้นำของสังคมและครอบครัว การนับถือสายตระกูลก็นับทางบิดา ชาวอารยันในอินเดียส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงปศุสัตว์ ซึ่งอาชีพดังกล่าวเป็นอาชีพที่ต้องใช้พลังกำลังมาก บุตรชายจึงเป็นที่ปรารถนาของครอบครัวเพื่อช่วยกันประกอบอาชีพและสืบตระกูล ดังมีข้อความในบทสวดพระเวทแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า "พ่อปรารถนาจะมีบุตรชายถึง 10 คน"⁶ ดังนั้น ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเกษตรกรรมเช่นเดียวกับอินเดีย ค่านิยมเรื่องความต้องการบุตรชายเพื่อมาช่วยเหลืองานดังกล่าวจึงสามารถผสมกลมกลืนเข้ากับสังคมไทยได้โดยง่าย

จากสภาพความเป็นจริงในสังคมได้ถูกถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมโดยผู้สร้างสรรค์สะท้อนให้เห็นถึงตัวละครในในเรื่องรามเกียรติ์ว่าบทบาทของสตรีในฐานะบุตรค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับบุตรชาย เนื่องจากไม่มีตอนใดที่แสดงให้เห็นว่ามีบทสวดหรือการประกอบพิธีกรรมอ่อนวอนต่อเทพเจ้าเพื่อต้องการของบุตรสาว ในขณะที่มีพิธีกรรมใหญ่โตเพื่อของบุตรชายทั้งนี้เพราะความเชื่อหลักที่ว่า "บุตรชายจะเป็นผู้สืบสกุล" ซึ่งค่านิยมดังกล่าวได้มีปรากฏในเรื่องรามเกียรติ์และมหากาพย์รามายณะตอนท้าวทศรถได้ประกอบพิธีกรรมบวงสรวงขอพระโอรสจากบทกลอนดังกล่าวข้างต้น

พระนารายณ์ขอพระลักษมีอวตารเป็นนางสีดา

ณ เกษียรสมุทรพระนารายณ์ทรงบรรทมอยู่บนบัลลังก์นาค พระลักษมีอยู่เบื้องขวา นางพระศรีอยู่เบื้องซ้าย โดยพระลักษมีได้กล่าวกับพระอินทร์ที่รับโองการพระอิศวร

⁵ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

⁶ ไพฑูรย์ พัฒนยิ่งใหญ่, ความคิดสำคัญในปรัชญาอินเดีย. หน้า 76.

ที่เชิญพระนารายณ์ไปเข้าเฝ้าว่าพระนารายณ์พึงบรรทมหากปลุกก็เกรงจะได้รับโทษ พระอินทร์จึงเป่าสังข์ ฝูงเทวาก็บรรเลงพิณ ตีกลองก็ยกกองพระนารายณ์สะดุ้งตื่นจึงได้อันเชิญไปเฝ้าพระอิศวร เมื่อทราบถึงสาเหตุที่ต้องเข้าเฝ้าพระอิศวรแล้วพระนารายณ์ได้ปรารภกับพระลักษมีว่า เคยอวดวาทไปปราบยักษ์ถึง 9 ครั้งแต่ศึกครั้งนี้หนักหนายิ่งกว่าครั้งใดๆ จำเป็นต้องเอาพระลักษมีและสังข์บัลลังก์ไปด้วยกัน จากนั้นจึงเสด็จไปเข้าเฝ้าพระอิศวร ความว่า

“เมื่อนั้น	องค์พระนารายณ์รังสรรค์
พึงท้าวมัทวานเทวัญ	ทรงธรรม์ถวิลจินดา
ตัวกูจะต้องอวดวาท	ไปปราบหมู่มารยักษ์
พวกมันล้วนมีฤทธิ์	ศิลปศาสตราภิเษกพราย
ผู้เดียวจะเคี่ยวฆ่าเชิญ	เห็นจะไม่สำเร็จโดยง่าย
จะแสนลำบากยากกาย	คิดแล้วบ้ายพัคตร์มาบัญชา
ดูกรนงลักษณ์ลักษมี	ชนนี้โลกยอดเสนาหา
ที่อวดวาทไปผลาญอสุรา	แสนเวทนาถึงเก้าครั้ง
บัดนี้อสูรมันมีฤทธิ์	ที่คิดเห็นยากกว่าปางหลัง
ขอเชิญเจ้าผู้ร่วมชีวิต	ทั้งพญาบัลลังก์นาคี
ลงไปช่วยกันปราบยุค	ให้โลกเป็นสุขเกษมศรี
.....” ⁷

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นคู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) ขององค์พระลักษมีและพระนารายณ์ที่ต้องการอยู่ร่วมกันตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นช่วงเวลาสุขหรือทุกข์ก็ตาม ดูได้จากคำกลอนที่ว่า “ที่คิดเห็นยากกว่าปางหลัง ขอเชิญเจ้าผู้ร่วมชีวิต” จากการทำผู้สร้างสรรคได้สร้างให้พระนารายณ์กล่าวถึงพระลักษมีในฐานะผู้ร่วมชีวิตนั้นจะเห็นได้ว่าพระลักษมีต้องอยู่เป็นคู่ของพระนารายณ์ตลอดเวลาซึ่งตามคติความเชื่อของฮินดูนั้นพระนารายณ์ได้อวดวาทครั้งสำคัญทั้งสิ้น 10 ปางและหลายต่อหลายครั้งที่พระลักษมีได้ติดตามพระนารายณ์ลงไปอวดวาทด้วย เช่น เมื่อพระนารายณ์อวดวาทเป็นพระสามน พระลักษมีก็บังเกิดจากดอกบัวเป็นนางปัทมาหรือนางกมลมา เมื่อพระองค์อวดวาทเป็นปรศุราม พระลักษมีก็อวดวาทเป็น

⁷ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

นางธรรณี เมื่อเป็นพระกษณะพระลักษมีก็เป็นนางรุกมินี⁸ ซึ่งในรามเกียรติ์นี้เมื่อพระนารายณ์ต้องอวตารเป็นพระราม ดังนั้นพระลักษมีจึงต้องอวตารเป็นนางสีดา กล่าวโดยสรุป คือ ไม่ว่าพระนารายณ์จะอวตารไปเป็นอะไรก็ตามจะมีพระลักษมีตามเสด็จไปช่วยให้ภารกิจของพระนารายณ์สำเร็จลุล่วงทุกครั้ง

แต่หากมองในมิติของสตรีนิยมแล้วจะพบว่ากรณีที่พระลักษมีต้องตามเสด็จพระนารายณ์ลงไปอวตารเพื่อทำให้ภารกิจของพระองค์ลุล่วงนั้นด้วยความเต็มใจขององค์ลักษมีเอง หรือเป็นเพราะบุรุษมีอำนาจครอบงำสตรีผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่บุรุษอยู่เหนือสตรีจึงเป็นสาเหตุให้พระลักษมีต้องทำตามคำสั่งของพระนารายณ์ทั้งที่เต็มใจหรือไม่ก็ตาม เนื่องจากไม่อาจทัดทานคำสั่งของพระนารายณ์ผู้เป็นสามีได้ โดยจากคำสอนในเรื่องหน้าที่ของภรรยาที่มีต่อสามี คือ ต้องปรนนิบัติสามีไม่ให้ขาดตกบกพร่องและทำทุกอย่างเพื่อให้สามีพึงพอใจ ดังนั้นพระลักษมีในฐานะภรรยาจึงต้องทำตามคำสั่งพระนารายณ์ จากตัวอย่างในคำกลอนว่า “คิดแล้วบายพักตร์ มาบัญชา ดูกรนงลักษณ์ลักษมี”⁹ ซึ่งผู้สร้างสรรค์เจตนาที่จะใช้คำว่า “บัญชา” เพื่อสะท้อนถึงอำนาจของพระนารายณ์ที่มีเหนือพระลักษมีนั่นเอง อีกทั้งเพื่อให้พระนารายณ์ปฏิบัติภารกิจได้อย่างสำเร็จลุล่วงพระนางลักษมีจึงต้องถูกผู้สร้างสรรค์นำเข้าสู่กระบวนการ “Dehumanization” คือ การกลายสภาพจากเทพเจ้าอวตารให้เป็นเพียงเครื่องหมายสร้างความชอบธรรมในการปราบทศกัณฐ์ของพระนารายณ์ตามโองการพระอิศวร

จากนั้นพระนารายณ์ได้เข้าเฝ้าพระอิศวรเพื่อทูลว่าพระองค์ได้ตัดสินใจที่จะอวตารเพื่อปราบยักษ์ตามโองการของพระอิศวรโดยมีพระลักษมี คทา จักร สังข์และบัลลังก์นำติดตามไปปฏิบัติภารกิจครั้งนี้ด้วย พระอิศวรจึงทรงตรัสกับพระนารายณ์ว่าพระองค์จะส่งบรรดาวานรให้เป็นทหารเอกคอยช่วยเหลือพระนารายณ์อีกแรง ความว่า

“เมื่อนั้น	พระอิศวรบรมรังสรรค์
ฟังพระภูษพงศ์ทรงสุบรรณ	ทรงธรรมจึงกล่าววาจา
ยุคนี้ก็แจ้งมาแต่ก่อน	ว่าโลกจะเดือดร้อนไปภายหน้า
จึงจัดฝูงเทพโยธา	ไปคอยช่วยเช่นฆ่าราวี
ล้วนกำเนิดเกิดเกิดเป็นกษัตริย์	สุริย์วงศ์จักรพรรดิมหาศาล
ทรงนามพระรามอวตาร	ในสถานกรุงศรีอยุธยา

⁸ ส. พลายน้อย, อมนุษย์นิยาย. (กรุงเทพมหานคร : รวมสาสน์, 2520), หน้า 147.

⁹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

จักรเป็นพระพรตยศยง	ถัดองค์นารายณ์เชษฐา
ฝ่ายบัลลังก์นาคา	เป็นพระลักษมณ์อนุชาฤทธิรอน
อันซึ่งสังข์คทาวราวุธ	เป็นพระสัตรรุชชาญสมร
องค์พระลักษมีบังอร	ไปเกิดในนครลงกา
ชื่อว่าสีदानงลักษณ์	เป็นบุตรทศพัทธ์รยักษา
จงไปศรีสวัสดิ์วัฒนา	อย่ามีโรคาเภทภัยฯ" ¹⁰

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นจะพบว่านอกจากพระนารายณ์จะมีอำนาจสิทธิ์ขาดในการออกคำสั่งแก่บริวารของตนเองซึ่งรวมถึงพระลักษมีด้วยนั้น พระอิศวรในฐานะมหาเทพตามคติความเชื่อของฮินดูสามารถที่จะบันดาลความเป็นไปของทุกสิ่งทุกอย่างได้ทั้งใน 3 โลก พระองค์จึงมีใองการเพิ่มเติมเพื่อให้ทุกอย่างเป็นไปตามความต้องการของพระองค์ เช่น การสร้างบริวารวานรเพื่อให้เป็นทหารคอยช่วยเหลือพระนารายณ์ โดยเฉพาะพระลักษมีที่พระองค์โปรดให้อวตารลงไปเป็นนางสีดาธิดาของทศกัณฐ์ ซึ่งหากมองในมิติของสตรีนิยมแล้วจะพบว่าใองการดังกล่าวเป็นการสะท้อนถึงระบบปิตาธิปไตยอย่างชัดเจน เนื่องจากพระอิศวรถือสิทธิ์ของความเป็นมหาเทพสั่งให้พระลักษมีอวตารเป็นธิดาของทศกัณฐ์ซึ่งได้ชื่อว่าประพฤติพาลและหยาบช้ำ อีกทั้งนางสีดาายังต้องถูกบิดาของตนเองทอดทิ้งและเป็นสาเหตุที่ทำให้บิดาแท้ๆ ของตนถูกสังหารเพราะหากมองในแง่ของศีลธรรมแล้วนางสีดาถือว่าเป็นลูกอกตัญญูไม่ต่างอะไรกับทรมพีถึงแม้ผู้อ่านจะไม่มีความรู้สึกร่วมเลยว่าทศกัณฐ์กับนางสีดาเป็นพ่อลูกกันก็ตาม แต่ทั้งหมดเกิดขึ้นเพราะพระอิศวรหรือผู้สร้างสรรพคตินั้นเองที่มองนางสีดาเป็นเพียงวัตถุทางเพศ

ดังนั้น หากพิจารณาอย่างอย่างถี่ถ้วนจะพบว่าจากบทกลอนตอนนี้ในเรื่องรามเกียรติ์ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของฮินดูสะท้อนผ่านรามเกียรติ์ของไทย ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับ “พระตรีมูรติ” หรือเทพเจ้าทั้ง 3 องค์ คือ พระอิศวร พระนารายณ์และพระพรหม ที่ชาวฮินดูให้ความเคารพเชื่อถือเป็นจำนวนมาก โดยในเรื่องรามเกียรติ์นั้นพระอิศวรถือว่าเป็นมหาเทพคือ เทพเจ้าที่มีอำนาจและมีความยิ่งใหญ่ที่สุดในรามเกียรติ์ เพราะมีหน้าที่และสิทธิ์ขาดที่จะตัดสินใจสิ่งต่างๆ ในส่วนของโลกมนุษย์และสวรรค์ เช่น การตัดสินใจว่าพระนารายณ์สมควรต้องอวตารลงไปเป็นพระรามและยักษ์สมควรถูกทำลาย สำหรับพระนารายณ์ในเรื่องรามเกียรติ์นั้นอาจถือว่าเป็นเทพเจ้าแห่งการปราบปรามโดยได้รับใองการจากพระอิศวรอีกทอดหนึ่ง ตัวอย่างเช่น การปราบหิรันยักษ์ นนทกและทศกัณฐ์ ส่วนพระพรหมนั้นถึงแม้จะไม่มีบทบาทอย่างชัดเจนใน

¹⁰ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

รามเกียรติ์แต่พระองค์ก็เป็นเทพเจ้าที่คอยประทานอาวุธให้แก่ผู้อื่นที่ร้องขอเสมอ อีกทั้งผู้สร้างสรรค์ก็ได้สร้างให้พระพรหมเป็นต้นวงศ์ของกรุงลงกา

นางมณฑิโหมมกลิ้งข้าวทิพย์

เมื่อพระฤๅษีทั้ง 5 ได้เร่งให้ตั้งโรงพิธีเพื่อให้ทันศฤงษเป็นโรจราชมณฑปมี 19 ห้องอยู่ที่หน้าพระลาน รายล้อมด้วยฤๅษีมากมายโดยมีฤๅษี 4 รูปนั่งอยู่ประจำทิศ พระฤๅษีกลไกโกฏเป็นผู้ประกอบพิธีกาลาจีอ่านพระมนตร์สฤๅษีพ เมื่อครบ 3 คืนก็เกิดธรณีเลื่อนลั่นบังเกิดเป็นเปลวควัน อสุรทนต์ถองผุดขึ้นกลางกองไฟ บนถาดมีก้อนข้าวทิพย์ 4 ปั้น กลิ้งหอมฟุ้งไปทุกทิศ

กลิ้งข้าวทิพย์หอมไปถึงกรุงลงกาเมื่อนางมณฑิโหมได้กลิ้งก็นึกอยากกินขึ้นมาเจียนใจจะขาด ทูลขอร้องให้ทศกัณฐ์นำมาให้ไม่เช่นนั้นนางจะต้องสิ้นลมแล้วก็ชวนชบสลับไปทศกัณฐ์จึงสั่งให้นางยักษ์กากนาสูรไปเอามา นางกลายร่างเป็นอิกาตัวใหญ่บินร่อนไปตามกลิ้งจนมาถึงโรงพิธีจึงโฉบลงพั่งโรงพิธีก็แลเห็นยักษ์ชูถาดทองข้าวทิพย์ จึงโฉบลงคาบได้ครึ่งปั้นบินจากไปนำไปถวายทศกัณฐ์ ความว่า

“เมื่อนั้น	ฝ่ายนางมณฑิโหมมารศรี
อยู่ในปราสาทรุจี	เทวีหมอมกลิ้งจับใจ
ให้เกิดเดือดร้อนรำคาญ	จะทนทานความอยากก็ไม่ได้
ประนมกรทูลวอนผัวไป	ภวานายจงทรงพระเมตตา
หอมสิ่งอันใดโอหารส	ปรากฏขับชบนาสา
เมื่อยอยากสุดทนพันปัญญา	ตั้งว่าจะสิ้นชีวัน
มั่นมาตรมิได้ตั้งใจคิด	ชีวิตจะม้วยอาสัญ
ทูลพลางโคกจาบัลย์	ก็ลยาไม่เป็นสมประดีฯ ¹¹
.....
ว่าแล้วสั่งกากนาสูร	ผู้ประยูรญาติอาจหาญ
ท่านจงบินขึ้นคนนาค	ตามกลิ้งหอมหวานนี้ไป
หาให้ทั่วทิศ	เอารสทิพย์มาให้จงได้

¹¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

จะปูนบำเหน็จให้ถึงใจ

โดยในความชอบครั้งนี้¹²

จากบทกลอนดังกล่าวหากจะมองในมิติของสตรีนิยมจะเห็นได้ว่านางมณฑิ
ถึงแม้จะอยู่ในปราสาทที่สวยงามและมีตำแหน่งเป็นถึงมเหสีเอกของทศกัณฐ์แต่เมื่ออยากได้อะไร
กลับต้องพึ่งพาสามีไม่สามารถที่จะทำอะไรได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อของอินเดีย
และส่งต่อมายังประเทศไทยที่ภรรยาจะต้องอยู่ภายใต้อาณัติของสามี ไม่มีสิทธิและอำนาจในการ
ตัดสินใจใดๆ ฉะนั้นเมื่อมีความต้องการหรือประสงค์สิ่งใดก็จำเป็นที่จะต้องร้องขอจากสามี โดย
ทศกัณฐ์ในฐานะสามีที่ดีและต้องการแสดงถึงอำนาจของตนเมื่อภรรยาประสงค์สิ่งใดจึงต้องเสาะ
แสวงมาให้ได้

อย่างไรก็ตาม การที่กานาสูรต้องเป็นผู้รับหน้าที่มานำก่อนข่าวทิพย์ไปให้แก่
นางมณฑิและทศกัณฐ์นั้นก็ เป็นไปตามความประสงค์ของพระอิศวรทั้งสิ้น โดยพระองค์ได้
ประสาทพรให้แก่ฤาษีไกโกฎหลังจากสอนประกอบพิธีกรรมสัจชีพแล้ว ความว่า

“เมื่อนั้น	พระมงกุฎไกรลาสสิงขร
ครั้นสิ้นหมู่เทพนิกร	ภูธรขึ้นชมยินดี
จึงประสาทพระมนตร์สัจชีพให้	พระกไลโกฏฤาษี
จงตั้งกาลากิจพิธี	จะเกิดกองอัคคีขึ้นมา
แล้วจะมีรูปอสูร	ทูนถาดข่าวทิพย์เหนือเกศา
ผุดขึ้นในกลางกาลา	กานาจะโฉบเอาข่าวไป
ฉวยได้แต่ครั้งนั้น	กานั้นจะบินไปทางทิศใต้
จะเกิดสิดาทราม้วย	เป็นไล่เพลิงผลาญอสูร
ยังข่าวสามบันกับกิ่ง	จึงจะเกิดโอรสเรืองศรี
ในกลางอวยุทธธานี	ทั้งสี่เชี่ยวชาญชำนาญฤทธิ” ¹³

¹² พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า 231.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 228.

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นคู่แท้ทางจิตวิญญาณของพระนารายณ์และพระลักษมี (Soul mate) โดยมีข้าวทิพย์เป็นสัญลักษณ์ดังกล่าว ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าพระนารายณ์และพระลักษมีเดิมทีจิตวิญญาณของพระองค์ทั้งคู่รวมอยู่ในข้าวทิพย์ก่อนเดิยวกัน แต่ด้วยภารกิจของพระลักษมีที่ต้องสร้างความชอบธรรมให้แก่พระนารายณ์ในการปราบทศกัณฐ์และโองการของพระอิศวรจึงทำให้ทั้ง 2 พระองค์ต้องแยกจากกัน โดยผู้สร้างสรรคสร้างให้พระอิศวรประสาทพรแก่พระฤาษีว่าจะมีนางกานาสูรินมาโอบเอาข้าวทิพย์ไปครึ่งปั้นและบังเกิดเป็นนางสีดา โดยบทกลอนกล่าวว่

“ช่วยได้แต่ครึ่งปั้น	กานั้นจะบินไปทางทิศใต้
จะเกิดสีดาทรมวย	เป็นไฉ้เพลิงผลาญอสุรี” ¹⁴

อีกทั้งการที่ผู้สร้างสรรคได้สร้างบทกลอนที่ว่า “กานั้นจะบินลงไปทางทิศใต้” หมายถึงกรุงลงกานั้นอยู่ทางทิศใต้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงของสังคมที่ปรากฏในเรื่องรามเกียรติ์ เนื่องจากการรบกันระหว่างพระรามและทศกัณฐ์ในมหากาพย์รามายณะเป็นสัญลักษณ์การรบพุ่งของชาวอารยันและดราวิเดียนโดยท้ายที่สุดอารยันก็เป็นผู้ชนะและขับไล่ชนเผ่าดราวิเดียนจนถอนร่นไปตั้งถิ่นฐานอยู่ทางใต้ของอินเดีย ในฐานะผู้ชนะอารยันก็ได้ตั้งหลักเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นมาจำกัดชาวดราวิเดียนมากมาย เช่น การสร้างวรรณะที่เป็นการแบ่งแยกสีผิวของชาวพื้นเมืองดั้งเดิมที่มีสีด้าและเมื่อสร้างสรรควรรณกรรมขึ้นมาก็สร้างให้เป็นตัวละครฝ่ายยักษ์ เพื่อสร้างความชอบธรรมแก่ตนเองในการรุกรานดราวิเดียนว่าเป็นเรื่องของความถูกต้องและเพื่อไม่ให้สายเลือดของชาวอารยันปะปนกับดราวิเดียนอีกด้วย สำหรับอีกนัยหนึ่งอาจอนุมานได้ว่าคำว่า “ใต้” หมายถึง “ต่ำ” การบินลงทางใต้ของกานาสูริก็แสดงว่ากรุงอโยธยาอยู่ทางเหนือและเจตนาของกวีก็อาจจะหมายถึงฐานะและอำนาจที่เหนือกว่าของพระรามก็เป็นได้

หลังจากที่กานาสูริได้โอบข้าวทิพย์กลับมายังกรุงลงกาแล้วก็ได้นำมาถวายทศกัณฐ์และนางมณฑิไต้เสวยทันที ความว่

“ครั้นถึงลงกาพระนิเวศน์	ก็กลายเพศจากกากปักษา
ถือก่อนข้าวทิพย์โอชา	เข้ามาถวายอสุรี” ¹⁵

¹⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า 228.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 231.

<p>"เมื่อนั้น รับเอาข้าวทิพย์อันโอฬาร รสซาบทุกเส้นโลมา ผิวพรรณผุดผ่องอำไพ</p>	<p>นางมณฑิเวยาวอดสงสาร เยาวมาลัยก็เสวยในทันใด สุธาโภชน์ฟากฟ้าไม่เปรียบได้ พักตร์ดั่งไข่มุขไม่ราศี"¹⁶</p>
---	---

จากบทกลอนดังกล่าวได้แสดงอาการของนางเสวยข้าวทิพย์ว่ารสชาติของข้าวทิพย์ทำให้เกิดความซาบซ่านทุกขุมนชน ผิวพรรณผุดผ่อง หน้านวลเปล่งปลั่งสะท้อนให้เห็นถึงบุญญาธิการของพระลักษมีและความศักดิ์สิทธิ์ของข้าวทิพย์ที่ผ่านการประกอบพิธีกรรมโดยพระฤาษีทั้ง 5 ที่มีตบะญาณแก่กล้า จึงทำให้นางมณฑิเวยามีสง่าราศีเพิ่มขึ้น อีกทั้งอาจอนุมานได้ว่าผู้สร้างสรรค์ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนไทยสมัยโบราณว่าหากสตรีมีครรภ์แล้วมีผิวพรรณ หน้าตาสวยงามจะได้บุตรสาว แต่หากเป็นบุตรชายจะมีลักษณะตรงกันข้าม

นางมณฑิเวยาวอดสงสาร

ตั้งแต่นางมณฑิเวยาวอดสงสารก็ทรงครรภ์กินระยะเวลาถึง 10 เดือน เมื่อครบกำหนดก็คลอดเป็นธิดา มีลักษณะดีเป็นเลิศ กล่าวคือ ผิวพรรณผุดผ่องไร้ราศี แต่กุมารี่ร้องขึ้น 3 ครั้งว่า "ผลาญราชน" (หรือ "ผลาญยักษ์) ทุกคนต่างได้ยินยกเว้นทศกัณฐ์และนาง มณฑิเวย ความว่า

<p>"มาจะกล่าววทไป แต่เสวยข้าวทิพย์พิธีกรรม องค์เจ้าลงกาพญายักษ์ บำรุงรักษาบังอร พอถ้วนกำหนดทศมาส ให้เจ็บปวดครรภ์ก็ลยา เมื่อนั้น ครันได้ศุภฤกษ์ยามดี</p>	<p>ถึงนางมณฑิเวยาวอดสงสาร ก็ทรงครรภ์จำเริญพระอุทร จัดองค์ทรงลักษณะดังอัปสร ถาวรเป็นสุขทุกวันมา ลมกัมมฆवादพัดกล้า ตั้งว่าจะสิ้นสมประดี"¹⁷ นวลนางมณฑิเวยาวอดสงสาร เทวีประสูติพระลูกรัก</p>
---	---

¹⁶ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า 231.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 251.

เป็นบุตรศรีศุภลักษณ์เลิศ	งามประเสริฐดั่งนางโนไตรจักร
ผิวพรรณนวลละอองผ่องพักตร์	ผิดสุริยวงศ์ยักษ์ในลγκα
นางนั้นร้องขึ้นว่าผลาญราพณ์	สามคาบปรากฏถ้วนหน้า
แต่องค์ปีตุเรศมารดา	ไม่ได้ยินวาจาณงลักษณ์" ¹⁸

การที่ผู้สร้างสรรค์สร้างให้ทศกัณฐ์และนางมณฑิมาไม่ได้ยินคำว่า "ผลาญราพณ์" อาจอนุมานได้ว่าบิดาและมารดานั้นย่อมต้องรักลูกของตัวเองทั้งนั้นไม่ว่าจะอยู่ในชนชั้นหรือเผ่าพันธุ์ใดก็ตาม ดังนั้นเรื่องที่ไม่ดีเกี่ยวกับบุตรจึงสามารถมองข้ามไปได้ อีกทั้งการที่ผู้สร้างสรรค์เจตนาที่จะสร้างบทกลอนว่า "ผิดสุริยวงศ์ยักษ์ในลγκα" ก็สามารถอนุมานได้ว่าพระนางลักษมีหรือนางสีดาไม่ได้เป็นเชื้อสายของทศกัณฐ์หรือสมบัตินครลงกาแต่อย่างใด เพียงแต่การที่นางต้องมาเกิดในครรภ์ของนางมณฑิมาเป็นเพราะโองการของพระอิศวรซึ่งเหตุที่เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะผู้สร้างสรรค์ได้สร้างให้ต้นวงศ์ของทศกัณฐ์ คือ พระพรหม ดังนั้นทศกัณฐ์ย่อมมีสายเลือดของพระพรหมผสมอยู่ ด้วยเหตุนี้จากฐานะและชาติกำเนิดของทศกัณฐ์จึงมีบุญบารมีเพียงพอที่จะเป็นผู้ให้กำเนิดนางสีดาร่วมกับนางมณฑิมา

นอกจากนี้ จากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามของคนไทยในอดีตที่มีความยึดถือในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างมาก จะเห็นได้ว่าการทำกิจกรรมต่างๆ ต้องมีการหาฤกษ์เพื่อทำกิจกรรมนั้น ดังตัวอย่างจากบทกลอนที่ว่า "ครันได้ศุภฤกษ์ยามดี" โดยหากพิจารณาจะพบว่าในเรื่องรามเกียรติ์นั้นผู้สร้างสรรค์ได้มีการนำความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามมาผูกพันกับการดำเนินเรื่องอยู่หลายตอน เช่น ตอนตั้งพิธีขำทิพย์มีบทกลอนว่า "ลงในที่หน้าพระลานชัย ให้ทันศุภฤกษ์พวงนี้"¹⁹ หรือตอนที่พระนารายณ์และพระลักษมีพร้อมทั้งบริวารจะอวตารลงมายังโลกมนุษย์มีบทกลอนว่า "ครันได้ศุภฤกษ์สวัสดิ อัญชูลีลาเจ้าโลกา"²⁰ เป็นต้น เพราะคนไทยมีความเชื่อว่าถ้ากระทำการในเวลาที่ไม่เหมาะสม ไม่เป็นมงคล กิจกรรมนั้นก็จะไม่ประสบความสำเร็จ เช่น การที่โอรสฤกษ์ยามในการขึ้นครองราชย์ของพระรามผิดเพราะเทวดาคลใจให้เป็นฤกษ์ของการพลัดพรากแทน ดังนั้นพระรามจึงไม่สามารถขึ้นครองราชย์ได้และต้องออกเดินป่าถึง 14 ปี เหล่านี้จึงเป็นเครื่องยืนยันที่ทำให้เห็นถึงความยึดมั่นในเรื่องฤกษ์ยามของคนไทยในอดีตและยังคงถ่ายทอดมาในสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

¹⁸ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1.. หน้า 252.

¹⁹ .เรื่องเดียวกัน, หน้า 229.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 233.

จากนั้นทศกัณฐ์เรียกให้พิเภกและโอรสทั้งหลายเข้าเฝ้า เพื่อทำนายดวงชะตากุมารี่ โดยพิเภกทำนายว่าพระบุตรเป็นกาลกิณีจะทำลายล้างเผ่าพันธุ์ยักษ์เห็นจะเลี้ยงไว้ไม่ได้ แต่ นางมณโฆไม่เชื่อ ความว่า

<p>“เมื่อนั้น เห็นโฉมธิดายุพาพัศตร์ จึงมีพระบัญชาการ จงไปหาพิเภกอสูรี จึงสอয়ใส่ชะตาพญายักษ์ แล้วสอดด้วยชะตาลงกา จึงทูลว่าพระราชบุตร อันจะเลี้ยงไว้เห็นไม่ได้ ลงกาจะเป็นภัสรมธุลีการ แม่นอาลัยในราชธิดา ทิ้งเสียให้พ้นราคิน</p>	<p>ทศเศียรสุริยวงศ์ทรงจักร ความรักพูนเพิ่มพันทวี สั่งนางพนักงานสาวศรี กับโหราธิบดียื่นมา²¹ ลัคน์จันทร์เป็นกาลกิณี เสาร์ทับลัคนาในราศี จะก่อการกฤลีในเมืองมาร ตั้งหนึ่งกองไฟเผาผลาญ โลหิตเปรียบปานวาริน สุริยวงศ์พรหมาจะสูญสิ้น ในกระแสดินธุ้สาคร²²</p>
---	--

จากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงระบบความเชื่อของคนไทยอีกประเภทหนึ่ง คือ โหราศาสตร์ นอกเหนือไปจากความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามดังที่กล่าวแล้วข้างต้น โดยการที่ผู้สร้างสรรคได้สร้างให้ตัวละครสำคัญ ได้แก่ พิเภก มีความสามารถพิเศษเกี่ยวกับการทำนายสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ เพราะชาติกำเนิดเดิม คือ เทพบุตรเวสสุญาณที่ได้รับคำสั่งจากพระอิศวรให้มาช่วยพระนารายณ์ปราบยักษ์โดยได้มอบแว่นทิพย์อยู่ที่ตาข้างซ้ายของพิเภก เพื่อใช้ในการทำนายต่างๆ ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในการทำนายทายทักกับคนไทยในอดีต จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่าทุกครั้งที่พระมหากษัตริย์ของไทยจะเสด็จสงครามจะต้องมีการเรียกโหรหลวงเข้ามาถวายคำทำนายและบอกวิธีการแก้เคล็ดเพื่อให้รับชัยชนะ ดังนั้นด้วยการ

²¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า 233.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 254.

ให้ความสำคัญของการคำทำนายในสังคมจึงทำให้ผู้สร้างสรรค์สร้างให้ทศกัณฐ์ตัดสินใจเชื่อในคำทำนายดังกล่าวและพร้อมที่จะทิ้งพระธิดาเพื่อเป็นการพ้นภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

จากคำทำนายดังกล่าวมีเพียงนางมณฑิลาผู้เป็นมารดาเท่านั้นที่ไม่เชื่อ ซึ่งเป็นเพราะความรักและความผูกพันของมารดาที่มีต่อบุตรจึงพาลคิดว่าการที่พิเภกทำนายเช่นนั้น เพราะมีความริษยาในตัวพระธิดา ความว่า

เมื่อนั้น	นวลนางมณฑิลาดวงสมร
ฟังพระอนุชาพญากรณ์	บังอรดังหนึ่งจะม้วยมิต
จึงว่าพิเภกนี้อาธรรม์	เสกสรรใส่ลูกกระจริด
สาธารณ์แกล้งผลาญชีวิต	นี่เนื้อมิจิตฉันท์ ²³

ทศกัณฐ์จึงปลอบนางมณฑิลาว่าถ้ายังไม่แน่ใจก็ให้ใครคนอื่นช่วยกันคำนวณอีกครั้ง ทศกัณฐ์จึงได้เรียกประชุมโหรหลวงทั้งหมดเพื่อทำนายอีกครั้งซึ่งผลก็ออกมาตรงกับพิเภก ทศกัณฐ์จึงจำต้องสั่งให้พิเภกนำพระธิดาไปจัดการ โดยพิเภกได้นำพระธิดาใส่ผอบทองแล้วมอบให้กับยักษ์สุกรसारไปทิ้งในแม่น้ำวาลวา เกิดเป็นดอกบัวขนาดเท่ากงจักรผุดขึ้นมารองรับผอบแต่ขุนยักษ์ไม่เห็นจึงกลับเข้าสู่กรุงลงกา ความว่า

“
แม่นเจ้าสงสยอนุชา	โหราก็พร้อมอยู่ที่นี้
จงสอดดูให้รู้ว่าร้ายดี	จนสิ้นที่แห่งแคลงใจ
.....
จึงพร้อมกันสนองพระบัญชา	ว่าชะตาพระธิดาดวงสมร
เป็นศัตรูแก่องค์พระภูธร	ดังราหูจู่จรจับจันทร์
จะเลี้ยงไว้ก็ไม่เป็นประโยชน์	นางจะให้โทษแก่น้ำมัน
จะสิ้นสูญสุริยวงศ์พงศ์พันธุ์	เหมือนกันกับคำพระอนุชาฯ
.....
แล้วสั่งพิเภกอสุรี	ตัวเจ้าผู้ปรีชาหาญ
ลูกเราทรลักษณ์สาธารณ์	ตามแต่ควรการบุราณมาฯ

²³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

เมื่อนั้น	พิภกสุริย์วงศ์ยักษา
จึงเอาผอบรัตนา	เข้ามาใส่พระบุตร ²⁴
.....	
บัดนั้น	จึงสุกสารยักษา
รับผอบจากพระอนุชา	อสุราเหาะไปด้วยฤทธิฯ
ครั้นถึงท่ามกลางสาคร	นามกรวัลวานีศรี
ก็ทิ้งลงในวนวารี	ตามมีบัญญัติพาญายักษ์
ด้วยบุญสมเด็จพระอัคเรศ	เกิดเป็นปฐมเมศเท่างจักร
รับผอบโฉมยงนงลักษณ์	ขุนยักษ์ไม่เห็นก็กลับมา ²⁵

จากบทกลอนดังกล่าวจะเห็นได้ว่าบุตรสาวเปรียบเสมือนสมบัติชิ้นหนึ่งของบิดาที่สามารถทำอะไรก็ได้ เพียงแค่ได้ยินคำทำนายอนาคตซึ่งไม่รู้ว่าจะเป็นความจริงหรือไม่ทศกัณฐ์ก็เกิดความรักตัวกลัวตายหลงลืมหน้าที่ของพ่อที่ดีที่ต้องให้การอุปการะเลี้ยงดูแก่บุตร จึงสั่งให้นางสีดาไปทิ้งยังแม่น้ำโดยไม่ยอมฟังคำทัดทานของนางมณฑิผู้ซึ่งมีฐานะเป็นมารดาผู้ให้กำเนิดนางสีดาที่ย่อมมีความรักผูกพันกับลูกมากกว่าบิดา เพราะต้องอุ้มครรภ์นางสีดามาถึง 10 เดือน ดังคำกลอนที่ว่า “พ่อถ้วนกำหนดทศมาส”²⁶ ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงของสังคมไทยในอดีตที่มีลักษณะครอบครัวแบบพ่อเป็นใหญ่ สามารถคิดตัดสินใจได้ในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว อีกทั้งกระบวนการทิ้งนางสีดาทั้งหลายหากมองในมิติของสตรีนิยมอาจมองได้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นไปตามความต้องการของบุรุษทั้งสิ้น สตรีที่ถึงแม้จะอยู่ในฐานะมารดา也不能มีสิทธิร่วมในการตัดสินใจแต่อย่างใด

อีกทั้งสามารถอนุมานได้ว่า ผู้สร้างสรรคดีต้องการสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการอยากได้บุตรชายมากกว่าบุตรสาวในสังคมอินเดียซึ่งประเทศไทยได้รับค่านิยมดังกล่าวถ่ายทอดผ่านวัฒนธรรมของอินเดียที่แทรกซึมอยู่ในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน เพราะหากมองในมุมกลับว่านางสีดาไม่ได้เป็นหญิง ผู้สร้างสรรคดีอาจไม่สร้างเรื่อง “ผลาญราพณ์ขึ้นมาก็เป็นได้” แต่เนื่องจากนางสีดาเป็นผู้หญิงประกอบกับคำทำนายเรื่องการเป็นกาลกิณีทำให้บิดาไม่ลังเลที่จะนำนางสีดาไปทิ้งเลย เพราะจากบทกลอนข้างต้นไม่มีตอนใดที่เป็นการแสดงให้เห็นว่าทศกัณฐ์เกิด

²⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

254.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 255.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 251.

ความลังเลใจที่จะทิ้งนางสีดา มีเพียงต้องการตอกย้ำให้นางมณฑิลาเชื่อเรื่องคำทำนายเท่านั้นจึงได้ให้ใครคนอื่นทำนายอีกครั้ง และสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความยึดมั่นในความเชื่อเกี่ยวกับคำทำนายที่มีอยู่ในสังคมไทยอย่างแน่นแฟ้นอีกด้วย

อนึ่ง การที่พิเภกต้องทิ้งนางสีดาด้วยการทิ้งผอบลงในแม่น้ำวาลวนั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงฐานะที่สูงส่งของนางสีดาจึงต้องใช้สิ่งที่มีค่าคู่ควรแก่ฐานะของนาง จากนั้นมีดอกบัวผุดขึ้นมารองรับ เป็นสัญลักษณ์ที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการสะท้อนให้เห็นว่า “นางสีดา” เป็น “พระลักษมี” อวตาร เนื่องจากตามคติความเชื่อของศาสนาฮินดูในตำนานการเกิดพระลักษมีนั้นกล่าวว่า “พระนางกำเนิดมาจากทะเลเมื่อคราวเทวดาและอสูรร่วมกันกวนเกษียรสมุทร มือถือดอกบัวลงมากำเนิดในดอกบัวบาน ทำให้พระลักษมีทรงมีหลายพระนาม เช่น ชลธิชา แปลว่า เกิดในน้ำ กษีราพิตยา แปลว่า ลูกสาวแห่งทะเลน้ำนม บัทมาและกมลมา แปลว่า ผุดขึ้นมากลางดอกบัวบานและถือดอกบัวมาด้วย²⁷ เป็นต้น นอกจากนี้การที่ผู้สร้างสรรค์สร้างให้ขุนยักษีนำนางสีดาไปลอยน้ำก็อาจเป็นระบบสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการกำเนิดใหม่ของนางสีดาและเป็นการตอกย้ำภาพลักษณ์ของความเป็นพระนางลักษมีให้เด่นชัด เพราะพระนางลักษมีถือกำเนิดมาจากทะเลซึ่งก็คือ “น้ำ” ในการกวนเกษียรสมุทรดังที่กล่าวแล้วข้างต้นนั่นเอง

1.1.2 พระชนกฤๅษีได้ผอบลอยน้ำ

นางมณีเมขลาผู้รักษาสมุทรไทได้พาฝูงเทพมาช่วยกันปกป้องรักษาพระธิดาในผอบให้ลอยมาหยุดที่ท่าพระชนกฤๅษี ขณะนั้นพระชนกกับนายโสมคนรับใช้กำลังอาบน้ำที่ท่ามองเห็นผอบสีทองอร่ามจึงนำผอบขึ้นฝั่ง

พระชนกฤๅษีเลี้ยงนางสีดา

เมื่อพระชนกฤๅษีเปิดผอบทองออกดูจึงพบกุมารีและเกิดความเอ็นดูโดยเลี้ยงไว้ในฐานะพระธิดา และพระชนกฤๅษีได้อธิษฐานว่า “ขอให้นิ้วชี้มีน้ำนมไหลออกมา” กุมารีจึงได้ดื่มนมจากนิ้วของพระฤๅษีแทนน้ำนมของมารดา โดยมีนายโสมเป็นที่เลี้ยงความว่า

“มาจะกล่าววาทไป	ถึงพระชนกฤๅษี
เคยลงไปสรงวารี	ในท่านที่ไม่เว้นวัน
ครั้นถึงเวลาจึงเรียกโสม	อันชื่อนายโสมคนชยัน

²⁷ ส. พลายน้อย, อมนุษย์นิยาย, หน้า 143 -170.

ให้ถือผ้าชุบอาบพระนักรธรรม์	ก็พากันลงไปยังคงคาช
.....
ฉวยได้ผอบสุวรรณ	พระนักรธรรม์ชูไว้ในหัตถา
ก็ว่ายฝืนคืนกลับเข้ามา	ยังท่ามหาวาริช ²⁸
.....
ถึงฝั่งจึงเปิดผอบมาศ	เห็นอนงค์น้อยนาฏฉลิมาศรี
มีความโสมนัสยินดี	ตั้งได้มณีจักรพรรดิ
.....
ภูก็ไรซึ่งธิดาแลกุมาร	บุญมาพบพานเข้าวันนี้
จะเลี้ยงเป็นธิดาบุญธรรม์	สีบวงศ์ไอศวรรย์เฉลิมศรี
คิดแล้วจึงองค์พระมุนี	ออกวาที่ตั้งสัจจา
เดชะวาสนาเยาวมาลย์	จะเป็นแก่นสารไปภายหน้า
ให้นิ้วชี้เรามีศักดา	เกิดเป็นธรราประโยธ ²⁹

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นถึงเจตนาของผู้สร้างสรรค์ที่ต้องการสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพและอำนาจวาสนาที่สูงส่งของนางสีดา ดังมีปรากฏในตอนที่พระชนกฤาษีเก็บนางสีดาได้ในคำกลอนที่ว่า "ตั้งได้มณีจักรพรรดิ" โดยผู้สร้างสรรค์ได้สรรคำที่จะนำมาเปรียบเทียบกับนางสีดา ซึ่งในที่นี้ได้แสดงให้เห็นว่านางสีดามีค่าเทียบได้กับอัญมณีที่มีค่าสูงสุด และผู้สร้างสรรค์ได้ตอกย้ำให้เห็นถึงสถานภาพของนางสีดาอีกครั้งด้วยการที่สร้างให้พระชนกฤาษีอธิบายว่าหากนางสีดามีวาสนาก็ขอให้นิ้วมือนั้นนำมไหลออกมา ซึ่งคำอธิบายดังกล่าวก็เป็นความจริง

อีกทั้งจากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อของสังคมไทยเกี่ยวกับบุญกรรม โดยบุญหมายถึงความดีหรือคุณงามความดีซึ่งในเรื่องรามเกียรติ์นี้มีการกล่าวอ้างถึงบุญว่าเป็นเหตุให้ประสบกับสิ่งที่ดีงามเพราะทำบุญร่วมกันมา ดังในคำกลอนที่พระฤาษีชนกได้กล่าวรำพึงถึงนางสีดาว่า "ภูก็ไรซึ่งธิดาแลกุมาร บุญมาพบพานเข้าวันนี้"

²⁸ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 257.

พระชนกฤาษีฝั่งนางสีดา

วันเวลาผ่านไปพระฤาษีชนกก็รำพึงถึงตนเองว่าเป็นกษัตริย์เมืองมิลินดาสละราชสมบัติออกบวชเป็นฤาษีก็หวังจะได้ฌาน แต่กลับต้องมาละการบำเพ็ญตบะเพื่อเลี้ยงดูพระธิดา จึงนำพระธิดาไปฝั่งไว้ใต้ต้นไทรใหญ่เพื่อให้เทพเทวดาและพระแม่ธรณีดูแลความว่า

.....

จะเพียรไปในเพศบรรพชิต

อย่าเลยจะเอาไปฝั่งไว้

จะได้บำเพ็ญภาวนา

คิดแล้วจึงเรียกนายโสม

ให้ยกนางใส่ผอบรูจี

“เมื่อนั้น

ซึ่งสิงอยู่รุกข์พระไทร

ได้ฟังพระมหาอาจารย์

มีความเมตตาปราณี

ต่างพาฝูงเทพนิกร

ออกจากวิมานรัตนา

ครั้นถึงนั่งล้อมถนอมเลี้ยง

พิทักษ์รักษาพยาบาล

.....

ก็ติดธุระด้วยพระธิดา

ฝากฝูงเทพไทที่ในป่า

รักษาซึ่งกิจพิธี

เป็นโยมซึ่งเลี้ยงโสมศรี

พระมุนีจับจอบแล้วรีบไปฯ”³⁰

ฝ่ายฝูงเทวาน้อยใหญ่

เทพไทเจ้าป่าพนาลี

อธิษฐานฝังองค์พระลักษมี

บอกกันอึ่งมีเป็นโกลา

ทั้งนางอัปสรพร้อมหน้า

มายังที่ฝั่งเขาวมาลย์ฯ

ซบกลุ่มจាំเรียงเสียงหวาน

มิให้เภทพาลภัยนตฺฯ”³¹

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นจะพบว่าในตอนนี้นอกจากผู้สร้างสรรค์ได้สะท้อนให้เห็นถึงบุญบารมีของนางสีดาดังที่มีเทพเทวดาต่างพากันมาอุปถัมภ์เลี้ยงดูและปกป้องรักษานางสีดาแล้ว ยังเป็นความพยายามตอกย้ำภาพของนางสีดาที่เป็นองค์อวตารของพระนางลักษมีอีก

³⁰ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รวมเกียรติ เล่ม 1. หน้า

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 259.

ครั้งหนึ่งด้วย โดยกล่าวถึงคำอธิษฐานในการฝังนางสีดาของพระชนกฤาษีว่า "อธิษฐานฝังองค์พระลักษมี" และตอนที่ว่า

"เดชะความสัตย์พระมณี ทั้งบุญลักษมีเสนาหา
ก็เกิดเป็นบัวทองโสภา ขึ้นมากกลางหลุมตั้งใจ³²

อนึ่ง บทกลอนดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของอินเดียในเรื่องเกี่ยวกับเทพเจ้าผ่านทางวัฒนธรรมของไทย กล่าวคือ ในสมัยที่ชาวอารยันรุกรานชนเผ่าดราวิเดียนนั้นยังเป็นโลกของเกษตรกรรม ชาวอารยันจึงมีการทำเกษตรกรรมและปศุสัตว์เป็นอาชีพหลัก ดังนั้นเทพเจ้าที่ชาวอารยันนับถือจึงเป็นเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เช่น พระแม่คงคา พระอัคนี พระพายและรวมถึงพระธรณีด้วย จากความเชื่อดังกล่าวของชาวอารยันในฐานะผู้ชนะมีอำนาจในการปกครองดินแดนที่เป็นประเทศอินเดียในสมัยปัจจุบันจึงมีอำนาจในการสร้างวัฒนธรรมและคตินิยมความเชื่อของสังคมขึ้นมา โดยความเชื่อดังกล่าวได้สืบทอดมายังสังคมอินเดียในปัจจุบันรวมถึงการถ่ายทอดไปยังดินแดนต่างๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดียซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย ในรามเกียรติ์นั้นการที่พระชนกฤาษีได้อธิษฐานจิตฝากให้พระแม่ธรณีเป็นผู้ดูแลเป็นเพราะคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงมีความเชื่อว่าพื้นแผ่นดินถูกปกปักษ์รักษาโดยพระแม่ธรณีเช่นเดียวกับชาวอินเดีย ดังนั้นการที่พระชนกฤาษีฝังนางสีดาไว้ในดินจึงต้องอธิษฐานจิตขออนุญาตต่อพระแม่ธรณี

อีกทั้งหากมองในมิติของสตรีนิยมการที่พระฤาษีเห็นว่านางสีดาเป็นอุปสรรคแก่การบำเพ็ญทานสะท้อนให้เห็นถึงสตรีเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงหลักธรรม โดยพระมณูเห็นว่าโดยธรรมชาติแล้วสตรีมีความสามารถที่จะทำให้บุรุษเสียคน จึงเป็นสิ่งที่บุรุษควรพึงระวังให้มากและบุรุษไม่ควรเปิดโอกาสให้ตนต้องอยู่ตามลำพังแม้กับมารดา น้องสาวหรือลูกสาวเพราะกามกิเลส นั้นอาจทำลายได้ทุกคน³³ ดังในคำกลอนที่ว่า "จะเพียรไปในเพศบรรพชิต ก็ติดธุระด้วยพระธิดา"³⁴ ซึ่งเป็นการดูถูกเหยียดหยามและพยายามลดทอนคุณค่าของสตรีด้วยการเสนอ

³² พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า 258.

³³ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ภาพลักษณ์ของสตรีฮินดู: มานวธรรมศาสตร์. หน้า 16.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 257.

ภาพลักษณ์ของสตรีที่เป็นตัวทำลายคุณงามความดี เป็นสัญลักษณ์ของกิเลสตัณหาและกามราคะจนนำไปสู่การแบ่งแยกทางเพศทำให้นุรุษอยู่เหนือกว่าสตรีในทุกด้าน

พระชนกให้นายโสมและเสนาโหดหานางสีดา

เมื่อเวลาผ่านไปได้ 16 ปี พระชนกฤาษียังไม่สามารถบรรลุถึงฌานสมาบัติได้ จึงคิดคืนเข้าสู่เมืองมิติลาและสั่งให้นายโสมขุดหาพระธิดาแต่ไม่เจอ นายโสมจึงเข้าเมืองเพื่อจัดเตรียมขบวนโยธามารับพระชนกคืนสู่เมืองอย่างสมพระเกียรติและนำเอาคันไถและเครื่องมือมาขุดหาพระธิดาก็ไม่พบ ความว่า

“เมื่อนั้น แต่ได้ธิดาในวารี กลับมาตั้งกรรมทำกิจ อันฌานสมาบัติสิ่งใด จนเหนื่อยหน่ายคลายจากความเพียร จะใคร่ลาพรตจากโยคี คิดถึงบุตรโสมตรู ตกใจเรียกนายโสมมา	ฝ่ายพระชนกฤาษี เสียด้วยบารมีฝังไว้ จะให้สำเร็จฤทธิ์จึงได้ จะบังเกิดให้ก็ไม่มี ที่จะเรียนโดยกิจพระฤาษี คืนเข้าบุรีมิติลา ที่ฝังอยู่ใต้ไทรสาขา ก็พากันรีบออกไป ³⁵
.....
แต่รุ่งระแสะหาอยู่ช้านาน นั่งลงทิ้งจอบเสียทันใด	จะพบพานธิดาก็หาไม่ ร้องให้แล้วบอกพระสิทธา ³⁶
.....
“ครั้นถึงราชนิเวศน์ เล่าความแต่ต้นจนปลายไป บัดนั้น ได้ฟังนายโสมก็ปรีดา	แจ้งเหตุแก่ท่านเสนาใหญ่ ตามในคำสั่งพระสิทธาฯ เสนีธิดีซ้ายขวา เร่งรีบตรวจตราเกณฑ์กันฯ ³⁷

35 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า 286.

36 เรื่องเดียวกัน, หน้า 288.

37 เรื่องเดียวกัน

เมื่อนั้น	องค์พระชนกดาบส
เห็นพร้อมโยธาม้ารถ	จึงมีพจนารถตรัสไป
เรานี้ได้ราชาธิดา	มาฝังไว้ใต้ต้นไม้ใหญ่
จงช่วยไถหาอไร	ได้แล้วจะคืนเข้าธานีฯ
.....
กลับไปกลับมาหลายตลบ	จะพบพระธิดากี่หาไม่
ทั้งเหนื่อยทั้งร้อนอ่อนใจ	หยุดลงกราบไหว้พระมุนี ³⁸

จากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่าผู้สร้างสรรค์สร้างให้เห็นถึงสถานภาพที่สูงส่งและบุญญาธิการของนางสีดาโดยแสดงให้เห็นว่าไม่ว่าจะใช้อุปกรณ์เครื่องมือมากมายเพียงใดแต่การที่นางโสมมีสถานภาพเป็นเพียงคนรับใช้จึงไม่มีวาสนาและบุญบารมีเพียงพอที่จะพบนางสีดาซึ่งรวมถึงผู้ที่มีตำแหน่งทางราชการสูงอย่างเหล่าเสนาอำมาตย์ก็ตาม

นอกจากนี้ในบทกลอนดังกล่าวผู้สร้างสรรค์ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตที่เป็นสังคมเกษตรกรรม โดยมีการบรรยายถึงอุปกรณ์และวิธีการที่ใช้ในการขุดหานางสีดา เช่น จอบและวิธีการขุด ไถ เป็นต้น เหล่านี้ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นถึงสังคมเกษตรกรรมทั้งสิ้น

พระฤาษีชนกทรงไถหานางสีดาด้วยตนเอง

พระชนกตกใจมากที่ทำอะไรก็ไม่พบนางสีดาจึงอธิษฐานจิตและลงมือไถด้วยพระองค์เองจนพบดอกบัวทิพย์กลีบแฉ้มบาน มีผอบทองอยู่กลางเกษรเมื่อเปิดผอบออกมาได้พบกับพระธิดาซึ่งมีพระสิริโฉมงดงามยิ่งกว่านางฟ้าในสวรรค์ เจริญวัยได้ 16 ปี ความว่า

“เมื่อนั้น	พระชนกมหาฤาษี
ครั้นไม่พบองค์พระบุตรี	ทุกข์ตั้งชิวี่จะบรรลัย
.....
คิดแล้วจึงตั้งสัจจา	เดชะบุญญาของลูกรัก
จะได้สืบประยูรสุริย์วงศ์	อยู่ด้วยเอกองค์พญาจักร

³⁸ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

เป็นปิ่นอนงค์ทรงลักษณะ	ที่ฟังพำนักพระราชสี
ขอจงพญาอุศุภราช	ชาติโคอาชาเฉลิมศรี
นำให้พบองค์พระบุตร	พระโยคีว่าแล้วไปฯ ³⁹

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นผู้สร้างสรรค์แสดงให้เห็นถึงสถานภาพที่สูงส่งของนางสีดาในฐานะองค์ลักษมีอวตารอีกครั้ง เนื่องจากไม่ว่าข้าราชการบริพารของพระชนกฤาษีจะใช้เครื่องมือและวิธีการใดก็ตามล้วนแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ แต่เมื่อพระชนกฤาษีที่มีสถานภาพเป็นทั้งนักบวชและพระมหากษัตริย์จึงมีความเหมาะสมทั้งทางด้านบุญญาธิการและคุณธรรม เมื่อเป็นผู้ลงมือได้ด้วยพระองค์เองพร้อมทั้งตั้งจิตอธิษฐานจึงประสบผลสำเร็จ ความสำเร็จ

"พบซึ่งดวงทิพย์ปทุมมาลัย	โสภาสกลีบกำนลไส
ส่งกลิ่นหอมรื่นชื่นใจ	อำไพบานแย้มขจายจร
เห็นทั้งผอบสุวรรณรัตน์	จำรัสในห้องเกสร
ตั้งมณฑาทิพย์อรชร	จับแสงทินกรพรายพรรณ
เปิดขึ้นเห็นโฉมพระธิดา	งามยิ่งนางฟ้าในสวรรค์
นรลักษณ์พักตราวิลาวัลย์	รับขวัญแล้วอุ้มนางเทวี
จากผอบสุวรรณบรรจง	รูปทรงเท่านางโนราสี
แรกปฏิสนธิเป็นนารี	ลืบทกปีจำเรณุนัยนาฯ" ⁴⁰

การบรรยายถึงการพบนางสีดาของพระฤาษีชนกในบทกลอนข้างต้นนั้นยังคงเป็นการตอกย้ำภาพของพระลักษมีอวตารอีกครั้ง เนื่องจากไม่ว่าจะเป็นตอนลอยผอบ ตอนฝังดินหรือแม้แต่ตอนขุดหานางสีดานั้น ผู้สร้างสรรค์ใช้ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระลักษมีทั้งสิ้น ดังที่กล่าวแล้วว่าตอนกำเนิดพระลักษมีมีดอกบัวมารองรับพระนาง

³⁹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า 289.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน.

พระชนกฤาษีตั้งชื่อนางสีดา

หลังจากที่พระชนกฤาษีได้พบนางสีดาแล้วนั้น พระชนกฤาษีจึงทรงประทานชื่อว่า "สีดา" ซึ่งแปลว่า "เกิดจากคันไถ" มีที่มาจากตอนที่พระองค์ต้องไถดินด้วยพระองค์เองจึงจะพบนางสีดา ความว่า

“ครั้นถึงอวาสตำหนักไพร	มีใจแสนโสมนัสสา
จึงกล่าวสุนทรพจน์	แก่พระธิดาวิลาวัณย์
ตัวพ่อไร่ราชสุริย์วงศ์	จะดำรงพิภพไอศวรรย์
จึงมาสร้างพรตตบะกรรม	อยู่ในที่อาร์ญศิรี
เป็นกุศลผลบุญยิ่งนัก	จึงได้ลูกรักเฉลิมศรี
สมความปรารถนาในครานี้	ที่จะสืบสุริย์วงศ์ษัตรา
พ่อจะประสาทนามให้	ดวงใจแสนสุดเล่ห์หา
จงชื่อนางสีดา	อันตรรายโรคาอย่าแค้นพานฯ” ⁴¹

จากบทกลอนดังกล่าวผู้สร้างสรรค์ได้สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าและบุญบารมีของนางสีดาอีกครั้งด้วยการที่พระชนกฤาษีได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้พระองค์ได้พบกับนางสีดาว่าเป็นเพราะพระองค์ได้บำเพ็ญตบะในเพศดาบส ดังในกลอนที่ว่า

“จึงมาสร้างพรตตบะกรรม	อยู่ในที่อาร์ญศิรี
เป็นกุศลผลบุญยิ่งนัก	จึงได้ลูกรักเฉลิมศรี” ⁴²

สำหรับการที่ผู้สร้างสรรค์ได้กำหนดชื่อของนางสีดาที่มีความหมายว่า "กำเนิดจากรอยไถ" นั้นนอกจากมาวิธีที่พระชนกฤาษีได้พบนางสีดาแล้ว ยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของสังคมเกษตรกรรม ซึ่งชาวอารยันประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักและเคารพนับถือเทพเจ้าจากธรรมชาติ ดังนั้นการกล่าวถึงนางสีดาว่ามีกำเนิดจากรอยไถจึงอาจอนุมานได้ว่าพระลักษมีอวตารในปางที่เป็นนางสีดานี้เป็นธิดาของพระแม่ธรณี พระชนกฤาษีเป็นเพียงผู้เลี้ยงดู

⁴¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า 289-290.

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 289.

เท่านั้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงเกียรติยศและบุญญาธิการของพระลักษมีในฐานะนางสีดาอย่างเหมาะสม ซึ่งชื่อตัวละครดังกล่าวรวมเกียรติของไทยได้รับถ่ายทอดมาพร้อมกับการรับเนื้อเรื่องของมหากาพย์รามายณะจึงทำให้ในสวนชื่อตัวละครไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงจากเดิมสักเท่าไร

นอกจากนี้ผู้สร้างสรรค์ยังได้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของคนไทยสมัยโบราณที่มักจะมีการอวยพรหรือรับขวัญแก่บุตรภายหลังการเกิดและประกอบกิจกรรมต่างๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลทำอะไรสำเร็จจุล่งไปได้ด้วยดี ซึ่งในที่นี้พระชนกฤาษีรับขวัญนางสีดาด้วยการให้พรภายหลังการตั้งชื่อว่าจะขอให้ปลอดภัยไม่มีโรคภัยใดๆ ดังในคำกลอนที่ว่า "อันตรายโรคอาอย่าแผ้วพาน"⁴³

เมื่อนางสีดาได้ยินดังนั้นก็แสดงความเคารพและกตัญญูต่อพระชนกในฐานะบิดาของนางในทันที ความว่า

“เมื่อนั้น	นางสีดาเยาวยอดสงสาร
ฟังพระบิดาบัญญัติ	เยาวมาลย์กราบลงกับบาท
อันคุณของพระบิดุเรศ	ซึ่งปกเกศชุปเกล้าเกศา
จะซึ้งด้วยบัดพิแผ่นฟ้า	มหาคงคาสมุทโร
ทั้งไตรโลกาเอามาเทียบ	จะเปรียบเท่าทันนั้นไม่ได้
ลูกจะขอสนองรองบาทไป	กว่าชีवालย์จะม้วยมิตฯ” ⁴⁴

จากบทกลอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความกตัญญูรู้คุณของนางสีดาดังที่บอกว่า “จะขอสนองรองบาทไป กว่าชีवालย์จะม้วยมิต” อีกทั้งการแสดงความเคารพต่อบิดาอย่างสูงสุด ดังคำกลอนว่า “กราบลงกับบาท” ผู้สร้างสรรค์ได้สะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่ของลูกที่ดีผ่านตัวละครอย่างนางสีดาว่าถึงแม้พระชนกจะไม่ใช่มิบิดาที่แท้จริงของนางสีดา แต่นางก็ต้องรักและเคารพพร้อมทั้งปรนนิบัติดูแลต่อบิดาจนกว่าชีวิตจะหาไม่ ซึ่งลักษณะดังกล่าวหากมองในมิติของสตรีนิยมนั้นได้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมที่บุตรเป็นสมบัติของบิดาโดยเฉพาะบุตรสาวที่ไม่มีสิทธิ์และไม่สามารถตัดสินใจอะไรได้ด้วยตนเองต้องอยู่ภายใต้อำนาจของสมาชิกในครอบครัวเท่านั้นโดยเฉพาะบิดาและญาติพี่น้องที่เป็นบุรุษ ภาพลักษณ์ดังกล่าวของนางได้สะท้อนออกมาอีกครั้งจากการที่นางแสดงความเคารพต่อนาง “รัตนมณี” เช่นเดียวกับมารดาแท้ๆ ของพระนาง ความว่า

⁴³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน .

“เมื่อนั้น
เห็นองค์พระราชมารดร

โถมนางสีดาดวงสมร
บังอรกราบลงกับบาทบาท”⁴⁵

พระฤาษีชนกลาปนวงและเสด็จกลับกรุงมิถิลา

จากนั้นพระชนกจึงลาเพศดาบสมาเป็นกษัตริย์ดังเดิม โดยนำนางสีดากลับเข้าเมืองเพื่อกราบพระมเหสีของท้าวชนก ชื่อ “นางรัตนมณี” นางก็รับขวัญนางสีดาเป็นราชธิดาด้วยความรักและเอ็นดู ความว่า

“เมื่อนั้น	นางรัตนมณีเส่นหา
พิศโฉมพระราชธิดา	ลักษณะพร้อมพร้อมทั้งอินทรี
อรชรอ่อนแอ้นคมขำ	งามล้ำนางฟ้าในราศี
นวลละอองผ่องแผ้วไม่ราศี	เทวีสวมสอดกอดไว้
รับขวัญแล้วกล่าวสุนทร	สายสมรผู้ยอดพิสมัย
แมร์รักเจ้าเท่าเทียบเปรียบดวงใจ	ด้วยไร้ออรสและธิดา
จะได้สืบสุริยวงศ์พงศ์ษัตริย์	เฉลิมเกียรติจักรพรรดิไปภายหน้า
เป็นศรีเมืองเรื่องกรุงมิถิลา	แก้วตาแม่โสมนัสนัก
แล้วประทานเครื่องต้นเครื่องทรง	สำหรับนางคู่องค์พญาจักร
ให้อยู่ปราสาทแก้วพรหมพักตร์	ถนอมรักดังดวงชีวาฯ” ⁴⁶

จากบทกลอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมในเรื่องหน้าที่ของภรรยา กล่าวคือ ค่านิยมของสังคมไทยในอดีตหน้าที่ของภรรยานอกจากจะต้องซื่อสัตย์ต่อสามี และคอยปรนนิบัติดูแลสามีไม่ให้ขาดตกบกพร่องแล้วแต่สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การเคารพเชื่อฟังสามี ซึ่งในกรณีของนางรัตนมณีนั้นได้แสดงให้เห็นว่านางในฐานะภรรยาได้เคารพต่อความคิดและการตัดสินใจของสามีที่จะรับนางสีดามาไว้เป็นธิดาบุญธรรม ประกอบด้วยบุญบารมีของนางสีดาจึงทำให้นางรัตนมณีบังเกิดความรัก ความเอ็นดูและชื่นชมยินดีในตัวนางสีดาในทันที

⁴⁵ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า 292.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน.

พร้อมทั้งรับขวัญนางสีดาด้วยการประทานเครื่องต้นและเครื่องทรงให้จึงเท่ากับเป็นการตอกย้ำสถานภาพที่สูงส่งของนางสีดา ในคำกลอนที่ว่า

“เป็นศรีเมืองเรืองกรุงมิถิลา	แก้วตาแม่โสมนัสนัก
แล้วประทานเครื่องต้นเครื่องทรง	สำหรับนางคู่องค์พญาจักร
.....
.....	ถนนอมรักตั้งดวงชีวา” ⁴⁷

แต่จากบทกลอนดังกล่าวหากมองในมิติของสตรีนิยมอาจมองได้ว่านางรัตนมณีในฐานะภรรยาได้ถูกระบบปิตาธิปไตยครอบงำ เนื่องจากนางรัตนมณีต้องยินยอมรับนางสีดาไว้ในฐานะธิดาบุญธรรมโดยไม่มีสิทธิในการคิดและตัดสินใจใดๆ สะท้อนให้เห็นถึงบุรุษมีอำนาจในการครอบงำผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่บุรุษอยู่เหนือสตรี ดังนั้นไม่ว่าเป็นเพราะความเต็มใจหรือไม่ก็ตามนางรัตนมณีก็ย่อมที่จะต้องรับนางสีดาเป็นธิดาบุญธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สำหรับในเรื่องที่ผู้สร้างสรรค์ได้บรรยายให้เห็นถึงความงามของนางสีดาได้สะท้อนให้เห็นถึงความงามในอุดมคติของสังคมไทยในสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชว่า สตรีต้องมีรูปร่างบอบบาง ใบหน้าคมขำ ผิวพรรณผุดผ่องเป็นยองใย ดังในคำกลอนที่ว่า “อรชรอ่อนแอ้นคมขำ” และ “นวลละอองผ่องแผ้วไม่ราศี”

อีกทั้งการที่นางรัตนมณีมีความชื่นชมในตัวนางสีดาเพียงเพราะรูปลักษณ์ภายนอกที่มีความงดงามนั้นหากมองในมิติของสัญชาตญาณมนุษย์ที่มักมีความประทับใจในสิ่งแรกเห็นและนิยมชมชอบสิ่งที่สวยงาม แต่ถ้าในมิติของสตรีนิยมแล้วการที่ผู้สร้างสรรค์บรรยายถึงความงามของนางสีดาสะท้อนถึงการที่ผู้สร้างสรรค์อยู่ในสังคมภายใต้ระบบปิตาธิปไตยโดยแสดงออกทางวรรณกรรมที่เห็นสตรีเป็นเพียงวัตถุทางเพศ ด้วยความพยายามบรรยายนางสีดาให้มีความงามในอุดมคตินั่นเอง

นอกจากนี้ในประเด็นที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างให้นางสีดาประทับอยู่ใน “ปราสาทแก้วพรหมพักตร์” เพื่อไม่ให้เป็นการตัดขาดถึงชาติกำเนิดที่แท้จริงของนาง ดังนั้นผู้สร้างสรรค์จึงต้องสร้างสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงนางสีดาในฐานะที่เป็นธิดาของทศกัณฐ์ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากพระพรหมนั่นเอง ดังในคำกลอนที่ว่า “ให้อยู่ปราสาทแก้วพรหมพักตร์”

⁴⁷ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

พระชนกเริ่มพิธียกศรศิลป์หาคูให้นางสีดา

ต่อมาท้าวชนกคำนึงว่านางสีดาอายุได้ 16 ปีแล้วสมควรที่จะต้องออกเรือน จึงได้ประกาศให้บรรดากษัตริย์หัวเมืองน้อยใหญ่ เข้ามาประลองยกศรมหาธนู โมลีถ้าใครยกได้ก็จะได้อภิเษกแก่นางสีดา รวมทั้งได้แจ่งไปยังฤาษีที่อาศัยอยู่ในป่าด้วยสำหรับฤกษ์ยามในพิธียกศร คือ "วันพฤหัสบดี เดือนสี่ ขึ้นสี่ค่ำ" ความว่า

“เมื่อนั้น	ท้าวชนกจักรวรรดิเนา
.....
จึงดำริถวิลในวิญญาน์	ด้วยพระธิดาโฉมศรี
ชันชาก็ได้สืบหกปี	ควรที่มีคู่ภิรมย์รัก
จำจะตั้งพิธียกศิลป์	บอกกษัตริย์ให้สิ้นทั้งไตรจักร
ใครยกได้จะให้หงลักษณ์	เป็นอัศรชายายาใจ” ⁴⁸
.....
จึงมีพระราชบรรหาร	แก่โหราจารย์ชายชวา
ภูจะอภิเษกพระธิดา	ให้กษัตริย์มายกศิลป์ชัย
วันใดจะเป็นศุภผล	ซึ่งจะทำมงคลพิธีใหญ่
จงพินิจพิเคราะห์ดูไป	อย่าให้อันตรายราศี” ⁴⁹
.....
ได้อุดมฤกษ์ศุภวาร	กราบกับบาทมถาลย์แล้วทูลไป
วันพฤหัสบดีขึ้นสี่ค่ำ	อมฤตโชคฤกษ์ใหญ่
ควรจะตั้งพิธียกศิลป์ชัย	ภูวไนยจะได้เขยรัก
สุริยวงศ์พงศ์พันธุ์เทเวศร์	เรื่องเดชเลิศล้ำพญาจักร
ไตรโลกจะได้พึงพัก	เป็นหลักโลกาธาตรีฯ
.....
แล้วเชิญธนูพระอิศรา	มาวางไว้หน้าพระลานชัย
อันเหล่าคณะพระนักสิทธิ์	ซึ่งสถิตอยู่ในป่าใหญ่

⁴⁸ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 293.

จากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่ของบิดาและมารดาที่ต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการหาคู่ครองให้แก่บุตรโดยเฉพาะบุตรสาว แต่ในเรื่องรามเกียรติ์นั้นผู้สร้างสรรค์แสดงให้เห็นว่าพิธีการแต่งงานของบุตรสาวเป็นหน้าที่ในการคิดและตัดสินใจของผู้ที่เป็นบิดาเท่านั้น โดยไม่พบว่าพระชนกจะปรึกษาเรื่องงานแต่งงานของนางสีดากับผู้ใดนอกจากบรรดาปุโรหิตเพื่อหาฤกษ์ยามเท่านั้น แม้แต่ "นางรัตนมณี" ผู้เป็นอัครมเหสีของพระองค์ หรือนางสีดาเองก็ไม่มีสิทธิแต่อย่างใดทั้งที่เป็นเรื่องความสุขทั้งชีวิตในอนาคตของนาง นอกจากกระทำตามความเห็นชอบของบิดาเท่านั้น และเพื่อเป็นการคัดสรรว่าผู้ใดมีความเหมาะสมกับนางสีดาหรือแท้จริงแล้วเป็นการแฝงนัยของผู้สร้างสรรค์ที่ต้องการหาบุคคลที่มีความเหมาะสมกับวงศ์ตระกูลของพระชนกมากที่สุดต่างหาก พิธีประลองศรเลือกคู่จึงเกิดขึ้น

อนึ่ง การจัดงานแต่งงานของนางสีดาในช่วงอายุ 16 ปีนั้นเป็นไปตามข้อกำหนดของพระมณูที่กำหนดว่า เมื่อธิดาเข้าสู่วัยรุ่นแล้ว 3 ปีจึงควรแสวงหาสามีในวาระเดียวกันให้ตั้งแต่อายุ 16 ปีจึงเป็นช่วงอายุที่เหมาะสมที่สุด⁵¹ การที่พระมณูบัญญัติให้สตรีแต่งงานตั้งแต่อายุยังน้อย เพราะบิดาและมารดาเกรงว่าจะต้องรับบาปในกรณีที่บุตรสาวอาจแอบมีสัมพันธ์กับชายอื่นจนตั้งครรภ์ เมื่อสตรีสูญเสียพรหมจรรย์แล้วการจัดงานแต่งงานให้ถูกต้องตามประเพณีก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ซึ่งค่านิยมดังกล่าวของสังคมอินเดียก็ได้ถ่ายทอดผ่านมายังประเทศไทยเพราะจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์จะพบว่าสตรีไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยสืบทอดมายังกรุงรัตนโกสินทร์ แต่งงานตั้งแต่อายุในวัยเยาว์ทั้งสิ้น ซึ่งค่านิยมดังกล่าวยังสามารถพบได้ในท้องถิ่นชนบทของประเทศไทยและอินเดีย โดยทั้งหมดนี้ล้วนเป็นการแสดงให้เห็นถึงอำนาจในการครอบงำของระบบปิตาธิปไตยที่มีปรากฏให้เห็นในทุกสังคมและทุกชนชั้นนั่นเอง เพราะบุตรสาวมีฐานะเป็นเพียงสมบัติของครอบครัวไม่มีสิทธิคิดและตัดสินใจในอะไรได้ด้วยตนเอง ต้องตกอยู่ใต้อำนาจของบิดาซึ่งรวมถึงฐานะที่เสียเปรียบบุรุษในทุกด้านด้วย แม้แต่มารดาผู้ให้กำเนิดบุตรก็ไม่สามารถมีสิทธิตัดสินใจเรื่องของบุตรได้เลยหากไม่ได้รับการอนุญาตจากผู้ที่เป็นบิดา

นอกจากนี้ การที่ผู้สร้างสรรค์สร้างให้พระฤาษีชนกเรียกหาโหรหลวงเพื่อดูฤกษ์ยามนั้นก็เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมไทยที่มีความผูกพันกับเรื่องราวทาง

⁵⁰ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า 292.

⁵¹ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ภาพลักษณ์ของสตรีอินเดีย : มานวธรรมศาสตร์, หน้า 17.

โหราศาสตร์อย่างแน่นแฟ้น ไม่ว่าจะเพื่อความสบายใจหรือหาสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจก็ตาม โหราศาสตร์ก็มีความเชื่อมโยงกับคนในสังคมไทยทุกชนชั้นและสืบทอดยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน ดังได้กล่าวแล้วในตอนนางมณฑลประจวบครุฑ

พระรามพระลักษมณ์เสด็จไปมิตีลา

พระฤาษีวิษณุกับพระฤาษีสวามิตรได้ชวนพระรามพระลักษมณ์ไป
ยังเมืองมิตีลา เพื่อไปชมพิธีมหาธนูโมลีของพระอิศวร ความว่า

“เมื่อนั้น	พระวิษณุสวามิตรฤาษี
จึงบอกพระลักษมณ์พระจักรี	บัดนี้ทำวชนกภูวไนย
มีพระบุตรศรีสวัสดิ์	ให้ประชุมกษัตริย์น้อยใหญ่
จะยกมหาธนูชัย	ที่ในกรุงมิตีลา
ครนี้ของพระจอมไกรลาส	ครั้งพิฆาตตรีบุรุษยักษ์
ทรงอานุภาพมหิมา	ชื่อมหาธนูโมลี
ถ้าว่าผู้ใดยกได้	ทำวจะให้องค์นางโฉมศรี
บรรดากษัตริย์ทั้งธาตรี	บัดนี้มาอยู่พร้อมกัน
สองเจ้าเป็นวงศ์เทเวศร์	ทรงเดชตั้งองค์พระสุริย์ฉัน
เขาจะแข่งฤทธิ์เอารางวัล	หลานขวัญมาไปกับตา
ว่าแล้วทรงสไบคากรอง	ครองเครื่องสำหรับขี่ป่า
พาสองสุริย์วงศ์กุมารา	ออกจากศาลารับไปฯ” ⁵²

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและอำนาจของพระอิศวรในฐานะที่เป็นมหาเทพสามารถดลบันดาลให้ทุกสิ่งเป็นไปตามความต้องการของพระองค์ได้ 2 นัย ได้แก่ นัยแรกผู้สร้างสรรคได้นำเรื่องของธนูพระอิศวรมาใช้แข่งขันเพื่อแย่งชิงนางสีดาอาจอมนามันได้ว่าเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการอวดตารของพระนารายณ์และพระลักษมณ์ว่าเป็นเพราะโองการของพระองค์ และความยากลำบากในการยกมหาธนูโมลีเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนความเป็นคู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) ระหว่างพระนารายณ์และพระลักษมณ์ กล่าวคือ มีแต่พระนารายณ์เท่านั้นจึงจะสามารถยกธนูดังกล่าวได้ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าพระ

⁵² พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

นารายณ์เท่านั้นที่เป็นคู่ของพระลักษมี สำหรับนัยที่ 2 คือ การที่ธนูดังกล่าวเป็นของพระอิศวรและมีความยากลำบากในการยกธนูยอมแสดงให้เห็นถึงสถานภาพและบุญบารมีที่สูงส่งและคุณค่าของนางสีดา รวมถึงความเก่งกล้าสามารถของพระรามที่สามารถยกศรดังกล่าวได้

แต่หากพิจารณาในมิติของสตรีนิยมแล้วจะพบว่าพิธีประลองศรดังกล่าวเป็นกระบวนการ "Dehumanization" ด้วยการนำนางสีดาให้กลายเป็นสิ่งของเพียงสิ่งหนึ่งของเท่านั้น เพราะนางสีดามีคุณค่าเป็นเพียงของรางวัลที่มีไว้สำหรับให้บุรุษทำการแย่งชิง และเป็นเครื่องหมายในการแสดงอำนาจของบุรุษที่สามารถไต่อดความเก่งกล้าสามารถเมื่อยกศรแล้วได้นางสีดาเป็นรางวัล ดังในคำกลอนที่ว่า "เขาจะแข่งฤทธิ์ไอร่างวัล"

อย่างไรก็ตาม หากมองในมิติเรื่องค่านิยมของสังคมก็จะพบว่า ในสังคมของชาวอารยันได้มีการนำสตรีมาเป็นของรางวัลเพื่อมอบให้แก่ผู้ที่มีอำนาจในชนเผ่าหรือผู้ที่ประกอบคุณงามความดีจนได้รับความดีความชอบ ซึ่งค่านิยมดังกล่าวได้สืบทอดต่อมาในประเทศอินเดียสมัยหลัง และได้ถ่ายทอดมายังประเทศไทยผ่านวัฒนธรรมและคติความเชื่อต่างๆ ของอินเดียที่แทรกซึมอยู่ในวัฒนธรรมของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทยพบว่ามีการใช้สตรีเป็นเครื่องราชบรรณาการให้กับรัฐหรือบุคคลที่มีอำนาจเพื่อเป็นการกระชับสัมพันธไมตรี ดังที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ยกพระราชธิดาให้เป็นภรรยาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นต้น

1.1.3 พิธีอภิเษกนางสีดา

พระรามสบเนตรนางสีดา

เมื่อพระรามและพระลักษมณ์ได้เสด็จเข้าไปยังเมืองมิตีลาแล้ว พระรามและพระลักษมณ์ได้เห็นสภาพบ้านเมืองที่โศกเศร้า ปราสาทราชวังมีความมั่งคั่ง พระรามได้เดินชมเมืองจนเพลินมองขึ้นไปยังหน้าต่างปราสาทแก้ว จึงได้พบและสบตากับนางสีดา ความว่า

“.....

เดินพลางพลางทอดทัศนา

ห้ายอดล้วนแก้วแกมทอง

สีทศมีรูปสุบรรณ

พระชมแกลแก้วสุวรรณรัตน์

.....

เห็นปราสาทตั้งมหาเวไชยันต์

หน้าบันล่ายองฉายฉั่น

ยืนยันเหยียบยุคนาคา

งามจำรัสตั้งเทพเลขา

พระเนตรสบเนตรนางสีดา	เล่นहारมริงตริงใจ ⁵³
เมื่อนั้น	นางสีดาเยาววยอดพิสมัย
แอบมองตามช่องบังนุชชย	นัยน์เนตรสบเนตรพระสีกร
ความรักกลัดกลุ้มรมสวาท	ด้วยเคยรอนบาทแต่ชาติก่อน
แสนสุดเสนาหาอาวรณ์	บังอรเพียงสิ้นสมประดีฯ ⁵⁴

จากตอนที่นางสีดาได้สบตากับพระรามจนเกิดความรักแรกพบต่อกันนั้น อาจอนุมานได้ว่าผู้สร้างสรรคต้องการสะท้อนให้เห็นว่า ทั้งพระรามและนางสีดาต่างเป็นองค์อวตารของพระนารายณ์และพระลักษมีซึ่งเป็นสามีภรรยากันมาก่อน ดังนั้นเมื่อพบกันอีกครั้งจึงรู้สึกถึงความรักและความผูกพันขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังเช่นในคำกลอนที่ว่า "นัยเนตรสบเนตรพระสีกร" และ "ด้วยเคยรอนบาทแต่ชาติก่อน" ด้วยเจตนาของผู้สร้างสรรคจึงทำให้ผู้อ่านทราบว่าพระรามก็คือพระนารายณ์และจากการที่ผู้สร้างสรรคมักกล่าวถึงนางสีดาว่า คือ พระลักษมีอวตาร ดังเช่นในคำกลอนว่า "ทั้งบุญลักษมีเสนาหา" ในตอนที่พระชนกตั้งจิตอธิษฐานฝังนางสีดา และจากการที่ผู้สร้างสรรคใช้ดอกบัวแทรกเข้ามาทุกครั้งในตอนลอยผอบ ตอนฝังและตอนขุดนางสีดา จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการเป็นคู่แท้ทางจิตวิญญาณของทั้ง 2 พระองค์ (Soul mate)

นอกจากนี้ในบทกลอนดังกล่าวข้างต้นผู้สร้างสรรคได้บรรยายให้เห็นถึงสภาพบ้านเมืองของกรุงมิติล่าซึ่งแท้จริงแล้วก็คือสภาพปราสาทราชวังและบ้านเมืองในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชนั่นเองไม่ใช่สภาพบ้านเมืองของอินเดียแต่อย่างใด สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเนื่องด้วยผู้สร้างสรรคในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยและคุ้นเคยกับลักษณะของบ้านเมืองเป็นอย่างดีจึงสามารถบรรยายออกมาได้อย่างดงามผ่านวรรณศิลป์และสามารถสื่อให้ผู้อ่านจินตนาการตามได้อย่างง่ายดาย หากผู้สร้างสรรคพยายามบรรยายถึงสภาพบ้านเมืองของกรุงมิติล่าของอินเดียอาจเป็นการยากที่จะสามารถสื่อสารกับผู้อ่านได้อย่างเด่นชัดเท่ากับการบรรยายตามสภาพบ้านเมืองที่ทั้งผู้สร้างสรรคและผู้อ่านเคยชินเป็นแน่

อีกทั้งในบทกลอนตอนดังกล่าวผู้สร้างสรรคยังได้สอดแทรกให้เห็นถึงคติความเชื่ออีกประการหนึ่งของสังคมไทย คือ ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด เพราะเรื่องชาติปางก่อนเป็นความเชื่อที่ว่าเมื่อชีวิตดับไปแล้วก็ไม่ดับสูญแต่ต้องไปเกิดใหม่อีก ดังกลอนที่ว่า "ความรักกลัด

⁵³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รวมเกียรติ เล่ม 1, หน้า 296.

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน

กลุ่มรุ่มสวาท ด้วยเคयरองบาทแต่ชาติก่อน”⁵⁵ ถึงแม้การมาจุติของพระนารายณ์และพระลักษมี เป็นเพราะโองการของพระอิศวรก็ตาม ซึ่งความเชื่อเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิดนี้มีปรากฏทั้งใน ความเชื่อของศาสนาพุทธและฮินดู แต่มีรายละเอียดที่แตกต่างกันเพราะในศาสนาพุทธนั้นผู้ที่ กระทำชั่วก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารด้วยเพื่อชดใช้กรรม ส่วนในศาสนาฮินดูนั้น ผู้กระทำชั่วเมื่อตายแล้วดับสูญทำให้ไม่มีโอกาสแก้ตัวเพื่อบำเพ็ญเพียรจนบรรลุนิพพานได้ ดังที่ ทศกัณฐ์และอินทรชิตเมื่อตายแล้วก็ดับสูญ ไม่ปรากฏว่าต้องไปใช้กรรมที่ใดดังที่มีปรากฏในความ เชื่อของพุทธศาสนา ผิดกับท้าวอชบาลและกุมภกรรณซึ่งเป็นยักษ์ที่มีคุณธรรม ตั้งตนอยู่ในความ สัตย์เมื่อตายแล้วก็ได้ขึ้นสวรรค์ จึงอาจอนุมานได้ว่าความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดที่มี ปรากฏในรามเกียรติ์ของไทยเป็นการรับอิทธิพลคติความเชื่อของศาสนาฮินดู

พระอินทร์เสด็จในงานพิธิยกครศีลปี

ในพิธิดังกล่าวพระอินทร์ได้ทรงเสด็จมาเป็นประธานในพิธิ เพื่อ ห้ามปรามการเช่นฆ่าแย่งชิงกันในหมู่กษัตริย์ พระชนกเห็นว่าทั้งพระลักษมณ์และพระรามมีรูปร่าง สง่างามจึงถามพระฤาษีว่าเป็นลูกเต้าเหล่าใคร เมื่อทราบว่าเป็นบุตรของท้าวทศรถหน่อพงศ์ของ ท้าวอชบาลแห่งกรุงศรีอยุธยา พระชนกจึงพอใจเป็นอย่างมากถึงกับตั้งจิตอธิษฐานว่าถ้าพระราม และพระลักษมณ์มีวาสนาคู่กับนางสีดาขอให้ยกมหารนูโมลีได้อย่างง่ายดาย ความว่า

“เมื่อนั้น	ท้าวชนกจักรวรรดินาถา
ได้ฟังพระมหาลิทธา	ผ่านฟ้าตะลิ่งทั้งอินทรีย์
.....
อันเชษฐาซึ่งชื่อว่ารามศ	งามดั่งเทเวศรีในสรวงสวรรค์
มั่นคู่กับสีดาวิลาวัณย์	ตั้งพระจันทร์เคียงดวงสุรียา
ไม่รู้ว่พระวงศ์เทวราช	ภูวนาถมีไอรสา
หาไม่จะให้พระธิดา	เป็นบาทบริจาพระกุมาร ⁵⁶

⁵⁵ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า 296.

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน.

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมที่บิดามีหน้าที่ในการรับผิดชอบหาผู้ครองให้แก่บุตรโดยเฉพาะบุตรสาว เพื่อให้มีความเหมาะสมทั้งทางด้านชาติกำเนิดและฐานะ ดังนั้นในบทกลอนจึงมีการกล่าวว่าพระชนกในฐานะบิดาของนางสีดาได้อธิษฐานจิตต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อดลบันดาลให้นางสีดาได้พบกับผู้ครองที่มีความเหมาะสม ในคำกลอนที่ว่า

“แม้กษัตริย์กรุงโศภิตมา วาสนาควรคู่ด้วยลูกรัก
จงยกธนูโมลี คັນขึ้นได้อย่าให้หนัก”⁵⁷

แต่หากพิจารณาในมิติของสตรีนิยมจะพบว่าการจัดพิธีประลองศิลป์และการกล่าวชมพระรามเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงระบบปิตาธิปไตยอย่างเด่นชัด เนื่องจากนางสีดาตกอยู่ภายใต้อำนาจการครอบงำของบุรุษผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่บุรุษมีเหนือสตรี ซึ่งในที่นี้คือความสัมพันธ์ระหว่างบิดาและบุตรสาว ซึ่งทำให้พระชนกมองนางสีดาเป็นเพียงวัตถุทางเพศต้องการยกนางให้กับใครก็ได้โดยไม่ต้องสอบถามเอาความสมัครใจจากนางสีดาเลย ดังในตอนที่พระชนกมีความคิดว่าถ้าได้รู้จักพระรามก่อนจะยกนางสีดาให้เป็นบาทบริจาริกาของพระรามความว่า “หาไม่จะให้พระธิดา เป็นบาทบริจาริการาม”⁵⁸

พระลักษมณ์จับศิลป์และพระรามยกศรศิลป์ได้

พระอินทร์เห็นบรรดาหน่อกษัตริย์ทั้งหลายแย่งกันจะเข้ามายกธนู จึงให้เรียงลำดับกันและบอกว่าธนูนี้เป็นของพระอิศวรไม่สามารถยกขึ้นได้โดยง่าย เหตุการณ์จึงสงบลงเมื่อหน่อกษัตริย์พากันยกธนูแต่ไม่มีใครยกได้ พระชนกจึงเชิญพระลักษมณ์และพระรามยกธนู พระลักษมณ์เป็นผู้ยกก่อน พอคันทนูขยับพระลักษมณ์ก็ถอยออกมา พระรามนั้นรู้ว่าพระลักษมณ์หลอกทางให้พระองค์ พระรามจึงยื่นมือขวาจับคันทนูยกขึ้นได้อย่างง่ายดายตายแล้วพระรามก็กวัดแกว่งสำแดงฤทธิ์ นิ้วสายธนูลงติดเกิดเสียงดังกัมปนาท สั่นสะเทือนไปถึงสรวงสวรรค์ชั้นดุสิต พระอินทร์เป่ามหาสังข์ โหระเห่ลั่นฆ้องชัยชาวประโคมฆ้องกลอง เสียงดังกึกก้องอึ้งมีเป็นอันเสร็จพิธียกศรศิลป์ ความว่า

⁵⁷ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า 296.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 298.

"เมื่อนั้น	พระลักษมณ์ผู้มีอัชฌาสัย
บังคมก้มเกล้าแล้วออกไป	ตามในพระราชบัญชาฯ
ครั้นถึงจึงยื่นพระกร	จับศรพระศูลีนาถา
แต่เข็ญก็แจ้งในวิญญาน์	กลับมาเฝ้าองค์พระจักรีฯ ⁵⁹

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นผู้สร้างสรรค์แสดงให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมไทยที่ว่าผู้เป็นน้องต้องให้เกียรติและจงรักภักดีต่อพี่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระลักษมณ์ทราบว่พระรามและนางสีดาเป็นคู่แท้ทางจิตวิญญาณของกันและกัน (Soul mate) ดังที่ผู้สร้างสรรค์ได้กล่าวถึงแล้วในตอนที่พระรามได้สบเนตรกับนางสีดาซึ่งพระลักษมณ์ก็ได้เห็นเหตุการณ์ทั้งหมด โดยทั้ง 2 พระองค์เป็นอวตารของพระนารายณ์และพระลักษมีจึงมีความเหมาะสมกันอยู่แล้ว อีกทั้งพระลักษมณ์เป็นเพียงสังขัลลิ่งก้นาคาของพระนารายณ์ "ดังคำกลอนที่ว่า "ฝ่ายสังขัลลิ่งก้นาคาเป็นพระลักษมณ์อนุชาทรือน"⁶⁰ มีฐานะเป็นเพียงบริวารของพระนารายณ์จึงมีฐานะต่ำกว่าพระลักษมีหรือนางสีดาดังนั้นพระลักษมณ์จึงไม่มีความเหมาะสมกับนางสีดาด้วยประการทั้งปวง

พระรามนั้นรู้ดีว่าพระลักษมณ์ลี้กทางให้พระองค์ พระรามจึงยื่นมือขวาจับคันธนูยกขึ้นได้อย่างง่ายดายแล้วพระรามก็กวัดแกว่งลำแดงฤทธิ์ น้ำวสายธนูลงติดเกิดเสียงดังกัมปนาท ลั่นสะเทือนไปถึงสรวงสวรรค์ชั้นดุสิต พระอินทร์เป่ามหาสังข์ โหรเฒ่าลั่นฆ้องชัยชาวประโคมฆ้องกลอง เสียงดังกึกก้องอึงมีเป็นอันเสร็จพิธียกครศีลปี ความว่า

"เมื่อนั้น	พระรามทรงสวัสดิ์รัศมี
เห็นพระลักษมณ์กลับมาอัญชูลี	รู้ที่อนุชาวิลาวัณย์
.....
ครั้นถึงจึงยื่นพระหัตถ์ขวา	อันมีจักรลักษณาประภัสสร
งามดั่งวงแหวกุญชร	พระสีกรจับคันศัลปีชัย
อันมหาธนูสิททิศักดิ์	จะหนักพระหัตถ์ก็หาไม่
ยกขึ้นได้คล่องว่องไว	ภูวไนยกวัดแกว่งลำแดงตรีฯ
หน่วงน้ำวดีดสายประลองศัลปี	ฟ้าดินหวั่นไหวถึงดุสิต
เบื่องได้ตลอดอโณทศ	เสียงสนั่นครครชิตอึงอล

⁵⁹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รวมเกียรติ เล่ม 1. หน้า 300.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 227.

เป็นพายุพัดก้องกัมปนาท
โคมพยับอับแสงสุริยน

อากาศมืดฟ้ามัวฝน
แล้วสว่างทั่วสากลโลกฯ"⁶¹

จากพิธีประลองศรยกมหาธนูโมลีเพื่อหาคู่ให้นางสีดานั้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมที่นางสีดาในฐานะบุตรนอกจากจะต้องปรนนิบัติดูแลและกตัญญูรู้คุณต่อบิดาและมารดาแล้ว บุตรต้องเคารพและเชื่อฟังการตัดสินใจและคำสั่งสอนของบิดามารดาอีกด้วย ดังนั้นนางสีดาในฐานะบุตรจึงมีหน้าที่ในการยอมรับการแต่งงานที่บิดาเป็นผู้จัดให้และปฏิบัติตามคำสั่งบิดาในทุกเรื่อง

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในมิติของสตรีนิยมจะพบว่า มีหลายตอนในเรื่องรามเกียรติ์ที่ผู้สร้างสรรคดีได้สะท้อนให้เห็นถึงระบบปิตาธิปไตยจากการที่บิดาเป็นใหญ่ที่สุดในครอบครัว ความคิดริเริ่มที่จะหาคู่ให้นางสีดาก็เป็นความคิดแต่เพียงฝ่ายเดียวของพระมหากษัตริย์ โดยไม่มีนางรัตนมณีผู้เป็นมารดาและนางสีดาบุตรสาวเข้าร่วมในการตัดสินใจดังกล่าวเลย อีกทั้งการที่ผู้สร้างสรรคดีไม่ได้กล่าวถึงทั้งนางรัตนมณีเลยตั้งแต่เริ่มพิธีจนถึงพระรามยกศรสำเร็จ รวมทั้งนางสีดาด้วยหากไม่มีตอนที่พระรามสบตากับนางสีดาที่หน้าต่างปราสาทแก้ว อาจอนุมานได้ว่าผู้สร้างสรรคดีได้สร้างตอนดังกล่าวขึ้นมาเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่พระชนกเพราะถึงแม้ว่าการจัดพิธีดังกล่าวอาจเกิดขึ้นด้วยสาเหตุที่พระชนกต้องการรักษาเกียรติยศของพระองค์ด้วยการหาผู้มาสืบทอดวงศ์ตระกูล แต่การกระทำดังกล่าวก็ไม่ได้เป็นไปในลักษณะบังคับโดยเกิดจากความรักของนางสีดาและพระราม ซึ่งหากมองในมุขกลับถ้าพระลักษณมณีไม่ได้ทำที่ว่ายกศรไม่ขึ้นนางสีดาก็ต้องแต่งงานกับพระลักษณมณีไม่ใช่พระราม

ดังนั้น บทบาทบุตรสาวของนางสีดานั้นมีประเด็นสำคัญ คือ การเคารพเชื่อฟังบิดาในทุกเรื่อง ในระบบปิตาธิปไตยจะเปรียบบุตรสาวเป็นเหมือนทรัพย์สินที่บิดาจะยกให้ใครหรือไม่ยกให้ใครก็ได้ เพราะในบทกลอนตอนที่พระชนกทราบว่าพระรามเป็นใครนั้นก็มีการกล่าววาทะว่า ถ้าพระองค์ทราบว่าท้าวทศรมีราชโอรสจะได้ไม่ต้องจัดพิธีประลองศรมหาธนูโมลีขึ้น แต่จะส่งนางสีดาไปให้พระรามในบทกลอนที่ว่า "ไม่รู้ว่พระเจ้าเวราช ภูวนาถมีโอรสา หาไม่จะให้พระธิดา เป็นบาทบริจาพระกุมาร"⁶² จากนั้นจึงอธิบายให้ทั้งพระรามกับนางสีดาว่าหากมีวาสนาต่อกันให้ยกศรขึ้น ซึ่งหากมองในมุขกลับว่าพระชนกไม่ได้ชอบพระรามแต่ไปชอบกษัตริย์ต่างเมืองอื่นแทนพระรามกับนางสีดาก็คงไม่ได้ครองคู่กันอย่างแน่นอน

⁶¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า 298.

อีกทั้งในบทกลอนดังกล่าวยังได้สะท้อนให้เห็นถึงเจตนาของผู้สร้างสรรค์ที่ต้องการสื่อให้ผู้อ่านได้เห็นถึงบุญบารมีและความเก่งกล้าสามารถของพระราม ด้วยการพรรณนาถึงการยกศรของพระรามเป็นไปอย่างง่ายดาย ดังในกลอนที่ว่า

"อันมหาอนุสิทธิศักดิ์
ยกขึ้นได้คล่องว่องไว

จะหนักพระหัตถ์ก็หาไม่
ภูวไนยกวัดแกว่งสำแดงฤทธิ์"⁶³

พิธีอภิเษกนางสีดา

หลังจากพระรามยกศรสำเร็จแล้ว พระชนกได้แต่งราชสาสน์เชิญ ท้าว ทศรถมาร่วมจัดพิธีอภิเษกสมรสระหว่างพระรามกับนางสีดา ความว่า

"ข้ามีบุตรวิไลลักษณะ	ผิวพัศตร์เพียงเทพเลขา
จึงประชุมกษัตริย์ทุกพารา	ให้ยกมหาอนุทัย
ขององค์สมเด็จพระศลี	บัดนี้พระรามยกได้
.....
ขอเชิญพระองค์เสด็จมา	ทำการวิวาห์เฉลิมขวัญ
จะได้สืบสุริยวงศ์พงศ์พันธุ์	ไว้เป็นจรรโลงชาติ" ⁶⁴

จากนั้นเมื่อท้าวทศรถได้รับสาสน์แล้วจึงได้เสด็จมายังกรุงมิถิลาเพื่อร่วมพิธีอภิเษกระหว่างพระรามและนางสีดา โดยพระชนกกับนางรัตนมณีได้ออกมารับท้าวทศรถ นางเกาสุริยา นางไทยเกษีและนางสมุทรเทวีมีเหสี พร้อมทั้งพระพรตและพระสัสตรุด ความว่า

"เมื่อนั้น	ท้าวชนกจักรวรรดิชาญสมร
กับองค์อัครราชบังอร	บทจรรับเสด็จภูมิฯ
.....
เมื่อนั้น	ท้าวชนกจักรวรรดินาถา

⁶³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 301.

.....
ครั้งนี้ทั้งสองพระนคร	จะถาวรเป็นสุขเกษมศรี
ตั้งฉัตรแก้วกันโมลี	ข้านี้จะฝากชีวิต
เมื่อนั้น	พระสุริยวงศ์เทเวศร์รังสรรค์
ฟังท้าวชนกรำพัน	พระทรงธรรมจึงตอบสนองไป
.....
หวังจะเป็นทองแผ่นเดียวกัน	ร่วมชีพชีวันไปวันหน้า
กว่าจะม้วยดินสิ้นฟ้า	เป็นมหามงคลสวัสดิ์" ⁶⁵

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นสามารถสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมไทยในสมัยโบราณที่ถือว่าสตรีเป็นเครื่องมือในการกระชับสัมพันธ์ไมตรีดังที่กล่าวแล้วในตอนพระชนกจัดพิธียศครุศิลป์แล้วนั้น ในกลอนที่ว่า "หวังจะเป็นทองแผ่นเดียวกัน ร่วมชีพชีวันไปวันหน้า" และครั้งนี้ทั้งสองพระนคร จะถาวรเป็นสุขเกษมศรี" ในกรณีดังกล่าวยังสามารถมองในมิติของสตรีนิยมได้ว่าลักษณะดังกล่าวเป็นเพราะบุรุษมีอำนาจในการครอบงำสตรีทำให้สตรีตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบบุรุษแทบทุกด้าน ดังนั้นสตรีจึงสามารถถูกมองเป็นเพียงวัตถุทางเพศที่บุรุษจะทำอย่างไรก็ได้

โดยพระชนกได้ให้โหราฤกษ์อภิเษกพระรากับนางสีดาได้ใน "วันจันทร์ สามค่ำ ช้างขึ้น" จากนั้นจึงเชิญพระสุธามันต์ฤกษ์กับคณะโยคีเข้ามาร่วมเป็นประธานในพิธีสมพรความว่า

"เมื่อนั้น	ท้าวชนกจักรวรรดิราชา
.....
.....
แล้วสั่งสังฆการีผู้ปรีชา	ไปนิมนต์พระมหาอาจารย์" ⁶⁶
.....
แจ้งว่าพระองค์ทรงภพไตร	ภูวนายจะแต่งการวิวาห์
ให้มานิมนต์พระนักพรต	กับคณะดาบสชีป่า

⁶⁵ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รวมเกียรติ เล่ม 1. หน้า

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 313.

เข้าไปให้ทันเวลา	มหาศุภฤกษ์นาทีย ⁶⁷
เมื่อนั้น	พระสุธามันตันฤาษี
ทั้งหมุ่คณะโยคี	ได้ฟังสังฆการีกีปริดา
ต่างทรงหนังสือคากรอง	ถือตาลปัตรป้องบังหน้า
ออกจากบรรณศาลา	พากันเข้ามายังเวียงชัยฯ ⁶⁸

จากบทกลอนดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากระบวนการจัดเตรียมพิธีอภิเษกสมรสระหว่างนางสีดากับพระรามนั้นเป็นเรื่องของฝ่ายเมืองมิลิลาหรือฝ่ายเจ้าสาวเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อของอินเดียในเรื่องที่ฝ่ายเจ้าสาวเป็นผู้จัดเตรียมเรื่องงานแต่งงาน ฝ่ายเจ้าบ่าวมีหน้าที่เข้าร่วมงานเท่านั้น โดยมีคณะฤาษีเป็นผู้ประกอบพิธีตามธรรมเนียมปฏิบัติของศาสนาฮินดู แต่เนื่องจากผู้สร้างสรรค์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยดังนั้นในรามเกียรติ์จึงมีการผสมผสานกันระหว่างขนบธรรมเนียมตามแบบของพุทธศาสนาและฮินดูร่วมกัน โดยได้สร้างให้พิธีอภิเษกของนางสีดารายล้อมไปด้วยนักบวชจากหลายศาสนามาร่วมในการประกอบพิธี ดังบทกลอนที่ว่า

“เมื่อนั้น	พระสุธามันตันฤาษี
ทั้งหมุ่คณะโยคี	ได้ฟังสังฆการีกีปริดา”

ในตอนี้ผู้สร้างสรรค์เริ่มมีการกล่าวถึงนางรัตนมณีเมหสีของพระชนก มารดาของนางสีดาบ้างแล้ว เช่น ตอนที่นางรัตนมณีออกมาต้อนรับขบวนเสด็จของท้าวทศรถ อาจอนุมานได้ว่าผู้สร้างสรรค์ได้สะท้อนค่านิยมของสังคมในเรื่องของพ่อเป็นผู้มีสิทธิในการตัดสินใจเรื่องการแต่งงานของบุตรแต่เพียงฝ่ายเดียว ต่อเมื่อได้ตกลงชัดเจนแล้วว่าบุตรจะแต่งงานกับผู้ใด มารดาจึงเริ่มเข้ามามีบทบาทในส่วนของการจัดเตรียมพิธีแต่งงาน

อย่างไรก็ตาม จนถึงตอนนี้เรายังไม่เห็นว่าคุณผู้สร้างสรรค์ได้สร้างถึงบทบาทของนางสีดาในฐานะบุตรที่กำลังจะกลายเป็นเจ้าสาวต่อพิธีแต่งงานนี้แต่ประการใด ยังคงเป็นไปในลักษณะบิดามารดาเป็นผู้จัดเตรียมกระบวนการต่างๆ ส่วนบุตรสาวอย่างนางทำได้แค่เพียงทำตามอย่างเคารพเชื่อฟังเท่านั้น อีกทั้งในพิธีแต่งงานนั้นนอกจากนางสีดาไม่ได้มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในพิธีแต่งงานของตนแล้ว นางสีดายังถูกกลายสภาพไปเป็น “เครื่องมือทางการเมือง” ให้แก่พระบิดา

⁶⁷ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน

อีกด้วย ดังบทกลอนที่ว่า “ครั้งนี้ทั้งสองพระนคร จะถาวรเป็นสุขเกษมศรี”⁶⁹ ท้าวทศรถได้ตอบกลับไปว่า “หวังจะเป็นทองแผ่นเดียวกัน ร่วมชีพชีวันไปวันหน้า”⁷⁰ การแต่งงานระหว่างนางสีดากับพระรามจึงเปรียบเสมือนงานแต่งงานเชื้อสัมพันธ์ไมตรีของ 2 นคร ได้แก่ เมืองมิตिलाและอโยธยาไปโดยปริยาย ดังที่กล่าวแล้วในตอนที่พระชนกเจรจากับท้าวทศรถ

ในพิธีสมรสพระอินทร์กับพระมเหสี คือ นางสุชาดากับนางสุจิตรา ได้นำเครื่องประดับมามอบให้พระรามกับนางสีดา นางสุชาดาดูแลเรื่องการแต่งกายของนางสีดาเมื่อถึงฤกษ์พระอินทร์ได้นำองค์พระรามออกมา นางสุจิตรานำนางสีดาไปนั่งร่วมในเศวตฉัตรเอามือของทั้ง 2 องค์ประสานเข้าด้วยกัน ความว่า

“ครั้นถึงจึงให้สองกษัตริย์ นั่งร่วมเศวตฉัตรซ้ายขวา
เหนือกองสุวรรณรัตนา เอาหัตถ์ถนัดเข้าประสานกันฯ”⁷¹

จากการที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างให้พระรามและนางสีดานั่งเอามือประสานกันนั้นได้สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของข้อกำหนดและขนบธรรมเนียมประเพณีของอินเดียที่มีต่อสังคมไทย เนื่องจากลักษณะดังกล่าวเป็นไปตามข้อกำหนดของพระมณูที่ระบุว่า “ถ้าเจ้าสาวและเจ้าบ่าวเป็นคนในวรรณะเดียวกัน ให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวจูมมือกัน ในขณะที่เจ้าบ่าวอยู่ในวรรณะพราหมณ์ เจ้าสาวอยู่ในวรรณะกษัตริย์ให้เจ้าบ่าวถือลูกศรแล้วเจ้าสาวจับที่ลูกศรนั้น หากเจ้าสาวอยู่ในวรรณะแพศย์ให้เจ้าบ่าวถือแห่และเจ้าสาวจับที่แห่ และหากเจ้าสาวเป็นคนใช้ให้จับที่ชายผ้าของเจ้าบ่าว”⁷² ในกรณีนี้พระรามและนางสีดาต่างอยู่ในวรรณะกษัตริย์เช่นเดียวกัน ดังนั้นการจับมือกันระหว่างประกอบพิธีจึงเป็นเรื่องที่ผู้สร้างสรรค์สะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมตามหลักของพระมณู ถึงแม้เรื่องระบบวรรณะจะไม่ชัดเจนเท่าไรนักสำหรับประเทศไทย แต่รามเกียรติ์เป็นเรื่องราวที่ประเทศไทยได้รับการถ่ายทอดมาจากอินเดีย ดังนั้นในบางช่วงบางตอนอาจจะแสดงให้เห็นถึง

⁶⁹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า 310.

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 312

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 315.

⁷² ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ภาพลักษณ์ของสตรีฮินดู : มานวธรรมศาสตร์, หน้า

ค่านิยมของอินเดียปรากฏให้เห็นในรามเกียรติ์ของไทย ทั้งที่ธรรมเนียมปฏิบัติเหล่านั้นไม่พบในประเทศไทย เช่น พิธีปล่อยม้าอุปการ เป็นต้น

อีกทั้งการที่ผู้สร้างสรรคดีได้สร้างให้พระอินทร์และมเหสีทั้ง 2 ได้แก่ นางสุชาดาและนางสุจิตราเข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบพิธีอภิเษกระหว่างพระรามและนางสีดาเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าพิธีดังกล่าวเป็นพิธีที่มีความสำคัญและศักดิ์สิทธิ์ เพราะเป็นการอภิเษกของพระนารายณ์และพระลักษมีในปางอวตาร ดังนั้นในการอภิเษกนี้จึงเป็นเรื่องของเทพเจ้าและแสดงถึงอำนาจและบุญบารมีของทั้ง 2 พระองค์ได้อย่างชัดเจน

พระชนกฝากฝังนางสีดา

หลังจากเสร็จพิธีสุมพรแล้วท้าวทศรถและราชวงศ์ทั้งหมดได้ลาพระชนกกลับยังกรุงอโยธยา โดยพระชนกได้ฝากฝังนางสีดาและกรุงมิถิลา ความว่า

“เมื่อนั้น	ท้าวชนกจักรวรรดิรังสรรค์
.....
.....	มารศรีจึงฟังพ่อสั่งสอน
เจ้าจะจากออกพระบิดร	ไปอยู่นครอโยธยา
เป็นข้าช่วงใช้บำเรอบาท	พระภัสดาธิราชนาถา
สงวนกายฝากกายฝากชีวา	ภักดีไปกว่าจะม้วยมิต
อย่าทะนงว่าเป็นองค์อัครราช	เจียมกายอย่าประมาทราชกิจ
ฝูงอนงค์ซึ่งเป็นองค์ใช้ชิด	อย่าคิดฉันทาราคี
อันพระชนนีบิดุเรศ	ก็เหมือนบังเกิดเกศเกศี
ลูกรักจงรักภักดี	จึงมีสวัสดิ์สดาวร
อย่าก่อการให้เคืองในเบื้องบาท	เยาวราชจงสมครสโมสร
ถนอมจิตเป็นนิจนิรันดร	ดวงสมรจงจำวาทีฯ” ⁷³

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นได้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความรักและค่านิยมของสังคมเกี่ยวกับหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนบุตรของบิดาและมารดา โดยในบทกลอนดังกล่าวนี้พระชนกได้อบรมนางสีดาในเรื่องเกี่ยวกับความประพฤติภายหลังจากออกเรือนไปแล้วและต้อง

⁷³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

อาศัยอยู่กับพระรามในกรุงอโยธยา โดยมุ่งเน้นในเรื่องหน้าที่ของภรรยาที่ดีที่ต้องคอยปรนนิบัติรับใช้พระรามไม่ให้ขาดตกบกพร่อง รวมทั้งต้องซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระรามเพียงผู้เดียวจนกว่าชีวิตจะหาไม่ อีกทั้งต้องรักและเคารพบิดาและมารดาของสามีเสมือนบิดามารดาของตนเองในคำกลอนที่ว่า

“เป็นข้าช่วงใช้น้ำเรอบาท	พระภัสดาธิราชนาถา
สงวนกายฝากกายฝากชีวา	ภักดีไปกว่าจะม้วยมิต
.....
ลูกรักจงรักภักดี	จึงมีสวัสดิ์สถาวร
อย่าก่อการให้เคืองในเบื้องบาท	เยาวราชจงสมัครสโมสร” ⁷⁴

หากพิจารณาในมิติของสตรีนิยมจะพบว่าในเนื้อหาคำสอนของพระชนกนั้นเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความยึดมั่นในระบบปิตาธิปไตยอย่างเด่นชัด พิธีอภิเษกของนางสีดากลายมาเป็นกระบวนการในการถ่ายโอนอำนาจครอบงำนางสีดาผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจจากบิดาไปสู่สามีอย่างชอบธรรม ดังจะเห็นได้ว่าผู้สร้างสรรค์ได้พยายามมุ่งเน้นฐานะการเป็นภรรยาของนางสีดาเมื่อเทียบกับฐานะสามีของพระรามว่าเป็นเพียงคำรองบาทพระรามเท่านั้น ในกลอนที่ว่า “เป็นข้าช่วงใช้น้ำเรอบาท” และ “อย่าก่อการให้เคืองในเบื้องบาท”

นางสีดาครวญลา

หลังจากนางสีดาได้รับฟังคำสั่งสอนของพระชนกเพื่อเป็นหลักในการครองเรือนและประพฤติตนในฐานะเป็นภรรยาที่ดีของพระรามแล้วนั้น นางสีดาได้แสดงความรักอาลัยในบิดาและมารดา ความว่า

“เมื่อนั้น	นวลนางสีดามารศรี
ฟังพระบิดรงค์ทรงธรณี	น้อมเศียรชูลีกับบาทา
ไฉ่ว่าพระองค์ผู้ทรงเดช	พระคุณเคยปกเกศเกศา
เลี้ยงลูกแต่เยาว์ใหญ่มา	ผ่านฟ้ามิให้อนาท

⁷⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

ถนอมตั้งดวงเนตรดวงใจ	ผิดชอบสิ่งใดพระสั่งสอน
จนลาพรตคืนเข้าพระนคร	ด้วยอาวรณ์จะปลุกถูกรัก
จึงตั้งพิริยภคศิลป์ชัย	เลือกคู่จะให้เสมอศักดิ์
ให้สมวงศ์สมพงศ์สมพักตร์	ให้เป็นหลักจรรโลงธาตรี
ควรหรือมิได้สนองบาท	พระบิดรงศิริราชเรืองศรี
ร่ำพลางนางทรงไศกี	ตั้งหนึ่งชีวิตจะมรณา ⁷⁵
.....
อันตัวลูกรักจักขอลา	จากเบื้องบาทาพระภูธร
ที่ไหนจะได้ฉลองบาท	พระบิดุราชมารดาเหมือนแต่ก่อน
พระองค์ค่อยอยู่สถาวร	สโมสรรเป็นสุขล้ำราญา ⁷⁶

จะเห็นได้ว่าผู้สร้างสรรคดีได้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมที่มีต่อลักษณะของความเป็นบุตรในอุดมคติผ่านตัวละครนางสีดาโดยได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของความเป็นบุตรสาวที่ดีจากบทกลอนดังกล่าว ซึ่งบ่อยครั้งที่นางสีดาได้แสดงความเคารพต่อบิดา คือ พระชนกอย่างสูงสุดด้วยการกราบพระบาทของพระองค์ เนื่องจากสังคมไทยและอินเดียถือว่าทำเป็นของต่ำ ดังนั้นการก้มลงกราบเท้าพระชนกของนางสีดาจึงถือว่าการแสดงความเคารพสูงสุดและได้แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูรู้คุณของนางที่ได้สำนึกบุญคุณของพระชนกมาตลอดระยะเวลาที่เลี้ยงดูนางมาตั้งแต่เด็กจนโต พอถึงวัยที่สมควรจะมีคู่พระชนกก็ได้จัดเตรียมทุกอย่างโดยหาคู่ที่เหมาะสมให้แก่นาง ด้วยบุญคุณของทั้งพระชนกและนางรัตนมณีในฐานะบิดาและมารดาจึงหาที่สุดไม่ได้ นางสีดาจึงเศร้าโศกเสียใจที่ต่อไปนี้ต้องติดตามพระรามไปยังกรุงอโยธยา ทำให้ไม่มีโอกาสได้ปรนนิบัติ รับใช้ดูแลบิดาและมารดาอีก

ตัวละครอย่างนางสีดาเป็นตัวละครที่ผู้สร้างสรรคดีได้สะท้อนให้เห็นว่าบทบาทของลูกสาวที่ดีตามค่านิยมของสังคมนั้นควรเป็นอย่างไร เช่น จะต้องเคารพบิดามารดา เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดามารดา อีกทั้งต้องมีความกตัญญูรู้คุณของบิดามารดา ซึ่งบทบาทบุตรสาวของนางสีดาดังกล่าวนี้นี้เป็นไปตามค่านิยมของสังคมทั้งไทยและอินเดียที่ต้องการให้บุตรสาวของตนมีลักษณะเช่นเดียวกับนางสีดา

⁷⁵ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 322.

นอกจากนี้ภายหลังจากที่นางสีดาได้ตามพระรามไปอยู่ยังกรุงอโยธยาจนถึงเกิดสงครามแย่งชิงตัวนางสีดาระหว่างทศกัณฐ์และพระรามนั้นก็ไม่ได้มีการกล่าวถึงพระชนกและนางรัตนมณีอีกเลย ซึ่งผู้สร้างสรรค์สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมที่ว่าเมื่อบุตรสาวแต่งงานออกเรือนไปแล้วก็กลายเป็นสมบัติของสามี ไม่ใช่ของบิดาและมารดาอีกต่อไป ดังนั้นบทบาทของพระชนกและนางรัตนมณีในฐานะบิดาและมารดาจึงไม่ได้ถูกกล่าวถึงอีกเลย

1.2 สรุปบทบาทของสีดาในฐานะบุตรจากเรื่องรามเกียรติ์

บทบาทของนางสีดาในฐานะบุตรนั้นเป็นไปตามค่านิยมของสังคมที่ต้องการให้บุตรมีความกตัญญูรู้คุณ เคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนอบรมของบิดาและมารดาอย่างเคร่งครัดซึ่งถือว่าลักษณะดังกล่าวเป็นบทบาทของบุตรโดยเฉพาะบุตรสาวในอุดมคติของสังคมไทย ตัวอย่างของคุณสมบัติดังกล่าวของนางสีดา ได้แก่

1. มีความกตัญญูรู้คุณต่อบิดามารดา ถึงแม้ว่าผู้สร้างสรรค์จะไม่ได้สร้างให้นางสีดามีบทบาทที่แสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณในแง่ของการสร้างสถานการณ์เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ดังกล่าว แต่ทุกครั้งที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนางสีดากับพระชนกและนางรัตนมณีผู้สร้างสรรค์มักจะสอดแทรกด้วยคำในลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูของนางสีดาเสมอ

ตัวอย่างเช่น ในตอนที่นางสีดาครวญลาพระชนกและนางรัตนมณี ความว่า

“โอ้ว่าพระองค์ผู้ทรงเดช	พระคุณเคยปกเกศเกศา
เลี้ยงลูกแต่เยาว์ใหญ่มา	ผ่านฟ้ามิให้อนาทร
ถนอมตั้งดวงเนตรดวงใจ	ผิดชอบสิ่งใดพระสั่งสอน” ⁷⁷
.....
อันตัวลูกรักจักขอลา	จากเบื้องบาทาพระภูธร
ที่ไหนจะได้ฉลองบาท	พระบิดราชมารดาเหมือนแต่ก่อน” ⁷⁸

⁷⁷ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 322.

2. มีความเคารพต่อบิดามารดา เนื่องจากค่านิยมของสังคมไทยที่เป็นสังคมชาวพุทธจึงให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่ออุดมการณ์ในเรื่องความกตัญญูกตเวทิตะและเคารพต่อบิดาและมารดาซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจ ความรู้สึกผิดชอบโดยเป็นลักษณะของนามธรรม เพื่อเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงความเคารพต่อบิดามารดาเป็นรูปธรรมบุตรจึงต้องกราบไหว้บิดามารดาเสมือนท่านทั้ง 2 เป็นพระในบ้าน จากเรื่องรามเกียรติ์มีปรากฏให้เห็นถึงการแสดงความเคารพด้วยการกราบไหว้บิดามารดาของนางสีดาอยู่ตลอดเวลา

2.1 ตัวอย่างเช่น ในตอนที่พระชนกประทานชื่อให้แก่นางสีดา ความว่า

“เมื่อนั้น	นางสีดาเยาววยอดสงสาร
ฟังพระบิดาบัญชาการ	เยาวมาลย์กราบลงกับบาทา
อันคุณของพระบิดุเรศ	ซึ่งปกเกศชูปเกล้าเกศา
จะชั่งด้วยปัดพีแผ่นฟ้า	มหาคงคาสุมุรโท
ทั้งไตรโลกาเอามาเทียบ	จะเปรียบเท่าทันนั้นไม่ได้
ลูกจะขอสนองรองบาทไป	กว่าชีวลัยจะม้วยมิดฯ” ⁷⁹

2.2 ตัวอย่างเช่น หลังจากที่พระชนกและนางสีดาได้กลับเข้าเมืองมิลิลาและนางสีดาได้พบกับนางรัตนมณีเป็นครั้งแรก ความว่า

“เมื่อนั้น	โขนนางสีดาดวงสมร
เห็นองค์พระราชมารดร	บังอรกราบลงกับบาทาฯ” ⁸⁰

3. มีความเชื่อฟังบิดาและมารดา นางสีดาในฐานะบุตรที่ดีเยี่ยมที่จะต้องเชื่อฟังคำสั่งของบิดาและมารดา ซึ่งในเรื่องรามเกียรติ์นั้นตอนพิริยภครศิลป์หาคุให้นางสีดาถือว่าเป็นตัวอย่างในการแสดงให้เห็นถึงความเชื่อฟังบิดาอย่างชัดเจน เนื่องจากกระบวนการดังกล่าวไม่ปรากฏว่ามีตอนใดเลยที่นางสีดาจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง เริ่มตั้งแต่ตอนที่พระชนกดำริที่จะหาคุให้แก่นางจนถึงการจัดพิธีอภิเษก จึงอาจอนุมานได้ว่ากาที่ผู้สร้างสรรค์ไม่ได้กล่าวถึงการทัดทาน

⁷⁹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า 290.

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 292.

ใดๆ ของนางสีดาเป็นเพราะนางยินยอมซึ่งหมายถึงการให้ความเชื่อฟังแก่บิดานั้นเอง ซึ่งเป็นไปตามค่านิยมของสังคมไทยในอดีตที่บิดามีหน้าที่ในการหาคู่ครองที่เหมาะสมให้แก่บุตรเมื่อถึงวัยอันควร

4. ปฏิบัติตามคำสั่งสอนอบรมของบิดามารดา นอกจากนางสีดาจะให้ความเชื่อฟังต่อคำสั่งสอนอบรมของบิดาและมารดาแล้ว นางยังได้นำคำสั่งสอนดังกล่าวมาปฏิบัติตามซึ่งแสดงให้เห็นถึงการประพฤติตัวในฐานะบุตรที่ดี ดังตอนที่พระชนกฝากฝังนางสีดานั้นได้ให้คำสอนเกี่ยวกับหน้าที่ของภรรยาที่ดี ซึ่งนางสีดาก็นำมาปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดจนได้รับการยกย่องว่าเป็นภรรยาที่มีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามีเป็นอย่างยิ่ง ตัวอย่างเช่น นางสีดาแสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระรามในตอนที่ขอติดตามพระรามไปอยู่ในป่าและขอพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของนางด้วยการขออาสาประกอบพิธีลุยไฟ เป็นต้น อีกทั้งการที่พระชนกสอนให้นางสีดาเคารพรักต่อท้าวทศรถและมเหสีเสมือนเป็นบิดาและมารดาของตน นางสีดาก็ปฏิบัติตามและแสดงให้เห็นชัดเจนในตอนที่ทราบข่าวว่าท้าวทศรถสิ้นพระชนม์นางสีดาก็เศร้าโศกจนเป็นลมล้มลง เป็นต้น

1.3 บทบาทสตรีในฐานะภรรยาจากเรื่องรามเกียรติ์

ในเรื่องรามเกียรติ์บทบาทสตรีในฐานะภรรยาจะสังเกตได้ว่ามักอยู่ในความปกครองของสามี มีหน้าที่สำคัญ คือ ประนินบิตี จงรักภักดีและซื่อสัตย์ต่อสามี ตลอดจนต้องประนินบิตีพ่อแม่ของสามีและบริวารในเรือนของตนอย่างดี โดยเฉพาะหน้าที่ของภรรยาที่ต้องซื่อสัตย์ต่อสามีนั้นในเรื่องรามเกียรติ์ตัวละครที่มีฐานะเป็นภรรยาจะยึดถือปฏิบัติข้อย่อยอย่างเคร่งครัด สำหรับฐานะของภรรยาในเรื่องรามเกียรติ์นั้นปรากฏว่ามีประเด็นสำคัญที่สุดประการหนึ่งที่ผู้สร้างสรรค์ได้สะท้อนผ่านตัวละครสตรีในฐานะภรรยาอย่างเด่นชัด คือ ภรรยาในฐานะ "คู่ชีวิต" ของสามี

บทบาทสตรีในฐานะภรรยาของสังคมไทยตามสภาพความเป็นจริงนั้น สถานภาพและบทบาทของสตรีค่อนข้างต่ำโดยเฉพาะสตรีในราชสำนัก เพราะพระมหากษัตริย์ส่วนใหญ่มีพระมเหสี เจ้าจอมหม่อมหม่อม พระสนมได้หลายคน ค่านิยมที่บุรุษที่อยู่ในชนชั้นสูงมักมีภรรยาหลายคนเกิดขึ้นเนื่องมาจากความต้องการส่งเสริมอำนาจทางการเมืองไทยโดยเอาสตรีที่เป็นบุตรสาวของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มาเป็นเจ้าจอม เพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงอำนาจและป้องกันการคิดกบฏไปในตัว ต่อมาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จึงยึดถือค่านิยมดังกล่าวเป็นแนวทางในการรักษาอำนาจของตนตามไปด้วย สำหรับบทบาทสำคัญของภรรยาในสังคมชั้นสูง คือ การ

สมรสและมีบุตรโดยเฉพาะบุตรชาย ความต้องการในตัวบุตรชายดังกล่าวจึงเป็นสิ่งสะท้อนความสูงต่ำของสถานภาพและบทบาทสตรีในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้บทบาทภรรยาในชนชั้นธรรมดาทั่วไปก็ไม่แตกต่างกับสตรีในชนชั้นสูงแต่อย่างใด ซึ่งวัฒนธรรมการมีทาสไว้ในครอบครองนอกจากจะทำให้บทบาทและสถานภาพสตรีไทยในฐานะบุตรถูกลดต่ำลงมาแล้ว ยังทำให้สตรีในฐานะภรรยาซึ่งมีฐานะต่ำอยู่แล้วในครอบครัวถูกกดลงไปอีก คตินิยมในเรื่องการมีทาสทำให้สตรีมีสถานภาพต่ำในครอบครัวตามคำกล่าวที่ว่า “หญิงเป็นควาย ชายเป็นคน” เนื่องจากสามีเป็นผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดในครอบครัวจึงสามารถขายภรรยาให้เป็นทาสของผู้อื่นได้

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของสตรีไทยในฐานะภรรยา เนื่องจากระบบสังคมในสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ สืบทอดมาแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ประกอบกับภาวะบ้านเมืองในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ต้องเผชิญกับศึกสงครามหลายครั้งทำให้บุรุษต้องออกจากบ้านไปอยู่เวรรับราชการ ดังนั้นภรรยาจึงต้องรับภาระกิจการงานของครอบครัวด้วยความจำเป็นแทนสามีที่ไม่อยู่ในขณะนั้น ซึ่งความจำเป็นนี้อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สตรีในสังคมไทยมีบทบาทในครอบครัวมากกว่าสตรีในภูมิภาคเอเชียในสมัยเดียวกันก็เป็นได้ เพราะภรรยามีบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบแทนสามีได้เสมอ ดังนั้นภรรยาจึงเป็นผู้มีบทบาทในฐานะ “คู่ชีวิต” และ “คู่คิด” ของสามีไม่ว่าจะในครอบครัวธรรมดาหรือครอบครัวชั้นสูงก็ตาม

1.3.1 บทวิเคราะห์บทบาทสตรีในฐานะภรรยาของนางสีดา

บทบาทความเป็นภรรยาของนางสีดาในเรื่องรามเกียรติ์และมหากาพย์รามายณะนั้นอาจกล่าวได้ว่ามีความคล้ายคลึงกันพอสมควร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องแบบฉบับของความเป็นกุลสตรีที่ดี สามารถรอดพ้นภัยอันตรายด้วยคุณงามความดีและความซื่อสัตย์ของนาง ผู้วิจัยจะเปรียบเทียบถึงความเหมือนและความแตกต่างของนางสีดาในบทบาทของภรรยาระหว่างรามเกียรติ์ของไทยและรามายณะของอินเดียภายใต้บริบทของระบบปิตาธิปไตย ค่านิยมและสภาพความเป็นจริงของสังคม ดังนี้

พระรามเดินป่า

ภายหลังจากที่พระรามและนางสีดาได้อภิเษกสมรสกันแล้วนั้นทั้ง 2 พระองค์ได้เสด็จกลับมาครองคู่ที่กรุงอโยธยา จนต่อมาทำวทศรมีดำริที่จะให้พระรามเสด็จขึ้น

ครองราชย์จึงทรงจัดเตรียมพิธีราชาภิเษกแก่พระราม นางค่อมกุจจีซึ่งเคยถูกพระรามแกล้งยิง กระสุนเทียมไปที่หลังของนางค่อมโก่งไปตรงท้องแล้วพระองค์ก็ยิงเข้าโก่งนั้นก็กลับคืนมาเป็นที่ สนุกสนานของผู้ที่ได้พบเห็นจึงทำให้นางอาฆาตพระราม เมื่อนางได้ทราบเรื่องทำวทศรณจะ อภิเษกพระรามจึงไปยุนางไถยเกษให้ขอราชสมบัติแก่พระพรตและเนรเทศพระราม นางไถยเกษ เห็นชอบด้วยจึงไปทูลขอพร 2 ประการดังกล่าวแก่ทำวทศรณซึ่งจำเป็นต้องให้เพราะได้เคยตรัส ประทานพรไว้เพื่อตอบแทนความซื่อสัตย์และจงรักภักดีของนางไถยเกษที่มีต่อพระองค์ โดยนาง ได้ใช้แขนต่างเพลากรของพระองค์ในขณะที่พระองค์กำลังจะเปลื้องปล้ำตั้งแต่ครั้งที่พระองค์ไป ช่วยพระอินทร์ปราบทศทัณฑ์ยักษ์ ด้วยเหตุนี้พระรามจึงต้องออกไปอยู่ป่าเป็นเวลา 14 ปี โดยมี พระลักษมณ์และนางสีดาขอติดตามไปด้วย เมื่อทั้ง 3 กษัตริย์ได้เสด็จออกจากเมืองทำวทศรณก็ เสร้าโคกและกรี๋นางไถยเกษถึงกับตรัสห้ามนางและพระพรตถวายพระเพลิง หลังจากนั้นทำว ทศรณก็สิ้นพระชนม์

นางสีดาบวช

หลังจากที่ทำวทศรณมีรับสั่งให้พระรามเข้าเฝ้าโดยมีนางไถยเกษ รับหน้าและบอกว่าพระบิดาทรงมีความประสงค์ให้พระรามทรงเพศดาบสไปอยู่ป่า 14 ปีแล้วค่อย กลับคืนพระนคร โดยเร่งให้ไปวันนี้เมื่อพระรามได้ฟังก็ยินดีเพราะอยากออกป่าเพื่อปราบยักษ์และ ต้องการรักษาสัตย์ของพระบิดาด้วย

พระรามทรงผ้าคากรองครองสไบ มุ่นผม สวมขฎุงถือลูกประคำเสด็จไปยังสนาม จันทน์ไฉนเสียงพระลักษมณ์ขึ้นศรจะฆ่านางไถยเกษ พระรามจึงตรงไปยึดคันศรไว้แล้วกล่าวว่า ยศฐาบรรดาศักดิ์และทรัพย์สมบัติทั้งหลายมีค่าไม่เท่ากับการรักษาเกียรติยศของบิดา เมื่อไฉน ดั่งนั้นพระลักษมณ์จึงขอติดตามพระรามไปด้วยแล้วทรงผ้าคากรองเป็นฤาษี ขอถวายชีวิตแก่ พระราม นางสีดาในฐานะภรรยา ก็บวชทรงเพศเป็นดาบสติดตามไปด้วยถึงพระรามทัตทาน เท่าใดก็ไม่เป็นผล ความว่า

“เมื่อนั้น	นวลนางสีดามารศรี
แจ้งว่าสมเด็จพระสามี	ไม่ได้ผ่านบุรีภิรมยา
บัดนี้ก็บวชเป็นเพศดาบส	จะออกไปสร้างพรตอยู่ในป่า
ฝ่ายองค์พระลักษมณ์อนุชา	ก็บวชตามเชษฐาด้วยอาลัย
ชลเนตรคลอเนตรบังอร	โศกาอาวรณละห้อยให้
อกเอ๋ยครั้งนี้จะพึงใคร	จะได้เหมือนองค์พระสามี

อันหญิงซึ่งไว้ภัสดา	ถึงจะมียศถาศักดิ์ศรี
ก็ไม่งามแก่ตาในธাত্রี	เหมือนมณีไว้เรือนสุวรรณ
แม้ตายเสียดีกว่าจากบาท	พระภัสดาธิราชรังสรรค์
จะตามไปที่ในอารัญ	กว่าชีวันจะม้วยมรณา ⁸¹

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นผู้สร้างสรรคดีได้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมที่เมื่อสตรีแต่งงานออกเรือนแล้วต้องทำหน้าที่ปรนนิบัติดูแลสามีไม่ให้ขาดตกบกพร่อง เมื่อพระรามจะต้องถือเพศดาบสในป่านางสีดาก็จำเป็นที่จะต้องตามเสด็จด้วย ดังในกลอนที่ว่า "จะตามไปที่ในอารัญ กว่าชีวันจะม้วยมรณา" ซึ่งการใช้ว่า "กว่าชีวันจะม้วยมรณา" ในคำกลอนดังกล่าวผู้สร้างสรรคดีได้พยายามตอกย้ำหน้าที่ของภรรยาว่าต้องดูแลสามีจนกว่าจะตายจากกันนั่นเอง ภรรยาเมื่อจากครอบครัวของตนมาอยู่ในบ้านของสามีจึงต้องอยู่ในความปกครองของสามี ดังนั้นนางสีดาจึงไม่สามารถอยู่เพียงลำพังผู้เดียวในกรุงอโยธยาได้ ดังในคำกลอนที่ว่า "อกเอ๋ยครั้งนี้จะพึงใคร จะได้เหมือนองค์พระสามี" อีกทั้งการที่สังคมได้สร้างความหมายของคำว่าภรรยาในฐานะที่เป็น "คู่ชีวิต" ของสามีอาจทำให้สังคมจะประณามนางสีดาได้ว่าประพฤติตนในฐานะภรรยาบกพร่องหากนางไม่ยอมอยู่เคียงข้างพระรามโดยเฉพาะอย่างยิ่งยามทุกข์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สร้างสรรคดีได้ตอกย้ำภาพของความเป็นคู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) หรือความเป็นคนคนเดียวกันระหว่างพระรามและนางสีดาจากข้อวิพากษ์ตอนท้าวทศรถตั้งพิธีขอโอรสและตอนพระรามและนางสีดาสบนศรดวงที่กล่าวแล้ว ดังนั้นนางสีดาจึงต้องใช้ชีวิตอยู่กับพระรามเสมอว่า ในยามทุกข์หรือสุข ในกลอนที่ว่า

"อันหญิงซึ่งไว้ภัสดา	ถึงจะมียศถาศักดิ์ศรี
ก็ไม่งามแก่ตาในธাত্রี	เหมือนมณีไว้เรือนสุวรรณ
แม้ตายเสียดีกว่าจากบาท	พระภัสดาธิราชรังสรรค์" ⁸²

หากพิจารณาในมิติของสตรีนิยมจะพบว่าจากบทกลอนดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงระบบปิตาธิปไตยที่ครอบงำนางสีดา ภายหลังจากที่นางถูกถ่ายโอนอำนาจครอบงำเหนือตัวนางสีดาจากพระชนกมาสู่พระรามทำให้นางจำเป็นที่จะต้องพึ่งพิงพระราม เพราะสตรีถูก

⁸¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า 373.

⁸² เรื่องเดียวกัน.

แบ่งแยกบทบาททางเพศทำให้ต้องตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบบุรุษในทุกด้าน ไม่สามารถที่จะอยู่เพียงลำพังคนเดียวได้ ดังนั้นนางสีดาจึงต้องติดตามพระรามและพระลักษมณ์ถือเพศดาบสทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วอาจจะไม่ได้เป็นความประสงค์จากตัวของนางเลย หากแต่เป็นเพราะสังคมภายใต้ระบบปิตาธิปไตยเป็นผู้กำหนด

นอกจากนี้ในตอนดังกล่าวยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงอุปนิสัยของนางสีดาที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างขึ้นด้วย คือ "ความเด็ดเดี่ยว" และ "การกล้าตัดสินใจ" เนื่องจากเมื่อนางสีดาทราบว่าพระรามต้องออกบวชและการที่ตระหนักถึงหน้าที่ของภรรยาที่ดีทำให้นางสีดาตัดสินใจได้ในทันทีว่านางพร้อมที่จะออกบวชติดตามพระรามไปทุกแห่งโดยไม่ต้องปรึกษาผู้ใด

ความว่า

"คิดแล้วจึงเปลี่ยนเครื่องประดับ ออกจากพระกายกัลยา ครั้นถึงจึงถวายอภิวาหน์ ทูลว่าข้าบาทบังอร	สำหรับอัครศเสนหา ทรงเพศเป็นดาบสินี พระสามีริราชทรงศร ขอตามเสด็จพระทรงฤทธิ์" ⁸³
---	---

เป็นที่น่าสังเกตว่าปกติแล้วสังคมไทยมักจะไม่ยินยอมให้สตรีมีส่วนในการคิดหรือตัดสินใจสิ่งใดถึงแม้จะเป็นเรื่องของตนเองก็ตาม แต่ในบทกลอนดังกล่าวผู้สร้างสรรค์กลับสร้างให้นางสีดาที่มีความเด็ดเดี่ยวอย่างมาก โดยสามารถตัดสินใจออกบวชก่อนที่จะขออนุญาตพระรามผู้เป็นสามี ในกรณีดังกล่าวอาจอนุมานได้ว่าผู้สร้างสรรค์ต้องการให้คุณค่าของหน้าที่ของภรรยาที่มีต่อสามีเหนือสิ่งอื่นใด จึงสร้างอุปนิสัยดังกล่าวของนางสีดาขึ้นมา

นางสีดาของตามเสด็จพระราม

เมื่อพระรามทราบความประสงค์ของนางสีดาที่ต้องการจะขอติดตามเสด็จพระองค์ไปในป่าด้วยจึงคัดค้านนางสีดาด้วยความเป็นห่วง โดยพยายามชี้ให้เห็นถึงภัยอันตรายต่างๆ ที่มีอยู่ในป่าจากนั้นจึงขอให้นางสีดาประทับรอพระองค์อยู่ในกรุงอโยธยา ความว่า

"เมื่อนั้น ได้ฟังอัครราชร่วมชีวิต	องค์พระหริรักษ์จักรกฤษณ์ พิศพัคตร์สะอื้นอาลัย
--------------------------------------	--

⁸³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

รับขวัญแล้วกล่าวสุนทร	ดวงสมรผู้ยอดพิสมัย
ซึ่งเจ้าจะตามพี่ไป	จะลำบากยากใจแสนทวี
อันในหิมเวศราวป่า	ล้วนโฉมตมารถยาภูติผี
ฝูงสัตว์จตุบาทพยัคฆ์	แรดร้ายราชสีห์สาธารณ์
หนทางดำเนินนั้นเดินยาก	แสนลำบากข้ามห้วยเหวละหาน
สารพัดเป็นที่กัณดาร	เขาวมาลย์จงอยู่ในบุรี
จะได้เป็นเพื่อนพระมารดา	บังอรจงฟังคำพี่
เจ้าอย่าแสนโศกโศกี	ถ้วนสิบปีจะกลับมา" ⁸⁴

การกระทำดังกล่าวของพระรามนั้นผู้สร้างสรรคดีต้องการแสดงให้เห็นถึงความเป็น
 สามีที่ดีที่ต้องดูแลให้ความปลอดภัยแก่ภรรยา ดังนั้นพระองค์จึงคัดค้านไม่ให้นางสีดาติดตามไป
 เพราะเกรงว่าจะได้รับอันตรายและความยากลำบากในการเดินทาง เมื่อพระองค์ได้รับความทุกข์ก็
 ไม่อยากให้นางสีดาได้ทุกข์ด้วยจึงพยายามพรรณนาถึงความน่ากลัว ภัยอันตรายและความทุกข์
 ยากนานาประการ ทั้งนี้เพราะไม่อยากให้นางสีดาที่เคยได้รับแต่ความสบายต้องลำบากเพราะ
 พระองค์ แต่เมื่อนางสีดาที่ตระหนักถึงฐานะและหน้าที่ภรรยาที่ดีจึงอ่อนน้อมและแสดงความ
 เด็ดเดี่ยวว่ามีความประสงค์ที่จะติดตามไปพระรามไปด้วย ความว่า

"เมื่อนั้น	นางสีดาเยาวยอดเสนา
ได้ฟังดังต้องสายฟ้า	กัลยาออกบาทรำไร
ไอ้อนิจจาพระทรงเดช	จะโปรดเกศเมียบ้างก็หาไม่
น้องจากมิลิลากรุงไกร	มาฟังได้รู้ลีพระสีกร
แม้ไม่เมตตาข้าบาท	จงพิฆาตฟาดฟันเสียก่อน
จึงค่อยเสด็จบทธจร	ไปจากนครวังจันทน์
น้องจึงจะสิ้นความโศก	ที่วโยคจากจอมไอศวรรย์
ซึ่งจะทิ้งข้าไว้ผู้เดียวนั้น	จะรู้ที่ผันพักตร์ไปพึ่งใคร
พระบิดุเรศมารดาทั้งสอง	จะได้ครองพารากี่หาไม่
แม้ได้อยู่จะชำระกำใจ	จะตามไปสนองพระบาท
ถ้าพระองค์มิพาไปด้วย	จะสู้ม้วยมิให้คนเห็นหน้า

⁸⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

ดีกว่าที่ไกลพระภัสดา

ผ่านฟ้าจึงได้ปราณี⁸⁵

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความเด็ดเดี่ยวของนางสีดาที่ไม่ว่าพระรามจะคัดค้านเท่าใดนางก็ยังคงยืนยันที่จะขอติดตามไปด้วยโดยให้เหตุผลว่านางยอมลำบากกายที่ต้องติดตามไปปรนนิบัติพระรามดีกว่าที่จะทนทุกข์ใจอยู่ในปราสาทเพียงลำพังและสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นจริงของสังคมที่สตรีในฐานะภรรยาเมื่อออกรับราชการแล้วต้องฟังฟังสามีในกลอนที่ว่า “น้องจากมิตถิลากรุงไกร มาฟังใต้รัฐพระสีกร” ชีวิตของสตรีเมื่อพ้นจากอกของบิดามารดาแล้วจะต้องตกเป็นของสามีตามพฤตินัยและนิตินัย ดังนั้นนางสีดาจึงยินดีที่จะตายดีกว่าที่จะถูกพระรามทอดทิ้งในกลอนที่ว่า “แม่นไม่เมตตาข้าบาท จงพิฆาตฟาดฟันเสียก่อน” เพราะความเป็นจริงของสังคมที่ให้คุณค่าแก่สตรีในฐานะภรรยาว่าต้องซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามีไปจนตายนั้นยอมจะประณามนางสีดาเป็นแน่หากนางไม่ติดตามพระรามไปด้วยโดยผู้สร้างสรรค์ได้ตอกย้ำให้เห็นถึงความจงรักภักดีของนางสีดาด้วยการแสดงความมุ่งมั่นของนางสีดาที่ต้องการติดตามพระรามให้จงได้ในกลอนที่ว่า

“ถ้าพระองค์มิพาไปด้วย จะสู้ม้วยมิให้คนเห็นหน้า
ดีกว่าที่ไกลพระภัสดา ผ่านฟ้าจึงได้ปราณี⁸⁶

นอกจากนี้การที่ไม่มีพระรามเป็นที่พึ่งพิงทำให้นางสีดาเกิดความไม่มั่นคงในสถานภาพของตนเอง ในกลอนที่ว่า “พระบิดุเรศมารดาทั้งสอง จะได้ครองพาราก็หาไม่” สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมไทยในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่สามีมีอำนาจในการปกครองสมาชิกครัวเรือน แต่พระมหากษัตริย์มีอำนาจในการปกครองประชาชนทั้งหมด ดังมีคำเปรียบพระมหากษัตริย์ว่าพระองค์เป็น “เจ้าชีวิต” เนื่องจากในตอนดังกล่าวนี้ท้าวทศรถไม่ได้เป็นผู้ครองกรุงอโยธยา แต่เป็นพระพรตซึ่งมีนางไภยเกษีเป็นพระมารดาเป็นผู้ครองนครทำให้นางสีดาไม่มีความมั่นใจว่านางจะสามารถใช้ชีวิตอยู่ในกรุงอโยธยาได้ ด้วยเหตุที่นางไภยเกษีทูลของราชสมบัติให้แก่พระพรตผู้เป็นพระโอรสแทนพระรามซ้ำยังทูลขอท้าวทศรถให้เนรเทศพระรามอีกด้วย ย่อมทำให้นางคิดถึงทั้ง 2 พระองค์ในแง่ลบ

⁸⁵ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

374.

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน.

แต่หากจะพิจารณาบทกลอนดังกล่าวในมิติสตรีนิยมจะพบว่าการที่ผู้สร้างสรรค์แสดงให้เห็นถึงความกลัวของนางสีดาที่ต้องห่างไกลพระราม เพราะนางต้องขาดที่พึ่งพิง ความกลัวของนางสีดานั้นเกิดขึ้นจากการที่ "ระบบปิตาธิปไตย" ได้ให้อำนาจแก่ชายในการครอบงำสตรีในทุกด้าน ดังนั้นผู้สร้างสรรค์จึงแสดงให้เห็นว่าหากไม่มีชายให้พึ่งพิงแล้วสตรีก็ย่อมที่จะยืนอยู่ด้วยตนเองไม่ได้ ดังตอนที่นางสีดากล่าวว่า

"จากมิตลากรุงไกร แม่ไม่เมตตาข้าบาท จึงค่อยเสด็จบพจร	มาพึ่งใต้ธูลีพระสิริ จงพิฆาตฟาดฟันเสียก่อน ⁸⁷
---	--

นางสีดาถึงกับทูลขอให้พระรามประหารนางเสียดีกว่าที่จะปล่อยให้นางอยู่คนเดียว อีกทั้งการที่นางสีดา "กอดบาทรำไห้" ถือเป็นการตอกย้ำอำนาจของพระรามที่มีเหนือนางสีดาโดยผู้สร้างสรรค์สะท้อนให้เห็นว่านางสีดาเกิดทูลสามีเหนือสิ่งอื่นใดและเป็นการอ้อนวอนให้พระรามเห็นใจว่านางหมดที่พึ่ง การกอดบาทจึงเป็นเรื่องปกติวิสัยที่นางผู้เป็นภรรยากระทำได้ ดังเช่นคำสอนของไทยในสมัยก่อนที่กล่าวว่ก่อนนอนให้ภรรยากราบเท้าสามีแล้วจะทำให้สามีรักและเมตตา คำสอนดังกล่าวเป็นไปตามค่านิยมของสังคมที่ชายเป็นใหญ่ การกราบเท้าสามีถือว่าการเคารพสามีอย่างสูงสุดและเป็นสิ่งที่สตรีเชื่อว่าจะทำให้ได้รับความเมตตาจากสามี เหตุที่เป็นเช่นนั้นไม่ใช่เพราะสตรีอยากได้รับความรักความเมตตาของสามีแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่แฝงนัยว่าภรรยาไม่ต้องการถูกทอดทิ้ง ไร้ที่พึ่งพิงเพราะเมื่อออกเรือนมาแล้วนางก็ไม่ได้เป็นสมบัติของพ่ออีกต่อไปแต่กลายเป็นสมบัติของสามี หากไม่มีสามีแล้วภรรยาก็ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ เช่น นางสีดาต้องการตามเสด็จพระรามก็เป็นเพราะด้วยเหตุผลดังกล่าว ดังนั้นทางออกเดียวของสตรีที่ไร้สามีให้พึ่งพิง คือ การฆ่าตัวตาย

อีกทั้งการที่นางต้องร้องไห้ คร่ำครวญต่อพระรามเพื่อขออนุญาตตามเสด็จก็เป็นสิ่งที่ผู้สร้างสรรค์แสดงให้เห็นแล้วว่านางไม่มีสิทธิในการตัดสินใจอะไรด้วยตนเองเลย ทุกอย่างต้องขึ้นอยู่กับสามีเท่านั้นที่มีอำนาจสิทธิ์ขาด นางสีดาจึงเป็นตัวอย่งของสตรีที่ถูกกดขี่ทางด้านจิตใจ เพราะการไม่มีสิทธิคิดด้วยตนเอง บทกลอนที่ว่า

⁸⁷ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

“แม้จะอยู่จะชั่วจะกำใจ
ถ้าพระองค์มีพาไปด้วย

จะตามไปสนองพระบาท
จะสู้ม้วยมิให้คนเห็นหน้า”⁸⁸

เป็นการแสดงให้เห็นว่านางสีดาไม่มีทางเลือกอื่นใดที่ทำให้ฐานะภรรยาของนางสูงกว่าที่เป็นอยู่ เพราะการติดตามพระรามไปก็เป็นการไปรับใช้ปรณนิบัติสามี หากพระรามไม่อนุญาตนางก็ไม่สามารถมีชีวิตอยู่เพื่อสู้นักคนอื่นได้ สะท้อนให้เห็นว่านางสีดาตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบฝ่ายชายแทบในทุกด้านซึ่งการเสียเปรียบดังกล่าวของสตรีได้นำไปสู่กระบวนการ “Dehumanization” คือ การทำให้สตรีเหมือนไม่ใช่มนุษย์ ไม่มีจิตใจ ทุกอย่างขึ้นอยู่กับฝ่ายชายหมดแม้ว่านางสีดาจะได้รับการยกย่องเชิดชูจากผู้อื่นเพียงใด แต่กับพระรามแล้วนางก็ไม่ต่างอะไรกับสมบัติชิ้นหนึ่ง เช่น การสังเวยเทศ การสังขลุยไฟ การขอคืนดี เป็นต้น ทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะการตัดสินใจของพระรามทั้งสิ้นแล้วนางสีดาก็มีหน้าที่ปฏิบัติตาม

ภายหลังจากที่พระรามประจักษ์ถึงความมุ่งมั่นของนางสีดาที่ต้องการจะขอติดตามพระองค์ไปครองเพศดาบสจึงจำเป็นต้องอนุญาตให้นางสีดาตามเสด็จพระองค์ไปพร้อมกับพระลักษมณ์ด้วย ความว่า

“เมื่อนั้น	พระจักรรัตน์แก้วเรืองศรี
ฟังนางรำพันไศกี	ภูมิสะท้อนถอนใจ
ปลอบปลางพลางเช็ดชลนา	แก้วตาอย่ากันแสงให้
เมื่อเจ้ามิได้อยู่ในเวียงชัย	ก็ตามแต่พระทัยเทวี
ไอ้อนิจจาเจ้าเพื่อนยาก	จะมาพลอยลำบากด้วยพี่
กรรมเวรสิ่งใดแต่หลังมี	ครั้งนี้จึงมาตามทัน
ให้เราต้องจากนคร	แสนโทษไปในไพรสันต์
สามกษัตริย์โคกกาจบัลย์	ตั้งหนึ่งชีวิตจะบรรลัยฯ” ⁸⁹

การที่พระรามยินยอมให้นางสีดาตามเสด็จไปเป็นเพราะความประสงค์และความสุขของนาง ซึ่งสาเหตุที่พระรามไม่ยอมให้นางตามไปนั้นเป็นเพราะไม่ต้องการให้นาง

⁸⁸ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า 374-375.

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 375.

ลำบากทั้งที่ความเป็นจริงแล้วหากพระรามมีนางสีดาติดตามไปด้วยก็อาจจะทำให้การดำเนินชีวิตในป่าของพระรามสะดวกสบายขึ้นเนื่องจากมีนางสีดาคอยปรนนิบัติดูแล จึงอาจอนุมานได้ว่าพระรามเป็นสามีที่ปราศจากความเห็นแก่ตัวและมีความรักต่อนางสีดาอย่างแท้จริง ซึ่งในข้อนี้แน่นอนว่าเป็นเพราะผู้สร้างสรรคดีได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็คู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) ระหว่างพระรามและนางสีดาตั้งแต่ตอนที่ทั้ง 2 พระองค์สบเนตรกันที่หน้าต่างปราสาทแก้ว ดังนั้นนางสีดาและพระรามย่อมที่จะต้องเคียงคู่กันไม่ว่าในยามทุกข์หรือสุข โดยในตอนนั้นก็มีการกล่าวถึงว่า “ไอ้อนิจจาเจ้าเพื่อนยาก จะมาพลอยลำบากด้วยพี่” จะสังเกตได้ว่าผู้สร้างสรรคดีใช้คำว่า “เพื่อนยาก” ย่อมแสดงให้เห็นว่านางสีดาเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของพระองค์

นอกจากนี้ผู้สร้างสรรคดียังได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่อง “กรรม” ของสังคมไทยในบทกลอนที่ว่า

“กรรมเวรสิ่งใดแต่หลังมี	ครั้งนี้จึงมาตามทัน
ให้เราต้องจากนครเศ	แสนทเวชะไปในไพรสณฑ์” ⁹⁰

“กรรม” หมายถึง บาป เคาระห์หรือการกระทำที่ส่งผลร้ายมายังปัจจุบันหรือส่งผลร้ายต่อไปในอนาคต กรรมมักถูกอ้างถึงเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดทุกข์เพื่อเป็นการปลอบใจ ซึ่งในตอนดังกล่าวพระรามได้กล่าวถึงกรรมว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้พระองค์ พระลักษมณ์และนางสีดาต้องพบกับความทุกข์ยากลำบาก แต่ไม่ปรากฏว่ากรรมดังกล่าวเกิดจากอะไรซึ่งในปกติกรรมอาจเกิดจากการกระทำต่างๆ ในชาติปางก่อนซึ่งส่งผลมาถึงชาตินี้ หรือการกระทำในชาติปัจจุบัน ความเชื่อเรื่องกรรมปรากฏแต่เพียงเป็นการอ้างว่าเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเพราะกรรม ในเรื่องรามเกียรติ์ตอนดังกล่าวอาจอนุมานได้ว่าสาเหตุที่ทำให้ทั้ง 3 กษัตริย์ต้องออกเดินป่าเป็นเพราะโองการของพระอิศวรที่มีพระประสงค์ให้พระรามอวตารลงมาปราบยักษ์ หากพระองค์อยู่แต่ในพระนครคงหาเหตุให้พระรามปฏิบัติภารกิจในลู่วงได้

สามกษัตริย์ล่านางสมุทร

จากนั้นทั้ง 3 กษัตริย์จึงทูลล่านางสมุทรเทวี พระมารดาของพระลักษมณ์นางศร้าวโศกพยายามหวังเหนี่ยวนางสีดาไว้ เมื่อเห็นว่าทั้ง 3 ยืนยันที่จะร่วมเดินป่าด้วยกันเช่นนั้นจึงสอนพระลักษมณ์และให้พร ความว่า

⁹⁰ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

“.....
ไอ้อนิจจาสีดาเอ๋ย	ทราชมชเยแม่ยอดเสนาหา
ถึงผัวเจ้ากับของค้อนุชา	จะต้องไปเดินป่าพนาลี
ก็เป็นชายอาจของทรงฤทธิ	แม่ไม่คิดวิตกเหมือนโถมศรี
ตัวเจ้าเป็นยอดสตรี	ไม่เคยจรัลด้วยบาทหงส์
เคยทรงแต่สีพิกากาญจน์	จะทมรมานเดินในไพรระหง
..... ⁹¹

นางสมุทรวเทวีไม่ต้องการให้นางสีดาตามเสด็จพระรามและพระลักษมณ์ เนื่องจากความเป็นห่วงนางสีดาที่เป็นสตรีและไม่เคยลำบากมาก่อนจึงพยายามทัดทานแต่นางสีดาก็ไม่ยินยอม กลับใช้เหตุผลเรื่องหน้าที่ของภรรยาขึ้นมาอ้างจนนางสมุทรวเทวีไม่สามารถโต้แย้งได้ ความว่า

“.....
อันจะให้ลูกอยู่ในธานี	จะมีแต่ความทุกข์ทุกนิรันดร์
ด้วยจะแสนตรอมใจเพราะไกลบาท พระสามีธิราชรังสรรค์	
ถึงจะยากลำบากในไพรวัน	จะสู้ตันโดยเสด็จพระทรงฤทธิ
ชุกใช้จะได้ปรนนิบัติ	ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต
แม้ันตายไม่เสียตายชีวิต	ให้ทศทิศประจักษ์ว่าภักดี ⁹²

ซึ่งในกลอนดังกล่าวหากพิจารณาอย่างลึกซึ้งจะพบว่าผู้สร้างสรรค์ได้พยายามสร้างให้นางสีดาหาเหตุผลที่จะทำให้นางสมุทรวเทวีไม่สามารถโต้แย้งได้อีก โดยได้ยกเหตุผลเรื่องหน้าที่ของภรรยาที่ต้องซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามี ดังนั้นนางในฐานะภรรยาจึงสมควรที่ต้องติดตามไปปรนนิบัติดูแลพระรามขึ้นมาอ้างกับนางสมุทรวเทวี จึงอาจอนุมานได้ว่าผู้สร้างสรรค์ต้องการสื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงความฉลาดของนางสีดานั่นเอง

แต่หากมองในมิติของสตรีนิยมการทัดทานของนางสมุทรวเทวีนั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าระบบปิตาธิปไตยสามารถครอบงำสังคมได้ทุกเพศและทุกชนชั้น เนื่องจากการที่นางสมุทรวเทวี

⁹¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

⁹² เรื่องเดียวกัน.

ซึ่งเป็นสตรีเช่นเดียวกับนางสีดาได้ยกเรื่องความอ่อนแอของนางสีดาขึ้นมาเปรียบเทียบกับความเก่งกล้าสามารถของพระรามและพระลักษมณ์ ย่อมเป็นเจตนาของผู้สร้างสรรคที่ต้องการสื่อถึงการมีผลก้ำกัทางเพศเหนือกว่าของบุรุษซึ่งนำไปสู่การแบ่งแยกทางเพศระหว่างบุรุษและสตรีที่ประเมินคุณค่าของสตรีด้อยกว่าบุรุษในทุกด้านนั่นเอง

เมื่อนางสมุทรเทวีเห็นว่าไม่สามารถที่จะทัดทานนางสีดาได้อีกจึงจใจ แต่ก่อนที่ทั้ง 3 กษัตริย์จะออกเดินทางนางสมุทรเทวีได้ให้ตักเตือนพระลักษมณ์และให้พรแก่ 3 กษัตริย์ ความว่า

“.....
เจ้าจะไปเพื่อนพี่ในอารัญ	พอระวังกันให้จงดี
พระขรรค์ศิลป์ข้อย่าไถลองค์	มิณรงค์สู้ตายก่อนพี่
อันโฉมนางสีดาเทวี	จงคิดว่าชนนีของลูกรัก
..... ⁹³

จากบทกลอนดังกล่าวผู้สร้างสรรคได้สื่อให้เห็นถึงหน้าที่ของน้องที่มีพี่ผ่านคำสอนของนางสมุทรเทวีโดยต้องการให้พระลักษมณ์คอยดูแลรักษาความปลอดภัยของพระรามในกลอนที่ว่า “มิณรงค์สู้ตายก่อนพี่” และเชื่อฟังคำพูดนางสีดาโดยผู้สร้างสรรคได้นำคำว่า “ชนนี” มาเปรียบในกลอนที่ว่า “อันโฉมนางสีดาเทวี จงคิดว่าชนนีของลูกรัก” ซึ่งพระลักษมณ์ก็เชื่อฟังและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดจึงเท่ากับเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคำพูดของมารดาที่มีความศักดิ์สิทธิ์ลูกต้องปฏิบัติตาม

พระราม พระลักษมณ์และนางสีดาออกป่า

หลังจากที่ทั้ง 3 กษัตริย์ได้ลानางสมุทรเทวีแล้วก็ไปลาพระวิสิษฐุ์ฤาษีและพระสวามิตร ซึ่งฤาษีทั้ง 2 ได้ไปทูลถามความจริงจากท้าวทศรถและอ้อนวอนนางไภยเกษีเพื่อให้พระรามคงอยู่ในพระนคร แต่นางก็ยังคงยืนยันตามเดิมท้าวทศรถจึงสั่งเสียดกับพระ

⁹³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

อาจารย์ทั้ง 2 ว่าหากพระรามเสด็จออกไปเมื่อใดพระองค์ก็จะสิ้นสังขารไปเกิดบนสวรรค์ ซึ่งขอให้พระฤาษีอย่าให้นางไภยเกษีและพระพรตเข้ามาเคารพพออย่างเด็ดขาด

สุมันตันและบริวารจำนวนมากได้จัดเตรียมขบวนเพื่อขอติดตามพระรามไปด้วย ทั้ง 3 กษัตริย์ได้ขึ้นรถแก้วออกจากพระนครโดยเทวดาดลใจให้มุ่งหน้าไปยังทิศใต้ซึ่งตรงกับกรุงลงกา ครั้นมาถึงสวนขวัญจึงหยุดขบวนพักเทวดาบันดาลให้ขบวนผู้ติดตามหลับไหลกันหมด ทั้ง 3 พระองค์จึงลอบเสด็จหนีกลับไปเพราะพระรามไม่ต้องการให้บริวารมารบกวนเวลาที่พระองค์บำเพ็ญตบะพิธี

พระราม นางสีดาและพระลักษมณ์ออกจากสวนขวัญ่าเดินทั้งราตรี จนย่ำรุ่งก็ล่วงพ้นแดนบ้านด่านอารัญรอนแรมในพงไพรหลายราตรีก็มาถึงริมฝั่งแม่น้ำสะโตง ความว่า

“เมื่อนั้น	ฝ่ายพระหริรักษ์นาถา
กับโฉมนวนนางสีดา	พระลักษมณ์อนุชาวิลาวัณย์
เสด็จแต่เวลารাত্রี	จนรวีแจ่มแจ้งแสงฉัน
ก็พ้นแดนบ้านด่านอารัญ	พากันเข้าดงพงไพรฯ
รอนแรมมาหลายราตรี	ถึงฝั่งน้ำที่กว้างใหญ่
ชื่อว่าสะโตงคงคาลัย	น้ำไหลลึกพันประมาณ
สามกษัตริย์ก็เข้าหยุดพัก	สำนักร่มไทรไพศาล
คิดที่จะข้ามชลธาร	กันดารฟ่องแพนาวา” ⁹⁴

ยังมีนายพรานกุขนมีบริวารพรานถึง 5 โกฎิอาศัยกระจัดกระจายอยู่ในป่ามาพบกับ 3 กษัตริย์ริมแม่น้ำสะโตงเข้าไปน้อมศีรษะกราบไหว้จนทราบว่าเป็นใครจึงจัดเรือมาให้ข้ามฝากและนำพาไปฝากกับพระภราทวาชฤาษี แต่พระรามเห็นว่าอาศรมแห่งนี้ยังใกล้พระนครอยู่จึงขอลาเพื่อเดินทางต่อไป ฤาษีได้เอาน้ำมนตรรดให้แล้วชี้ให้เดินไปทางทิศใต้ ความว่า

เมื่อนั้น	พระนรินทรปิ่นภพนาถา
ได้ฟังพระมหาสิทธิธา	จึงมีบัญชาตอบไป
ซึ่งจะให้หลานอยู่ที่นี้	อันจะมีความสุขก็หาไม่
เพราะทางนั้นใกล้กับเวียงชัย	ที่ไหนจะได้สร้างพรต

⁹⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

ข้าขอลาเบื้องบาทา	องค์พระมหาดาบส
ไปยังหิมวันต์บรรพต	อดใจจำเวญภาวนา
..... ⁹⁵
เมื่อนั้น	พระภราทวาทาจารย์ใหญ่
.....
แล้วยกหัตถ์ชี้มรรคา	ว่าช่างทักษณทิสได้
.....
หนทางไปหกโยชน์กึ่ง	จะถึงพระสระกังคั่นกสิทธิ ⁹⁶
เมื่อนั้น	พระตรีภพลบโลกนาคา
กับองค์พระลักษมณ์นางสีดา	วันทารับพรด้วยยินดี
แล้วน้อมสการลาพระดาบส	กำหนดแนวเนินวิถี
ออกจากอรัญญิก	จรลีไปตามพนาลัยฯ ⁹⁷

เมื่อถึงอาศรมเชิงผาก็แวะเข้าไปพบพระสระกังคั่นดาบสซึ่งทำศาลาไว้คอยทำ
พระรามเห็นว่ายังใกล้พระนครอยู่ดีจึงขอลาเดินทางต่อไปยังเขาสัตกฏ เทวดาบันดาลอาศรมชั้นที่
ปากถ้ำ 3 กษัตริย์จึงเริ่มบำเพ็ญพรตที่ตรงนั้น ความว่า

“เมื่อนั้น	พระจักรกฤษณ์ฤทธิรงค์ทรงศร
นบนิ้วดุษฎีขลุกร	จึงตอบสุนทรวาจา
.....
แต่จะไม่สบายวิญญาณ์	ด้วยว่ายังใกล้บุรี
เห็นพระพรตไม่พึงมารดร	จะตามมาวิงวอนถึงที่นี้
พระองค์จงอยู่สวัสดิ	หลานนี้จะลาพระอาจารย์ฯ ⁹⁸
.....
จึงว่าตาว่าหลานนี้ด้วยรัก	จะใคร่ให้สำนักอยู่ใกล้

⁹⁵ พระบาทสมเด็จพะพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า 397.

⁹⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 398.

⁹⁸ เรื่องเดียวกัน.

นัดดาว่าไม่สบายใจ	จะบอกไปให้อยู่สำราญ
หลังเขาเสด็จกุฎี	มีศาลาเป็นที่รโหฐาน
เทวัญลงมาบันดาล	ภูมิฐานสะอาดอันชอบกล ⁹⁹
.....
เมื่อนั้น	พระกฤษณ์รักษณรังสรรค์
.....
จึงชวนพระลักษมณ์ขุนนาง	กับองค์อัครราชมหเสี
กราบลาพระมหามุนี	จรลีไปตามมรรคาฯ ¹⁰⁰
.....
แล้วเห็นอาศรมที่ปากถ้ำ	เหมือนคำพระมหาดาบส
.....
จึงตั้งกองกฐนฐูปาไฟ	สำรวมใจตามเพศชีป่า
สามกษัตริย์บำเพ็ญภาวนา	ทุกวันเวลารাত্রีฯ ¹⁰¹

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นเป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์ในระหว่างเดินทางของทั้ง 3 กษัตริย์ที่กว่าจะมาลงตัวที่อาศรมเขาเสด็จกุฎีนั้น จะเห็นได้ว่าพระรามในฐานะสามีและพี่ชายได้แสดงความเป็นผู้นำอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากผู้สร้างสรรคได้สื่อให้เห็นว่าด้วยเกียรติยศและบุญบารมีของทั้ง 3 พระองค์ทำให้พระฤาษีภารทวาชฤาษีและพระสระงศ์ดาบสยินดีต้อนรับ หากแต่พระรามกังวลในเรื่องความสงบที่จะสามารถทำให้พระองค์บำเพ็ญพรตได้อย่างเต็มที่นั้นหมดไปหากอาศรมของพระองค์อยู่ใกล้พระนคร ด้วยเหตุผลดังกล่าวพระรามจึงไม่ยินยอมพักกับทั้ง 2 ฤาษี เป็นเหตุให้พระลักษมณ์และนางสีดาต้องเดินทางเรื่อยมาจนถึงเขาเสด็จกุฎี และการที่ผู้สร้างสรรคได้สร้างให้เทวดาเป็นผู้บันดาลอาศรมของพระราม พระลักษมณ์และนางสีดา ย่อมสื่อให้เห็นถึงอำนาจวาสนาและบุญบารมีของทั้ง 3 พระองค์ และการบำเพ็ญตบะอาจอนุมานได้ว่าเป็นการสร้างเสริมบุญบารมีก่อนที่จะต้องสู้รบกับทศกัณฐ์ ซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อของพุทธศาสนาที่เชื่อว่าหากหมั่นทำบุญทำทาน ตั้งจิตให้บริสุทธิ์สิ่งดีงามทั้งหลายก็จะเกิดขึ้นในชีวิต

จากบทกลอนดังกล่าวสามารถสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมไทยในอดีตเกี่ยวกับบทบาทของสามี ภรรยา พี่ชายและน้องชาย กล่าวคือ พระรามในฐานะพี่ชายและสามี

⁹⁹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า 398.

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน

เป็นผู้ที่มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการตัดสินใจ ดังนั้นนางสีดาในฐานะภรรยาและพระลักษมณ์ในฐานะน้องชายมีหน้าที่ไม่แตกต่างกัน คือ ชื่อสัตย์จงรักภักดี เคารพและเชื่อฟัง ทั้ง 2 พระองค์จึงทำได้แต่เพียงปฏิบัติตามพระรามเท่านั้น ซึ่งสามารถมองในมิติของสตรีนิยมได้ คือ ในสังคมที่ถูกระบบปิตาธิปไตยครอบงำนางสีดาจึงต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของพระรามผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่พระรามอยู่เหนือนางสีดา นางจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบพระรามในทุกด้าน ดังนั้นสิ่งเดียวที่นางทำได้ คือ ยินยอมปฏิบัติตามความต้องการของพระราม จะสังเกตได้ว่าในตอนดังกล่าวนี้ได้แสดงให้เห็นถึงเนื้ออำนาจของระบบปิตาธิปไตยที่นอกจากให้อำนาจแก่นบรุษในการครอบงำสตรีเท่านั้น แต่ยังสามารถครอบงำนบรุษด้วยกันเองได้หากนบรุษผู้นั้นอยู่ในสถานภาพที่ต่ำกว่า เช่นที่พระรามสามารถมีอำนาจเหนือพระลักษมณ์ที่เป็นน้องชายได้นั่นเอง

สามกษัตริย์ทราบข่าวท้าวทศรถสิ้นพระชนม์

หลังจากที่พระพรตและพระสัตรุดกลับมาถึงกรุงอโยธยาทราบว่าท้าวทศรถสวรรคตด้วยสาเหตุจากนางไทยเกษิขอเมืองให้พระพรต จึงเข้าไปประณามการกระทำของมารดาว่านางมีใจน่าอดสู ตามประเพณีแล้วพี่ย่อมต้องได้ครองเมืองก่อนน้องและยังขับพี่ชายไปอยู่ป่า ด้วยความโกรธพระพรตจึงชักดาบออกมาหมายจะสังหารนางไทยเกษิ พระสัตรุดต้องเข้ามาห้ามเอาไว้ เมื่อสมโภชพระศพได้ 7 วันก็อัญเชิญพระศพเพื่อถวายพระเพลิงแต่ด้วยคำสั่งของท้าวทศรถก่อนสิ้นใจจึงทำให้พระพรตและนางไทยเกษิไม่สามารถเข้าร่วมพิธีดังกล่าวได้

ต่อมาพระพรต พระสัตรุด สุมันตันพร้อมทั้งบริวารมีความประสงค์ที่จะครองเพชดาบสเพื่อติดตามพระรามจึงจัดขบวนออกติดตาม โดยมีนางสมุทรเทวีและนางเกาสุริยาร่วมขบวนด้วย เมื่อนางไทยเกษิเห็นเหตุการณ์ดังกล่าวจึงสำนึกผิดในกลอนที่ว่า “ลูกกูภักดีถึงชีวิต แม่ผิดก็จะคุ้มโทษหมด”¹⁰² ได้ขอขึ้นรถของนางสมุทรเทวีอ่อนวอนขอไปด้วยเพื่อไปขอโทษพระรามและร่วมเชิญเสด็จคืนเมือง

เมื่อขบวนรถติดตามพระรามจนพบ พระพรตและพระสัตรุดจึงแจ้งข่าวว่าพระบิดาเสด็จสวรรคต พระราม พระลักษมณ์และนางสีดาจึงเศร้าโศกเสียใจร่ำไห้จนสลบไป ทั้ง 5 พระองค์ 2 พระมารดาเห็นเช่นนั้นสำคัญว่า 5 กษัตริย์สิ้นพระชนม์จึงคร่ำครวญร้องไห้จนสลบไป สุมันตันและกฤษณ์ได้ช่วยกันแก้ไขจนฟื้นทุกพระองค์ นางไทยเกษิตามมาสมทบและกล่าวขออภัยโทษจากพระราม ความว่า

¹⁰² พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

“เมื่อนั้น ทั้งองค์อัคเรศสีดา แจ้งว่าสมเด็จพระบิดรงค์ ตกใจดังใครมาฟาดฟัน	พระทรงครุพราชนึกษา พระลักษมณ์อนุชาวิลาวัณย์ พระองค์สิ้นชีพอาสัญ ก็คร่ำครวญรำรำพันไศกีฯ” ¹⁰³
เมื่อนั้น เห็นสามกษัตริย์ไศกี	พระพรตพระสัตรีรูตเรื่องศรี ล้มลงกับที่ศาลา ¹⁰⁴

จากบทกลอนดังกล่าวถึงแม้จะไม่ได้เห็นถึงความสำคัญในบทบาทของนางสีดาสักเท่าไร เพราะผู้สร้างสรรคดีมุ่งเน้นไปที่ความเศร้าโศกที่ 5 กษัตริย์สูญเสียบิดาซึ่งสื่อถึงความกตัญญูรู้คุณของบุตรที่มีต่อบิดา แต่หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งจะพบว่านางสีดาถึงแม้จะไม่ได้เป็นบุตรที่เกิดจากทำวทศรุตแต่นางในฐานะภรรยาของพระรามจึงมีฐานะไม่แตกต่างอะไรกับธิดาคนหนึ่งของทำวทศรุต เนื่องจากหน้าที่ของภรรยาที่ต้องซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามีของตนแล้ว เครือญาติทางฝ่ายสามีโดยเฉพาะบิดาและมารดานางในฐานะภร่ายาก็ต้องให้ความเคารพและปฏิบัติตนเช่นเดียวกับบิดาและมารดาของตนเอง นางสีดาจึงมีความเศร้าโศกเสียใจกับการจากไปของทำวทศรุตถึงกับร่ำไห้จนสลบไป ดังในกลอนตอนที่พระชนกได้ฝากฝังนางก่อนจะเดินทางมายังกรุงอโยธยาว่า “อันพระชนนีบิดุเรศ ก็เหมือนบังเกิดเทศเกิด”¹⁰⁵

นอกจากนี้ในตอนดังกล่าวผู้สร้างสรรคดียังคงต่อยอดย้ำภาพลักษณ์ของนางสีดาในฐานะคู่ชีวิตของพระรามที่มีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระองค์ โดยทั้ง 3 มารดาได้ขอร้องให้นางสีดา กลับเข้าสู่พระนครแต่นางก็ยังคงยืนยันที่จะขอพรนินิติดูแลและร่วมทุกข์ร่วมสุขกับพระรามจนกว่าชีวิตจะหาไม่ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นคู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) ระหว่างพระรามและนางสีดา ความว่า

¹⁰³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

¹⁰⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 435.

¹⁰⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 321.

“เมื่อนั้น	นางสีดาเยาว์ยอดเสนาหา
ฟังสามสมเด็จพระมารดา	กัลยาสนองพระวาที
ซึ่งทรงพระเมตตาการุญ	พระคุณควรให้เหนือเกศี
ไซ้ว่าจะขัดพระเสาวนีย์	แต่ลูกนี้เป็นบาทบริจา
ร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมชีวิต	กับพระจักรกฤษณ์นาถา
ถึงทุกข์ยากลำบากกายา	ตามแต่เวรมาไม่อาวรณ์ฯ ¹⁰⁶

พิราพลักนางสีดา

เนื่องด้วยพระรามเกรงว่าพระชนนีจะเวียนมาหาอีก จึงพากันเดินทางออกจากเขาสันถภู ครอบแรมไปในป่าพศาลาดาบสอยู่ริมธารแหวะเข้าพักเป็นของมหาดาบสเดิมเป็นกษัตริย์นามว่า “ท้าวสุทศน์” ครองเมืองปัญจาธานีไม่มีโอรสธิดาจึงสละราชสมบัติออกบวชกับมเหสี “นางศุภไชเทวี” เป็นดาบสนินำเพ็ญพรตที่นี้ได้ 10,000 ปี เมื่อหายเหนื่อยก็ลาภานีเดินทางต่อจนถึงแม่น้ำอมฤตมีสายน้ำเชี่ยวกรากกว้างลึก พระไทรเทเวศร์นิมิตแผลงมาหยุดที่หน้าพระราม 3 กษัตริย์อาศัยแพข้ามแม่น้ำและครอบแรมมาหลายวัน ถึงสวนขวัญของยักษ์พิราพซึ่งปลุกชมพูะวาทองที่พระอิศวรมอบให้ จึงพากันชมสวนเป็นที่สำราญใจ

ฝูงยักษ์เฝ้าสวนเห็นพระราม นางสีดาและพระลักษมณ์เข้ามาในสวนศรีก็พากันออกมาจับกุมพระลักษมณ์เป็นผู้ใช้คันศรตีจนหมุ่ยักษ์กระเจิงหนีไปแล้วทั้ง 3 พระองค์ก็พากันออกจากสวนเดินทางไปในป่าและหยุดพักที่ต้นรังใหญ่ ฝ่ายพิราพเมื่อกลับมาเห็นต้นไม้ใหญ่น้อยในสวนกิ่งหักระเนระนาดก็โกรธกริ้ว หมุ่ยักษ์ที่หลบซ่อนเนื่องจากกลัวฤทธิ์ของ 3 กษัตริย์ได้พากันเร่งรีบออกมารายงาน พิราพติดตามไปจนถึงต้นรังใหญ่คำนึงว่าทั้ง 3 พระองค์ต้องมีฤทธิ์แน่จึงร้ายเวทกำบังกาย แต่เมื่อเห็นนางสีดามีความมั่งคั่งมากจึงร้ายเวทให้ท้องพ้ามืดเหมือดตอนกลางคืนแล้วเข้าโอบอุ้มนางสีดาพาหนีไป นางสีดาร้องให้พระรามช่วยซึ่งพระองค์ได้ติดตามไปแย่งชิงนางสีดาคืนมาได้ โดยพระรามได้แผลงศรพรหมาสตรสังหารพิราพ ความว่า

“เห็นสององค์ทรงลักษณวิไลวรรณ	งามดังสุรียันในเวหา
พิศดูอัครราชกัลยา	งามดังจันทร์ราไม่ราศี
ยิ่งพิศยิ่งพิศวาสกลุ่ม	รสรักจึงรุ่มดังเพลิงจี

¹⁰⁶ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

ชานชาบาทัวกายอินทรีย์	อสุรีรำพึงคะนึ่งคิด ¹⁰⁷
.....
ครั้นจบพระเวทอันศักดิ์ดา	อสุราเป่าสามहन
มีดมัวปิดต้องสุรียน	อนธการยิ่งกว่าราตรี
มีความชื่นชมไสมนัส	ดั่งได้สมบัติโกสัย
ก็เข้าไปใกล้นางเทวี	อสุรีคว่าองค์เยาวมาลย์ฯ ¹⁰⁸
เมื่อนั้น	นางสีดาเยาวยอดสงสาร
ความกลัวดั่งตัวจะวายปราณ	นงคราญเรียกหาพระสีกรฯ" ¹⁰⁹

หากมองในมิติของสตรีนิยมจากบทกลอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าผู้สร้างสรรค์มองสตรีเป็นเพียงวัตถุทางเพศเท่านั้น เพราะเมื่อใดที่ชายเจอสตรีสวยงามถูกใจก็สามารถที่จะโยกย้ายถ่ายโอนสตรีไปไว้ตรงไหนก็ได้ตามอำเภอใจ ดังเช่นที่ พิราพกระทำต่อนางสีดาทั้งที่ผู้สร้างสรรค์ได้สื่อให้ผู้อ่านทราบถึงสถานภาพที่สูงส่งของนางสีดาในฐานะองค์ลักษมีอวตารอยู่ตลอดเรื่อง โดยผู้สร้างสรรค์ได้นำอำนาจของบุรุษในระบบปิตาธิปไตยมาใช้อย่างชัดเจน เป็นการสะท้อนถึงพิราพที่ใช้อำนาจและพลังกำลังที่เหนือกว่าสตรีเข้าหักหาญและลักนางไปยังที่อยู่ของตน ซึ่งการกระทำดังกล่าวถือเป็นการกดขี่และการทารุณทางเพศเพราะนางสีดาไม่ได้เต็มใจไปกับพระพิราพจะเห็นได้จากกรร้องขอความช่วยเหลือจากพระราม หากเพราะผู้สร้างสรรค์ไม่ได้สำนึกว่านางสีดาเป็นองค์ลักษมีอวตารก็อาจจะดำเนินเรื่องไปในลักษณะนางสีดาถูกพระพิราพข่มขืนก็เป็นได้ แต่การกระทำดังกล่าวก็เปรียบเหมือนการข่มขืนทางจิตใจสตรีที่กระทำเหมือนนางสีดาเป็นเพียงวัตถุสิ่งของจะทำอะไรกับนางก็ได้ทั้งที่พิราพไม่ได้เป็นสามีหรือบิดาของนางสีดาด้วยซ้ำ เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าสังคมภายใต้ระบบปิตาธิปไตยแท้จริงแล้วสตรีไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของแค่บิดาและสามีเท่านั้นแต่ตกอยู่ใต้อำนาจบุรุษทุกคน อีกทั้งไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคมใดๆ ของสตรีอีกด้วย

หากพิจารณาอย่างละเอียดแล้วจะพบว่าการที่ผู้สร้างสรรค์สร้างต่อนี้ขึ้นมาก็เพียงเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเก่งกล้าสามารถของพระรามที่ติดตามพิราพมาเพื่อเป็นการ

¹⁰⁷ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า 459.

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน

¹⁰⁹ เรื่องเดียวกัน

"กู่เกียรติ" ของพระองค์กลับคืนและการปฏิบัติภารกิจในการปราบยักษ์ตามโองการของพระอิศวร ภายหลังจากออกมาจากพระนคร ดังที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างให้เทวดานางฟ้าทั้งหลายต่างแซ่ซ้องสรรเสริญถึงชัยชนะของพระรามอย่างอื้ออึงไปทุกชั้นฟ้า ซึ่งนางสีดาในฐานะภรรยาจึงมีค่าเท่ากับ เป็นเครื่องมือในการสร้างเสริมบารมีของสามีนั่นเอง ความว่า

“เมื่อนั้น	พระตรีภพลบโลกทั้งหลาย
จับศรพรหมมาศรเื้องกราย	นำวन्हวงพาดสายแล้วแผลงไป ¹¹⁰
เสียงสนั่นลั่นทั่วจักรวาล	พระสุเมรุสะท้านสะเทือนไหว
ต้องพิราพขุนมารชาอุษย	บรรลัยสุดสิ้นชีวิตฯ ¹¹¹
เมื่อนั้น	ฝ่ายฝูงเทวาทุกราศี
เห็นพระหริรักษ์จักรี	สังหารอสูรวายปราณ
ต่างองค์ต่างเยี่ยมวิมานมาศ	เทวราชตบหัตถ์จัดจาด
ทั้งเทพธิดายุพาพาล	สาธุการแซ่ซ้องอวยชัย
บ้างไปรยทิพบุปผามาลาสวรรค์	สุคันธาทิพรสลงมาให้
เหลือนกลาดกลิ้งกั้วขจรใจ	อื้ออึงคะนึ่งไปทุกชั้นฟ้าฯ” ¹¹²

อย่างไรก็ตามหากมองในมิติของหน้าที่ในตอนดังกล่าวก็สามารถสะท้อนถึงการเป็นสามีที่ดีของพระราม เพราะหน้าที่สำคัญในฐานะสามีก็คือ การให้ความดูแล ปกป้องให้ ความปลอดภัย มั่นคงแก่สตรีที่เป็นภรรยาซึ่งพระรามสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง เพราะในทันทีที่พระองค์ได้ยินเสียงร้องให้ช่วยของนางสีดาพระองค์ก็ไม่รอช้าที่จะให้ความช่วยเหลือแก่นาง

พระอินทร์สร้างอาศรมให้แก่สามกษัตริย์

เมื่อกล่าวถึงพระอินทร์ที่อยู่บนทิพยวิมานได้อธิบายสั้น ๆ เล็งทิพยเนตรลงมาเห็นพระราม พระลักษมณ์และนางสีดาอนธรมอยู่ในป่า จึงเหาะลงมายังฝั่งแม่น้ำ

¹¹⁰ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า 462.

¹¹¹ เรื่องเดียวกัน

¹¹² เรื่องเดียวกัน

โคทาวารีเนรมิตอาศรมคุหา จารึกอักษรแจ้งว่าเป็นศาลาของพระอินทร์สร้างไว้รอบท่าทั้ง 3 กษัตริย์ เมื่อเสด็จมาถึงจึงมีความยินดีอย่างยิ่งที่จะพำนักในอาศรมดังกล่าวจึงชักชวนกันลงอาบน้ำในแม่น้ำ ความว่า

“มาถึงจึงเห็นอาศรม	สูงตระหง่านนำชมที่เชิงผา
สามหลังตั้งวิมานเทวา	มีกำแพงชลาพาไล
พร้อมที่จงกรมอัปโพกาศ	รุกขชาติรุ่มงามไสว
..... ¹¹³
เห็นอักษรจารึกที่ในบ้าน	ว่าองค์มีขวานเรื่องศรี
ลงมาสร้างไว้ในที่นี้	เพราะมีน้ำจิตเจตนา
หวังจะให้เป็นที่สงัดกาย	พระนารายณ์อวตารนาถา
ครั้นอ่านสารเสร็จก็ปรีดา	ผ่านฟ้าจะมีพจนวาที
แก้สองกษัตริย์สุริยวงศ์	ว่าศาลาขององค์โกสีย์
ควรเราจะอยู่ในที่นี้	บำเพ็ญบารมีพรหมจรรย์
ตรัสแล้วชวนองค์อัครราช	กับพระลักษมณ์ขุนนางรังสรรค์
กราบกรอย่างเอื้องจระจรัส	พากันไปสรองคองคาศ” ¹¹⁴

จากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงนางสีดาในฐานะของภรรยาที่มีความเคารพเชื่อฟังสามีให้สามีเป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจทุกเรื่อง ดังที่นางได้เดินทางรอนแรมมาในป่าเป็นระยะเวลานานโดยที่ไม่มีบทกลอนตอนใดเลยที่จะสื่อออกมาให้เห็นว่านางไม่พอใจที่พระรามไม่ยอมตัดสินใจเข้าพักที่ใดเป็นหลักแหล่ง หรือออกปากแสดงความคิดเห็นทั้งที่อุปนิสัยของนางตามทีผู้สร้างสรรคดีได้แสดงออกมาให้เห็นในตอนนางสีดาบวชก็ยอมบ่งบอกถึงความเดือดเดี่ยวและกล้าตัดสินใจของนาง ในคำกลอนที่ว่า “ผ่านฟ้าจะมีพจนวาที... ควรเราจะอยู่ในที่นี้” อีกทั้งในกลอนดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของการเสด็จออกจากพระนครของพระรามที่ต้องการครองเพศดาบสอย่างชัดเจน ในกลอนที่ว่า “พร้อมที่จงกรมอัปโพกาศ” และ “ควรเราจะอยู่ในที่นี้ บำเพ็ญบารมีพรหมจรรย์” ซึ่งการที่ผู้สร้างสรรคดีใช้คำว่า “พรหมจรรย์” อาจอนุมานถึงวัตถุประสงค์ของนางสีดาในการตามเสด็จพระรามว่ามาด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ภายใต้อารมณ์ประเพณีและความเชื่อของสังคมที่ว่าสามีและภรรยาเป็นบุคคลเดียวกัน ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นยามทุกข์หรือ

¹¹³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

¹¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 469-470.

สุขจึงไม่ควรทอดทิ้งกัน ปณินบิติดุแลสามีโดยที่ไม่มีเรื่องเพศมาเกี่ยวข้องหวังเพียงให้สามีบรรลุนพระธรรมตามเจตนาที่วางไว้เท่านั้น

โดยหากมองในมิติของสตรีนิยมจะพบว่า การที่นางสีดาต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพระรามทุกอย่าง เป็นเพราะบุรุษมีอำนาจครอบงำสตรีผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่บุรุษในฐานะสามีอยู่เหนือกว่าสตรีในฐานะภรรยา ดังนั้นสตรีจึงต้องตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบบุรุษในทุกด้าน โดยที่ไม่สามารถประกาศแสดงความคิดเห็น ถึงแม้เรื่องดังกล่าวจะเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับตัวสตรีเองก็ตาม

อีกทั้งการที่ผู้สร้างสรรคได้สร้างให้พระอินทร์เป็นผู้บันดาลสร้างอาศรมทั้ง 3 แห่งให้แก่ทั้ง 3 พระองค์สื่อให้เห็นถึงอำนาจวาสนาและบุญบารมีของพระราม พระลักษมณ์และนางสีดาในฐานะที่เป็นองค์อวตารของพระนารายณ์และพระนางลักษมี ซึ่งผู้สร้างสรรคได้ตอกย้ำภาพลักษณ์ของความเป็นเทพเจ้าด้วยการเปรียบเทียบอาศรมของทั้ง 3 พระองค์ว่ามีความงามดั่งวิมานของเทวดา ในคำกลอนที่ว่า “สามหลังดั่งวิมานเทวา”

นางสุรปนาเข้าทำร้ายนางสีดา

เมื่อกล่าวถึงนางสุรปนา น้องสาวของทศกัณฐ์หลังจากที่ชีวหาผู้เป็นสามีได้ถูกสังหารโดยทศกัณฐ์ เพราะความเข้าใจผิดว่าละทิ้งกรุงลงกาแล้วนั้น วันหนึ่งเกิดความกำหนัดอยากที่หาคู่มาสู่สมจึงตัดสินใจทูลลาทศกัณฐ์ออกเที่ยวในป่า นางเดินมาจนถึงชายฝั่งแม่น้ำโคทาวารีเห็นพระรามลงสรงเกิดความหลงรักจับใจ ตอนกลางคืนก็ได้แต่พร่ำเพ้อถึงแต่พระรามพอเช้าตรู่จึงแอบมาดูพระรามอีกครั้ง และร้ายเวทแปลงกายเป็นหญิงงามมายืนคอยทำริมทาง พระรามถามไถ่ว่าเป็นใครนางก็ตอบว่าชื่อ “สุรปนา” เป็นน้องสาวของทศกัณฐ์เขาจะจับนางให้คู่กับยักษ์ นางไม่ต้องการ จึงหนีออกมาจะขอถวายเป็นภรรยาให้พระรามแทนที่ชีวิตจะหาไม่ แต่พระรามปฏิเสธโดยอ้างว่าพระองค์ครองเพศดาบส นางสุรปนาเมื่อได้ยินดังนั้นแทนที่จะเลิกล้มความตั้งใจกลับอ่อนวอนพระรามว่าที่นางกินรียังสามารถอยู่กับพระรามได้ พระรามทนไม่ไหวจึงบิภาษาว่าการกระทำของนางสุรปนาผิดวิสัยสตรีทั่วไป หากยังไม่ยอมกลับไปจะสังหารเสีย นางก็ไม่กลับยิ่งตื้อพระองค์ จนแลเห็นนางสีดา มีความมั่งคั่งจึงตั้งใจที่จะแย่งชิงพระรามให้ได้โดยเข้าไปตบตีทำร้ายนางสีดา ความว่า

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

จำเป็นจะมล้างชิววัน	ชิงเอาผัวมันให้จงได้
คิดแล้วสำแดงฤทธิ์ไกร	กลับไปเป็นรูปอสุรีฯ ¹¹⁵
ขบเขี้ยวเคี้ยวฟันสนั่นก้อง	สองตาดั่งเพลิงจาร์สศรี
เข้าไปในอรัญญู	ไล่หยิกข่วนตีนางนงคราญฯ ¹¹⁶
เมื่อนั้น	นางสีดาเยววยอดสงสาร
ตกใจวิงหนีนางมาร	ปัมปานชิววันจะบรรลือฯ ¹¹⁷

ถึงแม้ในบทกลอนดังกล่าวจะไม่ได้สะท้อนให้เห็นบทบาทของนางสีดาในฐานะภรรยาของพระราม แต่หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้วจะพบว่าการที่ผู้สร้างสรรคดีได้สร้างสรรคดีตัวละครอย่างนางสุรปนาขึ้นมาขึ้นมาก็เพื่อเสริมภาพลักษณ์ของนางสีดาในฐานะภรรยาที่ดีให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยผู้สร้างสรรคดีได้สร้างให้อุปนิสัยและรูปลักษณะมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ การที่ผู้สร้างสรรคดีได้สร้างบุคลิกลักษณะของนางสุรปนาให้มีความแตกต่างกับนางสีดาอย่างสิ้นเชิงก็เท่ากับเป็นการสื่อถึงสังคมว่านางสีดาในฐานะที่มีคุณสมบัติความเพียบพร้อม ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของจารีตประเพณี มีความเคารพเชื่อฟังและซื่อสัตย์ จงรักภักดีอย่างสิ้นพันจึงมีรูปลักษณะภายนอกที่งดงามเพื่อตอบสนองจิตใจที่ติงามของนาง แต่นางสุรปนาประพฤติตนไม่เหมาะสมกับความเป็นกุลสตรี เทียบเทียวพาราสิบุรุษผู้สร้างสรรคดีจึงสร้างให้นางมีรูปร่างอัปลักษณ์เท่ากับอุปนิสัยของนาง

การเปรียบเทียบระหว่างตัวละครทั้ง 2 ตัวของผู้สร้างสรรคดีก็เพื่อชี้นำสังคม โดยเฉพาะสตรี สื่อให้เห็นถึงคุณสมบัติของสตรีที่สังคมต้องการและผลตอบสนองของการประพฤติตนไม่เหมาะสม เพราะนอกจากนางสุรปนาจะมีรูปร่างภายนอกที่อัปลักษณ์แล้วนางยังถูกพระรามและพระลักษมณ์ลงโทษด้วยการตัดอวัยวะในร่างกายจนกลายเป็นคนพิการ ซึ่งเจตนาดังกล่าวของผู้สร้างสรรคดีเป็นเพราะวรรณกรรมย่อมมีผลต่อพฤติกรรมของคนในสังคมโดยเกิดการเลียนแบบตัวละครที่ได้รับการยกย่อง

พระรามได้ช่วยเอาคันทนูยื่นขวางกั้นนางสีดาเอาไว้แล้วไล่ตีนางยักษ์ พระลักษมณ์ได้ยินเสียงจึงออกจากอาศรมเมื่อนางสุรปนาได้เห็นก็หลงรักพระลักษมณ์เข้าอีกคนจึงยิงไล่ทูปตีนางสีดา จนถูกพระรามหวด พระลักษมณ์ใช้จิ้งหะที่นางสุรปنال้มใจขึ้นเหยียบบอไว้

¹¹⁵ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า 490.

¹¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 491

¹¹⁷ เรื่องเดียวกัน.

โดยคิดว่าถ้าจะสังหารนางเสียจะเป็นที่ครหาจึงตั้งใจทำให้ขายหน้าด้วยการตัดมือ ตัดเท้า ตัดหู ตัดจมูกแหงนวันแล้วปล่อยตัวไป

1.3.2 พระรามตามกวาง

กล่าวถึงนางสุรปนาหลังจากที่ถูกพระลักษมณ์ลงโทษด้วยการตัดอวัยวะในร่างกายแล้วมีความอาฆาตจึงเดินทางไปฟ้องพี่ชายที่เมืองโรมคัล ได้แก่ ขร ทูษณ์และตรีเศียร ด้วยการโกหกว่าระหว่างทางที่นางอยู่ในป่าได้มีฤาษี 2 คนเข้ามาเกี่ยวพาราสีแต่นางไม่ยินยอมจึงถูกกระทำดังกล่าว เมื่อพี่ชายทั้ง 3 ของนางได้ยินดังนั้นก็โกรธหมายจะไปสังหารพระรามและพระลักษมณ์แต่ท้ายที่สุดต้องแพ้แก่ศักดานุภาพของทั้ง 2 พระองค์

นางสุรปนาครั้นรู้ว่าพี่ชายทั้ง 3 ตายเสียแล้วก็ตกใจกลัวอานุภาพของพระรามรีบออกจากเมืองโรมคัลเข้ากรุงลงกา ซึ่งสภาพของนางทำให้เป็นที่น่าสังเวชปนขบขันแก่ชาวกรุงลงกา ยิ่งนัก เมื่อทศกัณฐ์เห็นสภาพของน้องสาวที่เป็นเช่นนั้นก็กริ้วโกรธ นางสุรปนายังมีจิตอาฆาตต่อพระราม พระลักษมณ์และนางสีดาจึงถูกรื้อเรื่องขึ้นว่า นางพยายามที่จะอุ้มนางสีดาซึ่งเป็นภรรยาของพระรามซึ่งเป็นดาบสผู้หนึ่งในป่ามาถวายทศกัณฐ์เพราะรู้ดีว่าพี่ชายผู้ี้มีความมักมากในกาม โดยพรรณานางสีดาที่มีความงามเลิศยิ่งกว่านางอัปสรใดๆ แต่พระลักษมณ์ตามมาขวางชิงแล้วก็ทำกับนางอย่างที่เห็น

ทศกัณฐ์ได้ฟังเพียงแค่นั้นก็หลงรักนางสีดา นางสุรปนาจึงยิ่งยั่วว่าความงามของนางสีดานั้นไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบกับใครได้เลย แม้แต่นางมณฑิ พระลักษมี พระสุริสวัสดิ์ พระอุมาเทวีมารวมกันยังแพ้ความงามของนางสีดา ความว่า

“เมื่อนั้น	น้องท้าวผู้มีอัชฌาสัย
ทูลว่าอันหญิงทั้งแดนไตร	ถึงจะงามก็ไม่พร้อมเพรา
ซึ่งจะเอาพื่อนางมณฑิเปรียบ	เทียมเทียบไกลกันสักพันเท่า
.....
.....
จะเปรียบพระลักษมีศรีสวัสดิ์	พระสุริสวัสดิ์เสนาหา
ทั้งโถมสมเด็นพระอุมา	น้องเห็นดีกว่าทั้งสามองค์

118

118 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

จะจัดงามสามนางประมวลเข้า ไม่เทียมเท่าสีดานวลหง"¹¹⁹

จากบทกลอนดังกล่าวหากมองในมิติของสตรีนิยมจะพบว่าในระบบปิตาธิปไตย นอกจากจะให้อำนาจแก่บุรุษในการครอบงำสตรีแล้ว ด้วยเหตุที่ระบบฝังรากลึกอยู่ในสังคมมาเป็นเวลานานจนทำให้สตรีสามารถเรียนรู้ถึงอำนาจของระบบดังกล่าวจนสามารถนำมาใช้เพื่อสนองความต้องการของตนเอง การที่นางสุรปนาเห็นว่านางสีดามีความงามเหนือกว่าสตรีผู้อื่น โดยเฉพาะนางมณฑิ เพราะเจตนาที่ต้องการจะโยกย้ายถ่ายโอนให้นางสีดามาแทนที่นางมณฑิ เพื่อพระรามจะได้ตกเป็นของนาง ดังนั้นนางสีดาและนางมณฑิในสายตาของนางสุรปนาจึงมีค่าไม่ต่างอะไรไปจากวัตถุทางเพศ

นอกจากนี้ในบทกลอนดังกล่าวยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาฮินดูที่แทรกซึมอยู่ในสังคมไทย เนื่องจากผู้สร้างสรรค์ได้นำพระนามมเหสีของพระตรีมูรติ มาเปรียบเทียบกับความงามของนางสีดา ได้แก่ พระอุมามเหสีของพระอิศวร พระลักษมีมเหสีของพระนารายณ์ พระสุรัสวดีมเหสีของพระพรหม จึงอนุมานได้ว่าสังคมในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชนอกจากจะได้รับเอาวัฒนธรรมของอินเดียเข้ามาอย่างแน่นแฟ้น จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของข้อกำหนดและพิธีการต่างๆ ในราชสำนักของไทย เช่น พิธีโล้ชิงช้า พิธีแรกนาขวัญ กฎหมายตราสามดวง เป็นต้นทำห้คติความเชื่อเกี่ยวกับเทพทั้ง 3 พระองค์เข้ามาแทรกซึมอยู่กับความเชื่อในสังคมไทยจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งการที่ผู้สร้างสรรค์ได้นำพระมเหสีของพระตรีมูรติมาเปรียบเทียบกับความงามของนางสีดาก็เพื่อเสริมภาพลักษณ์และคุณสมบัติของนางสีดาให้มีความดีเด่นมากขึ้น

นางสีดาอยากได้กว้างทอง

หลังจากที่ทศกัณฐ์ได้ฟังนางสุรปนาขมใจของนางสีดาให้ฟัง จนเกิดหลงรักนางขึ้นมา จึงเตรียมแผนที่จะลักนางสีดาโดยทศกัณฐ์ได้เล่าเรื่องให้นางมณฑิฟังว่า น้อง 3 คนถูกฤๅษีฆ่าตายจึงต้องการล้างแค้นด้วยการลักภรรยาไปที่กรุงลงกา นางมณฑิทัดทานว่าการกระทำดังกล่าวถือว่าผิดธรรมเนียมควรที่จะระงับซึ่งหน้าแต่ทศกัณฐ์ยังคงดันทุรังที่จะทำได้ รุ่งเช้าเมื่อออกท้องพระโรงจึงมีบัญชาให้ม้ารี้ศผู้เป็นน้ำให้แปลงเป็นกว้างทองไปล่อพระราม และพระลักษมณ์ออกมาแล้วตนจะเข้าไปลักนางสีดา ถึงแม้ม้ารี้ศจะกราบทูลว่าพระรามคือพระ

¹¹⁹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

นารายณ์อวตารทศกัณฐ์ก็ไม่สนใจ มาริศจึงจำต้องรับคำบัญชาโดยกลับมานางเจษฎาผู้เป็นภรรยาเพราะรู้ว่าการไปครั้งนี้ต้องเสียชีวิตอย่างแน่นอน

เมื่อทศกัณฐ์และมาริศมาถึงต้นธารน้ำโคทาวารีมาริศจึงร้ายเวทแปลงเป็นกวางทองเยื้องกรายอยู่บริเวณกุฎิ ขณะนั้นนางสีดานั่งอยู่หน้าศาลาเหลือบเห็นกวางก็เกิดความรักและเมตตาเป็นอย่างมาก ทูลขอให้พระรามจับกวางทองมาให้นำมาเลี้ยงไว้ พระรามทัดทานว่าน่าจะเป็นยักษ์แปลงมาถ้าพระองค์ออกไปจากศาลาเกรงว่าจะเกิดเหตุอันตราย ความว่า

“เมื่อนั้น	นวลนางสีดามารศรี
อยู่กับพระลักษมณ์พระจักรี	ที่หน้าพระบรรณศาลา
เหลือบแลเห็นพญากวาง	เยื้องย่างมาตามชายป่า
.....
แสนสวาทตั้งจะขาดใจตาย	จึงทูลพระนารายณ์สามี
พระองค์ผู้ทรงศักดิ์ดาเดช	จงโปรดเกศข้าบาทบพทศรี
ช่วยจับสุวรรณมฤคิ	มาเลี้ยงไว้ที่ศาลา ¹²⁰

จากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพของภรรยาที่ต้องอยู่ภายใต้การดูแลและการตัดสินใจของสามีตลอดเวลา แม้อยากได้สิ่งใดก็ไม่สามารถทำได้ด้วยตนเองต้องให้สามีช่วยเหลือในกลอนที่ว่า “จงโปรดเกศข้าบาทบพทศรี ช่วยจับสุวรรณมฤคิ” ซึ่งหากมองในสภาพความเป็นจริงของสังคมในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชแล้วสตรีจะต้องมีกริยามารยาทเรียบร้อย นุ่มนวลกิจกรรมบางอย่างสังคมจึงกำหนดไว้ให้แก่บุรุษเท่านั้น เช่น การล่าสัตว์ ดังนั้นถึงแม้นางสีดาจะอยากได้กวางทองสักเท่าใดแต่ด้วยกรอบของสังคมที่กำหนดความประพฤติของสตรีที่เป็นกุลสตรีและหน้าที่ของภรรยาแล้วทำให้นางต้องพึ่งพาพระราม

“เมื่อนั้น	พระจักรกฤษณ์ทรงคิทรังศร
ได้ฟังอัครราชบังอร	ภูธรพิศดูมฤคิ
เยื้องย่องทำนองตั้งยินดี	งามขนงามเขางามสี
งามรัดงามเรียวยังอินทรีย์	มีความสงสัยในวิญญาน์

¹²⁰ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

จึงกล่าวพจนารถอันสุนทร	ดูกรเยาววยอดเสนาหา
กว้างนี้ไซ่กว้างอรัญญา	เห็นจะเป็นมารยาทมุกมณฑ์
ครั้นจะซึ่งหน้ามาต่อฤทธิ	กลัวว่าชีวิตจะอาสัจญ
ไม่อาจหักโหมโรมรัน	มันจึงแก่งแปลงเป็นกวางมา
หวังจะล่อลวงให้ติดตาม	ด้วยกลสงครามของยักษา
แม้หนีไปจากศาลา	เห็นว่าจะมีเหตุการณ์" ¹²¹

พระรามในฐานะสามียอมที่จะมีหน้าที่ให้ความดูแลและมอบความสุขแก่นางสีดา ผู้เป็นภรรยา เมื่อนางสีดามีความประสงค์อยากได้ในตัวกวางทองด้วยความเก่งกล้าสามารถของ พระองค์จึงไม่ใช่งานยากแต่อย่างใด หากเนื่องด้วยเพราะความเก่งของพระรามนี่เองที่ทำให้ พระองค์ทราบว่กวางทองตัวดังกล่าวเป็นยักษ์จำแลงกายมา ประกอบกับก่อนหน้านี้พระองค์และ พระลักษมณ์ต้องต่อสู้กับขร ทุษณ์และตรีเศียรจึงทำให้พระองค์เชื่อมั่นว่าความคิดของพระองค์ ถูกต้อง อีกทั้งความเป็นห่วงในเรื่องความปลอดภัยของนางสีดาจึงทำให้พระรามตัดทอนความ ประสงค์ของภรรยา ในกลอนที่ว่า "แม้หนีไปจากศาลา เห็นว่าจะมีเหตุการณ์" ซึ่งสะท้อนให้เห็น ถึงความรักและความห่วงใยของพระรามต่อนางสีดา

“เมื่อนั้น	นางสีดาเยาววยอดสงสาร
ได้ฟังบัญชาพระอวตาร	กราบกับบาทมาลย์แล้วทูลไป
พระองค์ผู้ทรงศักดิ์ดาฤทธิ	ทั่วทั้งทศทิศก็ปราบได้
อันกวางสุวรรณอำไพ	ในหอมวาลัยยอมมี
แต่หากไม่ทรงพระเมตตา	จึงแก่งแปลงมารยาทยักษี
แม้มิได้พญามฤคิ	ข้านี้จะม้วยชีวัน
ทูลพลางสะอื้นชบพักตร์	กับดักพระนารายณ์รังสรรค์
แสนทเวษวิงวอนรำพัน	กัลยากรลินเกสือกเลือกไปฯ" ¹²²

จากบทกลอนดังกล่าวผู้สร้างสรรคดีได้สะท้อนให้เห็นนางสีดาในมิติที่เป็นมนุษย์ ธรรมดาด้วยการนำอุปนิสัยของสตรีที่มักจะมีความเอาแต่ใจ ช่างประชดประชันในกลอนที่ว่า "แต่

¹²¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า 527.

¹²² เรื่องเดียวกัน.

หากไม่ทรงพระเมตตา จึงแก่งว่ามารยาธกษี" ตลอดจนความแงองน หรืออ้อนสามีเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนเองต้องการในกลอนที่ว่า "ทูลพลางสะอั้นชบพักตร์ กับดักพระนารายณ์รังสรรค์" อีกทั้งผู้สร้างสรรคยังได้สื่อให้เห็นถึงอุปนิสัยอีกด้านของนางสีดาที่มีความเด็ดเดี่ยว กล่าวคิดด้วยการยื่นคำขาดกับพระรามว่าหากนางไม่ได้กวางทองนางขอตายเสียดีกว่าในกลอนที่ว่า "แม่นมิได้พญามฤคิ ข้านี้จะม้วยชีวัน"

“เมื่อนั้น	พระหริวงศ์ทรงฤทธิ์แผ่นดินไหว
เห็นนางแสนโคกร่ำไร	เพียงชีวลัยจะมรณา
สองกรซ้อนองค้อคเรศ	ลูปเช็ดชลเนตรซ้ายขวา
รับขวัญแล้วมีบัญชา	แก้วตาดอย่าทรงโคกิ
ตัวเจ้าก็เป็นเพื่อนยาก	สู้แสนลำบากมาด้วยพี
ไฉนจะไม่รักนางเทวี	มารศรีอย่าร้อนรนใจ
ซึ่งเจ้าประสงค์กวางทอง	จะจับมาให้ห้องอย่าร้องไห้
ปลอบพลางลูปหลังอรไท	แล้วตรัสไปแก่งค้อนุชา
เจ้าผู้ร่วมทุกข์ร่วมยาก	ร่วมลำบากร่วมชีพสังขาร์
พี่จะไปจับมฤคคา	จงอยู่รักษานางเทวีฯ" ¹²³

พระรามเมื่อได้ฟังนางสีดาตัดพ้อและแสดงให้เห็นถึงความต้องการในตัวองกวางทองอย่างชัดเจนพระรามในฐานะสามีย่อมเกิดความรักความสงสารภรรยาจนต้องยินยอมทำตามความประสงค์ของนางสีดา ดังในกลอนที่ว่า "สองกรซ้อนองค้อคเรศ ลูปเช็ดชลเนตรซ้ายขวา" และ "จะจับมาให้ห้องอย่าร้องไห้ ปลอบพลางลูปหลังอรไท" ในขณะที่พระองค์ยังมีความห่วงใยนางสีดาอยู่เสมอจึงต้องฝากนางให้พระลักษมณ์ดูแล ซึ่งในบทกลอนดังกล่าวผู้สร้างสรรคยังได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นคู่ชีวิตระหว่างพระรามและนางสีดาอีกครั้งโดยกล่าวว่านางสีดายอมลำบากติดตามพระองค์มาในป่า ย่อมสื่อให้เห็นว่าภรรยาเปรียบเสมือนคนเดียวกันกับสามี ดังนั้นไม่ว่าจะสุขหรือทุกข์ภรณาก็ต้องอยู่เคียงข้างสามีเสมอ ดังในกลอนที่ว่า "เจ้าผู้ร่วมทุกข์ร่วมยาก ร่วมลำบากร่วมชีพสังขาร์"

“เมื่อนั้น	พระลักษมณ์ทรงสวัสดิ์รัศมี
จึงสนองพจนารถวาที	ภูมิจึงยังพระทัยคิด

¹²³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

อันซึ่งสุวรรณมฤคา

ท่วงทีกริยานั้นเห็นผิด

จะเป็นอรุราแกล้งนิมิต

เหมือนทรงฤทธิ์มีราชโองการฯ¹²⁴

พระลักษมณ์เมื่อทราบว่าจะออกป้อมจากศาลาเพื่อจับกวางทองมาให้นางสีดา ด้วยความรักและความห่วงใยในตัวพี่ชายจึงทัดทานพระรามด้วยเหตุผลว่ากวางทองน่าจะเป็นยักษ์จำแลงเช่นเดียวกับที่พระรามคิด

นางสีดาเมื่อได้ยินพระลักษมณ์ทูลทัดทานดังกล่าวจึงไม่พอใจ โดยได้ตัดพ้อพระลักษมณ์ว่าชอบใจที่เป็นห่วงพี่ชายแต่นางในฐานะภรรยาคู่ชีวิตของพระรามที่ลำบากทุกข์ยากมาด้วยกัน มาถึงวันนี้แค่เพียงอยากได้กวางทองมาเลี้ยงไว้เพื่อให้เกิดความสบายใจทำไมถึงจะให้นางไม่ได้ ความว่า

“เมื่อนั้น	นางสีดาเยาวยอดสงสาร
ฟังพระอนุชาทัดทาน	นงคราญขัดแค้นแน่นอรุรา
จึงว่าชอบใจเจ้าลักษมณ์	ภักดีต่อองค์พระเชษฐา
ตัวพี่เป็นบาทบริจา	ได้ความยากมาด้วยกัน
ตั้งแต่วันจากพระบุรี	ไม่มีสิ่งสุขเกษมสันต์
วันนี้พบวางสุวรรณ	ผิวพรรณเป็นที่จำเรียวตา
พี่จะใคร่ให้ได้ชมเล่น	ตามประสาเชษฐาใจที่ในป่า
ให้คลายววยทุกข์เวทนา	อนิจจาควรหรือไม่ปราณี
จะทูลห้ามไยเล่าณะน้องรัก	จงชั้กพระขรรค์มาพันพี่
ว่าพลางแสนโคกโคก	เทวีเพียงสิ้นชีวันฯ” ¹²⁵

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นผู้สร้างสรรค์ได้แสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยของนางสีดาในเรื่องความเป็นตัวของตัวเองและเด็ดเดี่ยว เมื่อพระลักษมณ์ทัดทานพระรามที่จะจับกวางทองมาให้ นางก็ขอให้พระลักษมณ์สังหารนางเสียดีกว่าในคำกลอนที่ว่า “จะทูลห้ามไยเล่าณะน้องรัก จงชั้กพระขรรค์มาพันพี่” อีกทั้งผู้สร้างสรรค์ได้สื่อถึงหน้าที่ของภรรยาที่ต้องปรนนิบัติ ดูแลรับ

¹²⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า 528.

¹²⁵ เรื่องเดียวกัน.

ใช้สามีในทุกเรื่องไม่ว่าในยามทุกข์หรือสุขด้วยการสร้างให้นางสีดาพูดถึงตัวเองว่าเป็นบาทบริจาริกาของพระรามในกลอนที่ว่า “ตัวพี่เป็นบาทบริจา ได้ความยากมาด้วยกัน” นอกจากนี้บทกลอนดังกล่าวยังสามารถสื่อให้เห็นถึงหน้าที่ของน้องที่ดีที่ต้องซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพี่ชายอีกด้วยโดยผ่านคำตัดพ้อพระลักษมณ์ของนางสีดาว่า “จึงว่าขอใจเจ้าลักษมณ์ ภักดีต่อองค์พระเชษฐา”

พระรามไม่ฟังคำทัดทานของพระลักษมณ์ออกไปจับกวางทองให้นางสีดาโดยกวางทองล่อให้พระรามตามไปยังชายป่า ด้วยความกลัวพระรามกวางวิ่งหนีว่อนหน้าหนีวหลังหน้ากวางจึงกลับเป็นหน้ายักษ์มารีศ พระรามแผลงศรต้องตัวกวางเลือดไหลไซมกายเจ็บเพียงใจจะขาด มารีศร้องเป็นเสียงพระรามล่อพระลักษมณ์ออกจากศาลา ความว่า

“.....
ไอ้ว่าเจ้าลักษมณ์ผู้ร่วมใจ	กวางนี้มีไซ้กวางป่า
มันกลายเป็นเป็นอสุรา	เข้าตอกรฤทธาราวี
น้องรักจงเร่งมาช่วย	แม้ข้าพี่ม้วยด้วยยักษ์
.....

..126

การกระทำของมารีศนั้นสะท้อนถึงเจตนาของผู้สร้างสรรคที่ต้องการชี้้นำสังคมให้เห็นถึงความจงรักภักดีและความรักในหน้าที่ มารีศในฐานะทหารคนหนึ่งของทศกัณฐ์ถึงแม้จะมีศักดิ์เป็นนำของทศกัณฐ์ก็ตามได้รับมอบหมายให้มาล่อพระรามออกจากศาลาเพื่อให้ทศกัณฐ์สามารถลักนางสีดาแม้กำลังจะตายก็พยายามปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วง เนื่องด้วยสภาพบ้านเมืองในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชนั้นยังไม่มี ความมั่นคง เนื่องจากอยู่ในช่วงเปลี่ยนแผ่นดินจึงมีศึกสงครามทั้งภายในและภายนอกประเทศ ดังนั้นผู้สร้างสรรคซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและผลิตรรณกรรมเพื่อรับใช้ราชสำนักย่อมจะต้องสร้างตัวแบบของทหารที่ดีเพื่อรับใช้สถาบันพระมหากษัตริย์และประเทศชาติ

นางสีดาได้ยินเสียงพระรามตกใจดังสายฟ้าฟาดเร่งให้พระลักษมณ์ออกไปช่วย แต่พระลักษมณ์กราบทูลว่าเสียงดังกล่าวผิดจากเสียงของพระราม น่าจะเป็นกลของยักษ์ถ้าพระลักษมณ์ออกไปนางสีดาจะไม่ปลอดภัย ความว่า

¹²⁶ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1.. หน้า

“เมื่อนั้น	นางสีดาเยาว์ยอดสาวสวรรค์
ได้ยินสำเนียงกุ่มก้นท์	ร้องนั้นเหมือนเสียงพระสีกร
ตกใจตั้งสายสุเนีบาด	มาพอนฟาดกายาดวงสมร
แสนทุกข์แสนทวษอาวรณ์	บังอรตรัสแก่อนุชา
ได้ยินแล้วหรือน้องรัก	เสียงพระทรงจักรเรียกหา
ให้เจ้าผู้ร่วมชีวา	ไปช่วยเช่นฆ่าอสุรี
พองจรีบไปให้ทัน	จะได้โรมรันกับยักษ์
แม้ข้าพระองค์จะเสียที	เจ้าพี่อย่างนึ่งนอนใจ” ¹²⁷

จากบทกลอนดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์จงรักภักดีของนางสีดาที่มีต่อพระรามตามฐานะหน้าที่ของการเป็นภรรยาที่ดี โดยทันทีที่นางสีดาได้ยินเสียงร้องให้ช่วยของพระรามด้วยความเป็นห่วงในตัวของสามีจึงทำให้นางไม่มีสติที่จะคิดพิจารณาว่าเสียงดังกล่าวเป็นเสียงของพระรามหรือไม่ นางคิดแต่เพียงต้องรีบให้การช่วยเหลือพระรามซึ่งนางอ่อนวอนให้พระลักษมณ์ติดตามไปช่วยโดยไม่ได้คำนึงถึงความปลอดภัยของตัวเองเลย แม้พระลักษมณ์จะทัดทานนางสีดาก็ตาม

“เมื่อนั้น	พระลักษมณ์ผู้มีอัชฌาสัย
ฟังพระเสาวนีย์อรไท	ประนมไหว้กราบทูลด้วยปรีชา
อันองค์พระนารายณ์อวตาร	หรือจะแพ้พวกพาลยักษ์
แต่ทู่ซนต์ขรตรีเศียรอันศักดิ์ดา	โยธานับสมุทรมหาหนฤทธิ
ถึงไพร่เพียงพื้นแผ่นดิน	ก็จะบรรลัยสิ้นด้วยศรลิตี
เสียงนี้เป็นเสียงปัจจามิตร	ผิดเสียงสมเด็จพระจักรี
แม้พี่น้องไปตามพระภูษพล	ก็จะต้องด้วยกลยักษ์
พระพี่นางจะอยู่ผู้เดียวนี้	ภายหลังจะมีภัยพาลฯ” ¹²⁸

จากกลอนดังกล่าวนอกจากผู้สร้างสรรค์ต้องการแสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์และจงรักภักดีของพระลักษมณ์ที่มีต่อนางสีดาตามที่ได้รับคำสั่งมาจากนางสมุทรวเทวีผู้เป็นมารดาที่ต้องการให้พระลักษมณ์ดูแลนางสีดาประหนึ่งเป็นมารดาอีก ดังในกลอนที่ว่า “ประนมไหว้กราบ

¹²⁷ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า 530.

¹²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 531.

ทูลด้วยปรีชา" แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงความเคารพเชื่อฟังพระรามของพระลักษมณ์อีกด้วย เนื่องจากพระรามต้องการให้พระลักษมณ์เป็นผู้ปกป้องนางสีดาในระหว่างที่พระองค์ไม่อยู่ ดังนั้นพระลักษมณ์จึงต้องรักษาสัตย์ที่ให้ไว้แก่พระราม

นอกจากนี้ผู้สร้างสรรคยังแสดงให้เห็นถึงความเก่งกล้าสามารถของพระรามในฐานะองค์นารายณ์อวตารผ่านบทกลอนที่พระลักษมณ์ทูลทัดทานนางสีดา ในกลอนที่ว่า "อันองค์พระนารายณ์อวตาร หรือจะแพ้พวกพาลยักษ์" และ "ถึงไพร่เพียงพื้นแผ่นดิน ก็จะไม่บรลยสิ้นด้วยศรสิทธิ์"

“เมื่อนั้น	นางสีดาเยาวยอดสงสาร
ได้ฟังดังพิชเพลิงกาฬ	มาเผาผลาญร้อนทั่วกายา
จึงว่าอนิจจาเจ้าลักษมณ์	นี้หรือว่ารักพระเชษฐา
จะให้ตามไปช่วยพระจักรา	มากลับคิดร้ายไม่อายุใจ
สร้างว่าสุธาอุบายร้อง	จะเลียมลองใจข้าหรือไฉน
จะละให้พระองค์บรลย	คิดโยจะนี้อนุชา
มั่นเจ้ามือออกไปตามพี	วันนี้เราจะม้วยสังขาร
ว่าพลางชบพักตร์ลงโคกา	กัลยาครวญคร่ำรำพันฯ ¹²⁹

นางสีดาในฐานะภรรยาของพระรามเมื่อได้ยินคำกล่าวของพระลักษมณ์จึงโกรธและตัดพ้อพระลักษมณ์ว่าแท้จริงแล้วพระองค์ไม่รักพี่ชายดังที่ได้พูดไว้ถึงไม่ยอมไปช่วยพระรามและคงแสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยที่เด็ดเดี่ยวของนางด้วยการยื่นกรานให้พระลักษมณ์ออกไปช่วยพระรามโดยกล่าวว่าหากพระองค์ไม่ไปนางต้องตายแน่นอน

“โอ้อนิจจาตัวกูเหมือนคนชั่ว ไข้ผัวไปม้วยอาสัญ	สิ้นกับสิ้นกัลปีไม่ว่าดี
ดังหญิงแพศยาอาธรรม์	ทรงคุณยิ่งฟ้าราศี
โอ้อว่าสมเด็จพระหริวงศ์	จึงเสียที่ด้วยกลอสสุธา
รักเมียไม่เสียตายชีวี	หรือมาแพ้แก่มารยักษ์
เสียแรงที่ได้อวตาร	ดังว่าจะสิ้นชีวันฯ” ¹³⁰
ร่ำพลางตีกเข้าโคกา	

¹²⁹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

¹³⁰ เรื่องเดียวกัน.

ในกลอนดังกล่าวผู้สร้างสรรค้ไม่ได้สร้างให้นางสีดาตัดพ้อพระลักษมณ์แต่หันมาตัดพ้อตัวเอง ซึ่งในคำพูดตัดพ้อของนางนั้นสะท้อนให้เห็นถึงความประพฤติที่ถูกต้องของการเป็นภรรยาที่ดี เพราะตามหลักแล้วภรรยา มีหน้าที่ต้องปรนนิบัติรับใช้สามี การสั่งให้สามีทำกิจกรรมต่างๆ ตามความต้องการของตนนั้นเป็นสิ่งไม่ถูกต้องและยิ่งกิจกรรมนั้นทำให้สามีถึงแก่ชีวิตย่อมจะถูกสังคมประณาม ดังในกลอนที่ว่า

“โอ้อนิจจาดักวูเหมือนคนชั่ว ไข้ผัวไปม้วยอาสัญ
ดั่งหญิงแพศยาอาธรรม ลิ่นกับลิ่นกัลป์ไม่ว่าดี”¹³¹

อีกทั้งผู้สร้างสรรค้ยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงในเรื่องค่านิยมของสังคมไทยในสมัยรัชกาลที่ 1 ว่านอกจากหน้าที่สำคัญของภรรยาที่ต้องซื่อสัตย์จงรักภักดีและเคารพเชื่อฟังสามีแล้วนั้น นางจะต้องยกย่องให้เกียรติและสำนึกบุญคุณของสามีประหนึ่งบิดาในกลอนที่ว่า “ทรงคุณยิ่งฟ้าราศี รักเมียไม่เสียดายชีวิ” เพราะสตรีเมื่อออกเรือนมาแล้วก็ต้องกลายมาเป็นสมบัติของสามีมีสามีเป็นผู้เลี้ยงดู ดังนั้นสตรีจึงต้องสำนึกในบุญคุณและหาทางตอบแทนสามีอยู่ตลอดเวลาหากเมื่อใดที่ขาดสามีแล้วนางย่อมไม่มีที่ให้พึ่งพิง รู้สึกโดดเดี่ยว อาจอนุমানความรู้สึกของสตรีดังกล่าวจากท่าทางการเศร้าโศกของนางสีดาได้จากกลอนที่ว่า “รำพรางตอกเข้าโศกา ดั่งว่าจะสิ้นชีวัน”

“เมื่อนั้น	พระลักษมณ์สุริยวงศ์รังสรรค้
ฟังนางตัดพ้อรำพัน	ดั่งอาวุธฟาดฟันกายา
จึงยกกรประนมเหนือเศศ	ทูลองค์อัครเศสนหา
ซึ่งพระเสาวนีย์ตรัสมา	ไม่ควรค่าแก่ข้าผู้ภักดี
ตัวน้องจงรักพระพี่เจ้า	ดั่งมารดาเกิดเกล้าเกศี
ซึ่งจะให้โดยเสด็จพระจักรี	ข้านี้ซัดสนจนใจ
เมื่อพระองค์จะไปตามกวาง	ผ่านฟ้าหาวงพระทัยไม่
ให้ข้ารักษาพี่นางไว้	กว่าพระภูวไนยจะกลับมา
मैंนไปภายหลังมีเหตุ	ทรงเดชจะลงโทษา

¹³¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

ด้วยลวงพระราชบัญชา

ตัวข้าจะสิ้นสุดปราณฯ"¹³²

บทกลอนดังกล่าวนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการเคารพเชื่อฟังในตัวพี่ชายแล้วยังเป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงความซื่อสัตย์และจงรักภักดีของพระลักษมณ์ที่มีต่อนางสีดาประหนึ่งพระมารดา ดังในกลอนที่ว่า "จึงยกอภินันท์เหมือนอกศทูลองค์อัครเสนา" และ "ตัวน้องจงรักพระพี่เจ้า ดั่งมารดาเกิดเกล้าเกิด" จึงไม่ยอมไปช่วยพระรามเพราะเป็นห่วงความปลอดภัยของนางสีดาประกอบกับสัญญาที่ได้ให้ไว้กับพระรามว่าจะปกป้องดูแลนางจนกว่าพระรามจะกลับมาว่า "ให้ข้ารักษาพี่นางไว้ กว่าพระภูไนยจะกลับมา" ไม่ว่านางสีดาจะตัดพ้ออย่างไรพระองค์ก็จะไม่ไปเป็นอันขาด

“เมื่อนั้น	นางสีดาเยาวยอดสงสาร
ยิ่งฟังยิ่งแค้นแน่นวิญญาน	จึงมีพจมานตรัสไป
ถึงพระองค์ให้อยู่รักษาพี่	เมื่อมีเหตุจะทำไฉน
จะเป็นโทษทัณฑ์ด้วยอันใด	หากแกล้งใส่ไคล้เจรจา
ทั้งนี้เพื่อจิตเจ้าคิดคด	ทรมศต่อองค์พระเชษฐา
เพราะอยู่แต่สองในศาลา	แสร้างบิดเบือนว่าทุกสิ่งไป
ถึงมาตรตัวเราจะเป็นม้าย	ที่จะหมายพึ่งเจ้านั้นหาไม่
ผู้เสียชีวิตชีवालย์	ตายไปตามองค์พระสีกรฯ" ¹³³

นางสีดาเห็นว่าไม่ว่าจะทำอย่างไรเพื่อให้พระลักษมณ์ออกไปช่วยพระรามก็ไม่เป็นผล ดังนั้นด้วยความฉลาดของนางจึงนำกรอบของประเพณีในสังคมชั้นมากล่าวหาว่าพระลักษมณ์ต้องการได้นางเป็นภรรยาจึงไม่ยอมออกไปช่วยพระราม ซึ่งเหตุผลดังกล่าวนั้นยอมทำให้พระลักษมณ์ต้องจำใจออกไปจากศาลาเพื่อให้พ่อชอกกล่าวหาของนางสีดาในกลอนที่ว่า

“ทั้งนี้เพื่อจิตเจ้าคิดคด	ทรมศต่อองค์พระเชษฐา
เพราะอยู่แต่สองในศาลา	แสร้างบิดเบือนว่าทุกสิ่งไป" ¹³⁴

¹³² พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า 531-532.

¹³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 532.

¹³⁴ เรื่องเดียวกัน.

สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมไทยในอดีตในเรื่องของการรักษานวลสงวนตัวของสตรีไม่เฉพาะสตรีโสดเท่านั้น เพราะถึงแม้นางสีดาจะเป็นสตรีที่ผ่านการแต่งงานมาแล้วก็ยังคงรักษาเกียรติของตนเองอยู่ดี หากพระลักษมณ์คิดไม่ซื่อก็จะขอตายตามพระราม ในกลอนที่ว่า “ผู้เสียชีวิตชีวาลัย ตายไปตามองค์พระสีกร” อีกทั้งยังเสนอให้เห็นถึงการที่บุรุษต้องให้เกียรติสตรีเสมอ ดังที่เมื่อพระลักษมณ์ได้ฟังคำกล่าวหาของนางสีดาดังกล่าวทำให้ต้องยินยอมออกจากศาลาไปช่วยพระรามทั้งที่กลัวพระรามลงโทษที่ละทิ้งหน้าที่ ความว่า

“เมื่อนั้น	พระลักษมณ์สุริยวงศ์ทรงคร
ฟังพระเสาวณีย์ดัดรอน	ให้รุ่มร้อนพระทัยดังไฟกัลป์
ครั้นจะไปกลัวลวงพระบรรหาร	องค์พระอวตารรังสรรค์
จะอยู่ตามบัญชาพระทรงธรรม์	ก็เกรงพีนางนั้นจะโกรธา
แต่ถอนทอดฤทัยดอยคิด	ร้อนจิตเพียงสิ้นสังขาร
ชลเนตรคลอดวงนัยนา	กราบกับบาทาเทวี
ตัวน้องขอลาบาทงส์	ไปตามองค์พระนารายณ์เรื่องศรี
พีนางจงอยู่สวัสดิ	อย่าไต่ก็เราร้อนฤทัย
ทูลแล้วยกกรขึ้นเหนือเศศ	ฝากฝูงเทเวศร์น้อยใหญ่
อินทร์พรหมยมเรศทั้งแดนไตร	พระไพรเจ้าป่าพนาสี
อันอยู่ทั่วทิพิมาน	ทุกห้วยธารเถื่อนถ้ำคีรีศรี
ทั้งองค์นางพระธรณี	ข้านี้ขอฝากนางกัลยา
อันเป็นมเหสีทรงลักษมณ์	ของพระหริรักษ์นาถา
ฝากแล้วจับศรศักดา	ป้ายหน้าอย่างเยื้องจรจรัล ¹³⁵

จะเห็นได้ว่าพระลักษมณ์นั้นอยู่ในสถานการณ์ที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออกจนใจน้ำตาคลอกราบเท้านางสีดालาไปตามพระราม ในคำกลอนที่ว่า “จะอยู่ตามบัญชาพระทรงธรรม์ ก็เกรงพีนางนั้นจะโกรธา” แต่ด้วยค่านิยมของสังคมที่ยึดถือเรื่องความบริสุทธิ์ของสตรีเป็นสำคัญ ทำให้พระลักษมณ์ต้องฝืนใจออกจากศาลาไป ดังในกลอนที่ว่า “ชลเนตรคลอดวงนัยนา กราบกับบาทาเทวี” เพราะเป็นห่วงความปลอดภัยของนางสีดาก็ห่วง แต่การต้องพิสูจน์ตัวเองว่าชื่อสัตย์จริงรักภักดีต่อทั้ง 2 พระองค์สำคัญกว่า ซึ่งการที่ผู้สร้างสรรค์สร้างให้พระลักษมณ์กราบเท้า

¹³⁵ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

นางสีดายอมเป็นการย่ำให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ใจของพระลักษมณ์ที่ไม่ได้คิดทรยศต่อพระรามและนางสีดา แต่มีความเคารพนางสีดาไม่ต่างอะไรกับมารดาของตนตามที่ได้รับคำสั่งมาจากพระสมุทรวเทวี

ก่อนออกจากศาลาพระลักษมณ์ได้ฝากนางสีดาไว้กับเทวดาทิ้งหลายให้ช่วยปกป้องรักษานางสีดา ฝ่ายเทวดาทิ้ง 6 ชั้นฟ้ามองเห็นทศกัณฐ์ก็พากันร้อนใจจะมาดูแลนางสีดาก็กลัวภัยทศกัณฐ์ แต่เมื่อนึกขึ้นได้ว่าทศกัณฐ์จะต้องมาตายด้วยเหตุนางสีดาก็พากันตั้งใจตบมือฉาดฉานสนุกสนุขสำราญกันทุกชั้นฟ้า

1.3.3 ทศกัณฐ์เกี่ยวนางสีดา

หลังจากที่พระลักษมณ์ได้ออกจากศาลาไปแล้ว ทศกัณฐ์เดินไปไม้มาเสกแล้วลูบตัวกลายเป็นดาบสแอบพุ่มไม้ชมความงามนางสีดาแล้วเดินเข้าไปในศาลาร่ายคาถามหาระรวยเป่าลมไปตรงหน้านางสีดา นางเห็นเป็นเพศดาบสก็ไม่สงสัยเชิญเข้าไปในกุฏิถามว่าดาบสนั้นชื่ออะไร ดาบสจำแลงตอบว่าชื่อ "สุธรรม" จำพรรษาได้ 8,000 ปีแล้วจึงถามไถ่เรื่องราวของนางสีดา จากนั้นก็เกลี้ยกล่อมให้นางสีดาไปเป็นมเหสีของทศกัณฐ์ผู้มีสมบัติมากมาย

นางสีดาโกรธจึงต่อว่าและขับไล่ฤาษีจำแลงออกจากอาศรม ดาบสจำแลงจึงกลับร่างเป็นทศกัณฐ์นางสีดาเห็นดังนั้นก็ตกใจร้องหวีดวีนหนี ทศกัณฐ์สามารถตามจับนางสีดาได้พาไปขึ้นรถทรง ความว่า

“ครั้นถึงซึ่งหน้าอาศรม	มีความชื่นชมเกษมศรี
ทำเป็นสำรวมอินทรีย์	ตั้งโยคีมีพรตจรรยา
จึงร่ายคาถามหาละลวย	เป่ารวยตามลมไปตรงหน้า
แล้วววยพรพืมหาฆ่าเลื่องตา	ชั้ยตุมหาสถาวรฯ” ¹³⁶

จากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมไทยในอดีตที่มีความเชื่อเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา ไสยศาสตร์ต่างๆ โดยในที่นี้ได้กล่าวถึงคาถามหาระรวยเพื่อทำให้สามารถลักนาสีดาได้โดยง่าย ความเชื่อและตำราเกี่ยวกับไสยศาสตร์ เวทมนตร์ต่างๆ ของไทยนั้น น่าจะได้รับการถ่ายทอดมาพร้อมกับวัฒนธรรมของอินเดียและคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ที่

¹³⁶ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

เข้ามาแทรกซึมในสังคมไทย โดยมาจาก "อาถรรพเวท" พระเวทที่ 4 ของศาสนาพราหมณ์เพราะในศาสนาพราหมณ์อาถรรพเวทถือเป็นเวทมนตร์ที่ใช้ในการให้ร้าย ทำลายคุณ มีมนตร์สำหรับกิจการต่างๆ เช่น การรักษาโรคภัยหรือกำจัดผลร้ายที่เกิดแก่ตน มนต์สำหรับทำร้ายศัตรู ตลอดจนมนตร์สำหรับทำเสน่ห์ เป็นต้น

ในเรื่องรามเกียรติ์จะพบว่าตัวละครที่ใช้ไสยเวทมักเป็นตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น ยักษ์ ลิง อาจอนุมานได้ว่าผู้สร้างสรรค์เจตนาที่แบ่งแยกให้อ่านเห็นว่าผู้ใช้ไสยเวทมนตร์ ดำอยู่ในชนชั้นต่ำ บุคคลที่เจริญแล้วย่อมไม่ศึกษาและนำไสยเวทดังกล่าวมาใช้ เพราะไม่พบว่ามีตัวละครที่เป็นมนุษย์ตัวใดที่นำไสยเวทมาใช้ยกเว้นนางมณฑิที่เป็น มนุษย์ในการประกอบพิธีกรรมสัจชีพ แต่ต้องไม่ลืมว่าชาติกำเนิดเดิมของนาง คือ นางกบ

"เมื่อนั้น"	ทศเคียรผู้ปรึกษาหาญ
.....
จึงมีมธุรสตอบไป	รูปนี้ได้ชื่อว่าสุธรรม
อยู่แดนลงกาธานี	ไม่มีโลโมโหมันธ
ตั้งแต่รักษาพรหมจรรย์	นานได้แปดพันปีมา
.....
จะว่าโดยเอ็นดูย่าน้อยใจ	ไซ้จะแกลังกล่าวเสกสรร
เจ้ากับพระรามสามีนั้น	ไกลกันตั้งดินกับแผ่นดินฟ้า
แมนได้ไปเป็นมเหสี	ทศเคียรอรุณดีดีกว่า
สมบัติพิสดานเขาไอพาร์	เดชาปรากฏทั้งแดนไตร
ท่านนั้นเป็นวงศ์พรหมเมศ	ทั่วทุกเทเวศบังคมไหว้
ทำวไร้อัครอันพึงใจ	ที่จะได้เป็นปิ่นนารี
.....	137

จากบทกลอนดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับการสมรส ได้แก่ เนื่องจากในสังคมไทยนั้นสตรีมักไม่มีสิทธิ์ในการตัดสินใจหรือมีอำนาจอันใด ตั้งแต่เด็กสตรีต้องอยู่ภายใต้การดูแลของบิดาและมารดา เมื่อแต่งงานนางก็จะอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของสามี ดังนั้นด้วยความรักของบิดามารดาจึงมักที่จะหาบุรุษที่มีคุณสมบัติ

137 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

เหมาะสมที่สามารถดูแลให้สตรีอยู่อย่างมีความสุขสบายได้ จึงมีบ่อยครั้งที่บิดามารดาจะพิจารณาบุรุษที่มีหน้าที่การงานและฐานะมั่นคงก่อนเสมอ ด้วยเหตุนี้เองผู้สร้างสรรค์จึงสร้างให้ทศกัณฐ์เสนออำนาจและทรัพย์สินสมบัติแก่นางสีดา

อีกทั้งยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงอุปนิสัยใจคอและสะท้อนถึงจิตใจที่ต่ำช้าของทศกัณฐ์ เพราะแม้ทศกัณฐ์จะไม่ได้ถือเพศดาบสจริงๆ แต่การจำแลงเป็นดาบสของทศกัณฐ์แล้วประพฤติตนไม่เหมาะสมด้วยการเกี้ยวพาราสี โทกทัก อาจอนุมานได้ว่าผู้สร้างสรรค์ต้องการสื่อให้เห็นถึงความต่ำช้าของทศกัณฐ์โดยนำรูปลักษณะภายนอกที่เป็นดาบสมาเปรียบเทียบกับอุปนิสัยที่แท้จริงของตัวละคร ทำให้ถึงแม้การครองเพศดาบสจะเป็นคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์แต่สังคมไทยซึ่งเป็นสังคมพุทธศาสนาย่อมจะต้องมีความรู้สึกตะขิดตะขวงใจกับการกระทำของทศกัณฐ์ในครั้งนี ภาพลักษณ์ของความเป็นคนไม่ดีจึงยังติดอยู่ในใจผู้อ่านซึ่งจะทำให้ภาพลักษณ์ของพระรามดีขึ้นไปอีกเมื่อเปรียบเทียบกับทศกัณฐ์ และในบทกลอนดังกล่าวยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพที่สูงส่งและคุณสมบัติที่เปรียบพร้อมของนางสีดาอีกด้วย เพราะทศกัณฐ์ได้เสนอตำแหน่งมเหสีซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดเท่าที่สตรีจะสามารถเป็นได้ในกรุงลงกาให้แก่ นาง ในกลอนที่ว่า

“เหมือนเจ้าไปร่วมเศวตฉัตร งามดั่งเนาวรัตน์จรัสศรี
กับทิพสุวรรณอันรูจี จะเป็นที่สรรเสริญทั้งโลกาฯ”¹³⁸

หากพิจารณาบทกลอนดังกล่าวในมิติของสตรีนิยมจะพบว่านางสีดาถูกทำให้กลายเป็นวัตถุทางเพศผ่านการเกี้ยวนางของทศกัณฐ์ เพราะการที่ทศกัณฐ์อยากได้นางสีดานั้นเป็นเพราะคุณสมบัติทางด้านความงามเพียงอย่างเดียว ดังในกลอนที่ว่า “งามเสงี่ยมเอี่ยมองค์อรชร จะหาเปรียบบังอรไม่เทียมทัน”¹³⁹ โดยไม่ได้คำนึงถึงคุณสมบัติทางด้านอื่นของนางเลย อีกทั้งการที่ทศกัณฐ์กล่าวเท็จกับนางสีดาว่ายังไม่มีมเหสีก็ยิ่งเป็นการตอกย้ำการมองสตรีเป็นเพียงวัตถุทางเพศของทศกัณฐ์หรือแท้จริงแล้วคือผู้สร้างสรรค์นั่นเอง เมื่อบุรุษเห็นสตรีใดที่มีความงามหรือคู่ควรมากกว่าก็สามารถโยกย้ายสตรีที่อยู่ใต้อำนาจเดิมไปไว้ที่ใดก็ได้ตามอำเภอใจ เช่น ก่อนที่นางมณฑิมาจะได้เป็นมเหสีของทศกัณฐ์นั้น ทศกัณฐ์มีมเหสีอยู่ก่อนแล้ว คือ นางกาลอัคคี แต่ด้วยความงามที่นางมณฑิมาเห็นถือว่าจึงทำให้ทศกัณฐ์แต่งตั้งให้นางเป็นมเหสีเอก แต่เมื่อเทียบกับ

¹³⁸ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า 536.

¹³⁹ เรื่องเดียวกัน.

นางสีดาแล้วนางมณฑิลาที่มีความดีน้อยกว่า ดังนั้นทศกัณฐ์จึงยินดีที่จะยกตำแหน่งของนางมณฑิลาให้แก่นางสีดา จะเห็นได้ว่าสตรีถูกประเมินค่าจากสังคมเป็นเพียงเครื่องมือในการแสดงอำนาจของบุรุษ ยิ่งได้ครอบครองสตรีที่มีคุณสมบัติเปรียบพร้อมจำนวนมากเท่าใดยิ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าบุรุษผู้นั้นมีอำนาจมากทวีคูณ จากการที่บุรุษมีอำนาจในการครอบงำสตรีผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจในฐานะสามีภรรยาของทศกัณฐ์ สตรีจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบบุรุษแทบทุกด้านซึ่งเป็นสาเหตุให้บุรุษมองสตรีเป็นเพียงวัตถุทางเพศ

“เมื่อนั้น	นางสีดาเยาววยอดเส่นหา
ได้ฟังขัดแค้นแน่นอุรา	กัลยาจึงตรัสตอบไป
อันทศเศียรชุนยักษ	ชู้หนักไม่มีใครเปรียบได้
เขารู้ยี่สิบทั้งแดนไตร	เหตุใดมาชมกันว่าดี
ฝ่ายว่าพระรามสุริยวงศ์	คือองค์พระนารายณ์เรื่องศรี
อวตารมาผลาญอสูรี	ภูมิตั้งอยู่ในสัตย์ธรรม
ไฉนกลับตีเตียนด้วยคำคด	หรือดาบสพวกพาลโมหันธ์
ไม่รู้ว่ามีพิษเพลิงกัลป์	มาประมาทเสกสรรเจรจา” ¹⁴⁰

นางสีดาในฐานะภรรยาเมื่อได้ยินคำว่าร้ายพระราม นางจึงต้องทำหน้าที่ภรรยาที่ดีด้วยการปกป้องเกียรติยศของสามีโดยการต่อว่าทศกัณฐ์กลับไป ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเทิดทูนพระรามของสีดา เนื่องจากนางได้กล่าวว่าพระรามเป็นพระนารายณ์ซึ่งรับโองการจากพระอิศวรมาปราบยักษ์ ในคำกลอนว่า “คือองค์พระนารายณ์เรื่องศรี อวตารมาผลาญอสูรี” ย่อมสะท้อนให้เห็นว่านางให้ความสำคัญ ยกย่อง เทิดทูนต่อสามีในฐานะเทพเจ้าพระองค์หนึ่งนั่นเอง

แต่ทศกัณฐ์ยังคงยืนยันกรณที่จะทำให้นางสีดายินยอมเป็นมเหสีของตน โดยตอกย้ำให้นางสีดาเห็นว่าตนดีกว่าพระรามเพียงใด ความว่า

“เมื่อนั้น	ทศเศียรสุริยวงศ์ยักษา
ได้ฟังพจนารถกัลยา	อสุรายิ้มแล้วก็ตอบไป

¹⁴⁰ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

อนิจจารูปว่าจะให้ดี	กลับโกรธฤาษีก็เป็นได้
อันพระรามสามีอรไท	ที่ไหนจะเทียบทศพัคตร์
น้อยทั้งสมบัติพิสดาน	ศฤงคารบริวารอาณาจักร
ทั้งฤทธิปริษาก็อ่อนนั้ก	เปรียบกับพญายักษ์ยังไกลกัน
มาตรแม่นจะต่อฤทธา	แต่พริบตาก็จะม้วยอาลัย
รักเจ้าจึงว่าโดยธรรม์	ก็ลยาคิดดูให้จงดีฯ" ¹⁴¹

จากบทกลอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงเจตนาของผู้สร้างสรรค์ที่ต้องการให้ภาพลักษณ์ความต่ำช้าของทศกัณฐ์ติดอยู่ในใจของผู้อ่านยิ่งขึ้น เนื่องจากค่านิยมของสังคมไทยส่งเสริมให้คนมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักที่ต่ำที่สูงและให้ความเคารพกับสถาบันพระมหาชัฎริยศาสตร์อย่างเคร่งครัด การที่ทศกัณฐ์ที่ชาติกำเนิดเป็นเพียงเทวดาล้างเท้าบนสวรรคตราบจากนางสีดาแล้วว่าพระรามเป็นองค์อวตารของพระนารายณ์แต่ก็ยังไม่หยุดที่จะอ้อวดอำนาจของตนในกลอนที่ว่า "อันพระรามสามีอรไท ที่ไหนจะเทียบทศพัคตร์" และ "มาตรแม่นจะต่อฤทธา แต่พริบตาก็จะม้วยอาลัย" ย่อมจะเป็นสิ่งที่สังคมไทยรังเกียจ

"เมื่อนั้น	โหมนางสีดามารศรี
ได้ฟังถ้อยคำโยคี	ตั้งคมตรีเสียบกรรณกัลยา
จึงว่าฤาษีนี้ทุจริต	ไม่อยู่โดยกิจชีปา
มาดูหมิ่นองค์พระจักรา	ไม่มีฤทธาหรือว่าไร
อันทูลชนรตรีเศียรสามนาย	น้องชายทศกัณฐ์นั้นไปไหน
กับพลสี่สิบสมุทรไท	คือใครสังหารชีวัน
ถึงขุนยักษ์สิบพัคตร์ยี่สิบกร	ไม่ครันศรนารายณ์รังสรรค์
สิ้นทั้งโคตรวงศ์พงศ์พันธุ์	อย่าสำคัญว่าจะรอดชีวี
เรามีได้สมาคม	ฟังลมโกหกพระฤาษี
เร่งไปเสียดจากกุฎี	อย่ามาเข้าชี้เจรจาฯ" ¹⁴²

¹⁴¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รวมเกียรติ เล่ม 1. หน้า

¹⁴² เรื่องเดียวกัน.

จากบทกลอนดังกล่าวนอกจากจะเป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงอุปนิสัยที่เด็ดเดี่ยวของนางสีดาโดยการยืนกรานกับทศกัณฐ์ว่าพระรามมีบุญบารมีและอำนาจวาสนาเพียงใดแล้ว ยังเป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงหน้าที่ของภรรยาที่ต้องรักษาเกียรติยศของสามี ตลอดจนเคารพเทิดทูนสามีเหนือสิ่งอื่นใด ซึ่งเป็นไปตามอุดมการณ์เรื่องหน้าที่ของภรรยาที่ดีในสังคมไทย

ทศกัณฐ์ลักนางสีดา

นางสีดาโกรธที่ได้ฟังฤาษีปลอมออกจากอาศรม ดาบสจึงกลับร่างเป็นทศกัณฐ์ลึบหน้ายี่สิบมือ นางเห็นก็ตกใจร้องหวีดแล้ววิ่งหนี ทศกัณฐ์วิ่งสกัดจับตัวนางได้ก็อุ้มขึ้นรถทรง นางสีดาเสียใจคร่ำครวญที่ไม่เชื่อสามีและน้องชายจึงมีเหตุให้เป็นเช่นนี้

“เมื่อนั้น	โคมนางสีดาเส่นหา
แลเห็นเป็นรูปอสุรา	กัลยาตระหนกตกใจ
เรียกองค์พระลักษมณ์พระจักรี	จะมีสมประดีก็หาไม่
ร้องตรีตหวีดหวาด่วนไป	อรไทวิ่งหนุ่กุ่มกัณฑ์ ¹⁴³
“ครั้นทันโคมยงนงลักษณ	พญายักษ์กั้นกางขวางหน้า
แล้วมีมธุรสวาจา	แก้วตาอย่าตระหนกตกใจ
ความรักเจ้าเยาเวรศ	เปรียบปานดวงเนตรก็เปรียบได้
ขอเชิญยุพยอดอรไท	มาไปเป็นศรีเมืองमार
จะตั้งเจ้าไว้ให้เป็นเอก	ร่วมเศวกฉัตรฉายฉาน
ใหญ่กว่าสนมบริวาร	ในปราสาทสุรگانต์ดอลงกรณ์
ว่าพลางก็เข้าประคององค์	ค่อยดำรงโอบอุ้มดวงสมร
รับขวัญแล้วพาบังอร	บทจรไปรถมณีน ¹⁴⁴

จากบทกลอนดังกล่าวหากมองในมิติของสตรีนิยมจะพบว่าได้สะท้อนให้เห็นถึงระบบปิตาธิปไตยได้อย่างชัดเจน โดยแสดงให้เห็นถึงการที่บุรุษมีอำนาจในการครอบงำสตรีและมีพลังกำลังทางเพศที่เหนือกว่า จนทำให้สตรีตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบบุรุษแทบทุกด้านและ

¹⁴³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

¹⁴⁴ เรื่องเดียวกัน.

นำไปสู่กระบวนการ "Dehumanization" คือ กระบวนการกลายสภาพจากมนุษย์ให้เป็นเพียงวัตถุทางเพศ โดยทศกัณฐ์ไม่ได้กระทำต่อนางสีดาเป็นวัตถุทางเพศเพียงคนเดียวเท่านั้นแต่กระทำกับสตรีทุกคนด้วย กล่าวคือ ทศกัณฐ์ยังได้นำเอาตำแหน่งและทรัพย์สินของนางสีดา โดยสัญญากับนางว่าจะยกให้นางสีดาเป็นสนมเอกเท่ากับทศกัณฐ์เห็นสตรีเป็นสิ่งของอยากยกย่องเชิดชูหรือทิ้งขว้างใครก็ทำได้ นางมณฑิลาที่มีตำแหน่งสนมเอกนั้นจะถูกปลดลดชั้นเมื่อใดก็ได้ทราบเท่าที่ทศกัณฐ์ยังไม่เจอใครที่ดูดีใจมากกว่านาง เหมือนกับที่ทศกัณฐ์เคยทำกับนางกาลอัคคีโดยยกนางมณฑิลาขึ้นเป็นสนมเอกทั้งที่นางกาลอัคคีแต่งงานกับทศกัณฐ์ก่อน เป็นต้น ในกลอนที่ว่า

"จะตั้งเจ้าไว้ให้เป็นเอก ร่วมเศวทฉัตรฉายฉาน
ใหญ่กว่าสนมบริวาร ในปราสาทสุรگانต์ออลงกรณ์"¹⁴⁵

อีกทั้งจากบทกลอนดังกล่าวยังได้แสดงให้เห็นถึงสถานภาพที่สูงส่งของนางสีดา ในฐานะองค์ลักษมีอวตารด้วยการที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างให้ทศกัณฐ์นำรถทรงรับนางสีดาพร้อมทั้งบริวารทั้งหลาย รวมถึงการใช้คำว่า "ขอเชิญ" ซึ่งถือว่าเป็นการให้เกียรตินางสีดาของทศกัณฐ์หรือผู้สร้างสรรค์นั่นเอง ดังคำกลอนที่ว่า "ขอเชิญยุพยออดอรไท" และ "บทจรไปรถมณี"

<p>"เมื่อนั้น เหสียวดูพระบรรณศาลา แลหาพระลักษมณ์พระจักรแก้ว ยิงวิโยคโคกแสนอาลัย ไฉ่ว่าพระจอมมงกุฎเกศ ตัวข้าไม่ฟังพระบัญชา พระลักษมณ์ทานทัดก็ขัดใจ อสุรามันจึงได้ที่ กลับมามะเห็นศาลาเปล่า ออกเอยใครเลยจะแจ้งการ ให้รีบตามมาบัดเดี๋ยวนี้</p>	<p>นางสีดาเยาววยอดเส่นหา กัลยาพ่างเพียงจะขาดใจ จะเห็นแว่วตามมาก็หาไม่ อรไทครวญถึงพระภัสสดา ก็แจ้งเหตุว่ากลัษษา ให้ผ่านฟ้าไปตามมฤดี ขึ้นขับให้ไปช่วยพี่ ลักเมียหนีจากบทมालย์ จะโคกเศรำกำสรดด้วยสงสาร แก่พระอวตารสีกร สังหารอสุรีด้วยแสงศร</p>
---	--

¹⁴⁵ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

จากบทกลอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงเจตนาของผู้สร้างสรรคที่ต้องการชี้ให้เห็นสังคมโดยเฉพาะสตรีเห็นถึงผลตอบแทนที่ได้รับของนางสีดาเนื่องจากไม่ยอมฟังคำทัดทานของพระรามและพระลักษมณ์ เพราะหน้าที่ของภรรยาที่ดีตามบรรทัดฐานของสังคมนั้นภรรยาต้องเคารพเชื่อฟังสามีในทุกเรื่อง ไม่มีสิทธิ์ในการตัดสินใจด้วยตนเองไม่ว่าในเรื่องใดก็ตามหากสามีไม่อนุญาต แต่การกระทำของนางสีดาจากตอนดังกล่าวเป็นการกระทำผิดบรรทัดฐานที่ไม่ยอมฟังคำทัดทานของสามี และยังใช้ให้สามีไปจับกวางให้ตนอีกซึ่งถือว่าเป็นเรื่องไม่ถูกไปควรอายิ่งสำหรับสตรีในฐานะภรรยา ดังคำกลอนที่ว่า "ตัวข้าไม่ฟังพระบัญชา ให้ผ่านฟ้าไปตามมฤคิ"

อีกทั้งสามารถพิจารณาในมิติของสตรีนิยมได้ด้วยว่า จากบทกลอนดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผู้สร้างสรรคได้บรรยายให้เห็นถึงความรู้สึกของนางสีดาที่มีต่อเหตุการณ์ดังกล่าวว่า ทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะความเคียดแค้นของนางเป็นต้นเหตุ เป็นการทำผู้สร้างสรรคแสดงให้เห็นถึงการแบ่งแยกทางเพศระหว่างนางสีดาซึ่งเป็นสตรี พระลักษมณ์และพระรามซึ่งเป็นบุรุษว่า พระรามได้เตือนนางสีดาแล้วว่ากวางทองที่นางสีดาต้องการอาจเป็นยักษ์แปลง แต่นางสีดาก็ไม่ยอมเชื่อสะท้อนให้เห็นว่าภายใต้ระบบปิตาธิปไตยนั้นมองว่านอกจากบุรุษจะมีพลังกำลังและอำนาจเหนือกว่าสตรีแล้ว ความฉลาดและปฏิภาณไหวพริบก็ยังมีมากกว่าสตรีอีกด้วยตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์

หรือหากมองกวางทองในเชิงสัญลักษณ์ก็อาจอนุมานได้ว่ากวางทองเป็นสัญลักษณ์ของกิเลส ดังนั้นจึงอาจตีความได้ว่านางสีดาซึ่งเป็นสตรีมีความลุ่มหลงในกิเลสตัณหา มากกว่าพระรามและพระลักษมณ์ซึ่งเป็นผู้มีคุณธรรมสามารถตัดความอยากมี อยากร่ำรวยได้สำเร็จ แต่ไม่ว่ากวางทองจะเป็นสิ่งสะท้อนในเรื่องสติปัญญาหรือกิเลสตัณหาของสตรีก็ตาม สิ่งที่เห็นได้ชัด คือ การแบ่งแยกทางเพศระหว่างเพศชายและเพศหญิงของผู้สร้างสรรคที่สร้างให้เพศชายอยู่เหนือกว่าสตรีในทุกๆ ด้าน โดยผู้สร้างสรรคสะท้อนผ่านการคร่ำครวญของนางสีดาที่เกิดความสำนึกว่าเป็นเพราะนางทำให้เกิดเหตุการณ์แบบนี้ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ผู้สร้างสรรคต้องการสื่อสารกับผู้อ่านโดยการสั่งสอนว่าหากสตรีหรือแม้แต่บุรุษก็ตามไม่ยอมให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้น นางผู้เป็นภรรยาต้องเชื่อฟังสามีหรือสตรีต้องเชื่อฟังบุรุษนั่นเอง โดยห้ามทัดทานเพราะ

¹⁴⁶ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1, หน้า

บุรุษย่อมมีสติปัญญาและคุณธรรมสูงกว่าสตรี ดังนั้นการคิดพิจารณาไตร่ตรองต่างๆ ย่อมดีกว่าสตรี

สดาฯเข้าแย่งชิงนางสีดา

กล่าวถึงพญานกสดาฯผู้เป็นสหายร่วมชีวิตกับท้าวทศรถ มีความคิดถึงพระรามอยากจะรู้ข่าวจึงบินข้ามมหาสมุทรและเขาพระสุเมรุเหลือบเห็นทศกัณฐ์ลักองค์นางสีดาไว้ทำยรถจึงร่อนบินมาขวางรถเอาไว้ โฉบตีจิกจนโยธยักษ์และราชสีห์ลากรถทรงทั้ง 2,000 ตนตายจนหมด ส่วนทศกัณฐ์ที่มีมือหนึ่งอุ้มนางสีดา อีก 19 มือถืออาวุธเหาะหนีและสู้กับพญานกสดาฯจนอาวุธหมดมือเหลือแต่มือเปล่า พญานกจึงเย้ยทศกัณฐ์ว่ามีเพียงพระนารายณ์และแหวนโมลีของพระอิศวรเท่านั้นที่จะสามารถสังหารตนได้ เท่านั้นเองทศกัณฐ์ก็ถอดแหวนโมลีจากนิ้วนางสีดา ขว้างถูกสดาฯตกลงมาสู่พื้นดิน ปากคาบแหวนเอาไว้คอยทำพระราม ความว่า

.....
ถึงทั้งสามภพจบแดนไตร	กู่จะเกรงผู้ใดอย่าฟังคิด
กลัวแต่พระสยมภูวนาด	พระนารายณ์มีราชจักรกฤษณ์
กับธำมรงค์พระอิศวรทรงฤทธิ์	ที่ติดนิ้วน้อยนางมาฯ" ¹⁴⁷
“เมื่อนั้น	ท้าวทศพักตร์รักษา
.....
จับข้อพระหัตถ์นางเทวี	อสุรีชิงถอดธำมรงค์
.....
มุ่งมาดจะพิฆาตให้ปลดปลง	ก็ขว้างตรงไปด้วยกำลังกายฯ" ¹⁴⁸
“เมื่อนั้น	พญาสดาฯปีกชี
ครั้นต้องแหวนแก้วพระศลี	เจ็บทั่วอินทรียไโลมา
สองปีกหางหักสลักออก	ตกลงมาจากเวหา
ปากคาบธำมรงค์อลงการ	เอาใจไว้ทำพระจักรีฯ" ¹⁴⁹

¹⁴⁷ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

541.

¹⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 542.

¹⁴⁹ เรื่องเดียวกัน.

การที่พญานกสดาญในเรื่องรามเกียรติ์ต้องเข้ามาแย่งชิงนางสีดานั้นสะท้อนให้เห็นถึงเจตนาของผู้สร้างสรรคที่ต้องการสร้างให้สดาญและแหวนโมลีเป็นปมของเรื่องเพื่อให้พระรามสามารถออกติดตามนางสีดาได้ โดยสดาญได้คาบแหวนเอาไว้รอจนพระรามตามมาพบก่อนถึงสิ้นใจตาย ในกลอนที่ว่า “ปากคาบอำมรงค์อลงการ เอาใจไว้ทำพระจักรี”

อีกทั้งในบทกลอนดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อเกี่ยวกับพระตรีมูรติในเรื่องที่พระอิศวรมีฐานะเป็นมหาเทพ มีอำนาจเหนือเทวดาทั้งหลายบนสวรรค์ โดยการที่ผู้สร้างสรรคให้สดาญเย้ยหยันว่ามีเพียงพระนารายณ์และแหวนของพระอิศวรเท่านั้นที่จะสามารถสังหารตนได้ อนุมานได้ว่าพระอิศวรมีอำนาจและศักดิ์านุภาพมากที่สุดเพราะเพียงแหวนของพระองค์เท่านั้นก็สามารถสังหารพญานกได้ ไม่ต้องเสด็จมาด้วยพระองค์เองเหมือนพระนารายณ์โดยไม่มี การเปรียบเทียบถึงพระพรหมเลย ดังบทกลอนที่ว่า

“.....
ถึงทั้งสามภพจบแดนไตร	กูจะเกรงผู้ใดอย่าพึงคิด
กลัวแต่พระสมมภูวนาด	พระนารายณ์นिरาชจักรกฤษณ์
กับอำมรงค์พระอิศวรทรงฤทธิ์	ที่ติดนิ้วน้อยนางมาฯ” ¹⁵⁰

นางสีดาเปลื้องสไบให้วานร

หลังจากสังหารพญานกสดาญแล้วทศกัณฐ์ก็อุ้มนางสีดาเหาะไปด้วยเดชบารของนาง บันดาลให้กายร้อนจนทศกัณฐ์รู้สึกแรงต้องลงพื้นดิน พานางเดินรอนแรมมาตามป่า นางสีดาร้องให้คร่ำครวญถึงพระรามพญางทองจึงฝากให้ทูลข่าวแก่พระรามและเปลื้องผ้าสไบฝากให้ฝูงวานรถวายแก่พระราม เมื่อถึงกรุงลงกาทศกัณฐ์เกรงจะบาดใจนางมณฑิศจึงเอานางสีดาไปไว้ยังสวนขวัญมาลี สั่งสหัสกุมารให้ดูแลรักษาถ้านางสีดาเป็นอะไรไปจะต้องโทษประหารชีวิต ความว่า

“เมื่อนั้น	ท้าวยี่สิบกรยักษ์
รณรงค์มีชัยสกุณี	ก็อุ้มนพระลักษมีเหาะมา
เดชบารมีพระโสมฉาย	ให้บันดาลร้อนกายยักษ์

¹⁵⁰ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

สิ้นแรงที่จะไปในเมฆา

ก็ลงมายังพื้นสุธาธารฯ¹⁵¹

จากการที่ผู้สร้างสรรค์สร้างให้นางสีดามีกายร้อนจนทศกัณฐ์สิ้นแรงต้องพาลงเดิน นั้นสะท้อนให้เห็นถึงบารมีของนางสีดาในฐานะองค์ลักษมีอวตารที่ทำให้ทศกัณฐ์ไม่สามารถแตะต้องตัวนางได้ด้วย 2 เหตุผล คือ ประการแรกค่านิยมของสังคมที่ให้คุณค่าแก่ความบริสุทธิ์ของสตรี ดังนั้นสตรีจึงต้องรักษานวลสงวนตัวไม่ให้ชายใดแตะเนื้อต้องตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งนางสีดา เป็นภรรยาของพระรามจึงไม่เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ชายอื่นจะมาแตะเนื้อต้องตัว ถึงแม้ทศกัณฐ์จะมีฐานะเป็นบิดาของนางก็ตามแต่ผู้อ่านมักไม่รู้สึกรู้ว่าทศกัณฐ์เป็นบิดาของนางสีดาเพราะนอกจากตอนกำเนิดนางแล้วก็ไม่มีความตอนใดที่ผู้สร้างสรรค์จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ดังกล่าว ส่วนอีกประการหนึ่ง คือ สถานภาพที่สูงส่งของนางสีดาในฐานะองค์ลักษมีทำให้ทศกัณฐ์ที่ชาติกำเนิดเป็นเพียงเทวดาล้างเท้าไม่สามารถแตะเนื้อต้องตัวนางได้ เช่นเดียวกับตอนที่ทศกัณฐ์ทูลขอพระอุมาจากพระอิศวร ดังบทกลอนที่ว่า

“.....
เดชด้วยโพธิสมภาร	พระมารดาโลกดวงสมร
พญายักษ์เข้าใกล้บังอร	ให้ร้อนฤทัยดังไฟกัลป์” ¹⁵²

นอกจากนี้ผู้สร้างสรรค์ยังสร้างให้เห็นถึงความฉลาดของนางสีดาในตอนที่น่าจะได้ฝากยุงทองให้บอกข่าวแก่พระรามและเปลี่ยนผ้าสไบไปฝากไว้แก่ฝูงวานรเพื่อถวายพระรามจนทำให้พระรามและพระลักษมณ์พร้อมด้วยบริวารสามารถติดตามนางมายังกรุงลงกาได้สำเร็จ ความว่า

“เมื่อนั้น	นางสีดาผู้ยอดพิสมัย
.....
จึงกล่าวสุนทรพาทิ	นกอัยจงมีเมตตา
ช่วยนำข่าวไปถวาย	องค์นารยณ์นาถา
ว่ายักษ์พาข้าหนีมา	แสนเวทนาลำบากใจ” ¹⁵³
.....
จนชายป่ายแสงสุริยัน	กัลยาเห็นฝูงวานร

¹⁵¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า 542-543.

¹⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 544.

¹⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 543.

.....
จึงมีวาจาว่าวอน	ดูก่อนท่านผู้สวัสดิ์
ขอฝากภูษาไว้ถวาย	องค์พระนารายณ์เรื่องศรี
.....
ว่าพลางนางเปลื้องสไบทรง	ออกส่งให้แก่กระบี่ป่า
..... ¹⁵⁴

1.3.4 นางสีดาผูกศอ

กล่าวถึงหนุมานได้รับคำสั่งจากจากพระรามให้มาสืบข่าวและถวายแหวนแก่นางสีดาว่าพระรามพร้อมบริวารกำลังนำทัพมาช่วงชิงนางสีดากลับไป หนุมานได้ถามข่าวของนางสีดาจากพระนารทฤาษีจึงทราบว่านางสีดาประทับอยู่ที่สวนขวัญจึงเหาะไปยังกรุงลงกากลายเป็นลิงน้อย คอยเวลายามราตรีจะได้เข้าเฝ้านางสีดา

ทศกัณฐ์ลงสวนมาเกี่ยวนางสีดา

คืนนั้นทศกัณฐ์มาหานางสีดาแต่ไม่สามารถเข้าใกล้นางได้ เพราะกายนางร้อนดุจไฟจึงได้แต่เกี่ยวพาราสี นางสีดาโกรธจึงปักไม้ลงและด่าทศกัณฐ์แต่ด้วยความรักที่มีให้แก่นางสีดานอกจากจะไม่โกรธนางแล้วยังหลงรักในน้ำเสียงที่ไพเราะของนางอีกด้วย ความว่า

“เมื่อนั้น	โคมนางสีดาเส่นหา
ฟังทศเศียรอรสุรา	ก็ลยากลุ่มกัลดัดจิตใจ
ตั้งศรแสงมาแทงกรรณ	จะกลั่นความแค้นก็ไม่ได้
ปักไม้ลงแล้วก็ด่าไป	ไฉนไม่จิงไร้อภัย
โจนมิ่งจึ่งมาดูหมิ่น	พระทรงศิลป์ปั้นภาพเรื่องศรี
คือพระองค์ทรงอาสน์वासกรี	ภูม็ีอวตารลงมาผลาญยักษ์
ให้สิ้นโคตรวงศ์ไฉ่พาลา	ซึ่งเบียดเบียนโลกาอาณาจักร

¹⁵⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า

อันตัวของมิ่งนี้ทรลักษณ์	สิบเคียรสิบพัคตร์จะปลิวไป ¹⁵⁵
.....
.....
แล้วถมเซพะลงไป	ว่าเหยยไ้ไ้ไม่มารษา
ตัวมิ่งอย่าพัคเจรจา	ไหววอนแตงว่าพาที" ¹⁵⁶

จากตอนดังกล่าวนางสีดาต้องมีสถานภาพถึง 2 อย่าง คือ การเป็นบุตรของทศกัณฐ์และภรรยาของพระราม แต่เนื่องจากสถานภาพความเป็นภรรยาของนางเด่นชัดกว่าผู้สร้างสรรคจึงสร้างให้เห็นนางในบทบาทของความเป็นภรรยาด้วยการด่ากระทบทศกัณฐ์เพื่อปกป้องเกียรติของพระรามผู้เป็นสามี นางสีดาในฐานะภรรยาอมที่่จะต้องยกย่องเชิดชูสามีเป็นสำคัญอยู่แล้ว เมื่อมีผู้ใดมาด่าว่าสามีจึงต้องปกป้อง ในกลอนที่ว่า

“ไฉนมิ่งจึงมาดูหมิ่น	พระทรงศิลป์ป็นภพเรื่องศรี
คือพระองค์ทรงอาสน์वासกรี	ภูมื่อวตารลงมาผลาญยักษ์" ¹⁵⁷

แต่ผู้สร้างสรรคก็ไม่ลืมให้ความสำคัญแก่บทบาทความเป็นบุตรด้วยซึ่งการที่ผู้สร้างสรรคสร้างให้นางสีดาปักไม้ลงบนพื้นดินก่อนที่จะด่าทอทศกัณฐ์เพื่อแสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ของสังคมในเรื่องหน้าที่ของบุตรที่ต้องให้ความเคารพและกตัญญูรู้คุณต่อบิดาและมารดา ดังนั้นผู้สร้างสรรคจึงไม่กล้าล่วงละเมิดฐานะความเป็นบิดาของทศกัณฐ์ ดังที่นางสีดาต้องปักไม้ก่อนด่าในกลอนที่ว่า “ปักไม้ลงแล้วก็ด่าไป ไ้ไ้ไม่จ้งไรอับรีย” เพราะถึงแม้นาง สีดา และทศกัณฐ์จะไม่ทราบฐานะที่แท้จริงของกันและกันก็ตาม แต่ผู้อ่านรับรู้ ดังนั้นหากนางสีดาด่าทอทศกัณฐ์โดยตรงอาจจะกระทบต่อความรู้สึกของผู้อ่านได้ว่านางสีดาเป็นลูกอกตัญญู

ซึ่งหากพิจารณาในมิติของระบบปีตาธิปไตยพบว่าหากนางสีดาด่ากระทบทศกัณฐ์โดยตรงคุณค่าของนางสีดาที่คู่ควรกับพระรามก็ย่อมถูกลดลงไป คุณสมบัตินี้ของพระรามที่สมบุรณ์จึงอ่อนด้อยลงด้วย เพราะถึงอย่างไรสตรีก็เป็นเครื่องหมายในการแสดงเกียรติยศและอำนาจของผู้ชาย หากสตรีต่างพร้อยบุรุษจึงต้องได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อีกทั้งการ

¹⁵⁵ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 2, หน้า 117.

¹⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 118.

¹⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

กล่าวถึงบุญบารมีของพระรามในฐานะองค์นารายณ์อวตารแสดงให้เห็นถึงพระรามมีความยิ่งใหญ่ และมีอำนาจเหนือนางสีดาผ่านความสัมพันธ์ในฐานะสามีและภรรยาที่ฝ่ายชายมีเหนือฝ่ายหญิงนั่นเอง

นอกจากนี้ในตอนดังกล่าวยังแสดงให้เห็นถึงสถานภาพที่สูงส่งของนางสีดาในฐานะองค์ลักษมีอวตาร ดังนั้นทศกัณฐ์ซึ่งมีชาติกำเนิดเดิมเป็นเพียงเทวดาล้างเท้าจึงไม่มีความคู่ควรกับพระนาง ดังคำกลอนว่า "กูคือมารดาสุรารักษ์ ไตรจักรประณตบทศรี"

อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ของสังคมไทยที่ยึดมั่นในเรื่องความบริสุทธิ์ของสตรี ดังนั้นสตรีจึงต้องมีความรักนวลสงวนตัว ในคำกลอนที่ว่า

มิใช่หญิงร้ายอัปรีย	จะยินดีด้วยไ้อัศจรรย์
มาตรแมนถึงตายจะไวยศ	ให้ปรากฏไปทั่วทิศาล ¹⁵⁸

นางสีดาตัดสินใจผูกศอ

ทศกัณฐ์สุดท้ายจะอ่อนวอน จึงต้องกลับไปโกรธนางกำนัลโดยคาดโทษไว้ว่าถ้าไม่ช่วยกันทำให้นางสีดาใจอ่อนจะสังหารพวกนางทั้งหมด หนุมานเห็นเหตุการณ์ทั้งหมดแต่ก็ยังไม่โกรธไม่กระโจนออกไปช่วยนางสีดา เมื่อทศกัณฐ์กลับไปแล้วนางกำนัลยักษ์ก็พากันมาต่อว่านางสีดา นางเกิดความคับแค้นใจจึงตัดสินใจเอาผ้าผูกศอผูกกับกิ่งโคกใหญ่ หนุมานกระโจนเข้าแก้ผ้าผูกกิ่งโคกหย่อนนางลงยังพื้นดิน ความว่า

"ไ้อ้วาสมเด็จพระเจ้า	พระคุณปกเกล้าเกศี
.....
เสียทีครองตัวไว้ท่า	จะได้บังคมลากีหาไม
ตั้งแต่วันนี้จะลับไป	มิได้ฉลองบทมาลย์
.....
รำพลางยกกรขึ้นเหนือเศศ	ไหว้ผู้เทเวศร์ทุกสถาน
.....
ขอฝากสมเด็จพระหริวงศ	กับองค์พระลักษมณ์ทรงศร

¹⁵⁸ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 2. หน้า

อย่ามีทุกขโศกโรคร้อน แม่นพระสี่กรตามมา¹⁵⁹
 ครั้นเสร็จฝากฝูงเทเวศร์ เขาวเรศผู้มีมิงมารศรี
 น้าวกิงโศกห้อยอินทรีย์ อรไทก็ใจลงมาฯ"¹⁶⁰

จากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ ความซื่อสัตย์และจงรักภักดีของนางสีดาที่มีต่อพระราม โดยก่อนที่นางสีดาจะฆ่าตัวตายนางยังนึกถึงพระรามอยู่ตลอดเวลา ทั้งยังมีความห่วงใยพระรามว่าหากไม่มีนางปรนนิบัติแล้วจะลำบากจึงขอฝากให้เทวดาดูแลพระรามแทนนาง อีกทั้งยังเห็นถึงระบบสัญลักษณ์ที่ผู้สร้างสรรค์นำมาใช้ในตอนดังกล่าว โดยมี "กิงโศก" แทนความโศกเศร้าของนางสีดานั่นเอง

อีกทั้งสาเหตุที่ทำให้นางสีดาต้องตัดสินใจผูกคอ คือ นางสีดามีความรักในเกียรติยศและศักดิ์ศรีของตนอย่างยิ่งจึงไม่ต้องการให้ใครมาดูหมิ่นโดยเฉพาะผู้ที่มีความต่ำกว่า ได้แก่ นางสนมยักษ์ที่รุมกันด่าว่า ช่มชู้นางสารพัดเพื่อให้นางรับตำแหน่งมเหสี นางจึงมีความคับแค้นใจจนนำไปสู่การตัดสินใจดังกล่าว ในคำกลอนที่ว่า "จะฉีกเนื้อเถื่อนหนังทั้งอินทรีย์ให้สาที่น้ำใจกัลยา"¹⁶¹

หากพิจารณาตอนดังกล่าวในมิติของสตรีนิยมจะพบว่าทศกัณฐ์มองนางมณฑิและนางสีดาเป็นเพียงวัตถุทางเพศเท่านั้น ดังที่ทศกัณฐ์บอกกับนางสีดาว่าจะยกตำแหน่งมเหสีให้แก่นางสีดา หากแต่นางสีดายินยอมนางมณฑิก็ต้องถูกลดตำแหน่งจากมเหสีเอกลงด้วยสาเหตุที่ว่านางสีดามีความมั่งคั่งกว่านาง จึงเหมาะสมและคู่ควรกับทศกัณฐ์ที่อยู่ในฐานะองค์ประมุขของกรุงลงกามากกว่านาง เพราะถือว่าด้วยคุณสมบัติของนางสีดาจะสามารถเสริมอำนาจของทศกัณฐ์ให้เพิ่มขึ้นได้ โดยไม่ได้คำนึงถึงความดีความชอบของนางมณฑิที่คอยปรนนิบัติรับใช้ทศกัณฐ์มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานเลย ดังนั้นจะเห็นว่าบุรุษมีอำนาจในการครอบงำสตรีผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่บุรุษอยู่เหนือสตรีทำให้สตรีตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบฝ่ายชายแทบทุกด้าน สตรีต้องยินยอมรับการกดขี่และเอารัดเอาเปรียบทางเพศจากบุรุษ โดยผู้สร้างสรรค์แสดงให้เห็นถึงการที่บุรุษมีความเอารัดเอาเปรียบทางเพศต่อสตรีเป็นอย่างมาก การกระทำกับสตรีเป็นเพียงวัตถุสิ่งของเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน เพราะทศกัณฐ์อยากได้นางสีดาก็ลักพามายังกรุงลงกาเพื่อมีสัมพันธ์ด้วยโดยพยายามโน้มน้าวใจทุกอย่างแม้กระทั่งจะยกตำแหน่งมเหสีเอกให้ ทั้งที่ทศกัณฐ์

¹⁵⁹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 2, หน้า 120.

¹⁶⁰ เรื่องเดียวกัน.

¹⁶¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 119.

เองมีนางมณฑิเป็นมเหสีเอกอยู่ก่อนแล้ว แปลว่าทศกัณฐ์เห็นนางสีดาและนางมณฑิเป็นเพียงสมบัติชิ้นหนึ่งที่เมื่อพอใจก็ยกขึ้นเชิดชูและพร้อมที่จะทิ้งได้ทุกเมื่อหากเจอสิ่งใหม่ที่ถูกใจกว่า

1.3.5 หนุมานถวายแหวน

หนุมานได้โจนเข้าไปช่วยนางสีดาแก้ผ้าผูกกิ้งโศกหย่อนลงยังพื้นดินแล้วเข้าก้มกราบบาท หนุมานเอาแหวนและผ้าสไบแสดงตัวแต่นางสีดาไม่ยอมเชื่อเกรงว่าหนุมานจะเป็นคนของทศกัณฐ์ หนุมานจึงต้องทำความถึงความหลังเมื่อพระรามสบเนตรกับนางสีดาที่กรุงมิติลา นางสีดาจึงวางใจจากนั้นหนุมานได้เสนอตัวที่จะช่วยพานางสีดาออกไปจากกรุงลงกา แต่นางสีดาไม่ยอมด้วยเกรงว่าจะไม่เป็นการเหมาะสม ความว่า

“.....
โชนจึงคิดเบาใจ	มิได้ตริตรองด้วยปรีชา
ทศพัคตรมันลักเราหนี	ข้อนี้ก็ที่กังขา
มีหน้าซำตัวท่านมา	พาเราไปจากเมืองมาร
ยิ่งจะเป็นที่ราคิน	ทั่วสิ้นในทศทิศาล
ถึงองค์สมเด็จพระอวตาร	ผ่านฟ้าจะแหงนแคลงใจ
ซึ่งท่านว่านี่ก็โดยธรรม	เราจะไปด้วยนั้นไม่ได้
ขุนกระบี่จึงรีบกลับไป	ทูลพระภูวไนยให้รีบมา
สังหารผลาญไอ้ทศพัคตร	ให้สิ้นศักดิ์ศุภวิวงศ์พงศา
เราจึงจะจากลงการ	ไปเฝ้าบาทาพระสีกรฯ” ¹⁶²

การเสนอตัวช่วยนางสีดาด้วยการให้นางนั่งลงบนมือของหนุมาน ในคำกลอนที่ว่า “ขึ้นนั่งยังมีอวณาร”¹⁶³ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงอุปนิสัยของหนุมานว่าทำอะไรโดยไม่ได้คิดหน้าคิดหลังซึ่งมีปรากฏให้เห็นในเรื่องรามเกียรติ์หลายครั้ง เช่น ตอนหนุมานเผากรุงลงกา เป็นต้น อีกทั้งในสังคมที่ยึดถืออุดมการณ์เรื่องความบริสุทธิ์ของสตรีเป็นหลักการกระทำดังกล่าวย่อมเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม เพราะการแตะเนื้อต้องตัวสตรีโดยเฉพาะสตรีที่มีฐานะสูงกว่านั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควร

¹⁶² พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 2. หน้า 123-124.

¹⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 123.

กระทำเป็นอย่างยิ่ง จนทำให้นางสีดาต้องตำหนิหนุมานออกมาตรงๆ ว่าการที่จะทำอย่างหนุมานต้องการ ยิ่งจะทำให้นางมีราคะและพระรามอาจจะสงสัยในพฤติกรรมของนาง ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความหยิ่งในเกียรติและศักดิ์ศรีและความเด็ดเดี่ยวของนางสีดาอีกด้วย โดยนางให้หนุมานไปทูลให้พระรามรีบมาสังหารทศกัณฐ์เสียก่อนนางจึงจะยอมออกจากกรุงลงกา อาจอนุมานได้ว่าจากอุปนิสัยดังกล่าวของนางสีดาเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นางไม่ยอมกลับไปกับหนุมาน เนื่องจากนางตระหนักถึงสถานภาพที่สูงส่งของนางเมื่อเทียบกับหนุมานที่มีฐานะเป็นเพียงทหารของพระรามเท่านั้น จึงไม่มีความเหมาะสมที่จะเป็นผู้เชิญนางสีดากลับไปหาพระราม

หากมองในมิติของสตรีนิยมจะพบว่าสังคมในเรื่องรามเกียรติ์เป็นสังคมแบบปิตาธิปไตย ดังนั้นการที่สตรีจะมีพฤติกรรมหรือกระทำสิ่งใดย่อมต้องผ่านความเห็นชอบจากบุรุษก่อนเสมออำนาจทุกอย่างตกอยู่กับฝ่ายชาย สตรีเป็นเพียงสมบัติชิ้นหนึ่งของบุรุษเท่านั้นที่บุรุษสามารถจะทำอะไรกับสตรีก็ได้ ในกรณีนี้ก็เช่นกันแม้ในความเป็นจริงนางสีดาอาจจะอยากหนีไปกับหนุมานก็ได้ เพราะก่อนที่หนุมานจะทูลเรื่องของพระรามนางสีดาก็ตัดสินใจที่จะผูกคอฆ่าตัวตายยอมเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่านางสีดามีความคับแค้นใจที่จะอยู่ยังกรุงลงกาต่อไป แต่นางไม่สามารถทำได้เพราะกลัวอำนาจของพระรามที่อาจจะสงสัยในความบริสุทธิ์ของตัวนางก็เป็นได้

หนุมานแม้จะเคารพนางสีดาในฐานะพระลักษมีอวตารผู้สร้างสรรค์ก็ยังสามารถสร้างให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ฝ่ายชายมีอยู่เหนือฝ่ายหญิงดังที่จะพานางออกจากกรุงลงกาโดยไม่คิดถึงผลกระทบที่จะตามมาภายหลัง คิดแต่ว่าควรจะพานางสีดาออกไปถวายพระรามโดยเป็นการรอดอ้างอำนาจของหนุมานที่จะแสดงให้ทศกัณฐ์เห็นและต้องการเอาความดีความชอบต่อพระรามมากกว่าที่จะเห็นถึงผลประโยชน์ของนางสีดาอย่างแท้จริง ดังนั้นหากนางสีดาตัดสินใจกลับไปกับหนุมานจึงเป็น “เครื่องมือ” ในการเข้าสู่กระบวนการสร้างอำนาจให้แก่หนุมานอย่างชัดเจน ดังในบทกลอนที่ว่า

".....
ขึ้นนั่งยังมีอวามร	จะพาบังอรจรจรัล
ไปถวายสมเด็จพระนารายณ์	ให้หายทุกข์ร้อนโศกศัลย์
มาตรแมนย์กษัตราตามทัน	จะฆ่ามันให้ม้วยชีวี" ¹⁶⁴

อย่างไรก็ตามการที่ผู้สร้างสรรค์ไม่ได้สร้างให้นางสีดากลับไปกับหนุมานก็เป็นเพราะว่า แม้ถึงอย่างไรสตรีก็ต้องเป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจให้แก่บุรุษอยู่แล้ว แต่บุรุษผู้ใดที่จะมีความเหมาะสมมากกว่ากัน เมื่อพิจารณาในปัจจัยดังกล่าวแล้วผู้สร้างสรรค์จึงสร้างให้

¹⁶⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 2. หน้า

นางสีดาเป็น "เครื่องหมาย" แสดงอำนาจให้แก่พระรามซึ่งเป็นสามีและเป็น "เครื่องมือ" ในการสร้างความชอบธรรมให้แก่พระรามมากกว่าที่จะเป็นผู้อื่น เพื่อเป็นการตอกย้ำภาพความเป็นพระนารายณ์อวตารและความเก่งกล้าสามารถของพระรามให้แก่ผู้อ่านได้รับทราบ หากแต่นางสีดา กลับไปกับหนุมานพระรามก็คงไม่ได้แสดงให้เห็นถึงเดชานุภาพแต่อย่างใด อำนาจทั้งหลายคงตกอยู่ที่หนุมาน ดังนั้นการแย่งชิงและการให้ความช่วยเหลือนางสีดาในเรื่องรามเกียรติ์จึงเป็นการช่วงชิงอำนาจกันของเพศชายภายใต้ระบบปิตาธิปไตย เพราะในเวลาต่อมาการที่ทศกัณฐ์ไม่ยอมคืนนางสีดาให้แก่ทศกัณฐ์ไม่ได้เป็นเพราะความเสนาหาแต่เพียงอย่างเดียวแล้ว แต่เป็นเพราะชดัตติยะมานะด้วย การยอมคืนนางสีดาแต่โดยดีจะเป็นการเสียหน้าเป็นอย่างยิ่งดังนั้นทศกัณฐ์จึงยอมทำทุกอย่างเพื่อเป็นการรักษาเกียรติยศและศักดิ์ศรีของตนไว้

ในกรณีของนางสีดาจะเห็นได้ว่าสตรีตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบบุรุษในทุกด้าน เป็นการถูกเอารัดเอาเปรียบทางเพศ โดยนางสีดาเลือกที่จะอยู่ที่กรุงลงกานางก็ต้องอยู่อย่างคับแคบใจ ดังตอนที่หนุมานได้พบกับนางสีดานั้นเป็นตอนที่นางสีดากำลังจะผูกคอตายเพราะทนการถูกดูถูกเหยียดหยามและทารุณจิตใจจากทศกัณฐ์และบริวาร เช่น การด่าทอ ข่มขู่ และการลวนลามทางเพศต่อไปไม่ได้

อีกทั้งหากนางสีดายินยอมพร้อมใจกลับไปกับหนุมานก็ต้องถูกสังคมประณามถือว่าเป็นการไม่ให้เกียรติแก่พระราม เป็นภรรยาที่มีความประพฤติไม่เหมาะสมยอมให้ชายแตะเนื้อต้องตัวอีกเป็นครั้งที่ 3 และเหตุผลที่สำคัญที่สุด คือ การที่นางสีดาเป็นเครื่องหมายแห่งอำนาจนั้น หากนางยอมกลับไปกับหนุมานอำนาจและเดชานุภาพทั้งหลายจะตกอยู่ที่หนุมานไม่ใช่พระราม ดังนั้นด้วยเรื่องรามเกียรติ์เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นเพื่อสรรเสริญคุณงามความดีของพระราม นางสีดาจึงไม่สามารถกลับไปกับหนุมานได้ทั้งที่ความจริงแล้วนางอยากจะออกไปจากลงกาแต่ด้วยเหตุผลดังในคำกลอนว่า "ยิ่งจะเป็นที่ราคน ทั่วสิ้นในทศทิศาล"¹⁶⁵ จึงทำให้นางต้องรอพระรามมาช่วยต่อไป โดยตระหนักถึงเกียรติภูมิของพระรามเป็นหลักจากการที่นางไม่ยอมออกจากลงกาเพียงเพื่อสร้างความชอบธรรมให้พระรามปราบทศกัณฐ์และเป็นการแสดงแสนยานุภาพของพระรามให้ปรากฏโดยมีนางสีดาเป็น "เครื่องมือ" ดังกล่าว แต่ผลที่นางได้รับนอกจากจะไม่มีความดีความชอบแล้วนางยังถูกพระรามซึ่งใช้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจสั่งให้นางพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองด้วยการลุยไฟ รวมทั้งสั่งประหารชีวิตนาง เนื่องด้วยหากนางไม่ใช่สตรีที่มีความบริสุทธิ์นางก็ไม่สามารถเป็นภรรยาของพระรามที่มีคุณงามความดีเป็นที่ประจักษ์แก่สังคมและคนทั่วไปได้ ทั้ง

¹⁶⁵ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 2. หน้า

ที่คุ้นงามความดีดังกล่าวที่ผู้สร้างสรรค์กล่าวอ้างถึงนั้นได้มาจากความเจ็บช้ำอันเกิดจากการกดขี่ทารุณและเอาโรคเอาเปรียบนางสีดาทั้งสิ้น

1.3.6 นางสีดาเสียดวงบุษบกแก้ว

ในตอนที่พระลักษมณ์ออกพบกับอินทรชิตตอนที่จำแลงกายเป็นพระอินทร์นั้น พระรามได้ยื่นเสียดวงศรพรหมมาสตรีจึงให้ชมพูนานาเสด็จพระองค์เห็นหนุมาณสุครีพ องคต สิบแปดมงกุฎสิ้นชีพแล้วพระองค์เหลือบไปเห็นพระลักษมณ์ต้องคร่ำครวญพระรามนั่งลงด้วยความเศร้าโศกจนสิ้นสติล้มลง เมื่อพระรามแน่นิ่งชมพูนานาคิดว่าพระรามสิ้นพระชนม์จึงร้องให้จนสลบไป ยักษ์สารณทูตรีบนำความเข้ากราบทูลทศกัณฐ์

นางสีดากับนางตรีชฎานั่งบุษบกแก้วมาที่สนามรบเห็นภาพตรงหน้าตกใจ ตรงเข้ากอดบาทพระรามคร่ำครวญร้องไห้หนึ่งชบสลบไป นางตรีชฎานวดเฟ้นจนนางสีดาฟื้นคืนสตินางจึงปลอบให้ระงับความโศกแล้วบอกว่าอินบุษบกแก้วนี้มีมาแต่ครั้งอดีตเป็นที่เสี่ยงทายสำคัญว่าสตรีที่เป็นม่ายขึ้นซึ่งจะไม่สามารถเหาะไปได้ นางสีดาจึงนับนิ้วพนมมือไหว้เทพเทวดาททั้งหลายให้รักษาดูแลพระรามแล้วเสี่ยงทาย ปรากฏว่าบุษบกลอยขึ้นเวียนรอบองค์พระราม 3 รอบแล้วลอยลับขึ้นฟ้า ตรงไปยังสวนขวัญดอกไม้ ความเป็น

“ครั้นถึงซึ่งบุษบกแก้ว	อันเพริศแพรวจำรัสประกายสร
นั่งลงเหนือพื้นดินดอน	บังอรบนนิ้วอัญชูลี
แล้วจึงตั้งความสัตยา	เดชะข้าสิดามารศรี
ชื่อตรงต่อองค์พระจักรี	มิได้ยินดีด้วยชายใด
ขอฝูงท่านไทเทเวศ	ทุกประเทศธารท่าป่าใหญ่
พระธรณีอันทรงสัตย์ไว้	จงช่วยให้เห็นประจักษ์ตา
แม้ว่าสมเด็จพระหวิวงศ์	พระองค์สิ้นชีพสังขาร์
จงบุษบกแก้วแววฟ้า	อย่าพาข้าขึ้นยังอัมพร
ถ้าว่าพระตรีภูวไนย	ยังไม่สิ้นสุดพระชนม์ก่อน
พระที่นั่งพรหมเมศอลงกรณ์	จงพาร่อนเร็วไปด้วยฤทธิ” ¹⁶⁶

¹⁶⁶ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 2. หน้า

จากบทกลอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความซื่อสัตย์และจงรักภักดีของนางสีดา ที่มีต่อพระรามตามหน้าที่ของภรรยาที่ดีที่มีต่อสามี เพราะทันทีที่นางสีดาเห็นพระรามสลบจึง เข้าใจผิดคิดว่าพระรามสิ้นพระชนม์ก็แสดงให้เห็นถึงความเคารพพระรามอย่างสูงสุดด้วยการกอด บาทพระรามแล้วร้องไห้ ดังในกลอนที่ว่า

“เมื่อพระมาปลงชีวิต น้องจะอยู่ไปนั้นกระไรได้
 ร่ำพลางแสนโศกาลัย สลบไปกับบาทพระจักรี”¹⁶⁷

อีกทั้งเมื่อนางสีดาได้ยินถึงเรื่องการเสียดายจากนางตรีชาดาก็ไม่รอช้าพร้อมที่จะ เสียดายทันทีด้วยความห่วงใยสามีเป็นสำคัญ ซึ่งการตั้งสัตย์ก่อนเสียดายของนางนั้น สะท้อนให้เห็นถึงความซื่อสัตย์จงรักภักดีของนางในคำกลอนที่ว่า “ชื่อตรงต่อองค์พระจักรี มิได้ ยินดีด้วยชายใด”

นอกจากนี้ในตอนดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพของสตรีมัวยใน สังคมไทยที่สามารถอนุมานได้ว่ามีสถานภาพค่อนข้างต่ำ เพราะสังคมไทยในอดีตภรรยาทำหน้าที่ เพียงปรนนิบัติดูแลรับใช้สามีเท่านั้นส่วนเรื่องการประกอบอาชีพเป็นเรื่องของสามี สตรีในฐานะ ภรรยาจึงถูกลดทอนคุณค่าจากสังคมในฐานะที่ไม่สามารถเป็นแรงงานการผลิตได้อยู่แล้ว อีกทั้ง การแต่งงานออกเรือนทำให้สตรีกลายเป็นคนนอกของครอบครัวเดิม ดังนั้นเมื่อไม่มีสามีแล้วภรรยา ย่อมต้องขาดที่พึ่งพิงในทุกด้าน สตรีมัวยจึงมีสถานภาพที่ตกต่ำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยจากการ ที่ผู้สร้างสรรค์สร้างเงื่อนไขของการเสียดายว่าหากเป็นสตรีมัวยบุษบกจะไม่สามารถลอยได้ก็ เท่ากับเป็นการแฝงนัยว่าฐานะของสตรีมัวยนั้นต่ำค่าไม่คู่ควรกับสิ่งของที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงนำบุษบกที่ เป็นหนึ่งในเครื่องราชกกุธภัณฑ์ของพระมหากษัตริย์นั้นมาเปรียบเทียบ เพราะบุษบกเป็นที่ ประทับของพระมหากษัตริย์ไว้สำหรับปกฉัตรเวลาเสด็จพระราชดำเนิน

1.3.7 ท้าวมาลีวราชว่าความ

หลังจากที่พระรามและทศกัณฐ์ได้ดำเนินศึกสงครามจนทำให้ทั้ง 2 ฝ่ายสูญเสียไพร่พลลงไปเป็นจำนวนมาก จนทำให้ทศกัณฐ์เกิดความต้องการที่จะตัดศึกจึงทูล เชิญให้ท้าวมาลีวราชซึ่งเป็นหนึ่งในพงศสุรมาว่าความตัดสินเรื่องนางสีดา แต่เมื่อท้าวมาลีวราช เห็นความงามของนางสีดาถึงกับเอ่ยปากออกชมนางสีดา ความว่า

¹⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 514.

“เมื่อนั้น	ทำวมาลีวราชรังสรรค์
เห็นนางสีดาวิลาวัณย์	งามดั่งดวงจันทร์ไม่ราศี
มาตรแมนถึงองค์พระอุมา	นางสุชาดาโฉมศรี
นางสุจิตราเทวี	สุนันทานารีอรโท
ทั้งสุธรรมานงคราญ	จะเปรียบงามเยาวมาลย์ก็ไม่ได้
ทั่วสวรรค์ชั้นฟ้าสุวาลัย	ไกลกันกับโฉมนางสีดา
กระนั้นแลหรือทศกัณฐ์	จะไม่ผูกพันเสนาหา
พาโคตรวงศ์ในลงกา	แสนสุริยธาวายปราด
แต่กผู้ทรงธรรม์	ยังหวาดหวั่นเคลิ้มไปด้วยสงสาร
หากมีอุเบกขาญาณ	จึงประหารเสียได้ไม่ไยดี” ¹⁶⁸

ในบทชมโฉมนางสีดาดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นการตอกย้ำให้เห็นคุณสมบัติทางด้านความงามของนางสีดาให้เด่นชัดมากขึ้นกว่าเดิม โดยแม้แต่ทำวมาลีวราชซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่เปี่ยมไปด้วยคุณธรรมยิ่งอดที่จะชื่นชมความงดงามของนางสีดาไม่ได้ในกลอนที่ว่า “แต่กผู้ทรงธรรม์ ยังหวาดหวั่นเคลิ้มไปด้วยสงสาร” ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นไปตามสัญชาตญาณของมนุษย์ที่มักจะชื่นชมกับสิ่งสวยงามอยู่แล้ว ธรรมดาของชายและหญิงที่เมื่อเห็นเพศตรงข้ามที่มีความงดงามก็อดที่จะชื่นชมไม่ได้ ดังนั้นจึงไม่แปลกแต่ประการใดที่ทำวมาลีวราชซึ่งเป็นบุรุษเมื่อเห็นนางสีดาเป็นสตรีที่มีความงดงามจะไม่รำพึงถึงความงามของนาง อนึ่งการชื่นชมดังกล่าวไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศแต่อย่างใดเพราะจากบทกลอนไม่มีตอนใดเลยที่จะสะท้อนให้เห็นเจตนาของทำวมาลีวราชที่ต้องการครอบครองนางสีดาอย่างที่ทศกัณฐ์และพราพกระทำ

อีกทั้งผู้สร้างสรรค์ยังได้แฝงถึงคติความเชื่อทางพุทธศาสนาในกลอนที่ว่า “หากมีอุเบกขาญาณ จึงประหารเสียได้ไม่ไยดี” คำว่าอุเบกขาเป็นหนึ่งใน “พรหมวิหาร 4” ซึ่งเป็นธรรมสำคัญสำหรับผู้มีคุณธรรม หมายถึง “ธรรมอันเป็นที่อยู่ของผู้ประเสริฐ” ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา ในกลอนดังกล่าวทำวมาลีวราชได้กล่าวถึงคำว่า “อุเบกขา” ซึ่งหมายถึง การวางเฉยต่อการกระทำดีหรือไม่กระทำดีของบุคคล ไม่มีความยินดียินร้าย ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการที่ทำวมาลีวราชสามารถตัดสินใจประหารนางสีดาก่อนที่จะไต่สวนในกลอนที่ว่า “จึงประหารเสียได้ไม่ไยดี” เป็นเพราะพระองค์วางตัวเป็นกลางไม่เห็นแก่ความงดงามของนางสีดาที่

¹⁶⁸ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 2. หน้า

อาจทำให้เกิดความไขว้เขวได้ ซึ่งเป็นการตอกย้ำให้เห็นภาพลักษณ์ความเป็นผู้ทรงคุณธรรมของ
ท้าวมาลีวราชนั่นเอง

1.3.8 นางสีดาลุยไฟ

หลังเสร็จศึกกรุงลงกาแล้วพระรามได้รับชัยชนะ พิเภกได้ทูลเชิญให้
พระรามเสด็จเข้าสู่กรุงลงกาและอันเชิญนางสีดามาเข้าเฝ้าพระราม ในรามเกียรติ์ของไทยได้กล่าว
ว่าพระรามดีใจที่ได้พบกับนางสีดา แต่เพราะกลัวจะถูกตราน้ำว่าเอาแต่ลุ่มหลงด้วยความเสนาหา
โดยไม่ได้พิจารณาว่านางสีดาได้ไปอยู่ที่กรุงลงการานานถึง 14 ปีจะไม่ได้มีอะไรกับทศกัณฐ์ จึง
ประชดประชันนางสีดาในทำนองว่านางสีดาคงอยู่สุขสบายในกรุงลงกา เครื่องประดับที่นางสีดา
ทรงอยู่คงได้รับประทานมาจากทศกัณฐ์ นางสีดาได้ฟังดังนั้นจึงกล่าวต่อพระรามว่าขอพิสูจน์
ความบริสุทธิ์ของนางด้วยการลุยไฟ ความว่า

"เมื่อนั้น	พญาพิเภกยักขา
จึงมีพระราชบัญชา	ตรัสสั่งเสนามโหทร
จงเตรียมซึ่งบุษบกแก้ว	อันเฟริศแพ้วจรัสประภัสสร
จะเชิญองค์สีดาบังอร	บทธจรไปเฝ้าพระจักรี" ¹⁶⁹

จากการที่พระรามได้มีใ้โองการให้พิเภกเป็นผู้เชิญนางสีดานั้นสะท้อนให้เห็นถึง
การที่ผู้สร้างสรรค์ได้ยกย่องให้นางสีดามีสถานภาพสูงส่ง เพราะพิเภกถึงแม้จะเป็นยักษ์แต่ก็เป็นผู้
ทรงคุณธรรมโดยยึดหลักความถูกต้องเป็นที่ตั้งดังที่ทูลทัดทานทศกัณฐ์เรื่องลักนางสีดามายังกรุง
ลงกา จนท้ายที่สุดตนต้องถูกเนรเทศมาสวามีภักดีต่อพระรามถึงแม้จะเป็นไปตามใ้โองการของพระ
อิศวรตั้งแต่เริ่มแรกก็ตาม อีกทั้งพิเภกยังมีเชื้อสายกษัตริย์มาจากพระพรหมเพราะเป็นบุตรของ
ท้าวลัสเตียนและนางรัชฎา โดยมีศักดิ์เป็นน้องชายของทศกัณฐ์เมื่อทศกัณฐ์ถูกพระรามล้างหาร
พิเภกจึงได้ครองเมืองแทน ดังนั้นฐานะกษัตริย์ของพิเภกที่มาอัญเชิญนางสีดาจึงทำให้มีความ
เหมาะสมที่จะเป็นผู้เชิญนางสีดากลับเข้าเมืองมากกว่าเมื่อครั้งที่หนุมานเสนอตัวช่วยนางสีดาออก
จากกรุงลงกา เพราะหนุมานมีฐานะเป็นเพียงทหารของพระรามเท่านั้นไม่ได้สืบเชื้อสายกษัตริย์แต่
อย่างไร นอกจากนั้นผู้สร้างสรรค์ยังตอกย้ำภาพลักษณ์สตรีผู้สูงศักดิ์ด้วยการให้นางประทับยัง

¹⁶⁹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 3, หน้า

บุษบกแก้วซึ่งเป็นหนึ่งในเครื่องราชกกุธภัณฑ์ของพระมหากษัตริย์ เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ไว้สำหรับปักฉัตรเวลาเสด็จพระราชดำเนิน

อีกทั้งหากมองในมิติของระบบปีตาริปโดยจะพบว่านางสีดาในฐานะภรรยาของพระรามได้ปฏิบัติหน้าที่ในการสร้างความชอบธรรมของพระรามในการปราบทศกัณฐ์ตามโองการของพระอิศวรแล้วจึงไม่จำเป็นต้องประทับอยู่ที่กรุงลงกาอีกต่อไป จะเห็นได้ว่านางสีดาเป็นเพียง “เครื่องมือ” ในการสร้างความชอบธรรมเพื่อให้พระรามแสดงแสนยานุภาพและได้รับความดีความชอบจากพระอิศวรที่สามารถปฏิบัติภารกิจ ผลประโยชน์ทั้งหลายจากการสังหารทศกัณฐ์ตกอยู่ที่บุรุษทั้งสิ้น นอกจากพระรามจะรักผลประโยชน์ดังกล่าวแล้วตัวละครที่เป็นบุรุษผู้อื่นต่างได้รับความดีความชอบจากผลงานแตกต่างกันไป พิเภกได้ครองกรุงลงกา สุครีพได้ครองกรุงขีดขิน หนุมานได้ครองกรุงอโยธยาร่วมกับพระราม เป็นต้น ในขณะที่นางสีดาต้องประสบกับความยากลำบากในการครองตนให้อยู่ในกรอบของความเป็นภรรยาที่ดีและรอคอยให้พระรามเสด็จมาช่วย ผลที่นางได้รับ คือ ต้องทนกับคำติฉินนินทาและลู่ไฟเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ให้เป็นที่ประจักษ์แก่พระรามและเหล่าบริวาร แสดงให้เห็นถึงระบบปีตาริปโดยที่บุรุษมีอำนาจในการครอบงำสตรีทำให้สตรีต้องตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบฝ่ายชายแทบทุกด้าน

นางสีดาเข้าเฝ้าพระราม

นางสีดาปรารภกับพิเภกว่า นางจากพระภัสตามา 14 ปีมีแต่ทุกข์โศกถ้าพระรามสงสัยก็ไม่รู้ว่าจะทำประการใด พิเภกจึงปลอบนางว่า

“พระชนนีโลกวิไลวรรณ	อย่าประหวั่นร่ำร้อนฤทัย
บรรดาสตรีในโลกา	จะหาเปรียบพระองค์ไม่ได้
อันทองธรรมชาติที่อยู่ไฟ	ถึงจะตกลงในธรณี
ช้านานประมาณกับกล้วย	อย่าสำคัญว่าจะมัวหมองศรี” ¹⁷⁰

จากคำปลอบของพิเภกที่มีต่อนางสีดาสะท้อนให้เห็นถึงความเคารพยกย่องเทิดทูนนางสีดาในบานะองค์ลักษมีอวตารและความประพฤตินที่อยู่ในกรอบความดีงามของนาง

¹⁷⁰ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 3, หน้า

สีดา ในกลอนที่ว่า “พระชนนีโลกวิไลวรรณ” และ “อย่าสำคัญว่าจะมัวหมองศรี” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพและคุณความดีที่สูงส่งของนางสีดา

เมื่อนางสีดาได้ยินคำปลอบของพิเภกจึงค่อยคลายใจ ไปอาบน้ำเพื่อเตรียมเข้าเฝ้าพระรามโดยพระอินทร์ให้นางรมภากับนางอรุณวดีเอาเครื่องแต่งตัวเครื่องประดับมาถวายแล้วให้ตามเสด็จไปเฝ้าพระราม ฝ่ายพระรามเมื่อเห็นนางสีดาก็ดีพระทัยแต่กลัวจะถูกตราน้ำได้ว่าเอาแต่ลุ่มหลงด้วยความเสนาหาไม่ได้พิจารณาให้ดีก่อน ความว่า จำต้องระงับข้อสงสัยจึงไม่ได้ต้อนรับแต่กล่าวในลักษณะประชดประชันว่า

“เมื่อนั้น	พระจอมภพลอบโลกเรื่องศรี
แลเห็นอัครราชเทวี	มีความยินดีเป็นสุดคิด
จะใคร่ไปอุ้มองค์นางลักษณ	มาชมเหนือตักพระจักรกฤษณ
แล้วเกรงเทवासुरาฤทธิ์	ทศทิศจะเย้ยโยไพ
ทั้งหมดุแสนยาพลากร	วานรจะนินทาได้
ว่ากูรักองค์อรไท	ไม่อายแก่ไตรโลกา
มีจิตพิศวาสงวียง	ลุ่มหลงด้วยความเสนาหา
มิได้พินิจพิจารณา	ธรรมदानหญิงตกถึงมือชาย
เป็นที่พิรุณาคน	ทรลักษณ์มลทินหมองหมาย
.....
ใครจักล่วงรู้ว่าร้ายดี	มีแต่ตัวกูกับนางลักษณ
เคยเห็นสุจริตนำจิตกัน	นอกนั้นไม่แจ้งทั้งไตรจักร
.....
ระงับข้อแหวงแคลงจิต	ให้ทศทิศแจ้งสิ้นทุกสถาน” ¹⁷¹

จากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความรักและความไว้วางใจในตัวนางสีดาดังในตอนที่ว่า “จะใคร่ไปอุ้มองค์นางลักษณ มาชมเหนือตักพระจักรกฤษณ” และ “ใครจักล่วงรู้ว่าร้ายดี มีแต่ตัวกูกับนางลักษณ” เนื่องจากพระรามและนางสีดาต่างร่วมกันฟันฝ่าอุปสรรคด้วยกันตั้งแต่เมื่อครั้งพระรามถูกนางไภยเกษีเนรเทศให้เดินป่านางสีดาก็ขอติดตามพระองค์โดยไม่ได้คำนึงถึงความยากลำบาก ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นคู่ชีวิตของภรรยาและสามีว่าต้องอยู่

¹⁷¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 3. หน้า

เคียงข้างกันตลอดเวลาไม่ว่าทุกข์หรือสุข พระรามยอมประจักษ์ในความซื่อสัตย์และจงรักภักดีของนางสีดาอยู่แล้ว แต่เนื่องจากอุดมการณ์ของสังคมที่ยึดมั่นในความบริสุทธิ์ของสตรีดังที่พระรามรำพึงว่า “ธรรมดาหญิงตกถึงมือชาย เป็นที่พิรุณราคน” ดังนั้นพระรามในฐานะองค์พระมหากษัตริย์ที่ทรงคุณธรรมจึงต้องปฏิบัติตนให้สมกับพระเกียรติยศของพระองค์ ถึงแม้จะดีพระทัยเพียงใดจึงต้องระงับอาการเอาไว้ เพราะไม่ต้องการให้ใครติฉินนินทาไม่เพียงแต่พระองค์เองแต่รวมถึงนางสีดาจะถูกนินทาว่าร้ายด้วย ในกลอนที่ว่า “ทั้งหมดุแสนยาพลากร วานรจะนินทาได้” แสดงให้เห็นว่าพระองค์ยังคำนึงถึงพระเกียรติยศของนางสีดานอกเหนือจากตัวพระองค์เอง

ดังนั้น พระรามจำต้องระงับข้อสงสัยจึงไม่ได้ต้อนรับแต่กล่าวในลักษณะประชดประชันว่า

“คิดแล้วจึงมีพจนารถ	เอื้อนโษษฐโองาษาปราศรัย
.....
วันนี้ได้เห็นงลักษณะ	ผิวพัศตร์ตั้งเดือนจรัสฉาย
ฝ่ายที่ทุกขหรือนล่ำบากกาย	เจ้ามาอยู่สบายหลายปี
ยังได้สมบัติพัสดาน	ของประทานพญาักษ์
ซึ่งวิเศษเลิศล้ำธาตุรี	ขอพี่ชมบ้างเป็นขวัญตาฯ” ¹⁷²

หากพิจารณาจากเจตนาการประชดประชันของพระรามจะพบว่าผู้สร้างสรรค์ต้องการสะท้อนให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาดและปฏิภาณไหวพริบของพระราม เนื่องจากพระองค์ต้องการรักษาเกียรติยศของนางสีดาผู้เป็นภรรยาพระองค์จึงต้องการพิสูจน์ให้เห็นถึงความบริสุทธิ์และซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระองค์เพียงผู้เดียวของนางสีดา อีกทั้งพระองค์ทราบถึงอุปนิสัยของนางสีดาที่มีความเด็ดเดี่ยว หยิ่งในศักดิ์ศรีและรักในเกียรติยศของนาง ดังนั้นพระองค์จึงทรงมีพระราชกุศโลบายประชดประชันนางสีดาในทำนองว่านางสีดาคงจะอยู่สุขสบายในกรุงลงเพราะเป็นที่โปรดปรานของทศกัณฐ์ โดยมีวัตถุประสงค์ให้นางสีดาแสดงความบริสุทธิ์ของตนให้เป็นที่ประจักษ์แก่เหล่าบริวารทั้งหลาย

¹⁷² พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 3, หน้า

นางสีดาอาสาลุยไฟ

นางสีดาเมื่อได้ยินคำบริภาษของพระรามต่อหน้าข้าราชการบริวารและบริวารทั้งหลาย จึงรู้สึกอับอายกล่าวกับพระรามเพื่อขออาสาลุยไฟเป็นการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ความว่า

“เมื่อนั้น	นางสีดาเยาว์ยอดเสนาหา
ได้ฟังพระราชบัญชา	ตั้งต้องสายฟ้าสักแสนที
ถึงเมื่อทศกัณฐ์ขุ่นยักษ์	มันไปลอบลักพาหนี
ก็ไม่เจ็บใจเหมือนครั้งนี้	ในที่บริภาษณาการ
ความอายอัปยศเป็นสุดคิด	ตั้งชีวิตจะม้วยสังขาร
มิรู้ที่จะสนองพจมาน	ให้ผ่านฟ้าเห็นจริงประการใด
อกเอ๋ยเกิดมาเป็นหญิง	ยากยิ่งจะไว้ตัวได้
อันความกินแหนงแคลงใจ	ย่อมเกิดที่ในสัตว์
คิดแล้วนับนี้บังคมทูล	นเรนทร์สุรวงโปรดเกศี
อันซึ่งตัวข้าบาทนี้	อสุรีไปลักพามา
ตกถึงมือชายแล้วไกลเนตร	พระทรงเดชปิ่นภพนาถา
เป็นที่สงสัยวิญญาน์	แก่หมู่โลกาฟ้าดิน
ถึงมาตรจะรักษาตัวดี	อันจะเปลื้องราศีไม่เห็นสิ้น
เว้นแต่ทวยเทพอมรินทร์	จะไม่กินแหนงแคลงใจ
กับพระคงคาแลอัคคี	จะเป็นที่สักขีพยานได้
พระองค์จงลั่นดิลปีชัย	ประชุมไทเทเวศให้พร้อมกัน
ข้าขอพิสูจน์เพลิงถวาย	เบื้องบาทพระนารายณ์รังสรรค์
ต่อหน้าฝูงเทพเทวัญ	กับพวกพลชั้นธวัณรฯ” ¹⁷³

จากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงอุปนิสัยของนางสีดาที่มีความเด็ดเดี่ยวหยิ่งในศักดิ์ศรีและรักเกียรติยศของนางเป็นอย่างมาก จึงรู้สึกอับอายต่อสิ่งที่พระรามได้บริภาษนางต่อหน้าเหล่าบริวาร ในกลอนที่ว่า “ความอายอัปยศเป็นสุดคิด ตั้งชีวิตจะม้วยสังขาร” ดังนั้นนางจึงต้องปกป้องเกียรติยศของตนเองด้วยการทูลอาสาประกอบพิธีกรรมลุยไฟ ยืนยันความบริสุทธิ์ของนาง และเพื่อไม่ให้พระรามตลอดจนเหล่าบริวารครหาตราหน้าว่านางไม่ได้ประพฤติ

¹⁷³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 3. หน้า

ตนอยู่ในกรอบของความเป็นภรรยาที่ดี เพื่อแสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์จงรักภักดีของนางสีดาที่มีต่อพระราม ในกลอนที่ว่า

“ข้าขอพิสูจน์เพลิงถวายเป็นเบื้องบาทพระนารายณ์รังสรรค์
ต่อหน้าฝูงเทพเทวัญ กับพวกพลชั้นธวัณรฯ”¹⁷⁴

นอกจากนี้จากบทกลอนดังกล่าวยังได้สะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ของสังคมที่ยึดมั่นในเรื่องความบริสุทธิ์ของสตรีและหน้าที่ของภรรยาที่ดีนอกจากจะต้องปรนนิบัติรับใช้สามีไม่ให้ขาดตกบกพร่องแล้ว ผู้เป็นภรรยาต้องมีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อสามีเพียงผู้เดียว ดังที่สังคมไทยได้พยายามขัดเกลาสตรีให้มีความรักนวลสงวนตัวและรักเดียวใจเดียว ดังนั้นเมื่อนางสีดาต้องอาศัยอยู่ยังกรุงลงกาถึง 14 ปีจึงทำให้ไม่สามารถพ้นคำนิโทษได้ ถึงแม้นางได้สร้างคุณงามความดีซื่อสัตย์จงรักภักดีให้เป็นที่ประจักษ์หลายต่อหลายครั้งก็ตาม ในคำกลอนที่ว่า

“อกเอ๋ยเกิดมาเป็นหญิง	ยากยิ่งจะไว้ตัวได้
อันความกินแหนงแคลงใจ	ย่อมเกิดที่ในสตรี
.....
ตกถึงมือชายแล้วไกลเนตร	พระทองเดชปิ่นภพนาถา
เป็นที่สงสัยวิญญูญาณ	แก้หมูโลกาฟ้าดิน
ถึงมาตรจะรักษาตัวดี	อันจะเปลื้องราศีไม่เห็นสิ้น” ¹⁷⁵

หากพิจารณาในมิติของสตรีนิยมจะพบว่าจากบทกลอนจะเห็นได้ว่านางสีดาได้ถูกพระรามผู้เป็นสามีกระทำการดูถูกเหยียดหยามทางเพศ เนื่องจากการที่พระรามได้ประทัดประทันนางสีดาต่อหน้าข้าราชการบริพารในทำนองว่านางได้รับความเมตตาจากทศกัณฐ์จนมีความสุขสบายในกรุงลงกา ถือเป็นการไม่ให้เกียรติและฉีกหน้านางสีดาต่อหน้าธารกำนัลมากมาย ดังในคำกลอนว่า “ความอายอัปยศเป็นสุดคิด ดังชีวิตจะม้วยสังขาร” ทำให้นางสีดาต้องคิดหาหนทาง

¹⁷⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 3, หน้า

¹⁷⁵ เรื่องเดียวกัน.

พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของนางเพื่อลบล้างคำครหานินทาและความเข้าใจผิดของพระราม จนทำให้นางสีดาถึงกับเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจที่เกิดมาเป็นหญิงในคำกลอนข้างต้นว่า

“.....
 ออกเอยเกิดมาเป็นหญิง ยากยิ่งจะไว้ตัวได้
 อันความกินแหนงแคลงใจ ย่อมเกิดที่ในสตรี
”¹⁷⁶

ในบทกลอนดังกล่าวผู้สร้างสรรค์สามารถสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงของสังคมที่มีระบบปีตาทิปไตยเป็นตัวควบคุมสตรีได้อย่างชัดเจน เนื่องจากนางสีดาน้อยใจว่าเพราะนางเกิดมาเป็นสตรีดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะทำให้อื่นเชื่อใจได้ว่านางสามารถรักษาความบริสุทธิ์และมีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระรามเพียงผู้เดียว เพราะการที่ในสังคมแบ่งแยกทางเพศจากปัจจัยทางสรีระว่าบุรุษเป็นเพศที่มีความแข็งแรงกว่าสตรี ซึ่งส่งผลให้บุรุษมีพลังกำลังเหนือกว่าสตรี โดยเฉพาะเรื่องเพศ นางสีดาต้องอดทนต่อความยากลำบากในการดำเนินชีวิตที่กรุงลงกาเพราะทศกัณฐ์ลักพานางสีดาไปด้วยความเสนาหา ทำให้นางต้องอดทนต่อการถูกบังคับจิตใจ ด่าทอ ขู่เข็ญเพื่อให้นางยอมเป็นมเหสีของทศกัณฐ์ แต่นางได้ใช้คุณงามความดีรอดพ้นอุปสรรคและครองตนให้บริสุทธิ์มาได้ นางสีดาหวังว่าเมื่อได้พบกับพระรามนางคงได้รับความรักความเมตตาจากพระราม แต่กาลกลับไม่เป็นเช่นนั้นเพราะพระรามไม่ยอมเชื่อในคำพูดและความบริสุทธิ์ของนาง นางสีดาจึงต้องยอมเอาชีวิตไปเสี่ยงอีกครั้งเพื่อพิสูจน์ให้พระรามและทุกคนเห็นว่านางซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระรามเพียงผู้เดียว โดยที่ไม่มีบิดาเลยที่แสดงว่าพระรามต้องแสดงความซื่อสัตย์ต่อนางสีดาเช่นเดียวกับที่นางกระทำ ดังบทกลอนที่ว่า

“.....
 อันซึ่งตัวข้าบาทนี้ อสุรีไปลักพามา
 ตกถึงมือชายแล้วไกลเนตร พระทรงเดชปิ่นภพนาถา
 เป็นที่สงสัยวิญญาน์ แก่หมูโลกาฟ้าดิน
 ถึงมาตรจะรักษาตัวดี อันจะเปลื้องราศีไม่เห็นสิ้น

176 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 3, หน้า

.....
 ข้าขอพิสูจน์เพลิงถวายเป็น
 ต่อหน้าฝูงเทพเทวัญ

.....
 เบื้องบาทพระนารายณ์รังสรรค์
 กับพวกพลชั้นธวัณราช"¹⁷⁷

การดำเนินเรื่องต่างๆ เหล่านี้ของผู้สร้างสรรค์ได้สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของระบบปิตาธิปไตยในเรื่องรามเกียรติ์ที่ชายมีอำนาจครอบงำฝ่ายหญิงโดยใช้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีอยู่เหนือสตรีทำให้สตรีต้องตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบฝ่ายชายแทบทุกด้าน แสดงออกถึงการดูถูกเหยียดหยาม การกดขี่ การเอาวัดเอาเปรียบและการทารุณทางเพศซึ่งมีอยู่นอกเหนือไปจากการที่นางสีดาถูกผู้สร้างสรรค์นำไปสู่การแสดงให้เห็นถึงกระบวนการ "Dehumanization" ทำให้สตรีหรือในที่นี้หมายถึงนางสีดาไม่ใช่มนุษย์ เป็นเพียงวัตถุสิ่งของ ไม่มีจิตใจ ไม่มีสิทธิในการคิดตัดสินใจใดๆ แม้แต่เรื่องของตนเองทำได้แค่เพียงต้องกระทำตามที่พระรามสั่งหรือพึงพอใจเท่านั้นเท่านั้น โดยที่ผู้สร้างสรรค์ไม่ได้แยแสต่อสถานการณ์ความเป็นพระลักษมีอวตารของนางสีดาเลย มุ่งแต่ให้นางสีดาแสดงบทบาทความเป็นภรรยาที่ตกอยู่ในฐานะต่ำกว่าสามีเท่านั้น ความว่า

“เมื่อนั้น	พระสุริยวงศ์องค์นารายณ์ทรงศร
ได้ฟังอัครราชบังอร	ภูธรชื่นชมด้วยสมคิด
อันนางสีดานี้ชื่อตรง	สัจธรรมมั่นคงสุจริต
ควรเป็นมารดาสุราฤทธิ์	หญิงทั้งทศทิศไม่เทียมทัน" ¹⁷⁸

หากพิจารณาในมิติของค่านิยมของสังคมแล้วจะพบว่าผู้สร้างสรรค์มีเจตนาที่จะแสดงให้เห็นว่าการบริภษนางสีดาของพระรามไม่ได้เป็นเพราะแคลงใจในตัวนางสีดาจริงๆ แต่เป็นการปกป้องเกียรติยศของนางสีดา ดังที่พระรามได้ยกย่องถึงความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระองค์ในกลอนที่ว่า "อันนางสีดานี้ชื่อตรง สัจธรรมมั่นคงสุจริต" ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมว่าคุณสมบัติของนางสีดาดังกล่าวเป็นคุณสมบัติของสตรีในอุดมคติที่สังคมต้องการ นอกจากนี้พระรามยังยกย่องนางในฐานะเป็นองค์ลักษมีอวตารในกลอนที่ว่า "ควรเป็นมารดา

¹⁷⁷ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 3, หน้า 418.

¹⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 419.

สุราฤทธิ์ หญิงทั้งทศทิศไม่เทียมทัน" เท่ากับเป็นการตอกย้ำคุณงามความดีและสถานภาพของนางสีดาให้เด่นชัดเพิ่มขึ้นไปอีกนั่นเอง

นางสีดาประกอบพิธีลุยไฟ

หลังจากที่นางสีดาทูลอาสาของประกอบพิธีลุยไฟจากพระราม แล้วนั้น พระรามสั่งให้สุครีพเอาเชื้อเพลิงกองหน้าพลับพลาแล้วแผลงศรอัคนีเป็นไฟไหม้กองพิน นางสีดาตั้งจิตอธิษฐานและกล่าวคำสัตยาสาบาน ขอให้เทพไทเป็นพยาน ความว่า

.....
ขอเทพทั่วทุกองค์	จงเป็นทิวพยานให้ประจักษ์
แม้ข้าระคนรสรัก	ด้วยทศพัคตร์แลชាយโด
นอกออกไปจากพระจักรกฤษณ์	มาตรแม้แต่จิตพิสมัย
ไม่ชื่อต่อเบื้องบาทพระภูวไนย	ประกอบกรสิ่งใดที่ไม่ดี
ขอจงพระเพลิงเจ้าสังหาร	ชนมานข้าม้วยอยู่ที่นี้
ให้ตกนรกอเวจี	แสนกัลป์พันปีอย่าพ้นทุกข์
แม้ข้าครองสังจรรรม์	เทวัญจงช่วยให้เป็นสุข
จะเหยียบย่างเข้าไปในเพลิงลุก	ทุกก้าวอย่าร้อนบาทา" ¹⁷⁹

จากคำสัตย์อธิษฐานของนางสีดาในการประกอบพิธีกรรมลุยไฟนั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมไทยในเรื่องหน้าที่ของความเป็นภรรยาที่ดีที่ต้องมีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อสามี รักเดียวใจเดียวและรักษาความบริสุทธิ์ไม่ให้ชายใดนอกเหนือไปจากสามีแตะเนื้อต้องตัว ตลอดจนบาป บุญ คุณ โทษด้วยโดยผู้สร้างสรรค์ได้แสดงให้เห็นถึงบทลงโทษหรือผลตอบแทนหากนางประพฤติผิดไปจากกรอบของสังคมที่วางไว้ จากการสร้างตอนลุยไฟของผู้สร้างสรรค์นั้นอาจจะท่อนได้ว่า การที่พระรามไม่เชื่อนางสีดาว่านางบริสุทธิ์เพราะต้องการให้สังคมเห็นถึงคุณสมบัติของการเป็นภรรยาที่ดี รวมทั้งแฝงให้เห็นถึงผลของความผิดดังกล่าวด้วย หากประพฤติผิดต่อสามีสิ่งที่ได้รับนอกจากจะต้องถูกลงโทษโดยสามีแล้วผลกระทบที่ได้รับ คือ ต้องตกนรกตรานานเท่าอนันไม่มีวันได้ผุดได้เกิด ในกลอนที่ว่า "ให้ตกนรกอเวจี แสนกัลป์พันปี

¹⁷⁹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 3. หน้า

อย่าพันทุกข์” ย่อมเป็นการสอนสตรีในสังคมได้เป็นอย่างดีว่าต้องซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามีเพียงผู้เดียวเท่านั้น

หากพิจารณาให้ลึกซึ้งจะพบว่านอกจากการที่นางสีดาลุยไฟเพื่อเป็นการพิสูจน์ให้เห็นถึงความซื่อสัตย์จงรักภักดีของนางที่มีต่อพระรามจนได้รับการยกย่องจากสังคมโดยทั่วไปถึงคุณสมบัติของนางสีดาในขณะนี้แล้ว การลุยไฟของนางสีดายังเป็น “เครื่องมือ” ในการสร้างบารมีของพระรามอีกด้วย ดังคำกลอนข้างต้นที่กล่าวว่า “หญิงทั้งทศทิศไม่เทียมทัน” นั้นแสดงให้เห็นว่าด้วยคุณสมบัติดังกล่าวจึงทำให้นางสีดามีความคู่ควรกับพระราม เพราะนางสีดาเป็นยอดเยี่ยมกว่าสตรีอื่น ประกอบกับความจงรักภักดีและรูปสมบัติที่ผู้สร้างสรรคได้สร้างให้แก่นางสีดาทำให้นางเหมาะสมที่จะเป็นภรรยาของพระราม ดังคำอธิบายของนางสีดาว่า

“กล่าวคำสัตย์สาบาน ต่อเทวามัทวานพร้อมพักตร์
ขอเทพทั่วทุกองค์ จงเป็นทิพย์พยานให้ประจักษ์”¹⁸⁰

นอกจากในตอนดังกล่าวผู้สร้างสรรคจะได้ชี้แนะสังคมให้เห็นถึงคุณสมบัติของภรรยาในอุดมคติที่ต้องมีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อสามีแต่เพียงผู้เดียวแล้ว ผู้สร้างสรรคยังได้ต่อยอดให้เห็นถึงสถานภาพอันสูงส่งของนางสีดาในฐานะองค์ลักษมีอวตารด้วยการสร้างให้มียอดบัวมารองบาทนางสีดาตอนลุยไฟ ดังที่ผู้วิจัยได้อธิบายถึงสัญลักษณ์ของดอกบัวที่มีความเชื่อมโยงกับพระลักษมีในตอนกำเนิดนางสีดาแล้วนั้นว่า ตามคติความเชื่อของศาสนาฮินดูนั้นเชื่อว่าพระลักษมีมีกำเนิดมาจากดอกบัวโดยพบว่าภาพวาดของพระนางลักษมีตามเทวสถานของฮินดูมักจะมีภาพดอกบัวปรากฏร่วมด้วยบ่อยครั้ง เช่น ภาพรัถยลักษมี เป็นภาพ 4 กร โดย 2 กรหน้าถือพวงมาลัย 2 กรหลังถือดอกบัว เป็นต้น¹⁸¹ ความว่า

“เดชะความสัตย์ที่ซื่อตรง	จะร้องเบื่องบาทหงส์ก็หาไม่
มีประทุมทิพมาศอำไพ	เกิดขึ้นในกลางเพลิงกาล
ขยายแย้มผกาเกสร	ขจายจรันรสหอมหวาน

¹⁸⁰ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 3, หน้า 420.

¹⁸¹ ส.พลายน้อย, อมมนุษย์นิยาย, หน้า 149.

นางสีดากล่าวขอโทษจากพระราม

ซึ่งหลังจากนางสีดาได้ทำการพิสูจน์ให้พระรามเห็นแล้วว่านางเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยพิธีลุยไฟแล้วนั้น นางต้องกล่าวขอประทานอภัยโทษจากพระรามที่ทำให้พระรามเดือดร้อน ความว่า

“เมื่อนั้น	พระลักษมีเวยวอดเส่นหา
กราบลงแทบเบื้องบาทา	องค์พระจักราผู้สามี
ทูลว่าซึ่งข้าบาทหงส์	หลงด้วยอุบายยักษ์
ไม่ฟังพระราชวาที	อสุรีจึงได้ลักมา
พระองค์ต้องเสด็จติดตาม	มาทำสงครามด้วยยักษ์
ได้ยากลำบากพระกายา	โทษช้านี้ใหญ่หลวงนัก
ในชีวิตของน้องผู้เป็นทาส	อยู่ได้เบื้องบาทพระทรงจักร
ขอประทานโทษาซึ่งทรลักษณ์	พระหริรักษ์จึงได้โปรดปราน” ¹⁸³

การขอประทานอภัยโทษของนางสีดาจากพระรามนั้นสะท้อนถึงหน้าที่ของภรรยาที่ดี โดยผู้สร้างสรรค์ต้องการชี้แนะสังคมโดยเฉพาะสตรีให้เห็นถึงหน้าที่ของภรรยาที่ต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่สามี ในกลอนที่ว่า “ได้ยากลำบากพระกายา โทษช้านี้ใหญ่หลวงนัก” ดังนั้นภรรยาจึงต้องให้ความเคารพและเชื่อฟังสามี ไม่เช่นนั้นอาจก่อให้เกิดผลร้ายตามมาดังที่นางสีดาต้องประสบเคราะห์กรรมถูกทศกัณฐ์ลักไปเพราะไม่เชื่อคำทัดทานของพระราม ในกลอนที่ว่าไม่ “ฟังพระราชวาที อสุรีจึงได้ลักมา” นางสีดาจึงต้องขออภัยโทษต่อพระรามที่ทำหน้าที่ในฐานะภรรยาบกพร่องทั้งไม่เชื่อฟังและไม่ได้ยอมรับใช้ปรนนิบัติสามีในฐานะภรรยาจนถึง 14 ปี

แต่หากพิจารณาจากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นในมิติของสตรีนิยมจะพบว่าเป็นการสะท้อนให้เห็นความคิดของผู้สร้างสรรค์ที่ได้ถูกครอบงำด้วยระบบปิตาธิปไตยอย่างชัดเจน ด้วยการผลักความผิดให้แก่นางสีดาว่าเป็นต้นเหตุของเรื่องราวทั้งหมด หากนางประพฤติตนเป็น

¹⁸² พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 3. หน้า

¹⁸³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 423-424.

ภรรยาที่ดีของพระรามตั้งแต่แรกด้วยการเคารพเชื่อฟังสามีเรื่องราวดังกล่าวก็คงจะไม่เกิดขึ้น ผู้สร้างสรรคได้สร้างตอนนางสีดาขอประทานอภัยโทษขึ้นมาเพื่อสื่อสารกับสังคมถึงสิ่งที่ภรรยาที่ดีควรประพฤติปฏิบัติ คือ การเคารพเชื่อฟังสามี ไม่เช่นนั้นแล้วสิ่งไม่ดีที่ไม่คาดคิดอาจส่งผลตามมาทีหลัง ดังเช่นนางสีดาถูกทศกัณฐ์ลักไปยังกรุงลงกานานถึง 14 ปี ในคำกลอนที่กล่าวว่า “ไม่ฟังพระราชวาที อสุรีจึงได้ลักมา” อีกทั้งการกระทำของภรรยาที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อสามีนั้นเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการลงโทษ ในคำกลอนว่า

“.....
พระองค์ต้องเสด็จติดตาม	มาทำสงครามด้วยยกษา
ได้ยากลำบากพระกายา	โทษช้านี้ใหญ่หลวงนัก” ¹⁸⁴

ทั้งที่ความจริงแล้วในเรื่องรามเกียรติ์นั้นผู้สร้างสรรคได้สร้างให้นางสีดาเป็น “เครื่องมือ” ในการสร้างความชอบธรรมแก่พระรามเพื่อปราบทศกัณฐ์อันเป็นหน้าที่หลักของพระรามที่ได้รับพระราชโองการในการอวตารครั้งนี้จากพระอิศวร ซึ่งนางต้องเผชิญกับความยากลำบากต่างๆ จนเกือบเอาชีวิตไม่รอด เมื่อได้พบกับพระรามนางต้องพิสูจน์ความบริสุทธิ์เพื่อให้พระรามเชื่อในความจงรักภักดีและเมื่อนางพิสูจน์ตัวเองได้แล้วกลับต้องมาขออภัยโทษและรับผิดชอบในเรื่องที่เกิดขึ้นแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีความยุติธรรมแก่นางสีดาเลย

นางสีดาเป็นตัวละครที่มีคุณสมบัติและรูปสมบัติเปรียบพร้อมแต่ผู้สร้างสรรคไม่ได้สร้างให้นางมีคุณงามความดีอื่นใดนอกจากการยอมเพศชายทุกอย่าง พระรามมีอำนาจเหนือนางสีดาในทุกๆ ด้าน นางถูกเอารัดเอาเปรียบทางเพศและกระทำกับนางเป็นเพียงวัตถุทางเพศ แม้แต่ตัวนางสีดาเองผู้สร้างสรรคก็ไม่ได้กล่าวในบทกลอนว่านางมีฐานะเป็นภรรยาของพระราม แต่ผู้สร้างสรรคได้สร้างให้นางคร่ำครวญต่อพระรามว่านางอยู่ในฐานะที่เป็นทาสของพระองค์จึงร้องขอความเมตตาหรืออภัยหนึ่งก็คือ “เจ้าชีวิต” ของนางให้เมตตาโปรดอภัยโทษแก่นาง ดังในคำกลอนที่ว่า “ในชีวิตของน้องผู้เป็นทาส อยู่ได้เบื้องบาทพระทรงจักร” ทั้งที่ตอนเริ่มต้นของบทกลอนดังกล่าวผู้สร้างสรรคได้กล่าวถึงนางในฐานะองค์ลักษมีอวตาร ในตอนที่ว่า “พระลักษมีเวยวยอดเส่นหา” แต่เมื่อกกล่าวถึงนางสีดาในบทบาทภรรยา กลับใช้คำว่า “ทาส” ในตอนที่ว่า “...น้องผู้เป็นทาส อยู่ได้เบื้องบาทพระทรงจักร” กล่าวอีกนัยหนึ่งผู้สร้างสรรคอาจ

¹⁸⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 3, หน้า

ต้องการแสดงให้เห็นถึงบุญบารมีของพระรามที่เป็นองค์นารายณ์อวตารและมีพระลักษมณ์อยู่ใต้
อำนาจของพระองค์ก็เป็นได้

ดังนั้นฐานะภรรยาของนางสีดาในมุมมองของผู้สร้างสรรคจึงไม่ต่างอะไรกับการ
เป็นทาสของผู้เป็นสามี พระรามประสงค์สิ่งใดนางก็ต้องปฏิบัติตามโดยไม่สามารถขัดขืนได้
แม้แต่สั่งให้นางต้องเสี่ยงชีวิตในการลุยไฟนางก็ต้องกระทำตามเพราะนางสีดาตกอยู่ภายใต้
ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่พระรามเป็นผู้ควบคุมนางสีดา ทำให้นางตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ
พระรามแทบทุกด้าน แต่สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่บุรุษที่อยู่ในระบบปิตาธิปไตยต้องการที่จะ
ควบคุมสตรีทุกคนในสังคม โดยผู้สร้างสรรคที่เป็นบุรุษได้สื่อสารผ่านทางวรรณกรรมเรื่อง
รามเกียรติ์ให้เห็นถึงสิ่งที่ภรรยาต้องกระทำตาม คือ การมีเพียงร่างกายและการปรุงแต่รูปโฉมให้
งดงามคู่ควรกับบุรุษก็เพียงพอแล้วสำหรับสตรีในฐานะภรรยา ส่วนสมองและจิตใจนั้นสตรีไม่
จำเป็นต้องมีก็ได้เพราะทุกสิ่งทุกอย่างบุรุษเป็นผู้คิดแทนแล้วทั้งสิ้น

1.3.9 นางสีดาทรงครรภ์และถูกพระรามสั่งประหารชีวิต

พระรามและนางสีดาครองกรุงศรีอยุธยาอย่างมีความสุขทุกราตรี จน
นางสีดาทรงครรภ์กำหนดได้ 3 เดือน พระรามก็คิดจะไปชมป่าไผ่หลังจากนางสีดาได้ลุยไฟเพื่อ
พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของนางแล้วนั้น พระรามได้เสด็จกลับมาครองกรุงอโยธยาพร้อมนางสีดาเนื่อง
ด้วยครบกำหนด 14 ปีที่ได้ให้สัตยาบันไว้กับนางไทยเกษีและท้าวทศรถ เมื่อนางสีดาทรงครรภ์
กำหนดได้ 3 เดือน วันหนึ่งพระรามได้เสด็จประพาสป่าพร้อมพระลักษมณ์ นางสีดาเกิดร้อนใจได้
แต่ผุดลุกผุดนั่งจึงชวนนางสนมไปอาบน้ำที่ท่าหน้า กล่าวถึงนางอดุลยพิศวัตต์เป็นปีศาจอยู่ใต้
ธรณีเป็นลูกของชีวหาและนางสุรปนา มีความพยาบาทพระรามนางจึงแปลงเป็นสนมของนาง
สีดาอ่อนวอนให้นางสีดาวาดรูปทศกัณฐ์ให้ดูว่ายักษ์ที่มี 10 หน้า 10 มือนั้นจะมีลักษณะเป็นเช่นใด
นางสีดาจึงวาดให้ดู ครั้นพระรามกลับมาถึงนางอดุลยพิศวัตต์ได้เข้าสิงรูปทศกัณฐ์นางสีดาจะทำอย่างไรก็
ลบไม่ออก นางสีดาจึงนำกระดานชนวนที่วาดรูปซ่อนไว้ที่ใต้แท่นที่นอนของพระราม

คืนนั้นพระรามนอนด้วยใจกระสับกระส่ายกวัดแกว่งดาบไล่ฟาดฟัน นางสีดาไป
ตามพระลักษมณ์มาช่วยแก้สถานการณ์ จากนั้นพระรามจึงสั่งให้ค้นวังพระลักษมณ์พบกระดาน
ชนวนจึงหยิบมาถวาย เมื่อพระรามเห็นรูปทศกัณฐ์ก็กริ้วนางสีดาจึงทูลตอบว่าเป็นผู้วาดพร้อมทั้ง
ชี้แจงตามความเป็นจริง แต่พระรามกลับสั่งให้พระลักษมณ์นำตัวนางสีดาไปประหารแต่พระ
ลักษมณ์ขัดคำสั่งปล่อยให้นางสีดาเดินป่าตามยถากรรม

พระรามสั่งประหารนางสีดา

หลังจากที่นางสีดาได้รับสารภาพกับพระรามแล้วว่าเพราะเหตุใดนางจึงวาดรูปทศกัณฐ์ขึ้นมา พระรามทรงกริ้วเป็นอย่างมากจนทรงขึ้นหน้าดำทอนนางสีดา ความว่า

“.....
เหม่เหม่ดูคู่อีทรลักษณ์	ชั่วช้าอัปลักขณ์หยาบใหญ่
เสียแรงกูรักตั้งดวงใจ	ควรหรือเป็นได้เพียงนี้
ลอบเขียนรูปชู้ไว้ชมเล่น	ครั้นเห็นชัดใส่เอาทาสี
อนิจจาไม่รู้วากาลี	เสียทีไปตามเอามึงมา
ทำศึกป้อมปางตัวตาย	กลับเป็นแสนร้ายสองหน้า
แม่นแจ้วว่ารักอสุรา	กูจะรับมึงมาด้วยอันใด
ว่าแล้วตรัสสั่งพระลักษมณ์	อสีดาจักเลี้ยงไว้ไม่ได้
เร่งเร็วจงพาตัวไป	ฆ่าเสียแต่ในราตรี
อย่าให้แจ้งถึงสามพระมารดา	แหะดวงจิตมาให้พี่
จะดูใจอ้อกาลกนิ	ที่มันแพศยาอาธรรม์ฯ” ¹⁸⁵

ผู้สร้างสรรคได้สะท้อนให้เห็นความเป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดาของพระรามโดยสื่อให้เห็นสัญชาตญาณของมนุษย์ในตัวของพระราม เพราะถึงแม้พระองค์จะมีฐานะเป็นองค์อวดดารของพระนารายณ์แต่ก็มีความรู้สึกรัก โลภ โกรธ หลงเช่นเดียวกับมนุษย์ทั่วไปได้เช่นกัน ซึ่งในตอนดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงความหึงหวงในตัวของสีดาอย่างเห็นได้ชัด ในคำกลอนที่ว่า “เสียแรงกูรักตั้งดวงใจ ควรหรือเป็นได้เพียงนี้” และ “ทำศึกป้อมปางตัวตาย กลับเป็นแสนร้ายสองหน้า”

อย่างไรก็ตามถึงแม้ผู้สร้างสรรคจะสร้างให้พระรามมีอารมณ์โกรธมากมายถึงขนาดรับสั่งให้นางสีดาไปประหารชีวิตก็ตาม แต่ก็ไม่มีสิ่งที่จะคำนึงถึงหน้าที่ของบุตรที่ดีของพระรามที่มีความเกรงกลัวในคำสั่งของมารดา โดยสะท้อนให้เห็นในกลอนที่สั่งให้พระลักษมณ์นำตัวนางสีดาไปประหารว่า “อย่าให้แจ้งถึงสามพระมารดา แหะดวงจิตมาให้พี่” เพราะพระรามตระหนักดีว่าหากทั้ง 3 มารดาทราบถึงคำสั่งของพระองค์จะต้องทัดทานอย่างแน่นอนเพราะ

¹⁸⁵ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4, หน้า

พระองค์เองก็ทราบดีว่าการสั่งประหารชีวิตนางสีดาเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งพระองค์ในฐานะบุตรกีย่อมไม่สามารถขัดคำสั่งของทั้ง 3 มารดาได้ตามหน้าที่ของบุตรที่ดีที่ต้องเคารพเชื่อฟังคำสั่งของบิดามารดานั่นเอง

หากพิจารณาตอนดังกล่าวภายใต้ระบบปีตาธิปไตยจะพบว่าจากบทกลอนดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพระรามเห็นนางสีดาเป็นเพียงวัตถุทางเพศเท่านั้น เพราะนางสีดาได้ชี้แจงตามความเป็นจริงแล้วแต่พระรามกลับไม่เชื่อเอาอารมณ์เป็นที่ตั้งถึงกับสั่งประหารนางสีดา การที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างให้พระรามโกรธนางสีดาเป็นอย่างมาก อาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ว่าเพราะพระรามรักนางสีดามากจึงเกิดความรู้สึกหึงหวง จากข้อความที่ว่า "เสียแรงกูรักตั้งดวงใจ ควรหรือเป็นได้เพียงนี้" ซึ่งหากพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วนั้นจะพบว่าพระรามไม่ได้โกรธนางสีดาเพราะรักและหวงนางสีดาอย่างเดียว แต่เป็นเพราะว่าการกระทำดังกล่าวของนางสีดาทำให้พระรามรู้สึกอับอาย เสื่อมเสียเกียรติยศของพระองค์ ดังนั้นจึงทรงสั่งประหารชีวิตนางสีดาเพื่อกอบกู้เกียรติยศของพระองค์ การกระทำของพระรามดังกล่าวจึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความต่ำค่าของนางสีดาที่มีฐานะเป็นเพียงวัตถุไม่มีจิตใจ ต้องยอมพระรามทุกอย่างแม้แต่คำสั่งประหารชีวิตนางก็ต้องกระทำตามโดยผู้สร้างสรรค์ไม่ได้สร้างสรรค์คนใดเลยที่แสดงให้เห็นว่านางสีดาขัดขืนคำสั่งของพระราม พบแต่การที่นางสีดายอมตายเพื่อพิสูจน์ความจริงเท่านั้น ความว่า

"เมื่อนั้น	นางสีดาผู้ยอดสงสาร
จึงว่าแก่พระลักษมณ์ชัชชาญ	ผ่านฟ้าไม่ทรงพระปราณี
ผิดแต่เขียนรูปทศพัคตร์	ไซ้จะจงใจรักยกยี้
ที่ทูลความตามเหตุซึ่งเกิดมี	พระมิได้ไถ่ถามเอาความจริง
มาสั่งให้พิฆาตฟาดฟัน	สารพันว่าชั่วไปทุกสิ่ง
จนใจสุดที่จะท้วงติง	จะนิ่งตายไปตามเวร
..... ¹⁸⁶

จากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของพระรามที่มีเหนือนางสีดาอย่างเห็นได้ชัดจากบทที่ว่า "ผ่านฟ้าไม่ทรงพระปราณี" และ "จนใจสุดที่จะท้วงติง จะนิ่งตายไปตามเวร" ทำให้นางสีดาไม่มีทางออกต้องยอมรับสภาพการตกอยู่ในฐานะความ

¹⁸⁶ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4. หน้า

เสียเปรียบและถูกกดขี่จากพระราม นางสีดาไม่มีแม่แต่สิทธิที่จะหักท้วงเพื่อเป็นการรักษาชีวิตของตนเอง เพราะปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้พระรามมีอำนาจที่จะกระทำต่อนางสีดาตามอำเภอใจ คืออำนาจของระบบปิตาธิปไตย เพราะระบบดังกล่าวได้เข้าควบคุมสังคมและสามารถทำให้ผู้สร้างสรรค์สร้างตัวละครอย่างพระรามและตัวละครชายอื่นๆ ให้มีสิทธิอันชอบธรรมในการกระทำต่อนางสีดาหรือตัวละครสตรีต่างๆ เหมือนเป็นเพียงวัตถุด้วยเหตุที่เนื้อหาของอำนาจปิตาธิปไตยนั้น คือการที่ชายมีอำนาจในการครอบงำสตรีโดยผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ฝ่ายชายเป็นผู้อยู่เหนือสตรี ทำให้สตรีต้องตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบฝ่ายชายแทบทุกด้าน ถูกแบ่งแยกทางเพศที่สังคมใช้ความแตกต่างทางสรีระมาเป็นข้อกำหนดว่าเพศชายมีความแข็งแรงส่วนเพศหญิงอ่อนแอ ซึ่งการที่ชายมีพลังกำลังเหนือกว่านั้นรวมถึงความเหนือกว่าในเรื่องเพศด้วย ทำให้สตรีต้องอดทนต่อการถูกดูถูกเหยียดหยาม การกดขี่ การเอารัดเอาเปรียบ การทารุณทางเพศ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเป็นสิ่งที่น่าสนใจนำไปสู่กระบวนการที่เรียกว่า “Dehumanization” กลายสภาพสตรีจากที่เป็นมนุษย์ให้กลายเป็นเพียงทรัพย์สินสมบัติ วัตถุสิ่งของที่ไม่มีจิตใจ ฝ่ายชายจะอย่างไรก็ได้

ดังนั้น นางสีดาในฐานะที่เป็นสตรีและอยู่ในบทบาทภรรยาของพระรามจึงต้องถูกกระทำต่างๆ นานา โดยไม่มีสิทธิท้วงติง ทำได้เพียงปฏิบัติตามและระอคอยความเห็นใจหรือรอคอยเวลาที่จะสามารถพิสูจน์ความจริงเพื่อให้พระรามอภัยโทษเท่านั้น การที่ผู้สร้างสรรค์ใช้ให้การถูกสังหารชีวิตและการสูญเสียของนางสีดาเป็น “กระบวนการ” นำไปสู่คำยกย่องจากสังคมว่านางเป็นผู้ที่มีความบริสุทธิ์และมีความซื่อสัตย์ จึงรักภักดีต่อพระรามยากที่จะหาหญิงใดมาเสมอได้ แท้จริงแล้วกระบวนการดังกล่าวกลับเป็น “เครื่องมือ” ในการสร้าง “บารมี” ของพระรามให้เพิ่มขึ้นไปอีก ด้วยการที่สร้างนางสีดาให้สูงส่งกว่าหญิงอื่นเพราะถึงแม้สตรีจะมีฐานะสูงส่งเพียงใดก็ตามก็ต้องตกอยู่ภายใต้การครอบงำของสามีหรือของบรุษอยู่ดี แต่สตรีที่สูงส่งก็ย่อมเหมาะสมคู่ควรกับชายที่สูงส่งกว่า ดังนั้นผู้สร้างสรรค์จึงสร้างให้นางสีดาได้รับการยกย่องทั้งเรื่องคุณสมบัติและทรัพย์สินสมบัติอยู่ในบทบาทภรรยาของพระรามเพื่อเสริมสร้างเกียรติยศ บุญบารมีและแสนยานุภาพของพระรามนั่นเอง

พระลักษมณ์นำนางสีดาไปประหารในป่า

พระลักษมณ์จำต้องนำนางสีดาไปยังป่ากาลวาศแต่ไม่ยอมฆ่าปล่อยให้นางเสด็จไปตามเวรกรรม นางสีดาไม่ยอมจึงกล่าวโน้มน้าวสารพันจนพระลักษมณ์เห็นคล้อยตามจึงชักดาบออกมาฟันคือนางสีดาแต่กลับคิดถึงหลานในครรภ์ ดาบนั้นตกจากมือทรุดลงนั่งร้องไห้ กราบลงกับบาทของนางสีดาว่าอย่าให้มีเวรต่อกันเมื่อหักใจครั้งสุดท้ายแล้วพระ

ลักษณะณ์หลับตาหวดดาบลงไป ดาบหลุดจากมือไม่รู้ตัวคิดว่านางสีดาสิ้นแล้วเป็นแน่จึงเป็นลมสลบไป แต่ดาบนั้นกลับกลายเป็นพวงมาลัยคล้องคอนางสีดา ความว่า

“เมื่อนั้น	นवलนางสีดาสาวสวรรค์
.....
จำจะเสกสร้างอุบาย	ด้วยถ้อยคำหยาบคายมารยา
ตัดพ้อว่ากล่าวเป็นมารยา	ให้โกรธาขัดแค้นละอายใจ
.....
ตัวท่านสิเป็นเพชรฆาต	ถือราชอาณาจักร
ไปทำตามบัญชาพระหริรักษ์	มาเยื้องยกจะทำร้ายเรา
เพราะเห็นว่าเป็นคนโทษ	สันโดษอยู่ในเงื้อมมือเจ้า
แกลังกล่าววาจาให้เพราะเพราะ	โลมเลาดังจริงทุกสิ่งไป
อันคิดนี้พอเข้าใจอยู่	ด้วยกลางไพรใครหารู้เห็นไม่
..... ¹⁸⁷

จากบทกลอนดังกล่าวสามารถสื่อให้เห็นถึงการเป็นภรรยาที่ดีของนางสีดาโดยนางมีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามีเป็นที่ตั้ง เนื่องจากนางสีดามีเคารพเชื่อฟังคำสั่งของพระรามอย่างยิ่ง ถึงแม้คำสั่งดังกล่าวจะเป็นการสังหารนางก็ตาม ดังที่นางสีดาเขียนกรานที่จะให้พระลักษมณ์สังหารนางเสียเพื่อเอาดวงใจนางไปถวายแก่พระราม เมื่อพระลักษมณ์ไม่ยอมนางก็พยายามโน้มน้าวพระลักษมณ์สารพัด ซึ่งในตอนนี้องที่ผู้สร้างสรรค์เจตนาที่จะตอกย้ำอุปนิสัยที่เด็ดเดี่ยวและความฉลาดของนางสีดาอีกครั้ง โดยค่านิยมของสังคมไทยที่ยึดมั่นในเรื่องความบริสุทธิ์ของสตรีและซื่อสัตย์จงรักภักดี ทำให้นางสีดาคิดอุบายที่จะทำให้พระลักษมณ์สังหารพระองค์ด้วยการกล่าวหาว่าพระลักษมณ์ต้องการครอบครองนางจึงไม่ยอมประหารชีวิต ในกลอนที่ว่า “เพราะเห็นว่าเป็นคนโทษ สันโดษอยู่ในเงื้อมมือเจ้า” และ “แกลังกล่าววาจาให้เพราะเพราะ โลมเลาดังจริงทุกสิ่งไป” จนทำให้พระลักษมณ์ต้องการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองเพื่อไม่ให้นางสีดาครหาได้จึงต้องตัดสินใจประหารนางสีดา ความว่า

187 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4. หน้า

“.....
 ครั้นพระลักษมณ์ประหารชีวิต ไม่ระคายอินทรีย์กัลยา
 ด้วยเดชความสัตย์ของนางคราญ
 พระขรรค์กลับกลายเป็นมาลา ลอยมาสอดสวมพระศอไว้
”¹⁸⁸

จากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงเจตนาของผู้สร้างสรรค์ที่ต้องการสื่อให้เห็นถึงความซื่อสัตย์และจงรักภักดีของนางสีดาที่มีต่อพระราม โดยแทนที่เมื่อพระลักษมณ์พาดดาบลงบนคอนางสีดาแล้วจะเป็นการสังหารนางแค่กลับกลายเป็นพวงมาลัยแทน ดังนั้นพวงมาลัยจึงเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ของนางสีดานั่นเอง ซึ่งอาจอนุมานได้ถึงสถานภาพที่สูงส่งของนางสีดาในฐานะองค์ลักษมีอวตารได้อีกด้วย เพราะพระลักษมณ์นั้นชาติกำเนิดเดิมเป็นเพียงสังขัลลังค์นาคบริวารของพระนารายณ์ ดังนั้นด้วยศักดิ์และสิทธิ์แล้วจึงไม่สมควรที่จะสามารถสังหารนางสีดาได้

อีกทั้งในตอนที่พระลักษมณ์ของติดตามพระรามออกเดินป่านั้นนางสมุทรเทวีได้อบรมสั่งสอนให้พระลักษมณ์คอยปรนนิบัติรับใช้พระรามและเทิดทูนนางสีดาประหนึ่งว่านางสีดาเป็นมารดาคนหนึ่ง ดังนั้นด้วยค่านิยมของสังคมที่คำพูดของบิดามารดามีความศักดิ์สิทธิ์พระลักษมณ์จึงต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด พระลักษมณ์จึงไม่กล้าสังหารนางสีดาในกลอนที่ว่า “มีรู้ที่จะประหารชีวิต”¹⁸⁹ เมื่อพระลักษมณ์คิดว่านางสีดาสิ้นแล้วก็เศร้าโศกจนสลบไป “สำคัญว่าพี่นางบรรลัย สลบไปไม่เป็นสมประดี”¹⁹⁰

1.3.10 สรุบบทบาทของสีดาในฐานะภรรยาจากเรื่องรามเกียรติ์

บทบาทของนางสีดาในฐานะภรยานั้นเป็นไปตามค่านิยมของสังคมไทยที่เชื่อว่าภรรยาถือเป็น “คู่ชีวิต” ของสามี ดังนั้นสามีและภรรยาจึงเปรียบเสมือนเป็นคนคนเดียวกัน สังคมจึงต้องการให้ภรรยาปรนนิบัติรับใช้ดูแลสามีอย่างดีไม่ให้ขาดตกบกพร่อง มีความซื่อสัตย์และจงรักภักดี เคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของสามีอย่างเคร่งครัดซึ่งถือว่าคุณลักษณะดังกล่าวเป็นบทบาทของภรรยาในอุดมคติของสังคมไทย ตัวอย่างของคุณสมบัติดังกล่าวของนางสีดา ได้แก่

¹⁸⁸ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4. หน้า 309.

¹⁸⁹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁹⁰ เรื่องเดียวกัน.

1. ภรรยาในฐานะคู่ชีวิตของสามี ดังที่กล่าวแล้วว่าความสัมพันธ์ระหว่างพระรามและนางสีดาในฐานะสามีภรณานั้นเป็นลักษณะของคู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) ดังที่เมื่อพระรามและนางสีดาสบเนตรกันที่หน้าต่างปราสาทแก้วในตอนพระชนกจัดพิธียกครีติลีปาคู่ให้นางสีดานั้น ทั้ง 2 พระองค์ก็รู้สึกถึงความรักและผูกพันขึ้นมาในทันทีนั่นเอง ซึ่งในสังคมไทยนั้นก็ถือว่าสามีและภรรยาเป็นคู่ชีวิต ดังนั้นสามีและภรรยาจึงต้องอยู่เคียงข้างกันไม่ว่าทุกข์หรือสุขก็ตาม

ตัวอย่างเช่น ในการติดตามพระรามออกเดินป่าของนางสีดาเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงนางสีดาในฐานะคู่ชีวิตของพระรามอย่างชัดเจน ความเป็น

“แม่นอยู่จะซ้าระกำใจ	จะตามไปสนองพระบาท
ถ้าพระองค์มีพาไปด้วย	จะสู้ม้วยมิให้คนเห็นหน้า
ดีกว่าที่ไกลพระภัสดา	ผ่านฟ้าจึงได้ปราณี” ¹⁹¹

2. การปรนนิบัติรับใช้ดูแลสามี ถึงแม้ว่าผู้สร้างสรรค์จะไม่ได้สร้างให้นางสีดามีบทบาทที่แสดงออกถึงภาพของการปรนนิบัติดูแลพระรามอย่างชัดเจน แต่จากการร้องขอพระรามให้อนุญาตนางสามารถติดตามพระองค์ไปในป่าอาจนมานได้ว่าเพราะนางต้องการติดตามไปรับใช้พระองค์นั่นเอง

ตัวอย่างเช่น ในตอนที่นางสีดาทูลขออนุญาตพระรามติดตามไปปรนนิบัติในป่า ความเป็น

“แม่นอยู่จะซ้าระกำใจ	จะตามไปสนองพระบาท
ถ้าพระองค์มีพาไปด้วย	จะสู้ม้วยมิให้คนเห็นหน้า” ¹⁹²

3. ภรรยาต้องซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามี คุณสมบัติของนางสีดาในฐานะภรณานั้นความซื่อสัตย์และจงรักภักดีเด่นชัดที่สุด ดังปรากฏให้เห็นถึงความจงรักภักดีของนางสีดาหลายต่อหลายครั้งในเรื่องรามเกียรติ์ โดยนางสามารถครองตนให้บริสุทธิ์ได้แม้จะตกอยู่ในอำนาจของทศกัณฐ์เมื่อครั้งถูกลักไปยังกรุงลงกา ซึ่งในสังคมไทยและอินเดียที่ยึดมั่นในอุดมการณ์

¹⁹¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 1. หน้า 374.

¹⁹² เรื่องเดียวกัน.

เรื่องความบริสุทธิ์ของสตรีทำให้สังคมพยายามขัดเกลาให้สตรีมีความรักนวลสงวนตัว ดังนั้นนางสีดาจึงได้รับการยกย่องจากคนในสังคมที่สามารถประพฤติหน้าที่ของภรรยาในอุดมคติที่มีทั้งความบริสุทธิ์ ซื่อสัตย์จงรักภักดีได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง

3.1 ตัวอย่างเช่น ในตอนที่นางสีดาเสี่ยงบุษบกเพราะคิดว่าพระรามสิ้นแล้วจึงกอดบาทคร่ำครวญปี่มจะขาดใจแต่ได้สติจากนางตรีชาดาที่ให้คำแนะนำเรื่องการเสี่ยงทาย ความว่า

"แล้วจึงตั้งความสัตยา	เดชะข้าสีดามารศรี
ชื่อตรงต่อองค์พระจักรี	มิได้ยินดีด้วยชายใด
ขอฝูงท่านไทเทเวศ	ทุกประเทศธารท่าป่าใหญ่
พระธรรณีนันทรงสัตย์ไว้	จงช่วยให้เห็นประจักษ์ตา" ¹⁹³

3.2 ตัวอย่างเช่น ในตอนที่นางสีดาประกอบพิธีลุยไฟเพื่อยืนยันความบริสุทธิ์ของนางและแสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์และจงรักภักดีของนางสีดาที่มีต่อพระราม ความว่า

"แม่นข้าระคนรสรัก	ด้วยทศพัคตร์แลชายใด
นอกรอกออกไปจากพระจักรกฤษณ์	มาตรแม่นแต่จิตพิศมัย
ไม่ชื่อต่อเบื้องบาทพระภูวไนย	ประกอบการสิ่งใดที่ไม่ดี
ขอจงพระเพลิงเจ้าสังหาร	ชนมานข้าม้วยอยู่ที่นี้
ให้ตกนรกอเวจี	แสนกัลป์พันปีอย่าพ้นทุกข์
แม่นข้าครองสังฆกรรม	เทวีจงช่วยให้เป็นสุข
จะเหยียบย่างเข้าไปในเพลิงลุก	ทุกก้าวอย่าร้อนบาทา" ¹⁹⁴

3.3 ตัวอย่างเช่น ในตอนที่พระลักษมณ์สังหารนางสีดาแต่เพราะด้วยความซื่อสัตย์ของนางที่มีต่อพระรามจึงทำให้เกิดปาฏิหาริย์ดาบกลายเป็นพวงมาลัยคล้องคอนาง ความว่า

ครั้นพระลักษมณ์ประหารชีวี ไม่ระคายอินทรีย์กัลยา

¹⁹³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 2. หน้า 517.

¹⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, เล่ม 3, หน้า 420.

ด้วยเดชความสัตย์ของนงคราญ

พระขรรค์กลับกลายเป็นมาลา ลอยมาสอดสวมพระคอไว้

..... „¹⁹⁵

4. การเคารพและเชื่อฟังสามี จากค่านิยมของสังคมที่ขัดเกลามาให้ภรรยาต้องมีความเคารพเชื่อฟังสามี ไม่สามารถมีสิทธิ์หรือตัดสินใจเรื่องอะไรได้แม้เรื่องดังกล่าวจะเป็นเรื่องของนางเองก็ตาม ดังนั้นนางสีดาจึงต้องให้ความเคารพและเชื่อฟังพระรามในฐานะที่เป็นสามีอย่างสูงสุด ดังที่มีปรากฏหลายตอนในรามเกียรติ์ที่ผู้สร้างสรรค์สร้างให้นางสีดากราบบาทพระราม นอกจากจะเป็นการแสดงความเคารพต่อสามีแล้วยังถือเป็นหน้าที่ของภรรยาที่ต้องกราบเท้าสามีในตอนเช้าและก่อนนอน เพราะประเทศไทยและอินเดียถือว่าเท้าเป็นของต่ำดังนั้นการกราบเท้าจึงเป็นการแสดงความเคารพอย่างสูงสุด ดังที่สังคมไทยยึดถือปฏิบัติกันมานานจนเพียงเล็กปฏิบัติภายหลังที่กระแสวัฒนธรรมตะวันตกหลังไหลเข้ามาในประเทศ นอกจากนี้ภรรยาต้องเชื่อฟังคำสั่งของสามีอย่างเคร่งครัดโดยถือว่าสามีเปรียบเหมือนบิดาของนาง เมื่อนางแต่งงานออกเรือนมาแล้วอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองก็จะตกเป็นของสามี

ตัวอย่างเช่น ในตอนที่พระรามสั่งประหารนางสีดาแต่พระลักษมณ์ไม่ยอมประหารซึ่งนางสีดาได้แสดงให้เห็นถึงความเด็ดเดี่ยวโดยยื่นกรายขอให้พระลักษมณ์สังหารนาง เพราะเป็นคำสั่งของสามี นางจึงต้องปฏิบัติตาม

“มาตรแน่นชู้ข้าประการใด ย่อมแจ้งแก่ใจพระน้องรัก
ถึงว่าจะสิ้นชีวีวาย จะสู้ถือสังขตายให้ประจักษ์
จงฆ่าพี่เสียเถิดนะเจ้าลักษมณ์ ให้สิ้นเวรสิ้นรักกันวันนี้”¹⁹⁶

5. ความรักกนวลสงวนตัว ถึงแม้นางสีดาจะมีฐานะเป็นภรรยาของพระรามแล้วก็ตามนางก็ยังคงมีความรักกนวลสงวนตัวไม่ยอมให้ชายใดมาแตะต้องตัวนาง แม้ทศกัณฐ์จะได้สัมผัสตัวนางแต่ก็เป็นเพราะการถูกบังคับ เมื่อนางสีดาสามารถตัดสินใจได้เองจึงไม่ยอมที่จะกลับไปกับหนุมานเพราะไม่ต้องการได้ชื่อว่าถูกขายและเนื่องต้องตัวถึง 3 คน เพราะค่านิยมของสังคมไทยที่

¹⁹⁵ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4, หน้า 309.

¹⁹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 306.

ให้คุณค่าในเรื่องความบริสุทธิ์ของสตรีเหนือสิ่งอื่นใด ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นสตรีโสดหรือแต่งงานแล้วก็ตามต่างก็ต้องยึดมั่นในเรื่องของการรักษาวงศ์วานตัวเป็นสำคัญ

ตัวอย่างเช่น ในตอนที่หนุ่มมานอาสาจะนำนางสีดาไปเข้าเฝ้าพระรามแต่นางปฏิเสธเพราะไม่ต้องการให้หนุ่มานแตะเนื้อต้องตัวนาง ความว่า

“.....
โจนจึงคิดเบาใจ	มิได้ตริตรองด้วยปรีชา
ทศพัคตรมันลักเราหนี	ข้อนี้ที่กั๊งขา
มีหน้าซ้ำตัวท่านมา	พาเราไปจากเมืองमार
ยิ่งจะเป็นที่ราคิน	หัวสิ้นในทศทิศาล
ถึงองค์สมเด็จพระอวตาร	ผ่านฟ้าจะแหงนแคลงใจ
ซึ่งท่านว่านี่ก็โดยธรรม์	เราจะไปด้วยนั้นไม่ได้
ขุนกระบี่จึงรีบกลับไป	ทูลพระภูวไนยให้รับมา
สังหารผลาญไอ้ทศพัคตร	ให้สิ้นศักดิ์ศุริยวงศ์พงศา
เราจึงจะจากลงการ	ไปเฝ้าบาทาพระสีกรฯ” ¹⁹⁷

1.4 บทบาทสตรีในฐานะมารดาจากเรื่องรามเกียรติ์

ตามบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคมไทยนั้นสตรีในฐานะมารดาต้องอยู่ในความดูแลของบุตรแทนบิดา เมื่อบุตรยังเล็กมารดามีหน้าที่สำคัญ คือ การให้ความรักและเลี้ยงดูบุตรตลอดจนสั่งสอนให้บุตรประพฤติตนในทางที่ถูกต้อง ดังที่นางสีดาให้การสั่งสอนอบรมแก่พระมงก้าและพระลบ อีกทั้งมารดาต้องเป็นผู้ที่คำนึงถึงความสุขความปลอดภัยของบุตรเป็นสำคัญ ผู้เป็นมารดาจึงกระทำการต่างๆ ได้เพื่อบุตร เช่น นางไถยเกษีทูลขอกรุงอโยธยาให้แก่พระพรตและขอให้พระรามเดินป่า 14 ปี หรือการที่นางขอให้ทศกัณฐ์คืนนางสีดาแก่พระรามซึ่งไม่ได้กระทำเพราะความหึงหวงหากแต่นางคำนึงถึงความปลอดภัยในสวัสดิภาพของอินทรชิตผู้เป็นบุตร เป็นต้น ด้วยบทบาทที่มารดากระทำให้แก่บุตรจึงทำให้บุตรต้องรักและเคารพเชื่อฟังมารดาเป็นอย่างมาก

¹⁹⁷ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 2. หน้า

1.4.1 บทวิเคราะห์บทบาทสตรีของนางสีดาในฐานะมารดาจากรื่องรามเกียรติ์

นางสีดาให้กำเนิดพระโอรส

กล่าวถึงนางสีดาเมื่อพระลักษมณ์กลับไปแล้วก็ดุ่มเดินทางไปกลางป่า พระอินทร์ไปแปลงกายเป็นควายพานางมายังพระอาศรมของพระวัชรมฤคฤาษี ครั้นพระฤาษีทราบความเป็นไปทั้งหลายจากนางสีดาแล้วจึงเนรมิตคันธฤฎี มีเครื่องนอนเครื่องใช้ครบครันให้นางอาศัย นางปรนนิบัติฤาษีทุกเช้าเย็นตั้งบิดาผู้ให้กำเนิดโดยการออกป่าแสวงหาผลไม้มาชานินนำมาไว้เป็นอาหารของนางและฤาษีมิได้ว่างเว้นแม้แต่วันเดียว

กำเนิดพระมงกุฎ

เมื่อครรภ์นางสีดาครบ 10 เดือนแล้วพระอินทร์ส่งทิพยเนตรเห็นดังนั้น จึงชวนมเหสีทั้ง 4 ได้แก่ นางสุชาดา นางสุจิตรา นางสุธรรมาและนางสุนันทามาช่วยเหลือนางสีดา นางประสูติมาเป็นพระโอรส เทวดาต่างอวยชัยให้พรแล้วพากันกลับยังวิมาน ความว่า

“.....
หากเดชะบุญของลูกยา	เทวามาช่วยทั้งนี้
นิमितกุษาผ้าทรง	ไว้ให้รององค์พระโสมศรี
ตัวแม่สิ่งไรก็ไม่มี	ครั้งนี้ขัดสนจนใจ
แต่รำมรงค์ดวงเดียวติดมา	มารดาจะทำขวัญให้
ว่าแล้วถอดออกทันใด	ผูกไว้กับข้อพระกร
พ่อจจะมีศักดาวรเดช	เหมือนองค์บิดุเรศทรงศร
..... ¹⁹⁸

การมอบแหวนแก้วโมลีรับขวัญโอรสของนางสีดานั้นเป็นสัญลักษณ์แทนตัวของพระรามเนื่องจาก แหวนแก้วโมลีดังกล่าวมีบทบาทสำคัญปรากฏในตอนที่ทศกัณฐ์ใช้แหวนสังหาร

¹⁹⁸ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4. หน้า

นกสดาอยู่โดยเป็นเจตนาของผู้สร้างสรรคที่จะสร้างปมของเรื่องเพื่อให้พระรามสามารถติดตามนางสีดาไปยังกรุงลงกาได้ อีกทั้งเมื่อพระรามยกทัพมาประชิดกรุงลงกาพระรามก็มีคำสั่งให้หนุมานนำปแหวนไปถวายคืนแก่นางสีดาเพื่อให้นางทราบว่พระรามได้ติดตามมาช่วย ดังนั้นจึงอาจอนุมานได้ว่าแหวนดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์แทนความรักความผูกพันระหว่างพระรามและนางสีดานางจึงให้แหวนดังกล่าวแก่ลูก นอกจากนี้ยังเป็นการสะท้อนถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยเกี่ยวกับการรับขวัญบุตรเมื่อแรกเกิดที่บิดามารดาและเครือญาติต่างต้องร่วมยินดีให้พรและให้สิ่งของเล็กน้อยเพื่อเป็นการรับขวัญ

นอกจากนี้จากตอนดังกล่าวยังสามารถสะท้อนให้เห็นบุญบารมีและสถานภาพที่สูงส่งของโอรสและนางสีดาในฐานะองค์สภามืออวดตารด้วยการที่พระอินทร์และมเหสีทั้ง 4 ได้เข้ามาช่วยกันทำคลอดพระโอรส

กำเนิดพระลพ

หลังจากที่นางฝากให้พระฤาษีวัชรมฤคช่วยดูแลโอรสให้แล้วนั้นนางได้ไปล้างตัวยังลำธารเห็นลูกสิงเกาะแม่ลิง นางก็ว่าการที่แม่ลิงนำลูกติดตัวอยู่ตลอดเวลาจะทำให้ต้องคอยระมัดระวังทำการสิ่งใดก็ไม่สะดวก นางลิงได้ตอบว่าการนำลูกมาอยู่ใกล้ตัวตลอดเวลาจะได้คลายความเป็นห่วง นางสีดาต่างหากที่ประมาทฝากลูกไว้กับพระฤาษีที่ต้องบำเพ็ญพรตภาวนา ถ้ามีสัตว์ร้ายมากัดกินก็จะช่วยเหลือไม่ทัน ในกลอนที่ว่า

“.....
เจ้าอีกประมาทใจเบา	เอาลูกทิ้งไว้ในฤฎี
ดาบสหลับตาภาวนาอยู่	แม่นหมุ่มฤคเสื่อสีห์
กัดกินก็จะสิ้นชีวี	เสียที่ที่อุ้มท้องมา” ¹⁹⁹

นางสีดาเมื่อได้ยินดั่งนั้นตกใจรีบกลับค้นฤฎีอุ้มลูกน้อยมาที่ฝั่งน้ำด้วยกัน ความว่า

“เมื่อนั้น	นางสีดาเยาวยอดเส่นหา
ได้ฟังวานรเจรจา	กัลยาเห็นจริงก็ตกใจ

¹⁹⁹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4. หน้า

อนิจจาเป็นน่าวอดสู
มาทิ้งลูกรักไว้กับอก

จะรอบรู้เหมือนสัตว์ก็หาไม่
คิดแล้วขึ้นไปในทันที"²⁰⁰

จากตอนดังกล่าวอาจอนุมานถึงเจตนาของผู้สร้างสรรคดีได้เป็น 2 นัย ซึ่งนัยแรกนั้นผู้สร้างสรรคดีต้องการสร้างปมของเรื่องเพื่อจะให้พระฤๅษีสร้างพระลพขึ้นมาคู่กับพระมงกุฏ เพราะเข้าใจผิดคิดว่าพระฤๅษีไม่ยอมดูแลโอรสจึงทำให้ลูกของนางสีดาหายไป ส่วนนัยที่ 2 คือโดยปกติของสังคมไทยแล้วเมื่อสตรีคลอดบุตรมักจะต้องมีมารดาหรือเครือญาติที่เป็นสตรีให้ความช่วยเหลือ คอยแนะนำวิธีการในการเลี้ยงบุตร แต่เนื่องจากนางสีดาอาศัยอยู่ตามลำพังกับพระฤๅษีจึงทำให้ไม่มีพี่เลี้ยงช่วยเหลือแนะนำหน้าที่ของมารดาให้ ดังนั้นผู้สร้างสรรคดีจึงสร้างนางลิงขึ้นมาเพื่อให้นางสีดาทราบถึงวิธีการดูแลบุตรนั่นเอง

เมื่อพระฤๅษีออกจากสมาธิไปดูโอรสที่อยู่ครั้นไม่เห็นก็ตกใจจึงคิดชุบโอรสขึ้นมาใหม่มาแทนที่ ว่าแล้วก็หยิบกระดานชนวนวาดรูปกุมารลงไปตั้งพิธีชุบกุมารขึ้นมา ครั้นนางสีดากลับมาพระฤๅษีเห็นโอรสก็ดีใจแล้วเล่าเรื่องที่กำลังจะตั้งพิธีชุบกุมารให้แก่นางสีดาฟัง นางดูรูปแล้วจึงกล่าวกับพระฤๅษีว่าเมื่อพระฤๅษีเขียนขึ้นมาแล้วโปรดอย่าลบลเลย ชุบขึ้นมาไว้เป็นเพื่อนบุตรของนางดีกว่า จากนั้นนางสีดาจึงขอให้พระฤๅษีตั้งชื่อกุมารทั้ง 2 โดยพระฤๅษีตั้งชื่อกุมารที่เกิดจากครรภ์นางว่า "พระมงกุฏ" ส่วนกุมารที่พระฤๅษีเป็นผู้ชุบชื่อว่า "พระลพ" ความว่า

"เมื่อนั้น	พระดาบสผู้ทรงสิขา
.....
จึงว่าลูกนางในอุทร	นามกรมงกุฏเป็นพี่
อันรูปซึ่งชุบในอัคคี	มีนามชื่อลพอนุชา
ให้สองสุริย์วงศ์ทรงสวัสดิ์	สืบวงศ์จักรพรรดิไปภายหน้า
จะเรื่องฤทธิลิตธิศกดิ์มีมา	ทั้งไตรโลกาอย่าเทียมทันฯ" ²⁰¹

จากการที่ผู้สร้างสรรคดีได้สร้างให้นางสีดามีบุตร 2 คนอาจอนุมานได้ว่าทั้งพระมงกุฏและพระลพเป็นสัญลักษณ์แทนพระรามและพระลักษมณ์ เนื่องจากหากพิจารณาจากเนื้อ

²⁰⁰ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4, หน้า 322.

²⁰¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 324.

เรื่องรามเกียรติ์จะพบว่าผู้สร้างสรรค์ได้สร้างให้ตัวละครฝ่ายอโยธยาล้วนอยู่ด้วยกันเป็นคู่ทั้งสิ้น ได้แก่ พระรามกับพระลักษมณ์และพระพรตกับพระสัตรุด ดังนั้นผู้สร้างสรรค์จึงสร้างให้นางสีดา บุตร 2 คนจากธรรมเนียมดังกล่าว

นอกจากนี้การที่นางสีดามีแต่พระโอรสนั้นเป็นเพราะค่านิยมของสังคมไทยที่นิยมในตัวบุตรชายมากกว่า ซึ่งประเทศไทยก็ได้รับเอาค่านิยมดังกล่าวมาจากประเทศอินเดียตามคติความเชื่อของฮินดูที่ว่าต้องการบุตรชายเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้บรรพบุรุษตลอดจนบิดามารดาชั้นสุวรรค์ และสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของครอบครัวชาวอารยันในสมัยพระเวทที่ยกย่องบุรุษในฐานะที่เป็นผู้มีพลังกำลังเหนือกว่า จากความแตกต่างทางสรีระตามทฤษฎีของซิมันด์ พรอยด์นี่เองทำให้บุรุษกลายเป็นผู้นำของสังคมและครอบครัว การนับถือสายตระกูลก็นับทางบิดา ชาวอารยันในอินเดียส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงปศุสัตว์ ซึ่งอาชีพดังกล่าวเป็นอาชีพที่ต้องใช้พลังกำลังมาก บุตรชายจึงเป็นที่ปรารถนาของครอบครัวเพื่อช่วยกันประกอบอาชีพและสืบตระกูล ดังมีข้อความในบทสวดพระเวทแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า "พ่อปรารถนาจะมีบุตรชายถึง 10 คน"²⁰² ดังนั้น ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเกษตรกรรมเช่นเดียวกับอินเดีย ค่านิยมเรื่องความต้องการบุตรชายเพื่อมาช่วยเหลืองานดังกล่าวจึงสามารถผสมกลมกลืนเข้ากับสังคมไทยได้โดยง่าย

อีกทั้งอาจอนุมานได้ว่าการที่นางสีดามีบุตร 2 คนนั้นสะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของพระลักษมณ์อวตาร ซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อของฮินดูที่ไทยรับมาจากอินเดียผ่านกระบวนการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เนื่องจากตามสถานเทวาลัยที่ให้ความเคารพนับถือพระลักษมณ์นั้นจะมีปรากฏภาพของพระนางในปางศานตนลักษมี เป็นภาพพระนางมี 4 กร โดย 2 กรหลังถือดอกไม้ 2 กรหน้าอุ้มเด็กข้างละคน²⁰³ โดยเมื่อสืบค้นประวัติของพระนางกับพระนารายณ์ ไม่มีปรากฏว่าทั้ง 2 พระองค์มีโอรสธิดาด้วยกันแต่ประการใด

สองโอรสเรียนไตรเพทจากพระฤาษี

พอกุมารทั้ง 2 อายุได้ 10 ปีนางก็มอบให้เป็นลูกศิษย์ของพระวรมฤคฤาษีสั่งสอนศิลปวิทยาทั้งไตรเพทวิทยา สารพัดเวทมนตร์คาถาจนพระมงกุฎมีความคิดที่จะลองวิชาจึงทูลขอนางสีดาเดินป่า ความว่า

“เมื่อนั้น

นวลนางสีดาเส่นหา

²⁰² ไพฑูรย์ พัฒนยิ่งใหญ่, *ความคิดสำคัญในปรัชญาอินเดีย*, หน้า 76.

²⁰³ ส. พลายน้อย, *อมมนุษย์นิยาย*, หน้า 150.

ได้ฟังโอรสทูลลา	กัลยารับขวัญแล้วพาที่
ซึ่งเจ้าจะไปประพาสไพร	ก็ตามใจพอเกิดทั้งสองศรี
แต่อย่าพากันจรรลี	ไปเที่ยวในที่ไกลนั้ก
เกลือกพบอสุรีผีป่า	มันจะมารอนราญหาญหัก
ทั้งสัตว์ร้ายสาธารณ์พาลพยัคฆ์	ลูกรักแม่จงระวังกันฯ" ²⁰⁴

จากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่านางสีดาในบานะมารดาสามารถประพาศหน้าทีของมารดาที่ดีในเรื่องของความรักลูกเท่ากัน ถึงแม้พระลบจะไม่ใช้ลูกที่แท้จริงของนางก็ตาม ดังที่นางได้สั่งเสียแก่พระมงกุฎและพระลบก่อนออกเดินป่าว่าให้ระวังตัวและระวังกันให้จงดี ในกลอนที่ว่า "ลูกรักแม่จงระวังกัน" นอกจากนี้การที่นางสีดาให้ทั้งพระมงกุฎและพระลบเรียนวิชาจากพระฤาษีอย่างเท่าเทียมกันแสดงให้เห็นว่านางสีดามีใจเป็นกลางไม่ได้ลำเอียงรักแต่พระมงกุฎเพียงคนเดียวเท่านั้น เพราะโอรสทั้ง 2 ต่างประกอบกิจกรรมร่วมกันตลอดเวลา ซึ่งการแสดงให้เห็นถึงความรักของนางสีดาที่มีต่อโอรสทั้ง 2 นั้นว่าไม่มีความลำเอียงแต่ประการใด มีปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในตอนที่พระมงกุฎโดนจับตัวไปยังกรุงอโยธยา นางสีดาได้สั่งเสียให้พระลบระวังตัวก่อนที่จะออกเดินทางไปช่วยพระมงกุฎ ในคำกลอนที่ว่า "แม่นเขาซ้ำจับไปได้ด้วยชีวิตแม่จะม้วยสังขาร"²⁰⁵

1.4.2 พระรามเข้าพบนางสีดา

นางสีดาเมื่อเห็นโอรสทั้ง 2 กลับมาก็ดีใจ กอดจูบรับขวัญแล้วเล่าถึงเรื่องราวการประลองศรระหว่างพระมงกุฎและพระรามให้นางสีดาฟัง นางจึงกล่าวกับโอรสทั้ง 2 ถึงความแค้นใจที่มีต่อพระรามว่าพระองค์ได้ทำให้นางมาตกระกำลำบากและยังจับพระมงกุฎไปอีก ซึ่งพระรามได้ติดตามมาได้ยินเหตุการณ์โดยตลอดจึงมีความรู้สึกสำนึกผิดขอเข้าพบนางสีดา

พระรามสารภาพผิดขอให้นางสีดากลับเข้าเมือง

พระรามได้กล่าวกับพระฤาษีว่าจะเชิญนางสีดาคืนเข้าเมือง และถามว่ากุมารนั้นเป็นบุตรของนางสีดาทั้ง 2 คนหรือไม่ พระฤาษีจึงเล่าความจริงให้พระรามฟัง

²⁰⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4. หน้า

²⁰⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 365.

จากนั้นพระฤๅษีจึงเข้ามาช่วยพูดให้นางสีดาคืนดีกับพระราม นางสีดาเกรงใจพระฤๅษีจึงให้พระรามเข้าพบ ความว่า

“.....
รู้ว่าเจ้าไม่บรลัย	ก็ดีใจเป็นพันคนา
โทษพินนี้ใหญ่หลวงนัก	น้องรักจงอดโทษา
ขอเชิญเยาวยอตนิดา	คืนครองสุวรรณยาธาณี” ²⁰⁶

นางสีดาได้ฟังคำของพระรามมีความคับแค้นใจยิ่งนักจึงทูลตอบกลับไปว่าครั้งถูกทศกัณฐ์ลักไปเมื่อคืนมาก็ต้องลุยเพลิงถวายเป็นมาครั้งนี้อยู่กลางป่ากับพระฤๅษีนานถึง 10 ปียอมจะมีนายพรานผ่านไปผ่านมาก็จะยิ่งแค้นใจในความบริสุทธิ์กล่าวหาว่านางเป็นคนชั่วช้า นางสีดาเชิญพระรามคืนกลับวัง พระรามอ่อนนวยหงอนง้อให้นึกถึงหน้าที่ที่ต้องอวดารลงมาล้างหม้อสุรีใจพาลเพื่อให้ 3 โลกร่มเย็นเป็นสุขตามโองการของพระอิศวร นางสีดาจึงย่อนให้ว่า

“.....
เมื่อแรกโกรธาให้ฆ่าพิน	ทรงธรรมหาคิดฉะนี้ไม่
หากว่าไม่ม้วยบรลัย	พระองค์จึงได้มาเจรจา
..... ²⁰⁷

พระรามได้ฟังก็อดอั้นตันใจคิดว่าทำอย่างไรนางสีดาก็คงจะไม่ยอมคืนสู่เมืองแน่นอน จึงคิดผ่อนปรนด้วยการขอโอรสไปอยู่ในวัง นางสีดาจึงย่อนให้ว่า

“.....
อันลูกรักของข้าบาทบงสุ์	จะเป็นหน่อพระองค์ก็หาไม่
จงดูให้ตระหนักประจักษ์ใจ	ที่ในนรลักษณ์พักตรา
รูปร่างไม่คล้ายพระทรงจักร	เหมือนข้าทศพัคตย์รักษา
จะเข้าไปโยในพารา	ทั้งตัวมารดาไม่ดี

206 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4, หน้า 398.

207 เรื่องเดียวกัน.

อันกุมารนี้ลูกคนโทษ	ไม่ควรโปรดจะเลี้ยงไว้ให้เป็นศรี
เมื่อเขาเอาออกไปฆ่าตี	ทั้งธานีก็รู้อยู่ทั่วกัน
แม้ข้าจะถวายพระองค์	เกลือกทรงพระโกรธหุ่นหัน
ไม่ถามไถ่จะให้ฆ่าฟัน	ชีวันลูกฆ่าจะมรณา ²⁰⁸

จากบทสนทนาระหว่างพระรามและนางสีดาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงอุปนิสัยของนางสีดาในเรื่องของความเด็ดเดี่ยว หยิ่งในศักดิ์ศรีและรักเกียรติของนางเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะพระรามจะอ่อนวอนนางเพียงใดก็ตาม นางสีดาก็ยังคงใจแข็งยืนกรานว่าจะไม่กลับคืนกรุงอโยธยาอย่างแน่นอน โดยในตอนดังกล่าวนี้ผู้สร้างสรรคดีได้สร้างให้นางสีดามีลักษณะเช่นเดียวกับสตรีธรรมดาทั่วไปโดยเฉพาะทางด้านอารมณ์ซึ่งแสดงออกผ่านทางคำพูดที่เสียดสีพระรามอยู่ตลอดเวลาถึงเรื่องที่พระรามแคลงใจในความบริสุทธิ์ของนาง จึงประชดประชันว่าโอรสทั้ง 2 เป็นโอรสของทศกัณฐ์โดยให้สังเกตว่ารูปร่างลักษณะก็คล้ายคลึงกับทศกัณฐ์ อีกทั้งนางเป็นคนไม่ดีไม่ซื่อสัตย์ต่อพระรามพระองค์ก็จะนำนางกลับไปยังพระนครเพื่อวัตถุประสงค์อันใด

หากจะพิจารณาตอนดังกล่าวในมิติของสตรีนิยมจะพบว่าบุรุษมีอำนาจในการครอบงำสตรีผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่บุรุษอยู่เหนือสตรี ดังนั้นสตรีจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบบุรุษในทุกด้าน ในกรณีนี้พระรามไม่เคยมีส่วนเกี่ยวข้องในการรับรู้ถึงการมีตัวตนของนางสีดาและโอรสทั้ง 2 เลย แต่เมื่อทราบว่าโอรสทั้ง 2 เป็นบุตรของตนก็กลับปรากฏจากนางสีดาอย่างง่ายดาย ทั้งที่ตลอดระยะเวลา 10 ปีพระรามไม่เคยสงสัยเลี้ยงดู แต่เมื่อโอรสทั้ง 2 เติบโตแล้วกลับได้โอรสทั้ง 2 ไปปรนนิบัติรับใช้ โดยไม่คำนึงถึงความยากลำบากของนางสีดาในฐานะที่เลี้ยงดูโอรสมาด้วยความยากลำบากลำพังผู้เดียว สะท้อนให้เห็นถึงความเอารัดเอาเปรียบทางเพศที่พระรามกระทำต่อนางสีดาโดยอ้างความชอบธรรมที่พระองค์เป็นบิดาและสามีจึงสิทธิอย่างสมบูรณ์ในตัวโอรส

1.4.3 นางสีดาสั่งสอนพระมงกุฎและพระລบ

พระรามได้ฟังค่านางสีดา ก็มีความอดอันตั้งใจเป็นอย่างยิ่งจึงคิดผ่อนปรนด้วยการขอโอรสไปอยู่ในวัง นางก็ย้อนว่าไม่ใช่ลูกของพระราม ดังนั้นพระรามจึงจำเป็นที่จะทิ้งไฟ่ตายกับนางสีดาว่า

²⁰⁸ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4, หน้า

“.....
จะคืนเมืองก็อย่าแก่ไพร่ฟ้า	หญิงชายถ้วนหน้าจะสรรพลได้
ผู้ตายไม่กลับเข้าเวียงชัย	จะบรรล้อยูริมกุฎี
..... ²⁰⁹

ด้วยความที่นางสีดา ยังคงซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระรามในฐานะภรรยาของ พระองค์อยู่เช่นเดิม ดังนั้นนางสีดาจึงกล่าวคำกล่าวของพระรามเพราะเกรงว่าพระองค์จะสิ้นใจ จริงๆ จึงตัดสินใจมอบพระโอรสให้แก่พระรามแล้วเรียกให้ 2 กุมารเข้ามากราบบาทพระองค์ นาง สีดาจึงอบรมสั่งสอนพระมงกุฎและพระลบก่อนที่จะจากกัน ความว่า

“.....
จึงมีพระราชเสาวณีย์	สองศรีแม่สุดเสนาหา
พ่อจะไปด้วยองค์พระบิดา	แก้วตาอย่าได้ประมาทใจ
หมั่นเฝ้าเข้าเฝ้าให้เป็นนิจ	ราชกิจตริตรงเอาใจใส่
สามพระอัยก็คือฉัตรชัย	เป็นเฉลิมอยู่ในธานี
เจ้าจงอุตสาห์ปรนนิบัติ	ประดีพิทักษ์ต่อเบื้องบาทศรี
สิ่งใดอย่าให้ราศี	พึงเพียงภักดีทุกเวลา
ฝากตัวแก่อาเจ้าทั้งสาม	ให้พระองค์มีความเสนาหา
อันหม่อมมนตรีเสนา	โยธาทหารนอกใน
อย่าหยาบซ้ำการอุจรงรอบคอบ	ใครขอช่วยทูลบำเหน็จให้
สงครามอย่ากลัวบรรลัษ	จงไว้เกียรติยศในชาติรี
ทำตามสุริย์วงศ์พระทรงศร	ให้ไพร่ฟ้าประชากรเกษมศรี
พ่อจงจำคำชนนี	จะมีแต่ประเสริฐพรืดพราย” ²¹⁰

จากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของนางสีดาในฐานะมารดาที่มีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนบุตรให้ประพฤติตนอย่างถูกต้องเหมาะสมตามค่านิยมของสังคม ซึ่งใน ที่นี้นางสีดาได้สอนให้พระมงกุฎและพระลบให้ความเคารพเชื่อฟัง หมั่นเอาใจใส่ในพระราชกิจและ

²⁰⁹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4. หน้า 400.

²¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 403.

ปรณนิบัติรับใช้พระบิดาและพระอัยกีทั้ง 3 ได้แก่ นางเกาสุริยา นางไทยเกษีและนางสมุทรวเทวี ในกลอนที่ว่า “เจ้าจงอุตส่าห์ปรณนิบัติ ประดิพัทธ์ต่อเบื้องบพศรี” อีกทั้งให้ฝากเนื้อฝากตัวแก่พระลักษมณ์ พระพรตและพระสัตรุด ในกลอนที่ว่า “ฝากตัวแก่อาเจ้าทั้งสาม ให้พระองค์มีความเสนาหา” รวมทั้งค่านิยมของสังคมที่ให้ความสำคัญต่อเรื่องอาวุโส ดังนั้นนางสีดาจึงสั่งสอนให้พระโอรสทั้ง 2 อ่อนน้อมถ่อมตนและประพฤติตนในอยู่ในกรอบความประพฤติที่ดั่งงามว่า “อย่าหยาบช้าการุญจงรอบคอบ” โดยเฉพาะสอนให้รู้ถึงหน้าที่ของเชื้อสายกษัตริย์ที่ต้องมีความกล้าหาญ ยามสงครามต้องไม่กลัวตาย ดังกลอนที่ว่า “สงครามอย่ากลัวบรรลัย จงไว้เกียรติยศในชาติ” และต้องมีความยุติธรรมใคร่ความดีความชอบก็ให้มีบำเน็จรางวัลเพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ แก่ข้าราชการบริพารและบริวารทั้งหลายว่า “ใครช่วยช่วยทูลบำเน็จให้”

ด้วยความเป็นห่วงมารดาที่ต้องอยู่กับพระฤาษีเพียงลำพังในป่าจะมีความยากลำบากจึงไม่ยอมไป แต่เนื่องจากหน้าที่ของบุตรที่ต้องให้ความเคารพเชื่อฟังมารดาทำให้โอรสทั้ง 2 ต้องเชื่อฟังนางสีดาโดยยินยอมเดินทางไปอาศัยอยู่ในกรุงอโยธยากับพระราม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ของสตรีในฐานะมารดา เนื่องจากการที่สังคมให้คุณค่าแก่สตรีในฐานะมารดาดังที่มีคำกล่าวที่ว่า “หน้าที่สำคัญที่สุดสำหรับสตรี คือ หน้าที่ความเป็นแม่” จากปรัชญาของคำกล่าวนั้นทำให้สตรีต้องพยายามประพฤติตนในอยู่ในหน้าที่ของแม่ที่ดีเพราะถือว่าเป็นงานสำคัญที่สุดเพียงอย่างเดียวสำหรับสตรี ดังในบทกลอนที่ว่า

“เมื่อนั้น สุดที่จะขัดพระวาจา	ทั้งสองพระโอรสา โคกรำไรพันทวี” ²¹¹
----------------------------------	--

สองกุมารเข้าเฝ้านางสีดา

หลังจากที่ทั้ง 2 โอรสได้มาอยู่ยังกรุงอโยธยาแล้วนั้น อยู่มาวันหนึ่งทั้ง 2 พระองค์จึงให้คิดถึงมารดาพระรามจึงให้กลับไปเยี่ยมพระมารดาโดยกำชับให้โอรสทั้ง 2 พระองค์ ช่วยกันอ่อนน้อมให้นางสีดากลับมาสู่เมืองแล้วสั่งให้สุมนตันจัดทัพ พร้อมกับนางสนมไปด้วยเพื่อให้อุปปรณนิบัติรับใช้นางสีดาหากนางไม่ยอมกลับกรุงอโยธยา นางสีดาได้ฟังคำขอร้อง

²¹¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4, หน้า

ของโอรสทั้ง 2 ก็เกิดความคับแค้นใจในตัวพระรามโดยกล่าวว่าหากพระรามสิ้นพระชนม์ถึงจะยอมกลับ ความว่า

.....
จึงตรัสว่าดูก่อนลูกแก้ว	สุดปัญญาแล้วไม่ไปได้
จะดูหน้าไพร่ฟ้าประการใด	ใครเลยที่เขาจะว่าดี
ด้วยบิดาตีตราเสียว่าคนชั่ว	ก็รู้ทั่วอยู่ทั้งบุรีศรี
ความอายความแค้นแสนทวิ	ก็ร้อยปีจะสิ้นอัประมาณ
ถึงพ่อเจ้าจะโคกศัลย์ฉันใด	แม่อีกไม่อาลัยสงสาร
จะสู้ยากอยู่ในดงदान	จนวายปราณไม่ขอพานพบ
แม้พระองค์ปลงชีวางวาย	จะฝันพักตร์หักกายไปไหวศัพ
แต่พอเห็นเปลวไฟได้นอบนบ	ไม่ปรารถนากรงความนิทานฯ" ²¹²

จากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงเจตนาของผู้สร้างสรรคที่ต้องการตอกย้ำอุปนิสัยของนางสีดาที่ใจแข็ง รักเกียรติและหยิ่งในศักดิ์ศรีของนางซึ่งไม่ว่าพระรามจะใช้วิธีการใดก็ตามนางก็ไม่ยอมกลับ โดยเหตุผลที่นางไม่ยอมกลับเป็นเพราะการที่พระรามได้ตีตราว่านางเป็นคนชั่ว ไม่มีความซื่อสัตย์จึงรักภักดีต่อพระองค์จึงถูกสั่งประหารชีวิตนั้นถือว่าเป็นการดูหมิ่นเกียรติของนาง ซึ่งนางในฐานะภรรยาย่อมที่จะถูกตีฉินินทาว่าร้ายจากประชาชนชาวเมืองว่าคบชู้ชู้ชายซึ่งการมีความประพฤติดังกล่าวย่อมเป็นการยากต่อการยอมรับของสังคมที่ยึดถือในเรื่องความบริสุทธิ์ของสตรี จึงทำให้นางมีความอับอายไม่สามารถสู้หน้าใครได้หากยังไม่สามารถลบข้อครหาดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตามนางสีดา ยังคงตระหนักถึงหน้าที่ของภรรยาที่ดีอยู่เสมอถึงแม้จะมีความแค้นเคืองพระรามอยู่ก็ตาม เพราะนางกล่าวกับโอรสว่านางจะกลับพระนครต่อเมื่อพระรามสิ้นพระชนม์จึงเท่ากับว่านางสีดา ยังคงให้เกียรติและมีความเคารพเทิดทูนพระรามในฐานะสามี

1.4.4 นางสีดาหนีไปยังกรุงบาดาล

หลังจากที่โอรสทั้ง 2 ได้กลับมาจากการเข้าเฝ้านางสีดาแล้วนั้นได้กราบทูลต่อพระรามว่าไม่ว่าจะอ่อนวอนอย่างไรนางสีดาก็ไม่ยอมเสด็จกลับ โดยกล่าวว่าต้องพระราม

²¹² พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4, หน้า

สิ้นพระชนม์เท่านั้นนางสีดาถึงจะเสด็จกลับมาเฝ้าเพื่อไหว้ศพเท่านั้น อีกทั้งนางสีดายังไม่ยอมรับนางสนมที่พระรามส่งไปรับใช้อีก

เมื่อพระรามทราบจากโอรสว่านางสีดาจะยอมกลับมาต่อเมื่อพระองค์สิ้นแล้วเท่านั้นจึงวางแผนลวงนางสีดา ให้นำหนุมานไปเชิญนางสีดามายังกรุงอโยธยาเพื่อมากราบพระศพนางสีดาเมื่อกลับมาถึงยังกรุงอโยธยาก็เดินไปยังพระเมรุ ครั้นถึงนางก็เศร้าโศกเสียใจจนสลบไป พระรามเข้าใจผิดคิดว่านางสีดาสิ้นใจจึงเสด็จออกมา นางสีดาฟื้นเห็นพระรามก็แค้นใจจึงหนีพระรามที่ไล่ตามสกัดนาง พระรามเห็นว่านางสีดาไม่ยอมแน่แล้วจึงเรียก 3 อнуชาและหนุมานมาช่วยสกัดไม่ให้นางหนีไปได้ นางสีดาจึงยกมือขึ้นไหว้ตั้งสัจจะอธิษฐาน ความว่า

“.....
เดชะสัจมั่นในสันดาน	ขอพระสุธาธารอันเที่ยงธรรม
ให้ช่องข้าไปยังเมืองนาค	พ้นจากพระนารายณ์รังสรรค์
พอสิ้นคำกัลยาวิลาวัณย์	แผ่นดินนั้นให้ช่องทันที” ²¹³

จากตอนดังกล่าวผู้สร้างสรรคดีได้ตอกย้ำให้เห็นถึงอุปนิสัยของนางสีดาที่มีความเด็ดเดี่ยว หยิ่งในเกียรติและรักศักดิ์ศรีของนางสีดาโดยที่นางสีดาเมื่อรับรู้ความจริงว่านางถูกพระรามหลอกลวงนางจึงตัดสินใจที่จะหนีพระรามไปยังกรุงบาดาลโดยไม่ยอมคืนดีกับพระรามเป็นอันขาด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นคนใจแข็งของนางสีดาได้อย่างชัดเจน อีกทั้งการที่นางสีดาได้อธิษฐานกับพระธรณีให้เปิดช่องแก่นางนั้นสะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันของนางสีดากับพระแม่ธรณีในตอนต้นเรื่องที่พระชนกได้ฝากนางไว้กับพระธรณีเพื่อจะได้สะดวกต่อการบำเพ็ญภavana ของพระองค์ พระธรณีจึงเปรียบเสมือนเป็นมารดาอีกคนของนางสีดาเพราะเป็นดูแลรักษานางสีดาถึง 16 ปีก่อนที่พระชนกจะไถ่ได้นางขึ้นมา ดังนั้นพระแม่ธรณีจึงทำให้แผ่นดินแยกออกเพื่อเปิดทางแก่นางสีดาที่จะเสด็จไปยังกรุงบาดาล

1.4.5 อภิเษกนางสีดา

หลังจากนางสีดาหนีไปยังกรุงบาดาลพระรามมีคำสั่งให้หนุมานติดตามนางไปเพื่อทูลให้กลับมายังกรุงอโยธยา แต่เนื่องด้วยนางสีดาที่ยังคับแค้นใจที่ถูกหลอกจึงทำให้ไม่ยอมกลับไปกับหนุมานแต่ได้อาศัยอยู่กับท้าววิรุณนาคยังกรุงบาดาล โดยก่อนจากมาหนุมาน

²¹³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4. หน้า

ขอให้พระองค์ช่วยดูแลนางสีดา เมื่อพระรามทราบว่านางสีดาไม่ยอมเสด็จกลับจึงมีคำสั่งให้เชิญพิเภกมาเข้าเฝ้า พิเภกกราบทูลให้พระรามออกเดินป่าอีกครั้งเป็นเวลา 1 ปีเพื่อทำการสะเดาะเคราะห์

พระอินทร์ทูลขอให้พระอิศวรช่วยไกล่เกลี่ยนางสีดากับพระราม

กล่าวถึงพระอินทร์พาฝูงบริวารเข้าเฝ้าพระอิศวรกราบทูลเรื่องพระรามพลัดพากับนางสีดาเป็นเวลาหลายปี พระอิศวรจึงสั่งให้เทวดาจิตตราชนำรถแก้วไปรับนางสีดาจากเมืองบาดาลเข้าเฝ้าพระอิศวร โดยพระองค์ได้ถามถึงสาเหตุที่ทำให้นางสีดาไม่ยอมคืนดีแก่พระราม นางก็ได้เล่าให้พระอิศวรฟังตั้งแต่ตอนออกบวชจนถึงพระรามสั่งประหาร พระอิศวรจึงมีรับสั่งให้เชิญพระรามมาไต่สวน จากนั้นพระองค์จึงแกล้งขู่พระรามเพราะรู้ว่านางสีดาแค้นพระรามมากเพื่อให้นางหายโกรธและน้อยใจ ความว่า

<p>“..... เอนไฉนจะนี้พระจักรา ปางเมื่ออวตารลงไป แม้นใครจงจิตพิศวาส แต่เข้าใกล้ก็ให้ได้เดือตร้อน ถึงจะพลัดพราจากกัน จงบริสุทธิ์ตั้งดวงมณี พระนี้ก็แจ้งประจักษ์ใจ กริ้วโกรธทำโทษกัลยา</p>	<p>..... อนิจจาช่างทำกับนางได้ เราก็ได้อวยชัยให้พร ในอัครราชสีดาดวงสมร ตั้งนอนอยู่กลางอัคคี อย่าให้อันตรายแก่โฉมศรี จมอยู่ที่พื้นพสุธา เหตุใดมาคิดกังขา ตั้งไซ้ว่าคู่สร้างกัน”²¹⁴</p>
---	--

จากบทกลอนดังกล่าวอาจอนุมานได้ว่าผู้สร้างสรรค์สร้างขึ้นเพื่อตอกย้ำภาพลักษณ์ของนางสีดาที่มีความบริสุทธิ์ปราศจากมลทิน จากคำให้พระของพระอิศวรที่ว่า “จงบริสุทธิ์ตั้งดวงมณี จมอยู่ที่พื้นพสุธา” อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นคู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) ระหว่างนางสีดากับพระรามจากคำพูดของพระอิศวรที่ว่า “กริ้วโกรธทำโทษกัลยา

²¹⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4. หน้า

ตั้งไว้ว่าคู่สร้างกัน" ซึ่งแสดงให้เห็นว่าถึงอย่างไรทั้ง 2 พระองค์ก็ต้องเคียงคู่กันไม่ว่าที่พระรามจะ
มาโกรธในข้อกังขาเรื่องความบริสุทธิ์ของนางสีดา

พระอิศวรได้ไกล่เกลี่ยให้นางสีดาอภัยต่อพระรามแล้วคืนดีกันเสีย นางจึงก้ม
กราบแล้วตอบพระอิศวร ความว่า

“เมื่อนั้น	นวลนางสีดามารศรี
ได้ฟังดั่งทิพย์วารี	เทวีนบนิ้วแล้วทูลไป
ตัวข้ากำพร้าแล้วไร้วงศ์	บิดุราขมาตุงรงค์ก็หาไม่
ขอเอาพระเดชปกเกล้าไว้	ไปกว่าจะสิ้นชีวา
ซึ่งพระองค์ปรานีให้อโวกาท	ข้าบาทก็จะรับใส่เกล้า
ตามในพระราชบัญชา	มิให้เคืองบาทาพระทรงญาณฯ” ²¹⁵

จากบทกลอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการยึดมั่นของนางสีดาที่จะปกป้อง
เกียรติยศของตนเอง โดยจะเห็นได้ว่าในตอนแรกนั้นไม่ว่าพระรามจะใช้วิธีการใดในการงอนง้อ
นางสีดาก็ตาม นางก็ไม่ยินยอมโดยยื่นกรานว่าไม่มีทางที่นางจะคืนดีกับพระราม เพราะพระราม
ไม่เห็นในความซื่อสัตย์และจงรักภักดีของนางที่มีต่อพระองค์ กลับกังขาในความบริสุทธิ์ของนาง
ดังนั้นด้วยความหยิ่งในศักดิ์ศรีและอุปนิสัยที่เด็ดเดี่ยวของนางจึงทำให้พระอินทร์ต้องทูลขอให้พระ
อิศวรเป็นผู้ตัดสิน ซึ่งนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความหยิ่งในเกียรติ รักศักดิ์ศรีของนางสีดาแล้ว
ยังเท่ากับเป็นการตอกย้ำภาพลักษณ์ความเป็นเทพเจ้าของพระรามและนางสีดาในฐานะองค์
นารายณ์และองค์ลักษมีอวตารที่มีสถานภาพสูงส่ง พระอิศวรในฐานะมหาเทพจึงเหมาะสมที่จะ
เป็นผู้ไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทดังกล่าว

อีกทั้งยังสามารถอนุมานได้ว่าการที่ผู้สร้างสรรคดีได้สร้างให้พระอิศวรเป็นผู้
ไกล่เกลี่ยเป็นเพราะเหตุการณ์ทั้งหมดนั้นเกิดขึ้นจากโองการของพระอิศวรทั้งสิ้น โดยพระอิศวร
เปรียบเสมือนเป็นสัญลักษณ์ของระบบปีตาธิปไตยในเรื่องรามเกียรติ์ โดยเฉพาะการทำให้สตรีเป็น
เครื่องหมายแห่งชัยชนะของพระราม ตัวอย่างเช่น การที่พระลักษมีอวตารเป็นนางสีดาเพื่อให้
ทศกัณฐ์ลี้กนางไปยังกรุงลงกาเป็นการสร้างความชอบธรรมแก่พระรามในการปราบทศกัณฐ์ซึ่ง
เป็นไปตามพระราชบัญชาของพระอิศวร อีกทั้งเมื่อพระอิศวรต้องการให้พระนารายณ์มีขุนศึกไว้

²¹⁵ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4. หน้า

ช่วยรบจึงทำให้พระอาทิตย์และพระอินทร์มาสมสู่เป็นชู้กับนางกาลอัจนาเพื่อเกิดเป็นพาลีกับสุครีพ แต่ผลที่นางได้รับจากความต้องการของพระอิศวร คือ การถูกพระฤาษีโคดมสาปเป็นหินจนกว่าพระนารายณ์จะมาจอมถนเพื่อให้นางจมอยู่ในมหาสมุทรตลอดไป เป็นต้น จะเห็นได้ว่าพระอิศวรนำสตรีเพศมาเป็นเครื่องมือในการปราบทศกัณฐ์ให้แก่พระนารายณ์ตลอดเวลาโดยไม่คำนึงถึงจิตใจของสตรีเห็นสตรีเป็นเพียงวัตถุทางเพศ ไม่มีสิทธิ์เรียกร้องหรือทัดทานแต่อย่างใด ต้องยอมรับและทำตามคำสั่งทั้งที่เต็มใจและไม่เต็มใจ ด้วยข้ออ้างที่เป็นใองการของมหาเทพเพื่อช่วยเหลือทั้ง 3 โลกให้พ้นจากความเดือดร้อนหากพระนารายณ์สามารถปฏิบัติภารกิจได้สำเร็จ

พระรามจัดพิธีอภิเษกกับนางสีดาครั้งที่ 2

หลังจากที่นางสีดารับปากที่จะคืนดีกับพระรามแล้วนั้นพระอิศวรได้จัดพิธีสมุพรให้พระรามกับนางสีดาในวิมานยังยอดเขาไกรลาส ความว่า

“.....
ตัวเราผู้เป็นหลักโลก	จะดับโศกให้เย็นทุกแหล่งหล้า
คิดจะเชกสองกษัตรา	เป็นมหามงคลเลิศไกร
ในทิพย์พิมานไกรลาส	แล้วประสาทพระพรให้
อันฝูงเทवासुरาลัย	จงไปแต่งการพิธี” ²¹⁶

สะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพที่สูงส่งของทั้งพระรามและนางสีดาในฐานะองค์นารายณ์และพระลักษมีอวตาร โดยเฉพาะนางสีดานั้นการที่กลับไปสู่กรุงอโยธยาจะต้องจัดพิธีอย่างสมพระเกียรตินางจึงยินยอมคืนสู่เมืองเป็นเพราะผู้สร้างสรรคมีเจตนาที่จะสื่อให้ผู้อ่านทราบถึงคุณค่าของนางสีดา ซึ่งเป็นตัวแทนของสตรีที่ยึดมั่นในความบริสุทธิ์และซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระรามผู้เป็นสามีเพียงเท่านั้น ดังนั้นจึงมีค่าควรแก่การยกย่องสรรเสริญจากสังคมเป็นอย่างยิ่ง

โดยตั้งแต่พระรามได้ตัวนางสีดาคืนกลับมาเข้าสู่กรุงอโยธยาก็ก็นความทุกข์ มีแต่ความสุขไฟรฟ้าประชาชนต่างอยู่อย่างสงบร่มเย็น ซึ่งพระรามนอกจากมีนางสีดาแล้วยังมีนางสนมจำนวน 84,000 คนไว้คอยขับรำนำบำเรอ ความว่า

²¹⁶ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4. หน้า

“เมื่อนั้น	พระสุริยวงศ์องค์นายารายณ์นาถา
แต่ได้อองคค์ครชทายา	คืนมายังราชธานี
สิ้นความทุกข์อาอาดูร	พูนสุขภิรมย์เกษมศรี
ทั้งพระญาติวงศ์แลเสนา	เศรษฐีไพร่ฟ้าประชากร
.....
ประกอบด้วยพระสนมกำนัล	แปดหมื่นสี่พันน้อยใหญ่
ขับร่ำบำเรอเป็นนิจไป	ที่ในห้องแก้วรุจี” ²¹⁷

จากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าและเกียรติยศของนางสีดา ดังที่ผู้สร้างสรรค์ได้ยกย่องให้นางสีดามีฐานะเป็น “แม่เมือง” เพราะด้วยคุณงามความดีของนางเมื่อกลับมาครองคู่กับพระรามอีกครั้งবারมีของทั้ง 2 พระองค์จึงทำให้บ้านเมืองมีความสงบสุขร่มเย็นอย่างไรก็ตามถึงแม้พระรามจะได้รับการยกย่องว่าเป็นสามีที่ดีมีความรักและซื่อสัตย์ต่อนางสีดาเพียงผู้เดียวเท่านั้นเช่นกัน แต่จากค่านิยมของสังคมที่เห็นสตรีเป็นเพียงเครื่องมือในการแสดงอำนาจของบุรุษจึงทำให้พระรามในฐานะพระมหากษัตริย์กรุงอโยธยาที่ยิ่งใหญ่จึงมีนางสนมไว้ในครอบครองจำนวนถึง 84,000 คน โดยจำนวนของนางสนม เป็นสัญลักษณ์ของวัตถุทางเพศ ซึ่งตัวละครที่มีอำนาจในเรื่องรามเกียรติ์ส่วนใหญ่จะมีนางสนมจำนวนมากมาอยู่ภายใต้อำนาจ เช่นในเรื่องรามเกียรติ์ตอนที่มิช่าศึกมาประชิดกรุงไทยเกษนางสนมจำนวน 16,000 คนได้ช่วยกันปรนนิบัติข้าศึกศัตรูเพื่อลวงให้ตายใจรอจนพระพรตมาถึงจะได้ปราบปรามได้โดยง่าย แต่เมื่อพระพรตมาถึงและได้รับชัยชนะนางสนมทั้งหมดถูกพระพรตสั่งประหารชีวิตเพราะมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เป็นต้น

หรือหากพิจารณาในอีกนัยหนึ่งจะพบว่าจำนวนของนางสนมอาจเป็นสัญลักษณ์เชิงตัวเลขที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรอโยธยาได้ เพราะในสังคมของไทยและอินเดียภายใต้ระบบปิตาธิปไตย สตรีมีหน้าที่หรือฐานะในการเป็นเครื่องหมายบอกอำนาจให้แก่พระมหากษัตริย์ ยิ่งจำนวนสตรีที่เป็นนางสนมมากขึ้นเท่าใดย่อมสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของพระมหากษัตริย์ของเมืองนั้นมากขึ้นทวีคูณ เช่นในเรื่องรามเกียรติ์พระรามครองกรุงอโยธยาร่วมกับนางสีดาพร้อมนางสนมจำนวน 84,000 คน ในขณะที่พระพรตครองกรุงไทยเกษ

²¹⁷ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4. หน้า

ด้วยจำนวนสนม 16,000 คน ย่อมเป็นการแสดงถึงสถานภาพทางการเมืองของเมืองทั้งสองได้อย่างชัดเจน

1.4.2 บทสรุปบทบาทมารดาของนางสีดาจากเรื่องรามเกียรติ์

บทบาทของนางสีดาในฐานะมารดานั้นเป็นไปตามค่านิยมของสังคมที่ต้องการให้มารดามีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนให้การศึกษาแก่บุตร มอบความรักและดูแลบุตรเพื่อให้บุตรเป็นคนดีตามอุดมคติของสังคม อีกทั้งมารดาต้องมีความยุติธรรม กล่าวคือ ต้องมีความรักและเมตตาแก่บุตรเท่ากันไม่ลำเอียงเกี่ยงงอนว่าจะรักบุตรคนใดมากกว่ากัน บทบาทในฐานะมารดาจึงมีความสำคัญที่สุดเนื่องจากหากขาดมารดาเป็นผู้ขัดเกลาสั่งสอนแล้วสังคมย่อมขาดสมาชิกของสังคมที่มีคุณสมบัติตามความต้องการของสังคมอย่างแน่นอน

1. หน้าที่ให้ความรักและยุติธรรมต่อบุตร นางสีดาถือว่าเป็นตัวอย่างของมารดาที่ให้ความรักและเมตตาต่อบุตรอย่างเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าพระลบจะไม่ได้เป็นบุตรที่แท้จริงของนางก็ตาม

ตัวอย่างเช่น ในตอนที่พระลบจะเดินทางไปช่วยพระมงกุฎนางสีดาได้สั่งเสียให้พระลบระวังตัวเพราะนางไม่ต้องการให้พระลบถูกจับไปอีกคน ความว่า

".....
แม่นี้ได้แต่เห็นหน้าเจ้า	ค่อยบรรเทาทุกข์ทรมานไหม้
หรือจะมาซ้ำจากอกไป	ใครจะเป็นเพื่อนไร่ในกันดาร
แม่นเขาซ้ำจับไปได้ด้วย	ชีวิตแม่จะม้วยสังขาร" ²¹⁸

2. หน้าที่ให้การศึกษาเล่าเรียนแก่บุตร เนื่องจากการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตเพื่อหาเลี้ยงชีพและเอาตัวรอดในสังคมได้ ดังนั้นมารดาจึงต้องเป็นผู้ให้หน้าที่ให้การศึกษาเล่าเรียนแก่บุตร ถึงแม้ในเรื่องรามเกียรติ์นั้นการศึกษาไม่ได้หมายถึงการศึกษาในตำราเช่นเดียวกับในปัจจุบัน แต่เป็นการเรียนเกี่ยวกับไตรเพท เวทมนตร์ กลศึกและความชำนาญในการใช้อาวุธ

²¹⁸ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, รามเกียรติ์ เล่ม 4, หน้า

ตัวอย่างเช่น ในตอนที่นางสีดาให้พระมงกุฎและพระลบลววยตัวเป็นลูกศิษย์ของพระวัชรมฤค
ฤาษี ความว่า

“เมื่อนั้น	นวลนางสีดาสาวสวรรค์
.....
จึงตรัสแก่สองเยาวลัษณ์	ลูกรักแม่ยอดเสนาหา
.....	เล่าเรียนไตรเพทวิทยา
ทั้งลัทธิตูบเทห์เล่ห์กล	สารพัดมนตรีลดคาถา
ตลอดแต่ต้นจนปลายมา	โดยวิชาชายในโลเกียฯ ²¹⁹

3. หน้าที่ในการอบรมสั่งสอนบุตร นางสีดาในฐานะมารดาของพระมงกุฎและพระลบลต้องมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนแก่บุตร โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการปกครองและราชกิจของพระมหากษัตริย์ เรื่องจากโอรสทั้ง 2 พระองค์ต้องสืบเชื้อสายสุริยวงศ์เมื่อเติบโตใหญ่ เช่น การให้เอาใจใส่ในราชกิจโดยสอนให้หมั่นเรียนรู้เรื่องดังกล่าวจากพระรามผู้เป็นบิดา ให้ความเคารพเชื่อฟังและปรนนิบัติทั้ง 3 อัยกีและอาทั้ง 3 พระองค์ อีกทั้งต้องมีความเมตตาและยุติธรรมต่อข้าราชการบริพารและเหล่าบริวาร เป็นต้น

ตัวอย่าง ในตอนที่นางสีดาสั่งเสียดพระมงกุฎและพระลบลก่อนยกให้พระรามเป็นผู้ดูแล ความว่า

“.....
จึงมีพระราชเสาวนีย์	สองศรีแม่สุดเสนาหา
พ่อจะไปด้วยองค์พระบิดา	แก้วตาอย่าได้ประมาทใจ
หมั่นเฝ้าเข้าเฝ้าให้เป็นนิจ	ราชกิจตริตรงเอาใจใส่
สามพระอัยกีคือจักรชัย	เป็นเฉลิมอยู่ในธานี
เจ้าจงอุตสาห์ปรนนิบัติ	ประดีพิทนต์ต่อเบื้องบาศรี
สิ่งใดอย่าให้ราศี	พึงเพียงรักดีทุกเวลา
ฝากตัวแก่อาเจ้าทั้งสาม	ให้พระองค์มีความเสนาหา
อันหม่อมมนตรีเสนา	โยธาทหารนอกใน
อย่าหยาบข้าการุญจงรอบคอบ	ใครชอบช่วยทูลบำเหน็จให้
สงครามอย่ากลัวบรรลัย	จงไว้เกียรติยศในชาติรี

²¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 326.

ทำตามสุริยวงศ์พระทองศร
พ่องจจำคำชนนี้

ให้ไพร่ฟ้าประชากรเกษมศรี
จะมีแต่ประเสริฐเพริศพราย"²²⁰

1.5 บทบาทสตรีของนางสีดาในเรื่องรามายณะ

ถึงแม้ว่าวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ของไทยจะได้รับมาจากมหากาพย์เรื่องรามายณะของอินเดียก็ตาม แต่สำหรับการดำเนินเรื่องราวในบางตอนย่อมที่จะมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เหมาะสมกับคติความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมไทย ดังนั้น บทบาทสตรีของนางสีดาในฐานะบุตร ภรรยาและมารดาจึงมีความเหมือนและความแตกต่างกันตามสภาพสังคมแวดล้อมของสังคม ดังนี้

1.5.1 บทวิเคราะห์บทบาทสตรีของนางสีดาในฐานะบุตร

บทบาทความเป็นบุตรของนางสีดาในเรื่องรามเกียรติ์และมหากาพย์รามายณะนั้นอาจกล่าวได้ว่ามีความคล้ายคลึงกันพอสมควร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องแบบฉบับของความเป็นบุตรสาวที่ดี มีความกตัญญูรู้คุณ เคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนอบรมและปฏิบัติตนตามความเห็นชอบของบิดามารดา ผู้วิจัยจะเปรียบเทียบถึงความเหมือนและความแตกต่างของนางสีดาในบทบาทของบุตรระหว่างรามเกียรติ์ของไทยและรามายณะของอินเดียภายใต้บริบทของระบบปิตาธิปไตย ค่านิยมและสภาพความเป็นจริงของสังคม ดังนี้

กำเนิดนางสีดา

ในมหากาพย์รามายณะกล่าวว่าท้าวศรีธวัชหรือท้าวชนกผู้ครองนคร มิถิลาไปไถนาได้ทารกเพศหญิงจากรอยไถ จึงนำมาเลี้ยงดูและให้ชื่อว่า "สีดา" แปลว่า "รอยไถ" ด้วย โดยเหตุนางมีกำเนิดผิดจากหญิงโดยทั่วไปท้าวชนกจึงกำหนดไว้ว่าผู้ที่จะมาเป็นคู่ครองของนางจะต้องสามารถก่งรัตนธนูได้ พระรามเป็นผู้ที่สามารถทำตามเงื่อนไขนั้นได้จึงได้อภิเษกสมรสกับนาง ความว่า

“นั่นแหละพระจักได้ สีดา

²²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 403.

ลูกสุดสวาทเราไป	โปรดรู้
ทราวม้วยมิใช่ชา	ตะจาก
อุทฺทลลัษผู้	อื่นเขา" ²²¹

จากโคลงต้นดังกล่าวจะพบว่าสะท้อนให้เห็นถึงชาติกำเนิดที่เหนือธรรมชาติของนางสีดาซึ่งสื่อให้เห็นถึงชาติกำเนิดที่สูงส่งของนาง ถึงแม้ในโคลงจะไม่ได้กล่าวให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของพระลักษมีอวตารเช่นในรามเกียรติ์ แต่อาจอนุมานได้จากการที่พระรามได้รับโองการจากพระอิศวรให้อวตารลงมาปราบยักษ์ โดยคติความเชื่อของศาสนาฮินดูนั้นยึดถือในความเป็นคนคนเดียวกันของสามภรรยา ไม่ว่าสามภรรยาจะไปไหนก็ตามภรรยาจะต้องติดตามไปด้วยทุกครั้ง ดังนั้นพระลักษมีในฐานะภรรยาของพระนารายณ์จึงต้องติดตามเสด็จพระองค์อวตารมาเป็นนางสีดานั่นเอง ดังที่ประวัติความเป็นมาของพระนางมีปรากฏว่าเหมือนพระนารายณ์อวตารเป็นพระสวามน พระลักษมีก็บังเกิดจากดอกบัวเป็นปัทมาหรือกมลมา พระองค์เป็นปรศุรามพระลักษมีก็เป็นนางธรรณี เป็นต้น²²²

การที่ท้าวชนกเป็นผู้ไถ่ได้นางนั้นก็สามรถสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพที่สูงส่งของนางได้เช่นกัน เนื่องจากท้าวชนกเป็นผู้ที่ไถ่ได้นางนั้นเป็นพระมหากษัตริย์ครองกรุงมิถิลาซึ่งตามความเชื่อนั้นถือว่าผู้ที่จะเป็นพระมหากษัตริย์ได้นั้นต้องมีบุญบารมีและบุญญาธิการ ตามคติความเชื่อเรื่อง "สมมติเทพ" ของศาสนาฮินดู นอกจากนี้การที่มหากาพย์รามายณะอาจถือเป็นเรื่องราวของสงครามระหว่างอารยันและดราวิเดียน การไถ่ได้นางสีดาของท้าวชนกจึงเป็นไปตามความเชื่อของชาวอารยัน เพราะสังคมของอารยันเป็นสังคมเกษตรกรรมจึงให้ความสำคัญนับถือต่อเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เช่น พระแม่ธรณี พระพาย พระอัคคี เป็นต้น การไถ่ได้นางสีดาจึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตเกษตรกรรมนอกเหนือไปจากความนับถือในพระแม่ธรณีของชาวอารยัน ดังนั้นนางสีดาอาจถือได้ว่าเป็นธิดาของพระแม่ธรณีได้เช่นเดียวกัน

พิธีกัณฑ์ธนูหาคู่ของนางสีดา

พระรามสามารถยกธนูขึ้นมาโดยง่ายและครั้นเมื่อกัณฑ์ธนูเพื่อจะขึ้นสายธนูนั้นก็หักสะบั้นที่ตรงกลาง ท้าวชนกเห็นเช่นนั้นก็มีความยินดีแสดงความเต็มพระทัยจะยกนางสีดาให้เป็นพระมเหสีของพระราม ความว่า

"รามพจิงกรากเข้า จับคัน ธนูเนอ

²²¹ สุภร ผลชีวิน. รามายณะ. หน้า 26

²²² ส. พลายน้อย, อมนุษย์นิยาย. หน้า 147.

กวัดแกว่งง่ายตายโดย	เดชแท้
ลดลงก่งสายพลัน	ผลัวะกึ่ง กลางพ่อ
เสียงพศกซ้องแสร์	เสริดสร้าง" ²²³

การที่ผู้สร้างสรรค์สร้างให้ผู้ที่มิสิทธิในการแต่งงานกับนางได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่สามารถก่งรัตนธนูของพระอิศวรได้เสียก่อน ความยากในการก่งธนูสื่อให้เห็นถึงคุณค่าที่ล้ำเลิศของนางสีดา เพราะการก่งรัตนธนูได้นั้นต้องเป็นผู้ที่มีบุญญาธิการและแสนยานุภาพเท่านั้นถึงจะทำได้ อีกทั้งการที่ผู้สร้างสรรค์สร้างให้พระรามเป็นผู้ก่งธนูได้นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพที่สูงส่งในฐานะเทพเจ้าเท่าเทียมกันแล้ว ยังสามารถสื่อให้เห็นถึงความเป็นคู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) ระหว่างพระรามและนางสีดาได้อีกด้วย เพราะมีแต่พระรามเท่านั้นที่สามารถก่งรัตนธนูได้ ผิดกับรามเกียรติ์ของไทยที่พระลักษมณ์ก็สามารถยกศรได้เช่นเดียวกับพระราม

"อันสีดาลูกแก้ว	กลอยใจ เรานอ
เทิดถวยรางวัล	แต่ท้าว
เพื่อลูกผูกพันใน	พงศ์ภัส ดาแล
เชิดชนกวงศน์ท้าว	เกียรติขจร" ²²⁴

หลังจากที่พระรามสามารถก่งรัตนธนูได้แล้วท้าวชนกก็ยกนางสีดาให้เป็นรางวัลแก่พระรามตามที่ได้ตรัสไว้ก่อนหน้านี้ ดังโคลงที่ว่า "เทิดถวยรางวัล แต่ท้าว" ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมอินเดียที่สตรีจะต้องแต่งงานในวัยเด็ก อันเนื่องมาจากกฎหมายของอินเดียกำหนดิตีเดียนบิดาที่ไม่ยอมแต่งงานให้บุตรสาวเมื่อถึงวัยอันควร ดังนั้นบุตรสาวจึงใช้ชีวิตอยู่กับบิดาและมารดาไม่นานก็ต้องไปอยู่กับสามี อย่างไรก็ตามบุตรสาวจะต้องเชื่อฟังบิดามารดา พี่น้อง ตลอดจนญาติ ตายาย การมีคู่ครองจะต้องอยู่ในความเห็นชอบของบุคคลดังกล่าวลดหลั่นกันตามลำดับ บิดาจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องการเลือกคู่ครองมากกว่าบุคคลอื่นๆ กล่าวคือ ถ้าบิดาเห็นว่าบุรุษที่มาสูขอนั้นมีคุณสมบัติเหมาะสม คือ อยู่ในวรรณะเดียวกัน มีรูปร่างดี มีชื่อเสียง มีเกียรติ บิดาจะให้บุตรสาวแต่งงานทันที แม้ว่าสตรีจะอยู่ในวัยที่ไม่เหมาะสมก็ตามและบุตรสาวจะต้องทำตามความเห็นชอบของบิดา

²²³ สุภร ผลชีวิน, รามายณะ. หน้า 26.

²²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

หากพิจารณาในมิติของสตรีนิยมจะพบว่าการยกนางสีดาให้แก่พระรามของท้าวชนกสะท้อนให้เห็นถึงระบบบิดาธิปไตยที่บิดาเป็นใหญ่อย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากสตรีต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำของบุรุษผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่บิดาอยู่เหนือบุตร ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าบุตรอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบบิดาซึ่งหมายรวมถึงสมาชิกในครอบครัวที่เป็นชายคนอื่นด้วย สตรีไม่สามารถออกสิทธิ์ออกเสียงหรือมีอำนาจในการตัดสินใจอันใดทั้งที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของนางเอง รวมทั้งการที่ผู้สร้างสรรค์ให้คุณค่าแก่นางสีดาเป็นเพียงรางวัลที่พระรามสามารถแสดงแสนยานุภาพ เท่ากับว่านางสีดามีสภาพไม่ต่างอะไรไปจากวัตถุทางเพศที่ไม่มีจิตใจ บิดาสามารถโอนย้ายนางไปให้กับผู้ใดก็ได้ตามต้องการโดยที่ไม่คำนึงถึงความเต็มใจของนางเลย

1.5.1.3 พิธีอภิเษกนางสีดา

ภายหลังจากที่พระรามสามารถถนอมธนูได้แล้วท้าวชนกจึงยกนางสีดาให้เป็นมเหสีของพระราม และจัดพิธีอภิเษกให้แก่นางสีดาและพระรามจากนั้นจึงส่งทูตไปเชิญท้าวทศรถมาจากนครศรีอยุธยาเพื่อมาพร้อมกันในพิธีอภิเษก

ท้าวชนกเมื่อทราบข่าวก็ยินดี เสด็จออกจากนครศรีอยุธยาไปยังนครมิถิลา พร้อมด้วยพระวชิษฐ์ พระวามเทพ พระชาวลี พระกาศยป พระมรรคัณไทยและพระกาตยายน ท้าวชนกได้จัดการต้อนรับอย่างสมพระเกียรติยศ แล้วท้าวชนกจึงสั่งให้ไปเชิญท้าวทศรถผู้ครองนครสังกาศยาและท้าวอักษวากผู้เป็นปฐมกษัตริย์สุริยวงศ์แต่ได้สละราชสมบัติไปผนวชเป็นฤาษีอยู่นั้น ให้เสด็จมาเป็นพยานในพิธีอภิเษกดังกล่าว ความว่า

“ทรงทราบทศรถปลื้ม	เปรมฤทัย
ทรงรถตัดตงดอน	ดั่งดิน
วิเทหะแดนไกล	แรมล่อง
คืนสี่ข้ามเส้นชั้น	เขตแดน” ²²⁵

จากการที่พิธีอภิเษกระหว่างพระรามและนางสีดานั้นต้องจัดขึ้นที่นครมิถิลาโดยมีท้าวชนกเป็นผู้จัดเตรียมงานนั้น สะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอินเดียที่การแต่งงานเป็นเรื่องที่ฝ่ายเจ้าสาวต้องเป็นผู้จัดการ ฝ่ายเจ้าบ่าวทำหน้าที่แต่เพียงเป็นพยานในการประกอบพิธีดังกล่าวเท่านั้น

²²⁵ สุภร ผลชีวิน, รามายณะ, หน้า 28.

ในพิธีอภิเษกระหว่างพระรามและนางสีดานั้นท้าวชนกได้ฝากฝังนางสีดาแก่พระรามตลอดจนสอนนางสีดาให้เป็นภรรยาที่ดีของพระราม ความว่า

“พระชนกจึงตรัสด้วย	รามจันทร์
โปรดรับสีดานวล	แน่งนี้
ร่วมทุกข์ร่วมสุขสรรพ	กิจร่วม กันแล
เทพช่วยเกื้อนรภัยลี้	หลีกไกล” ²²⁶
“จับหัตถ์นงนุชน้อย	เถิดนา
จักซื่อสัตย์สุจริตใจ	จอดท้าว
พระเดินยอมสีดา	โดยเสด็จ
ทุกแหล่งทุกหล้าด้าว	ตั้งเงา” ²²⁷

จากเนื้อเรื่องของมหากาพย์รามายณะในตอนดังกล่าวอาจอนุมานได้ว่าสตรีในฐานะบุตรนั้นต้องอยู่แต่ในโอวาทของบิดาเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากการจัดพิธีเลือกคู่จนถึงพิธีอภิเษกของนางสีดานั้นถูกจัดเตรียมขึ้นจากความต้องการของบิดาเป็นหลัก ไม่มีตอนใดเลยที่ผู้สร้างสรรค์จะสร้างให้เห็นถึงบทบาทของนางสีดาในฐานะบุตรที่จะมีสิทธิ์ออกเสียงและตัดสินใจเรื่องต่างๆ ของตนเอง จึงอนุมานได้ว่าการที่นางสีดายินยอมปฏิบัติตามการตัดสินใจของท้าวชนกเป็นเพราะค่านิยมของสังคมที่บุตรมีหน้าที่กตัญญูรู้คุณ เคารพเชื่อฟังบิดามารดาอย่างเคร่งครัด ดังนั้น การให้อำนาจการตัดสินใจทุกอย่างแก่บิดาของนางสีดาถือว่าเป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณและเคารพเชื่อฟังอย่างหนึ่งตามค่านิยมของสังคมไทยและอินเดียเช่นกัน

นอกจากนี้โคลงดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันตลอดชีวิตระหว่างสามีและภรรยา ในโคลงที่ว่า “ร่วมทุกข์ร่วมสุขสรรพ กิจร่วม กันแล” เนื่องจากภรรยามีฐานะเป็น “คูชีวิต” ของสามีอีกทั้งจากคติความเชื่อของศาสนาฮินดูที่ถือว่าสามีภรรยา คือ คู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) ของกันและกันทำให้หน้าที่ของภรรยา คือ ต้องอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับสามีไปตลอดชีวิต “พระเดินยอมสีดา โดยเสด็จ ทุกแหล่งทุกหล้าด้าว ตั้งเงา” อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่สำคัญของภรรยาที่ต้องมีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามีเพียงผู้เดียว ในโคลงที่ว่า “จักซื่อสัตย์สุจริตใจ จอดท้าว”

²²⁶ สุมร ผลชีวิน, รามายณะ, หน้า 29.

²²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

หากพิจารณาในมิติของสตรีนิยมจะพบว่าพิธีแต่งงานเปรียบเสมือนพิธีกรรมในการถ่ายโอน "อำนาจ" ของบิดาที่มีต่อสตรีไปสู่สามี ทำให้สามีมี "กรรมสิทธิ์" ในตัวภรรยาอย่างชอบทำ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้สตรีไม่สามารถหลุดพ้นจากอำนาจการครอบงำของบุรุษได้เลย เพราะเมื่ออยู่ในวัยเด็กสตรีอยู่ใต้อำนาจของบิดา วัยสาวสตรีอยู่ใต้อำนาจของสามีและวัยชรานางตกอยู่ภายใต้การดูแลของบุตรโดยเฉพาะบุตรชาย ดังนั้นภายใต้สังคมที่ถูกครอบงำโดยระบบปิตาธิปไตยสตรีจึงถูกเอารัดเอาเปรียบจากบุรุษโดยสตรีอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบบุรุษแทบทุกด้าน

1.5.2 สรบบทบาทนางสีดาในฐานะบุตรจากเรื่องรามายณะ

บทบาทของนางสีดาในฐานะบุตรนั้นเป็นไปตามค่านิยมของสังคมที่ต้องการให้บุตรมีความกตัญญูคุณ เคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนอบรมของบิดาและมารดาอย่างเคร่งครัดซึ่งถือว่าลักษณะดังกล่าวเป็นบทบาทของบุตรโดยเฉพาะบุตรสาวในอุดมคติของสังคมไทย ตัวอย่างของคุณสมบัติดังกล่าวของนางสีดา ได้แก่

1. มีความกตัญญูคุณต่อบิดา ถึงแม้ว่าผู้สร้างสรรค์จะไม่ได้สร้างให้นางสีดามีบทบาทที่แสดงออกถึงความกตัญญูคุณในแง่ของการสร้างสถานการณ์เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ดังกล่าว แต่จากการที่นางสีดาให้อำนาจสิทธิ์ขาดแก่ท้าวชนกที่ตัดสินใจในเรื่องเกี่ยวกับตัวนางนั้น ถือว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูต่อบิดาอย่างหนึ่ง

2. มีความเคารพเชื่อฟังบิดา นางสีดาในฐานะบุตรที่ดีย่อมที่จะต้องเชื่อฟังคำสั่งของบิดา ซึ่งในเรื่องรามายณะนั้นตอนพิธีกงธนูรัตนมณีหาคูให้นางสีดาถือว่าเป็นตัวอย่างในการแสดงให้เห็นถึงความเชื่อฟังบิดาอย่างชัดเจน เนื่องจากกระบวนการดังกล่าวไม่ปรากฏว่ามีตอนใดเลยที่นางสีดาจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง เริ่มตั้งแต่ตอนที่ท้าวชนกดำริที่จะหาคูให้แก่นางจนถึงการจัดพิธีอภิเษก จึงอาจอนุมานได้ว่าการที่ผู้สร้างสรรค์ไม่ได้กล่าวถึงการทัดทานใดๆ ของนางสีดาเป็นเพราะนางยินยอมซึ่งหมายถึงการให้ความเชื่อฟังแก่บิดานั้นเอง ซึ่งเป็นไปตามค่านิยมของสังคมอินเดียในอดีตที่บิดามีหน้าที่ในการหาคู่ครองที่เหมาะสมให้แก่บุตรเมื่อถึงวัยอันควร

3. ปฏิบัติตามคำสั่งสอนอบรมของบิดามารดา นอกจากนางสีดาจะให้ความเชื่อฟังต่อคำสั่งสอนอบรมของบิดาและมารดาแล้ว นางยังได้นำคำสั่งสอนดังกล่าวมาปฏิบัติตามซึ่งแสดงให้เห็นถึงการประพฤติตัวในฐานะบุตรที่ดี ดังตอนที่พระชนกฝากฝังนางสีดานั้นได้ให้คำสอน

เกี่ยวกับหน้าที่ของภรรยาที่ดี ซึ่งนางสีดาก็นำมาปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดจนได้รับการยกย่องว่าเป็นภรรยาที่มีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามีเป็นอย่างยิ่ง ตัวอย่างเช่น นางสีดาแสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระรามในตอนที่ขอติดตามพระรามไปอยู่ในป่าเพื่อร่วมทุกข์ร่วมสุขกับพระองค์

ตัวอย่างเช่น ในตอนพิธีอภิเษกของนางสีดาทำวชนกได้ฝากฝังนางสีดากับพระรามและสอนให้นางสีดาประพฤติตนเป็นภรรยาที่ดี ความว่า

"จับหัตถ์นงนุชน้อย	เกิดนา
จักซื่อสัตย์สุจริตใจ	จอดทำว
พระเดินย่อมนสีดา	โดยเสด็จ
ทุกแหล่งทุกหล้าด้าว	ตั้งเงา" ²²⁸

1.6 บทบาทสตรีในฐานะภรรยา

ในมหากาพย์รามายณะบทบาทสตรีในฐานะภรรยาจะสังเกตได้ว่ามักอยู่ในความปกครองของสามี มีหน้าที่สำคัญ คือ ประณินันต์ จงรักภักดีและซื่อสัตย์ต่อสามี ตลอดจนต้องประณินันต์พ่อแม่ของสามีและบริวารในเรือนของตนอย่างดี โดยเฉพาะหน้าที่ของภรรยาที่ต้องซื่อสัตย์ต่อสามีนั้นในเรื่องรามายณะตัวละครที่มีฐานะเป็นภรรยาจะยึดถือปฏิบัติข้อนี้อย่างเคร่งครัด สำหรับฐานะของภรรยาในเรื่องรามเกียรติ์นั้นปรากฏว่ามีประเด็นสำคัญที่สุดประการหนึ่งที่ผู้สร้างสรรค์ได้สะท้อนผ่านตัวละครสตรีในฐานะภรรยาอย่างเด่นชัด คือ ภรรยาในฐานะ "คู่ชีวิต" ของสามี

บทบาทความเป็นภรรยาของนางสีดาในเรื่องรามเกียรติ์และมหากาพย์รามายณะนั้นอาจกล่าวได้ว่ามีความคล้ายคลึงกันพอสมควร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องแบบฉบับของความเป็นภรรยาที่ดี มีความซื่อสัตย์จงรักภักดี เคารพเชื่อฟังและประณินันต์รับใช้สามีไม่ให้ขาดตกบกพร่อง ผู้วิจัยต้องเปรียบเทียบถึงความเหมือนและความแตกต่างของนางสีดาในบทบาทของภรรยา ระหว่างรามเกียรติ์ของไทยและรามายณะของอินเดียภายใต้บริบทของระบบปิตาธิปไตย คติความเชื่อ ค่านิยมและสภาพความเป็นจริงของสังคม ดังนี้

²²⁸ สุภร ผลชีวิน, รามายณะ. หน้า 30.

1.6.1 บทวิเคราะห์บทบาทสตรีในฐานะภรรยาของนางสีดาจากเรื่อง รามายณะ

ในเวลาต่อมาท้าวทศรถมีความต้องการที่จะอภิเษกพระรามให้เป็นยุพราชซึ่งแตกต่างจากรามเกียรติ์ของไทยเพราะในเรื่องรามเกียรติ์พระทศรถมีความประสงค์ให้พระรามขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ ฝ่ายนางค่อมชื่อมนตรา (ในรามเกียรติ์ชื่อ "กุจฉิ") ได้ทราบความจึงรีบไปกราบทูลให้นางไภยเกयी (ในรามเกียรติ์ชื่อ "ไภยเกษิ") ทราบและกล่าวยุยงต่างๆ จนนางไภยเกयीทูลขอท้าวทศรถให้แต่งตั้งพระภรดเป็นยุพราชและให้เนรเทศพระรามไปอยู่ป่ามีกำหนด 14 ปี ท้าวทศรถได้ลั่นวาจาแล้วก็ต้องยอมทำตาม พระรามจึงออกจากพระนครพร้อมด้วยนางสีดาและพระลักษมณ์

พระรามเดินป่า

พระรามต้องการรักษาสัตย์ของพระบิดาที่ตรัสให้พระแก่นางไภยเกयीเพื่อเป็นการทำหน้าที่บุตรที่ดีที่ต้องปกป้องพระเกียรติยศของพระบิดา อีกทั้งเป็นไปตามโองการของพระอิศวรที่ต้องการให้พระนารายณ์อวตารลงมาปราบยักษ์ โดยพระองค์ไม่ประสงค์ที่จะให้นางสีดาเสด็จตามไปด้วย หลังจากที่พระองค์ได้ทูลลาพระบิดาและพระมารดาทั้ง 3 แล้วจึงสั่งเสียนางสีดาความว่า

"ตื่นนอนตอนตรู่แล้ว	บูชา เทพเทอญ
เสร็จกิจกราบบิดร	และเฝ้า
อาทรแม่เรียนชรา	ลงมาก แล้วแม่
หน้าที่เหล่านี้เจ้า	จงถือ
ยังสองพระแม่เลี้ยง	เล่าสี่ ดาเอย
นบนอบคำนึงคือ	แม่ข้า
เคารพรักเรียนมี	ทุกแม่
เทียมเท่ากันถ้วนหน้า	แม่สาม" ²²⁹

จากโคลงดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่ของภรรยาที่ดีซึ่งซ้อนทับอยู่กับหน้าที่ของลูกสะใภ้ที่ดี โดยคติความเชื่อของฮินดูนั้นถือว่าภรรยาต้องเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

²²⁹ สุภร ผลชีวิติน, รามายณะ, หน้า 70.

ร่วมกับสามีเพราะสามีและภรรยาถือว่าเป็นคนเดียวกันและจะได้รับผลจากการกระทำนั้นร่วมกัน เมื่อสามีไม่อยู่ภรรยาจึงต้องทำหน้าที่แทนสามีเพื่อให้ได้รับผลบุญอย่างต่อเนื่อง ดังในโคลงที่ว่า "ตื่นนอนตอนตรู่แล้ว บุษบา เทพเทอญ" อีกทั้งภรรยาต้องให้เกียรติต่อสามีและพ่อแม่ของสามี เพื่อเป็นการแสดงถึงความเคารพนางจึงต้องกราบเท้าสามีและพ่อแม่ของสามีประดุจเป็นเทพเจ้า ในสังคมอินเดียถือว่าเท้าเป็นของต่ำ ดังนั้นการกราบเท้าจึงเป็นการแสดงความเคารพสูงสุดเพื่อเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูในฐานะลูกสะใภ้และภรรยาที่ดี วัฒนธรรมดังกล่าวของอินเดียได้แพร่กระจายมายังประเทศไทยผ่านทางพระธรรมศาสตร์ซึ่งส่งอิทธิพลหลักต่อกฎหมายตราสามดวงของไทย การกราบเท้าจึงกลายมาเป็นสัญลักษณ์ของการให้ความเคารพสูงสุดต่อบุคคลของทั้ง 2 ประเทศ

นางสีดาในฐานะภรรยาเมื่อได้ยินสามีเสี่ยงจึงรีบทูลทัดทานเพราะต้องการติดตามพระรามเสด็จไปในป่าเพื่อปรนนิบัติรับใช้ ความว่า

“แต่ภรรยายอมพร้อม	รับผล สุขนอ
ฤโศกแห่งสวามี	ร่วมพ้อง
เหตุฉนี้เมื่อพระดล	แดนพนัส
แน่นักที่น้องต้อง	ติดตาม
มวลมิตรพ่อแม่ทั้ง	บุตรธิดา
มิแบ่งบรรเทาความ	ทุกข์ได้
สามีภริยา	ยอมแบ่ง
ทุกข์สุขหรือเศร้าใช้	คู่กัน ²³⁰

จากบทโคลงดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่ของภรรยาที่มีต่อสามี โดยการแสดงเจตนาของนางสีดาที่ต้องการติดตามไปร่วมทุกข์ร่วมสุขกับพระรามในป่า เพราะการกระทำของภรรยาดังกล่าวจะทำให้ต่างฝ่ายต่างไม่อาจแยกจากกันได้ เป็นไปตามคติความเชื่อของฮินดูที่สามีและภรรยาเป็นคนคนเดียวกันในฐานะที่เป็นคู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) ที่จะต้องซื่อสัตย์ต่อกันตลอดไป โดยผู้สร้างสรรคได้ต่อกย้ำให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของภรรยาที่มีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีตามคติความเชื่อของศาสนาฮินดูที่ยืนยันกับพระรามว่าไม่ว่าอย่างไรนางสีดาก็จะขอติดตามเสด็จพระรามเพื่อร่วมทุกข์และสุขกับพระรองค์ โดยยกเอาคติความเชื่อของ

²³⁰ สุภร ผลชีวิน. รามายณะ. หน้า 71.

ศาสนาพราหมณ์ขึ้นมากล่าวอ้างว่า นางในฐานะภรรยา่อมที่จะถือว่าเป็นกรรมสิทธิ์ของพระองค์ ซึ่งไม่เพียงแต่ในโลกนี้เท่านั้นแต่ยังรวมถึงโลกหน้าด้วย ความว่า

“ตมฺเฑิตพระเพ็ญ	เทพา
ชีวิตอนาคตเวียน	วุ่นลั่น
เปลี่ยนสุขเปลี่ยนทุกข์ทา	รุดอย่าง ไรนอ
ขอร่วมสุขเศร้าถ้วน	ทุกสมัย
ภาษิตพราหมณ์เอ่ยข้อ	คำขวัญ
หญิงซึ่งพ่อแม่ไหน	หลังน้ำ
วิวาห์แต่ชายอัน	ประเสริฐ
กรรมสิทธิ์โลกหน้าข้า	สู่เขา” ²³¹

การกล่าวอ้างถึงกรรมสิทธิ์ในโลกหน้าของนางสีดาสามารถสะท้อนให้เห็นถึงวามิ และภรรยาในฐานะที่เป็นคู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) สามีและภรรยา่อมเป็นคู่กันในทุกๆ ชาติไปตามคติความเชื่อของศาสนาฮินดู อีกทั้งการกล่าวถึงโลกหน้ายังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดของศาสนาฮินดู เพราะเชื่อว่าหากคนกระทำความดีหมั่นบูชา เทพเจ้าก็จะทำให้กลับมาเกิดใหม่ได้อีก โดยเฉพาะสามีภรรยาจะได้รับผลบุญจากการบูชาเทพเจ้า ร่วมกันด้วยอันสงส์ที่เท่าเทียม แต่หากผู้ใดกระทำความชั่วเมื่อตายไปวิญญาณจะดับสูญไม่สามารถมีโอกาสบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลุตรรรม

จากโคลงดั่งกล่าวหากพิจารณาในมิติของสตรีนิยมจะพบว่า การที่นางสีดาขอติดตามพระรามออกเดินป่านั้นเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจปิตาธิปไตยที่ชายมีอำนาจในการครอบงำและอยู่เหนือฝ่ายหญิง ดังที่นางสีดากล่าวว่าเทิดทูนพระรามประหนึ่งว่าเป็นเทพเจ้า “ตมฺเฑิตพระเพ็ญ เทพา”เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าในมหากาพย์รามายณะนอกจากที่ผู้สร้างสรรค์ได้พยายามสร้างภาพความเป็นเทพเจ้าของพระรามด้วยการพยายามตอกย้ำความเป็นพระนารายณ์ อวตารด้วยการสร้างสรรค์เนื้อเรื่องให้มีการประกาศเกียรติคุณของพระองค์อยู่ตลอดเวลา เช่น ตอนฤาษีวิศวามิตรทูลขอท้าวทศรถให้พระรามไปปราบรากษสทั้งที่พระรามยังอยู่ในวัยเยาว์ เป็นต้นและนางสีดาถึงแม้จะเป็นพระลักษมีอวตารแต่ก็ไม่มีตอนใดเลยที่ผู้สร้างสรรค์สะท้อนให้เห็นว่าพระรามเทิดทูนนางสีดาว่าเป็นพระลักษมี จะมีแต่ก็เพียงพระลักษมณ์ หนุมานและเหล่าขุนนางคนอื่นที่ยกย่องนางเป็นพระลักษมีอวตารซึ่งเป็นไปในลักษณะที่เป็นชายาของพระนารายณ์

²³¹ สุภร ผลชีวิน, รามายณะ. หน้า 73.

มากกว่าที่จะยกย่องในคุณงามความดีด้านอื่น จึงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ฝ่ายชายอยู่เหนือฝ่ายหญิง

นอกจากนี้การที่นางสีดากล่าวถึง “กรรมสิทธิ์” ทั้งโลกนี้และโลกหน้าของพระราม ที่มีต่อนางสีดานั้น เป็นสิ่งซึ่งผู้สร้างสรรค์ได้สะท้อนให้เห็นว่า “ระบบปิตาธิปไตย” มีอำนาจในการครอบงำเพศหญิงผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ถูกถ่ายโอนโดยบิดาสู่สามีในสังคมที่มีพ่อเป็นแกนกลางได้รับการสร้างอัตลักษณ์ขึ้นมาเกี่ยวข้องกับการเจริญรอยตามสิ่งซึ่งมีอิทธิพลครอบงำเป็นกระบวนการที่ทำให้สตรีกลายเป็นเพียงวัตถุสิ่งของ การใช้คำว่า “กรรมสิทธิ์” นั้นทำให้พระรามมีอำนาจอันชอบธรรมเหนือนางสีดาทำให้นางต้องตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบแก่ชายในทุกด้าน แต่ถ้าหากนางขัดขืนไม่กระทำตามสังคมก็ย่อมประณามดังคำลอนในรามายณะที่กล่าวว่า “ใครจักเกลียดแก่ล้งกล้า ดีเดียน”²³² หากนางสีดาไม่ยอมตามเสด็จพระรามนางก็ย่อมเป็นภรรยาที่ทำหน้าที่บกพร่อง ดังนั้นการขอเสด็จตามพระรามของนางสีดานั้นไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นสิ่งที่นางเต็มใจหรือเป็นสิ่งที่นางต้องกระทำโดยที่ไม่มีโอกาสได้คิดหรือตัดสินใจด้วยตนเองเลย เพราะสังคมที่อยู่ภายใต้การครอบงำของ “ระบบปิตาธิปไตย” ได้กำหนดกฎเกณฑ์ทุกอย่างไว้แล้วว่าหากเกิดเหตุการณ์แบบนี้ขึ้นกับชายแล้วสตรีต้องปฏิบัติอย่างไร ซึ่งจากการที่ระบบดังกล่าวฝังรากลึกและยืนยงอยู่ในสังคมมาช้านานทำให้สิ่งที่ระบบเข้าครอบงำนั้นกลายเป็นเรื่องธรรมชาติ จนทั้งชายและหญิงไม่รู้สึกรู้สียงถึงการคัดค้านหรือตอบรับแต่อย่างใด สิ่งที่ทำก็ทำไปเพราะเป็นบรรทัดฐานของสังคม

เมื่อพระรามเห็นว่านางสีดาเป็นภรรยาที่จะติดตามไปปรนนิบัติรับใช้พระองค์ที่ไถปาโดยได้นำหลักคติความเชื่อของศาสนาฮินดูขึ้นมากล่าวอ้าง พระรามจึงไม่สามารถทัดทานได้จึงประทานอนุญาตให้นางสีดาติดตามเสด็จพระองค์ด้วย ความว่า

“ตามใจไปเกิดเจ้า	เป็นสหายพี่แล
กอร์ปสัพพกิจกลางดง	ดิบโน้น
อำนาจโพธสะโพกผาย	ฟังตระ เตรียมแม่
ภณทัฬสตร์เนาเหย้าโพ้น	พนสัณท์” ²³³

²³² สุภร ผลชีวิน.รามายณะ, หน้า 73.

²³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

จากบทกลอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่ของภรรยาในสังคมอินเดียซึ่งไม่แตกต่างกับสังคมไทยที่ต้องมีหน้าที่ในการปรนนิบัติรับใช้สามี ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับสามีไม่ว่าสามีจะเดินทางไปยังที่ใดก็ตามภรรยาก็ต้องติดตามด้วยทุกครั้ง ตามความเชื่อของศาสนาฮินดูที่ว่าภรรยาและสามีคือคนคนเดียวกัน ในกลอนที่ว่า "... ฟิงตระ เตรียมแม่ ภัณฑพัสตร์เนาเหย้าโพน พนสันท์" อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงคุณสมบัติของความเป็นแม่บ้านแม่เรือนของนางสีดาอีกด้วย

อีกทั้งจากบทกลอนดังกล่าวผู้สร้างสรรค์ได้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมอินเดียในเรื่องความงามของสตรีในกลอนที่ว่า "อ้านงโพธสะโพกผาย" เนื่องจากความเชื่อของอินเดียที่ว่าหากสตรีใดก็ตามมีสะโพกผายนางก็ย่อมสามารถให้กำเนิดบุตรได้หลายคน ซึ่งหมายถึงการให้กำเนิดบุตรชายนั่นเอง

1.6.2 พระราม พระลักษมณ์และนางสีดาบวช

หลังจากที่ทั้ง 3 พระองค์ได้ตัดสินใจถือเพศดาบสออกเดินทางในป่าแล้วนั้น พระรามได้พบกับพระฤๅษีคฤศณ์ผู้ซึ่งได้มอบอาวุธให้แก่พระลักษมณ์และพระราม ได้แก่ ศรพรหมาศตร์ของพระนารายณ์ แร่ศรจะไม่มีวันพร่องของพระอินทร์และพระขรรค์ด้ามทองฝักกุดัน ซึ่งจากอาวุธของเทพเจ้าทั้งหลายนั้นสะท้อนให้เห็นถึงบุญญาธิการและสถานภาพที่สูงส่งของพระรามในฐานะองค์นารายณ์อวตารนั่นเอง พระรามได้รับของเหล่านี้ไว้ก็ขอให้พระฤๅษีชี้ทางที่เหมาะสมสำหรับสร้างอาศรมเพื่อบำเพ็ญเพียร พระราม พระลักษมณ์และนางสีดาจึงได้เดินทางไปยังบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโคทาวารีตามที่พระฤๅษีชี้แนะ ระหว่างทางพระรามและพระลักษมณ์คิดที่จะลองศรที่ได้มาจากพระฤๅษี แต่นางสีดาได้ทูลทัดทานไว้เพราะทั้ง 2 พระองค์ไว้ ความว่า

"สีดาจึงเอ่ยเอื้อน	อัคร์ถ์หวน
ความจริงสิ่งชั่ว เกิดจากอารมณ์ทวิ	มีสาม วุ่นล้ำ
หนึ่งคือขอบหุดความ ส่วนอีกสองข้อชั่ว	เท็จพล่อย เพลินแล เลื่อมหนา ²³⁴
หนึ่งลวงกามเกี่ยวข้อง หนึ่งลวงไปในปาณา	เมียเขา ติบาตนี้

²³⁴ สุภร ผลชีวิน. รามายณะ. หน้า 118.

โดยสัตว์ปได้เนา	ฐานะ อรินอ
ม้วยเพราะคนร้ายลี้	หลักกรณย ²³⁵
.....
ส่วนข้อที่สามนี้แล้ว	กำลัง
จะสู่พระทรงธรรม	เพราะได้
ดลประมาทคิดฆาตสัง	สารสัตว์
อรล็กน้อยไซ้	ไปมี ²³⁶
โบราณท่านว่าใกล้	สาตรา
มักเปลี่ยนใจคนดี	ดุกระด้าง
ใกล้เพลิงมักเปลี่ยนสธา	นะสิ่ง นั้นเนอ
โปรดอย่าคิดน้องอ้าง	ไอ้สอน ²³⁷

จากบทกลอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงหลักคำสอนของศาสนาฮินดูที่ผู้มีความคุณธรรมควรปฏิบัติ ได้แก่ การไม่พูดเท็จ ในกลอนที่ว่า “หนึ่งคือขอบพูดความ เท็จพล่อย เพลินแล” การไม่ประพฤติผิดในกาม ในกลอนที่ว่า “หนึ่งล่วงกามเกี่ยวข้อง เมียเขา” และการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตในกลอนที่ว่า “ดลประมาทคิดฆาตสัง สารสัตว์” ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่ของภรรยาที่ดีที่หวังดีและเป็นห่วงใยสามีในทุกเรื่อง เพราะตามค่านิยมของสังคมอินเดียในสมัยโบราณ ภรรยาไม่มีสิทธิ์ที่จะสั่งสอนสามีได้ นางต้องเคารพเชื่อฟังแต่สามีเท่านั้น แต่เนื่องจากนางสีดาคำนึงถึงเพศดาบสของพระรามและเจตนาของการเดินป่าครั้งนี้ก็เพื่อบำเพ็ญพรต ดังนั้นนางเกรงว่าพระรามจะไม่ได้รับผลบุญจากที่เคยสั่งสมมาเพียงเพราะหลงศร จึงต้องทัดทานสามีซึ่งถือว่าขัดต่อหลักปฏิบัติของภรรยาในสังคมอินเดียเป็นอย่างมาก ในกลอนที่ว่า “โปรดอย่าคิดน้องอ้าง ไอ้สอน”

พระรามเมื่อได้ยินนางสีดากล่าวทัดทานจึงให้คำสัญญาแก่นางว่าตราบใดที่ยังครองเพศดาบสจะไม่ทำร้ายและฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเด็ดขาด เพราะพระองค์ตระหนักดีว่าที่นางสีดาทูลทัดทานเป็นเพราะหวังดีต่อพระองค์ต้องการให้พระองค์ได้รับผลบุญจากการบำเพ็ญพรตครั้งนี้

ความว่า

²³⁵ สุภร ผลชีวิน.รามายณะ. หน้า 118.

²³⁶ เรื่องเดียวกัน.

²³⁷ เรื่องเดียวกัน.

“.....

เป็นแม่เที่ยวพิจำ	จักป๋อง
ถึงแม่มิได้มา	ขอพี่
พลันลั่นปากแล้วน้อง	สุดผีน” ²³⁸

นางศุรปนาทูลเรื่องนางสีดาให้แก่ท้าวราพณ์

หลังจากที่ทั้ง 3 พระองค์ตัดสินใจที่จะบำเพ็ญภาวนาอยู่ในป่าปัญจาวดีริมฝั่งแม่น้ำโคทาวารีแล้วนั้น อยู่มาวันหนึ่งนางศุรปนาได้ขออนุญาตท้าวราพณ์ออกมาเดินป่าเพื่อหาคู่เสพสมเมื่อมาพบกับพระรามก็หลงรักในทันที แต่พระรามไม่สนใจนางจึงตรงเข้าไปบดบีบนางสีดาจนสลบไป พระรามจึงใช้ให้พระลักษมณ์ลงโทษนางยักษ์ด้วยการตัดจุกและหูจนขาดความว่า

“.....

จงตัดจุกหูมัน	เถิดน้อง
อัปลักษณ์คลังกามา	ภีใหญ่ ยื่นแฮ
เหม็นห่อเยี่ยงนี้ต้อง	ตัดสอน” ²³⁹

จากโคลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อของศาสนาฮินดูในเรื่องเกี่ยวกับความมักมากในกามของสตรี ดังมีปรากฏถึงบทลงโทษในพระธรรมศาสตร์ว่าหากสตรีใดที่ใช้มารยาทยั่ววนชายจะถูกตัดจุก ริมฝีปาก หู และถูกแห่ประจานบนถนน ดังนั้นในโคลงดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นถึงเจตนาของผู้สร้างสรรคที่ต้องการชี้้นำสังคมถึงสิ่งที่สตรีควรปฏิบัติ อีกทั้งการที่พระรามไม่เป็นผู้ลงมือลงโทษนางด้วยพระองค์เองนั้นเป็นเพราะพระองค์ต้องการรักษาสัญญาที่ให้ไว้แก่นางสีดาว่าพระองค์จะไม่ทำร้ายและฆ่าสัตว์ตัดชีวิตตราบใดที่พระองค์ครองเพศดาบส

หลังจากนางศุรปนาถูกพระลักษมณ์และพระรามตัดหู ตัดจุก ตัดเท้าและมีมือเรียบร้อยแล้ว นางได้หนีไปเมืองโรมคัลเฝ้าพญาขรผู้เป็นพี่ชายโดยทูลฟ้องว่าถูกฤาษี 2 รูปกลางป่า ลวนลาม กลั่นแกล้งตัดแขน ขา จมูกและหูดังที่เห็น จนเป็นเหตุให้พี่ชายทั้ง 2 คน คือ ขร พุต

²³⁸ สุภร ผลชีวิน.รามายณะ. หน้า 118..

²³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 125.

และตรีเศียรถึงแก่ชีวิตด้วยฝีมือของพระราม การที่พระรามให้สัญญาแก่นางสีดาไว้ว่าจะไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตแต่กลับสังหารยักษ์ทั้ง 3 คนนั้น เป็นเพราะว่าพระรามเป็นองค์อวตารของพระนารายณ์ ซึ่งได้รับโองการจากพระอิศวรให้มาปราบยักษ์ ดังนั้นถือว่าการสังหารยักษ์ทั้ง 3 คนไม่ผิดแต่อย่างใด เพราะพระองค์ต้องทำตามหน้าที่

ตอนดังกล่าวในเรื่องรามายณะและรามเกียรติ์มีความคล้ายคลึงกันมากจะแตกต่างกันก็เพียงเรื่องชื่อเมืองของพญาขรที่ในรามายณะมีชื่อว่าชนสถานและความสัมพันธ์ระหว่างตรีเศียรกับนางศูรปนาเท่านั้น เพราะในรามายณะนั้นตรีเศียรและศูรปนาไม่ได้มีความเกี่ยวข้องเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกับนาง แต่ตรีเศียรเป็นเพียงขุนยักษ์เท่านั้น นางศูรปนาได้เดินทางไปฟ้องพญาขร ความว่า

"สองบุรุษละม่อมแมน	แมนใน สรวงนอ
พลานุภาพเพียบเนา	เนื่องพร้อม
.....
ดนูหมองเพราะสองชาย	หาญข่ม เหนงแฮ
ดูประหนึ่งน้องไร่	เชษฐา" ²⁴⁰

หากพิจารณาจากมิติของสตรีนิยมจะพบว่าจากโคลงดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของระบบปิตาธิปไตยได้อย่างชัดเจน เนื่องจากเนื้ออำนาจของระบบดังกล่าว คือ อำนาจที่เหนือกว่าของบุรุษในการครอบงำสตรี ทำให้สตรีไม่สามารถทำอะไรได้ด้วยตนเองเนื่องจากไม่มีสิทธิออกเสียงและต้องพึ่งพิงบุรุษอยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ นางศูรปนาเมื่อถูกพระรามและพระลักษมณ์ลงโทษ โดยที่นางไม่สามารถทำอะไรพระรามพระลักษมณ์ได้เลยแต่นางมีความอาฆาตต้องการล้างแค้น นางจึงต้องหันมาพึ่งระบบปิตาธิปไตย คือ ขอความช่วยเหลือจากพี่ชายและป็นนี้ เป็นตัวเรื่องที่ทำให้นางถูกลงโทษโดยกล่าวว่าพระรามและพระลักษมณ์พยายามที่จะลวนลามนาง ในบทกลอนว่า "ดนูหมองเพราะสองชาย หาญข่ม เหนงแฮ" โดยนางได้พยายามย้ำกับพญาขรว่าการที่พระรามและพระลักษมณ์กล้าทำกับนางนั้นเพราะคิดว่านางไร้ญาติขาดมิตรไม่มีบุรุษให้พึ่งพิง ในบทกลอนว่า "ดูประหนึ่งน้องไร่ เชษฐา" หรือหมายถึงการที่ไม่มีพี่ชายให้พึ่งบารมีนั่นเอง การสร้างสรรค์เรื่องราวดังกล่าวย่อมเป็นการสะท้อนถึงระบบชายเป็นใหญ่ของผู้สร้างสรรค์อย่างชัดเจน

²⁴⁰ สุภร ผลชีวิน.รามายณะ. หน้า 126.

ภายหลังขร ทูตและตรีเศียรสิ้นแล้วนั้นด้วยความเกรงกลัวพระรามนางจึงกลับไป
ยังกรุงลงกาเพื่อไปฟ้องท้าวราพณ์เพราะความอาฆาตของนางที่มีต่อพระรามและพระลักษมณ์ยังไม่
เลือนหายไป นางจึงป้อนน้ำเป็นตัวทูลกับท้าวราพณ์ว่าต้องการจะนำนางสีดามาถวายแก่ท้าว
ราพณ์เพราะนางสีดามีความงามมาก นางศุรบปนาขึ้นชมความงามของนางสีดาให้ท้าวราพณ์
ฟังจนเกิดความอยากได้ในตัวนางสีดาจึงวางแผนลักพานางสีดามายังกรุงลงกา ความว่า

“ส่วนธิดาชนกนั้น	นามสี ดานอ
เอวเล็กเอวบางพันธุ์	สโปกกว้าง
เป็นเมียพระภูมิ	ราเมศ
.....
อรไทจึงเหมาะแท้	เนาฐา นันดรเอนอ
มหิษีประจำ	พี่แท้
น้องผู้พากเพียร	ยามแย่ง
ราเมศมาไว้แก่	งานเหงา
จึงถูกเจ้าลักษมณ์เยี่ยม	ข่มเหง
หากพี่ปรารถนาเอา	วเรศนั้น
มาเป็นคู่คัลลอกเกรง	ใครละ
บังอาจจากจากล้ากั้น	ก็ดขวาง” ²⁴¹

จากโคลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของระบบปีตาริปไตยที่ไม่ได้หมายถึง
การครอบงำระหว่างบุรุษที่อยู่เหนือกว่าสตรีเท่านั้น แต่อำนาจของระบบดังกล่าวยังรวมถึงการ
ครอบงำระหว่างสตรีด้วยกันอีกด้วย เนื่องจากการที่นางศุรบปนาได้ชมโฉมนางสีดาให้ท้าวราพณ์
ฟังนั้นก็เท่ากับสตรีมองสตรีด้วยกันเองเป็นเพียงวัตถุทางเพศเช่นเดียวกับที่บุรุษมอง ในโคลงที่ว่า
“เอวเล็กเอวบางพันธุ์ สโปกกว้าง” ซึ่งในข้อความดังกล่าวยังแสดงให้เห็นว่านาง ศุรบปนามี
ความคิดว่านางสีดาเป็นเพียงเครื่องมือในการผลิตลูกเท่านั้นเพราะค่านิยมของสังคมอินเดียที่เชื่อ
ว่าสตรีที่มีสะโพกกว้างจะสามารถคลอดลูกได้หลายครั้ง ดังนั้นจึงเท่ากับเป็นการเพิ่มโอกาสในการ
มีบุตรชายมากขึ้น

นิสัยการเป็นคนเจ้าคิดเจ้าแค้น อาฆาตของนางศุรบปนาได้แสดงออกในโคลงที่ว่า
“อรไทจึงเหมาะแท้...มหิษีประจำ พี่แท้” เพราะนางศุรบปนามีความอิจฉานางสีดาที่มีความ

²⁴¹ สุภร ผลชีวิน, รามายณะ. หน้า 129-130.

งดงามกว่า ดังนั้นจึงอาฆาตนางสีดาและคิดแก้แค้นด้วยวิธีการให้ท้าวราพณ์ลักนางมาเป็นมเหสี และเป็นการเพิ่มโอกาสที่พระรามจะหันมามองนางอีกด้วย สำหรับนิสัยของการปั้นน้ำเป็นตัวก็ได้แก่การทูลท้าวราพณ์ว่าสาเหตุที่ทำให้นางต้องถูกพระลักษมณ์และพระรามตัดแขน ขานั้นเป็นเพราะความรัก ความหวังดีที่มีต่อพี่ชายอยากให้ท้าวราพณ์ได้ครอบครองสตรีที่มีรูปโฉมงดงาม ดังในบทกลอนที่ว่า

"อรไทจึงเหมาะแท้	เนารุ นันดรเอน
มहिषีประจำ	พี่แท้
น้องผู้พากเพียร	ยามแย่ง
ราเมศมาไว้แก้	งานเหงา" ²⁴²

เนื่องจากท้าวราพณ์เป็นผู้ที่มีความมักมากในกามคุณอยู่แล้วดังนั้นเมื่อนางศุรปนาชากล่าวชมโฉมนางสีดาว่ามีความสวยงามจึงคิดอยากได้นางมาเชยชม จึงคิดวางแผนที่จะลักนางสีดา ดังนั้นเรื่องราวของสงครามระหว่างพระรามและท้าวราพณ์จึงเกิดขึ้นจากชนวนการลักนางสีดา ซึ่งปัจจัยหนึ่งมาจากนิสัยการอาฆาตแค้นของนางศุรปนาชานั้นเอง

อย่างไรก็ตามการที่ผู้สร้างสรรค์สร้างให้นางศุรปนาชามีอุปนิสัยดังกล่าวอาจอนุมานได้ว่าผู้สร้างสรรค์มีเจตนาที่จะเปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่างกันระหว่างสตรี 2 คนที่มีความประพฤติแตกต่างกันและผลตอยแทนที่นางทั้ง 2 ได้รับต่างกันอย่างไรบ้าง นางสีดาได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระรามเป็นอย่างมาก ในขณะที่นางศุรปนาชถูกประจานจากสังคมในฐานะที่มีพฤติกรรมนารังเกียจไม่เหมาะสม

1.6.3 พระรามตามกวาง

หลังจากได้ฟังนางศุรปนาชากล่าวชมโฉมนางสีดาให้ฟังแล้วท้าวราพณ์เกิดความรักในตัวนางสีดาขึ้นมาทันที จึงวางแผนที่จะลักนางสีดามาเป็นมเหสีของกรุงลงกาโดยลี้ให้มารีจแปลงเป็นกวางทองมาลวงพระรามให้ออกไปจากอาศรมและเมื่อถูกศรก็ทำเสียงลวงจนนางสีดาบังคับให้พระลักษมณ์ออกไปจากอาศรมอีกคน จากนั้นท้าวราพณ์จะเข้าไปเกี่ยวนางสีดาครั้นนางไม่ยินยอมก็ตรงเข้าอุ้มไปด้วยกำลัง ความว่า

²⁴² สุภร ผลชีวิน. รามายณะ. หน้า 130.

"หลงรูปภักษสช้่า	มหิษี
รวรรัตต์อถ์ถ์ยง	ยัวให้
ราชมพสบถ์ถ์ยมี	ปกาคิต
กับลัษมณน่องให้	ไปจนน" ²⁴³

นางสีดาเมื่อเห็นกวางทองมีความสวยงามจึงอยากได้หนึ่งกวาง ซึ่งในตอนนี้นัดกับรามเกียรติ์ของไทยเนื่องจากนางสีดาของไทยไม่ได้ต้องการหนังของกวางทองในครั้งแรก แต่นางต้องการมาเลี้ยงไว้ดูเล่นหากพระรามไม่สามารถจับเป็นได้จึงขอหนังมารองนั่ง จึงพยายามอ่อนวอนพระรามสารพัดถึงแม้พระองค์จะมัทททานว่าเป็นยักษ์จำแลงนางก็ไม่ฟังจนพระองค์ใจอ่อนยอมตามจับกวางให้นางสีดา โดยฝากนางไว้ให้พระลักษมณ์ดูแล ซึ่งการยินยอมของพระรามนั้นสะท้อนให้เห็นถึงความรักที่พระองค์มีต่อนางสีดาอีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงหน้าที่ของสามีที่ดีที่ต้องทำให้ภรรยามีความสุข สิ่งใดที่สามีพอจะหามาให้ภรรยาได้ก็ควรทำดังเป็นข้อกำหนดที่อยู่ในพระธรรมศาสตร์ พระรามติดตามไปจนสามารถสังหารมารีจได้ซึ่งก่อนสิ้นใจไปปลอมเป็นเสียงของพระรามเพื่อลวงให้พระลักษมณ์ออกจากศาลาอีกคน ความว่า

"เลียนเยียงสุรเสียงรา	มาเรียก
ลักษมณ์และเมียให้ทั้ง	กะท่อมมา" ²⁴⁴

การกระทำของมารีจนั้นสะท้อนถึงเจตนาของผู้สร้างสรรคที่ต้องการชี้้นำสังคมให้เห็นถึงความจงรักภักดีและความรักในหน้าที่ มารีจในฐานะบริวารคนหนึ่งของท้าวราพณ์ถึงแม้จะได้รับมอบหมายให้มาล่อพระรามออกจากศาลาเพื่อให้ทศกัณฐ์สามารถลักนางสีดาแม้กำลังจะตายก็พยายามปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงเช่นเดียวกับมารีจในรามเกียรติ์ของไทย สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมอินเดียที่บุคคลต้องตระหนักถึงหน้าที่ของตนเป็นสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด โดยเฉพาะการได้เป็นข้าราชการบริวารของพระมหากษัตริย์ย่อมต้องยึดมั่นในอุดมการณ์ดังกล่าวอย่างเคร่งครัดเพราะพระมหากษัตริย์ คือ สมมติเทพ การได้รับใช้พระองค์ก็เท่ากับเป็นการรับใช้เทพเจ้าเช่นเดียวกัน ซึ่งคติความเชื่อดังกล่าวได้ถูกถ่ายโอนมายังประเทศไทยผ่านการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของอินเดีย ดังจะเห็นได้ว่าตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีจนถึง

²⁴³ สุภร ผลชีวิน, รามายณะ. หน้า 136.

²⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 137.

รัชกาลที่ 7 ของกรุงรัตนโกสินทร์พระมหากษัตริย์ของไทยต่างมีสถานภาพเป็นสมมติเทพทุกพระองค์

นางสีดาได้ยินเสียงพระรามตกใจเร่งให้พระลักษมณ์ออกไปช่วย แต่พระลักษมณ์กราบทูลว่าเสียงดังกล่าวผิดจากเสียงของพระราม น่าจะเป็นกลของยักษ์ถ้าพระลักษมณ์ออกไปนางสีดาจะไม่ปลอดภัยอีกทั้งยังเกรงโทษจากพระรามที่สั่งให้ดูแลนางสีดาอีกด้วย ความว่า

"สีดาคราสดับน้ำ	คำเหมือน
เสียงพระรามเรียกฉวา	หวาดให้
เร่งลักษมณ์ "อย่าพักเชื่อน"	แชอยู่
เร็วเกิดช่วยป้องกัน	เชษฐา" ²⁴⁵
รำลึกปกาศิตห้าม	ห่างสี ดาแฮ
ลักษมณ์อยู่มียอมคลา	คลาดแคล้ว
..... ²⁴⁶

จากโคลงดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของน้องชายที่มีต่อพี่สะใภ้และพี่ชาย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์จงรักภักดีและเคารพเชื่อฟังพระรามจึงทำให้พระลักษมณ์รู้สึกลำบากใจหากจะต้องขัดคำสั่งของพี่ชาย ประกอบกับพระลักษมณ์มีความเป็นห่วงเรื่องความปลอดภัยของนางสีดาจึงทำให้พระลักษมณ์ไม่ยอมออกไป ซึ่งบทบาทดังกล่าวของพระลักษมณ์เป็นไปตามค่านิยมและคติความเชื่อของฮินดูที่น้องต้องรักเคารพและซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพี่ชายและพี่สะใภ้ประหนึ่งบิดามารดาของตน โดยค่านิยมดังกล่าวได้แพร่กระจายมายังประเทศไทยผ่านคติความเชื่อของฮินดูตั้งที่พระลักษมณ์ของไทยก็มีความเคารพเทิดทูนพระรามและนางสีดาไม่ต่างจากพระลักษมณ์ในรามายณะเช่นเดียวกัน

อีกทั้งได้แสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์จงรักภักดีของนางสีดาที่มีต่อพระรามตามฐานะหน้าที่ของการเป็นภรรยาที่ดี โดยทันทีที่นางสีดาได้ยินเสียงร้องให้ช่วยของพระรามด้วยความเป็นห่วงในตัวของสามีจึงทำให้นางไม่มีสติที่จะคิดพิจารณาว่าเสียงดังกล่าวเป็นเสียงของพระรามหรือไม่ นางคิดแต่เพียงต้องรีบให้การช่วยเหลือพระรามซึ่งนางอ่อนวอนให้พระลักษมณ์

²⁴⁵ สุภร ผลิตวิวิน, รามายณะ. หน้า 137.

²⁴⁶ เรื่องเดียวกัน.

ติดตามไปช่วยโดยไม่ได้คำนึงถึงความปลอดภัยของตัวเองเลย แม้พระลักษมณ์จะทัดทานนางสีดาก็ตาม

นางสีดาในฐานะภรรยาของพระรามเมื่อเห็นว่าทำอย่างไรพระลักษมณ์ก็ไม่ออกไปจากศาลาเพื่อติดตามพระรามจึงโกรธและดัดพ้อพระลักษมณ์ว่าแท้จริงแล้วพระองค์ไม่รักพี่ชายดังที่ได้พูดไว้ถึงไม่ยอมไปช่วยพระราม และคงแสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยที่เด็ดเดี่ยวและความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระรามของนางด้วยการยื่นกรานให้พระลักษมณ์ออกไปช่วยพระราม สุดท้ายด้วยความฉลาดของนางจึงนำกรอบของประเพณีในสังคมขึ้นมากล่าวหาว่าพระลักษมณ์ต้องการได้นางเป็นภรรยาจึงไม่ยอมออกไปช่วยพระราม ซึ่งเหตุผลดังกล่าวนั้นยอมทำให้พระลักษมณ์ต้องจำใจออกไปจากศาลาเพื่อให้พ้อข้อกล่าวหาของนางสีดาในกลอนที่ว่า

“.....
สีดาเดือดดาลฤดี	ดำเนิน
“โอกาสเหมาะล้าแล้ว	ละหรือ
“ฤาความคิดเจ้า	จักรอง เราเฮย
ละพี่ม้วยด้วยมือ	อมิตรได้
..... ²⁴⁷

สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมอินเดียในอดีตเรื่องของการรักษาวลสงวนตัวของสตรีไม่เฉพาะสตรีโสเภณีนั่น ดังที่ในพระมณูมีข้อห้ามไม่ให้บุรุษและสตรีอยู่ด้วยกันเพียงลำพังไม่ว่าบุรุษและสตรีผู้นั้นจะมีความสัมพันธ์ต่อกันเช่นใดก็ตาม เพราะถึงแม้นางสีดาจะเป็นสตรีที่ผ่านการแต่งงานมาแล้วก็ยังคงรักษาเกียรติของตนเองอยู่ดี หากพระลักษมณ์คิดไม่ซื่อก็จะขอตายตามพระราม ในกลอนที่ว่า “ละพี่ม้วยด้วยมือ อมิตรได้” อีกทั้งยังเสนอให้เห็นถึงการที่บุรุษต้องให้เกียรติเพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของสตรีเสมอ ดังที่เมื่อพระลักษมณ์ได้ฟังคำกล่าวหาของนางสีดาดังกล่าวทำให้ต้องยินยอมออกจากศาลาไปช่วยพระรามทั้งที่กลัวพระรามลงโทษที่ละทิ้งหน้าที่ ความว่า

“ไฉริดาชนกข้อย	เหลือขาด คำแม่
ราวตะกั่วหลอมลั่นสอง	โสรแล้ว
พูดเสร็จพระเสด็จตัด	โดดลิว

247 สุภร ผลชีวิน, รามายณะ, หน้า 138.

จะเห็นได้ว่าพระลักษมณ์นั้นอยู่ในสถานการณ์ที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออกจนใจ น้ำตาคลอกราบเท้านางสีดาลาไปตามพระราม ในคำกลอนที่ว่า "จะอยู่ตามบัญชาพระทรงธรรม ก็เกรงที่นางนั้นจะโกรธา" แต่ด้วยค่านิยมของสังคมที่ยึดถือเรื่องความบริสุทธิ์ของสตรีเป็นสำคัญ ทำให้พระลักษมณ์ต้องฝืนใจออกจากศาลาไป ดังในกลอนที่ว่า "โอ้ธิดาชนกข้อย เหลือขาด คำแม่" เพราะเป็นห่วงความปลอดภัยของนางสีดาก็ห่วง แต่การต้องพิสูจน์ตัวเองว่าซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อทั้ง 2 พระองค์สำคัญกว่า

ในตอนนี้ของเรื่องรามายณะแตกต่างจากรามเกียรติ์ของไทยตรงที่ในรามเกียรติ์ ก่อนออกจากศาลาพระลักษมณ์ได้ฝากนางสีดาไว้กับเทวดาทั้งหลายให้ช่วยปกป้องรักษานางสีดา แต่ในรามายณะไม่ปรากฏถึงเรื่องราวดังกล่าว

1.6.4 ท้าวราพณ์เกี่ยวนางสีดา

หลังจากที่พระลักษมณ์ได้ออกจากศาลาไปแล้ว ท้าวราพณ์แปลงกายเป็นดาบสแล้วเดินเข้าไปในศาลา นางเห็นเป็นเพศดาบสก็ไม่สงสัยเชิญเข้าไปในศาลา ดาบสแปลงได้ถามไถ่เรื่องราวของนางสีดา จากนั้นก็เกลี้ยกล่อมให้นางสีดาไปเป็นมเหสีของทศกัณฐ์ผู้มีสมบัติมากมาย ความว่า

“นวนลนอบตอบว่า “โอ้”	มห เพราะหมณ์
คนชื่อสีดาเป็น	คู่สร้าง
ราชมพระทรงความ	สัจเที่ยง ถือนา
..... ²⁴⁹

จากบทโคลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อในเรื่องของความเป็นคู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) ระหว่างสามีและภรรยาในสังคมอินเดีย ดังที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างให้นางสีดากล่าวแนะนำตัวว่า “คนชื่อสีดาเป็น คู่สร้าง” แทนที่จะใช้คำว่าภรรยาซึ่งไม่สามารถทำให้ผู้อ่านรู้สึกถึงความรักและความผูกพันของสามีและภรรยาได้เท่ากับใช้คำว่า “คู่สร้าง”²⁴⁹ ซึ่งเป็น

²⁴⁸ สุภร ผลชีวิน, รามายณะ. หน้า 138

²⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 139.

ความหมายเดียวกับคำว่า "คูชีวิต" ที่แสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของการอยู่เคียงข้างกันระหว่างสามีและภรรยานั่นเอง

อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่ของภรรยาที่ดีที่ต้องเคารพเทิดทูนสามีประหนึ่งเป็นเทพเจ้า ซึ่งในที่นี้นางสีดาได้ยกย่องให้พระรามเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์และมีคุณธรรม ในโคลงที่ว่า "ราชมพระทรงความ สัจเที่ยง ถือนา" ท้าวราพณ์ไม่สนใจกล่าวคำเกี้ยวนาง ความว่า

ในรามายณะนั้นหลังจากที่ท้าวราพณ์พยายามเกลี้ยกล่อมให้นางสีดายินยอมเป็นมเหสีแต่โดยดีด้วยการแสดงให้เห็นถึงอำนาจที่ตนมีเป็นเครื่องหลอกล่อให้นางสีดาตัดสินใจ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมอินเดียที่สตรีต้องฟังฟังบุรุษในทุกเรื่อง ดังนั้นหากจะมีสามีก็ย่อมที่จะต้องการสามีที่มีอำนาจวาสนา ความว่า

"อรอยเอวแม่ล้ำ	เรียวกาม
แม่นแม่มีใจปอง	จักได้
ภัสดาเลื่องลือสาม	โลกสยบ แล้วแม่
เลือกเกิดพื้นที่ไร้	เหมาะสม
สละรักราเมศทั้ง	เกิดรา
รักพีมมีระทม	ทุกขรื้อน
-----	----- ²⁵⁰

เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงอุปนิสัยโอ้อวดตนและสะท้อนถึงจิตใจที่ต่ำช้าของท้าวราพณ์เพราะแม้ท้าวราพณ์จะไม่ได้ถือเพศดาบสจริงๆ แต่การจำแลงเป็นดาบสของท้าวราพณ์แล้วประพฤติตนไม่เหมาะสมด้วยการเกี้ยวพาราสี โทกหา อาจอนุมานได้ว่าผู้สร้างสรรค์ต้องการสื่อให้เห็นถึงความต่ำช้าของท้าวราพณ์โดยนำรูปลักษณะภายนอกที่เป็นดาบสมาเปรียบเทียบกับอุปนิสัยที่แท้จริงของตัวละคร การครองเพศดาบสเป็นคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ซึ่งถือว่ามีคุณค่าดีสิทธิ์เป็นอย่างมากเพราะเป็นรองแค่เพียงวรรณะกษัตริย์เท่านั้น จึงทำให้สังคมอินเดียซึ่งเป็นสังคมที่นับถือพราหมณ์ย่อมจะต้องมีความรู้สึกตะขิดตะขวงใจกับการกระทำของท้าวราพณ์ในครั้งนี้ ภาพลักษณ์ของความเป็นคนไม่ดีจึงยิ่งติดอยู่ในใจผู้อ่านซึ่งจะทำให้ภาพลักษณ์ของพระรามดีเด่นมากขึ้นไปอีกเมื่อเปรียบเทียบกับท้าวราพณ์

250 สุภร ผลชีวิน.รามายณะ. หน้า 140.

นางสีดา ยืนกรานปฏิเสธทำวราพณ์จนทำให้ทำวราพณ์โกรธคืนร่างเอามือตีผม และช้อนสะโพกนางสีดาอุ้มไปยังกรุงลงกา ความว่า

“.....
หัตถ์หนึ่งเหนี่ยวเกศา	สมรแน่น
หัตถ์หนึ่งจึ่งใช้ช้อน	สะโพกนาง” ²⁵¹

หากพิจารณาบทโคลงดังกล่าวในมิติของสตรีนิยมจะพบว่าผู้สร้างสรรค์ได้แสดงให้เห็นถึงความเห็นแก่ตัวของทำวราพณ์จากการที่กล่าวกับนางสีดาว่าถ้าหากนางสีดายินยอมนางก็จะได้สามีที่มีความยิ่งใหญ่ เพราะทั้งที่ทำวราพณ์รู้อยู่แล้วว่านางสีดามีพระรามเป็นสามี แต่กลับเสนอตัวเองว่ามีอำนาจมากกว่าพระราม ดังนั้นนางสีดาจึงควรเลือกตนเป็นสามีนั้นสะท้อนให้เห็นว่าในระบบปิตาธิปไตยอำนาจของชายเป็นสิ่งที่สตรีต้องการเพราะสตรีไม่สามารถดำเนินชีวิตเพียงลำพังโดยปราศจากบุรุษได้ ดังนั้นสตรีจึงตกไปอยู่ภายใต้อำนาจของบุรุษและอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบในทุกด้าน เพราะชายมองสตรีเป็นเพียงวัตถุทางเพศเท่านั้น ดังคำกลอนที่ทำวราพณ์กล่าวชมนางสีดาว่า “อรเอยเอวแม่ล้ำ เรียวงาม” ผู้สร้างสรรค์ได้ตอกย้ำให้เห็นว่าสตรีเป็นเพียงวัตถุทางเพศด้วยการสร้างให้ทำวราพณ์มาอ่อนวอนนางสีดาเพียงเพราะหลงรูปของนางสีดา

ดังนั้น เมื่อใดที่ชายเจอสตรีที่สวยงามถูกใจกว่าก็สามารถที่จะโยกย้ายถ่ายโอนสตรีไปไว้ตรงไหนก็ได้ตามอำเภอใจ ดังเช่นที่ ทำวราพณ์พระทำต่อนางกาลอัคคีเหมือนเป็นมเหสีรองทั้งที่นางแต่งงานกับทศกัณฐ์ก่อนมณฑโททรี แต่เพราะนางมณฑโททรีมีความงามมากกว่าจึงได้เป็นมเหสีเอก ซึ่งหากนางสีดายินยอมทศกัณฐ์สภาพนางมณฑโททรีคงตกอยู่ในฐานะเดียวกับนางกาลอัคคีด้วยเหตุผลที่นางสีดางามกว่า จากเหตุผลเรื่องชายต้องการสตรีที่สวยงามนั้นเพราะชายเห็นสตรีเป็นเพียงวัตถุทางเพศที่มีหน้าที่สร้างเกียรติยศให้สังคมชื่นชมว่ามีภรรยาเหมาะสมกับฐานะนั่นเอง ความว่า

“.....
หัตถ์หนึ่งเกี่ยวเกศา	สมรแน่น
หัตถ์หนึ่งจึ่งใช้ช้อน	สะโพกนาง
สีดาคราราวพณ์อุ้ม	องค์หนี
เศรำโคกวิปโยคพลาง	กรีดก้อง
“ไฉ่รามช่วยน้องที	น้องถูก จูดนา”

²⁵¹ สุภร ผลชีวิติน.รามายณะ. หน้า 140.

หลังจากที่ท้าวราพณ์เข้าเกลี้ยกล่อมนางสีดาแล้วแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ ท้าวราพณ์จึงตัดสินใจลักนางสีดาไปไว้ที่กรุงลงกา ซึ่งจากการที่ผู้สร้างสรรค์ได้บรรยายว่าท้าวราพณ์ตั้งผมและซ่านสะโพกนางสีดาแล้วอุ้มไปยังกรุงลงกา นั้น เป็นสิ่งสะท้อนว่าผู้สร้างสรรค์ไม่คิดว่าการกระทำดังกล่าวถือเป็นการดูถูกเหยียดหยามสตรีแต่ประการใด ทั้งที่มีการกล่าวว่านางสีดาเป็นองค์ลักษมีอวตารแต่ผู้สร้างสรรค์ก็ยังคงสร้างให้ทศกัณฐ์ตั้งผมและจับสะโพกของนางอยู่ ดังนั้นอาจอนุมานได้ว่าสังคมภายใต้ระบบปิตาธิปไตยนี้สตรีไม่ว่าจะอยู่ในฐานะสูงส่งขนาดไหนก็ตาม แต่เมื่อเทียบกับบุรุษแล้วก็ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของบุรุษทั้งสิ้น

ในกรณีที่ท้าวราพณ์ลักนางสีดานั้นผู้สร้างสรรค์ได้นำอำนาจของบุรุษในระบบปิตาธิปไตยมาใช้อย่างชัดเจน เป็นการสะท้อนถึงท้าวราพณ์ที่ใช้อำนาจและพลังกำลังที่เหนือกว่าสตรีเข้าหักหาญและลักนางไปยังกรุงลงกา ซึ่งการกระทำดังกล่าวถือเป็นการกดขี่และการทารุณทางเพศเพราะนางสีดาไม่ได้เต็มใจไปกับท้าวราพณ์จะเห็นได้จากการร้องขอความช่วยเหลือจากพระราม หากเพราะผู้สร้างสรรค์ไม่ได้สำนึกว่านางสีดาเป็นองค์ลักษมีอวตารก็อาจจะดำเนินเรื่องไปในลักษณะนางสีดาถูกท้าวราพณ์ข่มขืนก็เป็นได้ แต่การกระทำดังกล่าวก็เปรียบเหมือนการข่มขืนทางจิตใจสตรีอยู่แล้วเพราะท้าวราพณ์ทั้งกักขัง หน่วงเหนี่ยวและทำร้ายจิตใจนางสีดาสารพัด เช่น การขู่ฆ่าจนนางสีดาทนคับแค้นใจไม่ไหวต้องผูกคอตาย เป็นต้น ทำเหมือนนางสีดาเป็นเพียงวัตถุสิ่งของจะทำอะไรกับนางก็ได้ทั้งที่ท้าวราพณ์ไม่ได้เป็นสามีหรือบิดาของนางสีดาด้วยซ้ำ เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าสังคมภายใต้ระบบปิตาธิปไตยแท้จริงแล้วสตรีไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของแค่บิดาและสามีเท่านั้นแต่ตกอยู่ใต้อำนาจบุรุษทุกคนต่างหาก

1.6.5 ท้าวราพณ์ลักนางสีดา

ดาบสคืนร่างเป็นท้าวราพณ์มีสีบนหน้ายี่สิบมือ นางเห็นก็ตกใจท้าวราพณ์สามารถตั้งผมและซ่านสะโพกนางอุ้มไปยังกรุงลงกาได้ นางสีดาเสียใจคร่ำครวญที่ไม่เชื่อสามีและน้องชายจึงมีเหตุให้เป็นเช่นนี้ ซึ่งในบทโคลงได้สะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่ของสามีที่มีต่อภรรยา คือ ต้องให้การปกป้อง ค้ำครองดูแลเพื่อไม่ให้เกิดอันตรายใดๆ ต่อภรรยา ความว่า

“สีดาคราราพณ์อุ้ม องค์หนี
 เศร้าโศกวิปโยคพลาง กรีดก้อง

²⁵² สุภร ผลชีวิน.รามายณะ. หน้า 140.

ไฉ่รามช่วยน้องที่
เรียกขากเรียกข้าซ้อง

น้องถูก จูดนา
สุดเสียง"²⁵³

จากตอนดังกล่าวที่ท้าวราชนิโอมือจิกผมแล้วซ่อนสะโพกนางขึ้นอุ้มนั้นสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพที่สูงส่งของท้าวราชนิโอยู่วางในฐานะที่เป็นบุรุษและสมมติเทพ ดังนั้นแม้นางสีดาในฐานะองค์ลักษมีอวตารย่อมที่จะมีสถานภาพด้อยกว่าองค์สมมติของพระอิศวรซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อของศาสนาฮินดูที่กล่าวว่าพระมหากษัตริย์ คือ สมมติเทพของมหาเทพซึ่งก็คือพระอิศวรนั่นเอง อย่างไรก็ตามถึงแม้จะไม่พิจารณาในมิติของเทพเจ้าหากแต่มองในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงธรรมดาในบริบทของสังคมอินเดียก็จะเห็นได้ว่าสถานภาพของสตรีต่ำกว่าชายมาก ดังนั้นจึงเป็นธรรมดาที่บุรุษจะสามารถกระทำดังกล่าวได้ด้วยความชอบธรรมในสังคมอินเดีย

ซึ่งในข้อนี้แตกต่างจากรามเกียรติ์ของไทยที่ผู้สร้างสรรคได้สร้างให้ทศกัณฐ์นำรถทรงรับนางสีดาพร้อมทั้งบริวารทั้งหลาย รวมถึงการใช้คำว่า "ขอเชิญ" ซึ่งถือว่าเป็นการให้เกียรตินางสีดาของทศกัณฐ์หรือผู้สร้างสรรคนั่นเอง ดังคำกลอนที่ว่า "ขอเชิญยุพยอดอรไท" และ "บทจรไปปรถมณี" อาจอนุมานได้ว่ารามเกียรติ์ของไทยไม่ได้ยกย่องทศกัณฐ์ในฐานะที่เป็นพระมหากษัตริย์เลย ดังเช่น สร้างสรรคให้มีตอนหนุมาณผูกผมไว้กับทศกัณฐ์จะคลายออกจากกันได้ก็ต่อเมื่อนางมณฑิลาเชกหัว ย่อมแสดงให้เห็นถึงการไม่เคารพนับถือทศกัณฐ์อยู่แล้ว ดังนั้นนางสีดาในฐานะองค์ลักษมีอวตารจึงมีสถานภาพที่สูงกว่า

จากตอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงเจตนาของผู้สร้างสรรคที่ต้องการชี้้นำให้สังคมโดยเฉพาะสตรีเห็นถึงผลตอบแทนที่ได้รับของนางสีดาที่ไม่ยอมฟังคำทัดทานของพระรามและพระลักษมณ์ เนื่องจากหน้าที่ของภรรยาที่ดีตามบรรทัดฐานของสังคมนั้นภรรยาต้องเคารพเชื่อฟังสามีในทุกเรื่อง ไม่มีสิทธิ์ในการตัดสินใจด้วยตนเองไม่ว่าในเรื่องใดก็ตามหากสามีไม่อนุญาต แต่การกระทำของนางสีดาจากตอนดังกล่าวเป็นการกระทำผิดบรรทัดฐานที่ไม่ยอมฟังคำทัดทานของสามีและยังใช้ให้สามีไปจับกวางให้ตนอีกซึ่งถือว่าเป็นเรื่องไม่ถูกไปควรอย่างยิ่งสำหรับสตรีในฐานะภรรยา

อีกทั้งสามารถพิจารณาในมิติของสตรีนิยมได้ด้วยว่า ผู้สร้างสรรคต้องการแสดงให้เห็นถึงการแบ่งแยกทางเพศระหว่างนางสีดาซึ่งเป็นสตรี พระลักษมณ์และพระรามซึ่งเป็นบุรุษว่า พระรามได้เตือนนางสีดาแล้วว่ากวางทองที่นางสีดาต้องการอาจเป็นยักษ์แปลง แต่นางสีดาก็

²⁵³ สุภร ผลชีวิติน. รามายณะ. หน้า 140.

ไม่ยอมเชื่อ สะท้อนให้เห็นว่าภายใต้ระบบปีศาจไปเดียนั้นมองว่านอกจากบุรุษจะมีพลังกำลังและอำนาจเหนือกว่าสตรีแล้ว ความฉลาดและปฏิภาณไหวพริบก็ยังมีมากกว่าสตรีอีกด้วย

ชดาเยเข้าแย่งชิงนางสีดา

ท้าวราพณ์ได้อุ้มนางสีดาผ่านถ้ำที่อยู่อาศัยของชดาเยพญานกจึงออกมา ขวางทางไว้รบกับทศกัณฐ์แต่พ่ายแพ้วางสู่พื้นดิน ดอกย้าให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของความเป็นสมมติเทพด้วยเจตนาของผู้สร้างสรรคที่ต้องการแสดงให้เห็นถึงแสนยานุภาพของท้าวราพณ์ ซึ่งแตกต่างจากรามเกียรติ์ของไทยที่พญานกชดาเยผู้เป็นสหายร่วมชีวิตกับท้าวทศรถ มีความคิดถึงพระรามอยากจะรู้ข่าวจึงบินข้ามมหาสมุทรและเขาพระสุเมรุเหลือบเห็นทศกัณฐ์ลักองค์นางสีดาไว้ ทำยรตจึงร่อนบินมาขวางรถเอาไว้ โอบตัจฉิกจนโยธยักษ์และราชสีห์ลากรถทรงทั้ง 2,000 ตนตาย จนหมด แต่เพราะประมาทกล่าวถึงจุดอ่อนของตนให้ทศกัณฐ์ฟังจึงต้องเสียชีวิต

อย่างไรก็ตามพญานกชดาเยในเรื่องรามเกียรติ์และรามายณะก็ไม่มี ความแตกต่างกัน ในเจตนาของผู้สร้างสรรคที่ต้องการสร้างให้ชดาเยเป็นปมของเรื่องเพื่อให้พระรามสามารถออกติดตามนางสีดาได้ไปยังกรุงลงกาได้ถูกต้อง โดยในรามายณะนางสีดาได้สั่งเสียให้ชดาเยทูลแก่พระรามว่านางถูกท้าวราพณ์ลักตัวมา ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นว่านางสีดาในฐานะภรรยา มีความเคารพและจงรักภักดีในตัวสามี ความว่า

“ชดาเยโปรดบอกให้	รามลักษณะณ์ ด้วยเทอดู
ว่าอุบัติเคราะห์กรรม	แก่ข้าอ
ราพณ์ร้ายลักเราหนี	จากนิवासน์
ทูลเกิดว่าน้องน้อย	นบลา” ²⁵⁴

นางสีดาเปลื้องสไบให้วานร

เมื่อผ่านไปในปีรมสระบัมปา นางสีดาเห็นวานรอยู่ 4 ตัวนางจึงเปลื้องสไบและอาภรณ์ทิ้งลงไปฝากวานรให้ถวายแก่พระราม ความว่า

“สีดาควรราพณ์อุ้ม องค์จร

²⁵⁴ สฤร ผลชีวิติน.รามายณะ. หน้า 141.

บ่หอนเห็นมีชน	ช่วยได้
ทัศนาล่าวานร	เนายอด ไศลนา
นางฉีกชายเสื้อให้	วอกเห็น ²⁵⁵
“ถอดเครื่องประดับ	ลงหลาย
หวังเครื่องอาภรณ์เป็น	สิ่งชี้
ให้รามลักษมณ์หมาย	ทางมุ่ง
ทราบเหตุร้ายร้อนรี	เร่งตาม” ²⁵⁶

จากโคลงดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงเจตนาของผู้สร้างสรรคที่ต้องการสื่อให้เห็นถึงความฉลาดของนางสีดาในตอนนี้นางเปลื้องผ้าสไบและอาภรณ์ฝากไว้แก่ฝูงวานรเพื่อถวายพระรามจนทำให้พระรามและพระลักษมณ์พร้อมด้วยบริวารสามารถติดตามนางมายังกรุงลงกาได้สำเร็จ อีกทั้งยังสื่อให้เห็นถึงบุญบารมีของท้าวราพณ์ในโคลงที่ว่า “บ่หอนเห็นมีชน ช่วยได้” ซึ่งอาจอนุมานได้ว่าเป็นเจตนาของผู้สร้างสรรคที่ต้องการเพิ่มเกียรติยศให้แก่พระราม เพราะยั้งศัตรมีอำนาจฤทธิ์เดชมากมายเท่าใด หากพระองค์สามารถปราบได้ก็เท่ากับยังเป็นการเพิ่มบุญบารมีให้แก่พระรามเป็นทวีคูณ

1.6.6 นางสีดาผูกศอ

กล่าวถึงหนุมานได้รับคำสั่งจากจากพระรามให้มาสืบข่าวและถวายแหวนแก่นางสีดาว่าพระรามพร้อมบริวารกำลังนำทัพมาชิงนางสีดากลับไป หนุมานได้ตามหานางจนเจอกับนางที่สวนโศก แอบซ่อนอยู่ในกิ่งโศกจึงเห็นนางสีดาแต่งตัวนุ่งห่มคางกรองไม่มีอาภรณ์อย่างใดประดับประดา

ท้าวราพณ์ลงสวนมาเกี่ยวนางสีดา

ท้าวราพณ์มาหานางสีดาพูดจาเกี่ยวพาราสี นางสีดาไม่ยินยอมท้าวราพณ์จนใจแต่ได้ขู่นางว่าถ้าอีก 2 เดือนนางไม่ตกลงเป็นมเหสีจะจับนางกินเสียความว่า

“เรียนรอกำหนดได้ สองเดือน

²⁵⁵ สุภร ผลชีวิน.รามายณะ. หน้า 142.

²⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 141.

กำหนดครบनुชง	ร่วมห้อง
หากนุชคิดบิดเบือน	ใจเบี่ยง
เร็นมจักเลพเนื่อน้อง	แน่นอน" ²⁵⁷

นางสีดาได้แสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์และจงรักภักดีของนางที่มีต่อพระราม ตามหน้าที่ของภรรยาในที่ดีที่ควรพึงปฏิบัติ เพราะค่านิยมของสังคมอินเดียในเวลานั้นถือว่าสตรีต้องมีความผูกพันกับสามีตลอดชีวิต โดยมีธรรมะสูงสุด คือ ภรรยาต้องซื่อสัตย์และเคารพสามีเหมือนเทพเจ้าเพื่อที่ภรรยาจะได้มีโอกาสรับใช้กับสามีอีกหลังจากที่เสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งเป็นการตอกย้ำคติความเชื่อเรื่องการเป็นคู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) ระหว่างสามีและภรรยาอย่างเด่นชัด

“ขอครองพิศวาสด้วย	ผ้าเดียว
บประพฤติจัญไร	ชู้ข้า
ใจเราบ่แลเหลียว	ในราก ษสนอ
มันแต่รามผู้ข้า	รักเขา" ²⁵⁸

อย่างไรก็ตามสิ่งหนึ่งที่ทำให้นางสีดาของรามายณะและรามเกียรติ์ของไทยมีความแตกต่างกันได้แก่วุฒิภาวะทางด้านอารมณ์ เนื่องจากนางสีดาของไทยจะมีลักษณะเป็นสตรีธรรมดามากกว่าเทพเจ้าเหมือนในรามายณะ ดังนั้นจึงมีปรากฏหลายครั้งที่นางสีดาพูดจาเสียสติตัดพ้อต่อว่าต่างๆ นานา แต่ในขณะที่นางสีดาของรามายณะจะมีความสุขมากกว่าดังที่นางสีดาตอบกลับท้าวราพณ์เพื่อให้สำนึกผิดเห็นในหลักธรรมมากกว่าที่จะเป็นการด่าว่า ความว่า

“จึงท่านควรหักห้าม	ใจตน
ส่งคนสู่บรม	ราชผู้
เอกรมุเกิดจะดล	สุขสวัสดิ์สู่ท่าน
....." ²⁵⁹

จากตอนดังกล่าวนอกจากจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงค่านิยมของสตรีที่แสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามีเพียงผู้เดียว นางสีดาในรามายณะนอกจากแสดงให้

²⁵⁷ สุภร ผลชีวิน.รามายณะ. หน้า 189.

²⁵⁸ เรื่องเดียวกัน. , หน้า 188.

²⁵⁹ เรื่องเดียวกัน.

เห็นถึงความซื่อสัตย์ที่มีต่อพระรามแล้วนางสีดายังได้แสดงให้เห็นถึงคุณธรรมของนาง ดังที่ได้ว่ากล่าวตักเตือนแก่ทศกัณฐ์ให้มีสติ ยึดมั่นในศีลธรรมเป็นหลัก ความว่า

“ตรองเกิดให้ถึถ้วน	ในธรรม์
ประพุดิตตามหลักเนา	เนินแล้ว
จงป้อมปกภัยภรร	ยาบุรุษ อื่นเอย
เหมือนหนึ่งเมียผู้แก้ว	เนตรตน
ถึงแม่ ณ ที่นี้	จักเนา
ลิตบุรุษหรือไม่ยล	ย่อมรู้
เพราะท่านมิได้นำ	พาหลัก ธรรมนอ
ถือผิดคิดค้ำนลู่	สัตตธรรม์” ²⁶⁰

ในรามายณะนั้นผู้สร้างสรรค์ได้สะท้อนภาพลักษณ์ของนางสีดาในฐานะของพระลักษมีอวตารมากกว่าเป็นเพียงสตรีธรรมดา โดยแสดงออกผ่านการตักเตือนท้าวราพณ์ซึ่งหากท้าวราพณ์ไม่เต็มใจด้วยโมหจริตก็คงจะได้คิดและเกิดความละอาย เพราะหากพิจารณาจากบทกลอนแล้วจะพบว่าคำพูดของนางสีดาได้พยายามให้ท้าวราพณ์ตระหนักในความซื่อสัตย์และเรื่องบาปในการประพุดิตผิดในกามโดยเฉพาะเรื่องที่ผิดลูกผิดเมียผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการที่ท้าวราพณ์ไม่สนใจคำพูดนางสีดาเป็นเพราะว่าในสังคมที่ระบบปีตาธิปไตยมีอำนาจในการควบคุมสังคมนั้น บุรุษมีอำนาจเหนือสตรีในทุกด้านโดยนำไปสู่การแบ่งแยกทางเพศที่ไม่ว่าจะเป็นด้านสตรีหรือแม้แต่สมองในระบบดังกล่าวก็ไปถูกฝังว่าบุรุษมีมากกว่าหรือเหนือกว่าสตรี ดังนั้นคำพูดของสตรีจึงเป็นสิ่งที่หาสาระ ความน่าเชื่อถือใดๆ ไม่ได้

อีกทั้งนางสีดาได้กล่าวกับท้าวราพณ์ถึงบารมีของพระรามโดยพยายามโน้มน้าวให้ท้าวราพณ์เห็นถึงแสนยานุภาพของพระราม โดยกล่าวว่าเพื่อผลประโยชน์ของตัวเองก็จงโปรดส่งตัวนางคืนให้แก่พระราม ถ้าท้าวราพณ์ยังปรารถนาที่จะรักษากรุงลงกาไว้และไม่ให้หายนะมาสู่ตัวท้าวราพณ์เองก็จงสร้างมิตรภาพกับพระราม ความว่า

“รามจันทรโลกแจ่มแท้	หฤทัย
การุณย์เหล่าสาวกอัน	พึงทำว
หากท่านอยกอยู่ไย	ไม่ผูก
มิตรภาพกับไ้หน้าว	นิยม

²⁶⁰ สุภร ผลชีวิน.รามายณะ. หน้า 188.

จึงท่านควรหักห้าม	ใจตน
ส่งนุสบรม	ราชผู้
เอกรฐเกิดจะดล	สุขสวัสดิ์ สูท่าน
เฉยอยู่จักต้องรู้	ฤทธิ์ศร" ²⁶¹

ซึ่งในบทกลอนดังกล่าวนอกจากจะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการตกเดือนท้าว
ราพณ์ให้สังคนตัวนางสีดาให้แก่พระรามเพื่อป้องกันเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้นแล้ว ยังเป็นการสะท้อนให้
เห็นถึงฐานะของนางสีดาที่มีค่าเป็นเพียงสมบัติของพระรามเท่านั้น เพราะการที่ผู้สร้างสรรค์สร้าง
ให้นางสีดามั่นใจในตัวพระรามที่ต้องมาชิงตัวนางคืนจากท้าวราพณ์อย่างแน่นอน เป็นเพราะผู้
สร้างสรรค์ได้สะท้อนความเป็นวัตถุทางเพศของนางสีดาตั้งแต่ตอนที่นางศูรปขนามากล่าวชมโฉม
นางให้แก่ท้าวราพณ์ได้ฟังจนกระทั่งถูกลักพาไปยังกรุงลงกาตั้งที่กล่าวแล้วนั้น ดังนั้นผู้สร้างสรรค์
จึงต้องสร้างให้พระรามติดตามมาเพื่อเป็นการกู้เกียรติยศของพระองค์ ไม่ได้เป็นเพราะมีความ
เสนหาต่อนางสีดาเพียงประการเดียวเท่านั้น

อย่างไรก็ตามจากบทกลอนดังกล่าวในรามายณะจะเห็นได้ว่านางสีดามีลักษณะ
ของความเป็นองค์ลักษมีอวตารมากกว่าที่จะเป็นเพียงสตรีธรรมดา ด้วยการที่ผู้สร้างสรรค์สร้าง
บุคลิกลักษณะของตัวละครให้มีความสุข เยือกเย็นและมีสติมั่นคงดังที่สามารถกล่าวตกเดือน
ให้ท้าวราพณ์เห็นถึงผลจากการลักพานางสีดามายังกรุงลงกา เป็นต้น

หนุมานถวายแหวนแก่นางสีดา

ท้าวราพณ์สุดท้ายที่ให้อ้อนวอน เมื่อท้าวราพณ์กลับไปแล้วนาง
ก้านัลักษณ์ก็พากันมาต่อนางสีดาด้วยถ้อยคำหยาบช้า นางเกิดความคับแค้นใจจึงตัดสินใจเอา
ผ้าผูกคอผูกกับกิ่งโศกใหญ่ สาเหตุที่ทำให้นางสีดาต้องตัดสินใจผูกคอ คือ นางสีดามีความรัก
ในเกียรติยศและศักดิ์ศรีของตนอย่างยิ่งจึงไม่ต้องการให้ใครมาดูหมิ่นโดยเฉพาะผู้ที่มีความต่ำศักดิ์
กว่า ได้แก่ นางสนมยักษ์ที่รุมกันด่าว่า ชมชู้นางสารพัดเพื่อให้นางรับตำแหน่งมเหสี นางจึงมี
ความคับแค้นใจจนนำไปสู่การตัดสินใจดังกล่าว

หนุมานเห็นว่าเป็นเวลาสมควรที่ควรที่จะแสดงตัวจึงกล่าวพระนามของพระรามขึ้น
และพรรณนาข้อความทุกประการ นางสีดาได้ยินก็ดีใจหนุมานจึงลงจากต้นไม้มาถวายบังคมเล่า
ความโดยละเอียดแล้วถวายแหวนของพระราม นางยินดีรับแหวนไว้แต่เมื่อหนุมานเสนอตัวจะ
ขอรับอาสาไปส่งพระรามนางจึงไม่ยินยอม โดยชี้แจงว่าไม่เป็นการสมควรที่จะให้บุรุษแตะเนื้อต้อง
ตัวอีก อีกทั้งคงจะไม่สะดวกหากศัตรูคิดว่าติดตามเอานางคืน ตลอดจนหากหนุมานสู้ได้พระราม

²⁶¹ สุภร ผลชีวิน.รามายณะ. หน้า 188.

ก็จะหมดโอกาสที่จะแสดงความเก่งกล้าในการรบเพื่อชิงนางคืน นอกจากนี้คุณงามความดีของนางสีดาทำให้นางมีพลังที่จะสามารถเผาผลาญสิ่งใดก็ได้แต่นางก็ไม่สังหารท้าวราชนันท์ กลับทนลำบากอดทนรอให้พระรามมาช่วยแทน ดังในตอนที่หนุมานทูลแก่นางสีดาว่า

“หากพระกกุตส์ยั้ง	อยู่ดี
โยพระไม่เผาผลาญ	เกาะให้
แตกหักเพราะอัคคี	เคียดแห่ง
ราเมศเกิดแล้วไซ้	นำস্যอง” ²⁶²

เมื่อพิจารณาในปัจจัยดังกล่าวแล้วผู้สร้างสรรคจึงสร้างให้นางสีดาเป็น "เครื่องหมาย" แสดงอำนาจให้แก่พระรามซึ่งเป็นสามีและเป็น "เครื่องมือ" ในการสร้างความชอบธรรมให้แก่พระรามมากกว่าที่จะเป็นผู้อื่น เพื่อเป็นการตอกย้ำภาพความเป็นพระนารายณ์อวตารและความเก่งกล้าสามารถของพระรามให้แก่ผู้อ่านได้รับทราบ หากแต่นางสีดากลับไปกับหนุมานพระรามก็คงไม่ได้แสดงให้เห็นถึงเดชานุภาพแต่อย่างใด อำนาจทั้งหลายคงตกอยู่ที่หนุมาน ดังนั้นการแย่งชิงและการให้ความช่วยเหลือนางสีดาในเรื่องรามเกียรติ์จึงเป็นการช่วงชิงอำนาจกันของเพศชายภายใต้ระบบปิตาธิปไตย เมื่อพิจารณาในปัจจัยดังกล่าวแล้วผู้สร้างสรรคจึงสร้างให้นางสีดาเป็น "เครื่องหมาย" แสดงอำนาจให้แก่พระรามซึ่งเป็นสามีและเป็น "เครื่องมือ" ในการสร้างความชอบธรรมให้แก่พระรามมากกว่าที่จะเป็นผู้อื่น เพื่อเป็นการตอกย้ำภาพความเป็นพระนารายณ์อวตารและความเก่งกล้าสามารถของพระรามให้แก่ผู้อ่านได้รับทราบ หากแต่นางสีดากลับไปกับหนุมานพระรามก็คงไม่ได้แสดงให้เห็นถึงเดชานุภาพแต่อย่างใด อำนาจทั้งหลายคงตกอยู่ที่หนุมาน ดังนั้นการแย่งชิงและการให้ความช่วยเหลือนางสีดาในเรื่องรามเกียรติ์จึงเป็นการช่วงชิงอำนาจกันของเพศชายภายใต้ระบบปิตาธิปไตย โดยนางฝากกราบทูลพระรามว่าให้รีบมารับภายใน 1 เดือนเพราะหาไม่แล้วนางต้องตายเป็นนางจิ้งจอกศิราภรณ์ไปถวายเพื่อเป็นพยานด้วย

โดยหากพิจารณาตอนดังกล่าวในมิติของสตรีนิยมจะพบว่าท้าวราชนันท์มองนางมณฑิตรีและนางสีดาเป็นเพียงวัตถุทางเพศเท่านั้น ดังที่ท้าวราชนันท์บอกกับนางสีดาว่าจะยกตำแหน่งมเหสีเอกให้แก่นางสีดา หากแต่นางสีดายินยอมนางมณฑิตรีก็ต้องถูกลดตำแหน่งจากมเหสีเอกลงด้วยสาเหตุที่ว่านางสีดามีความมั่งคั่งมากกว่านาง จึงเหมาะสมและคู่ควรกับทศกัณฐ์ที่อยู่ในฐานะองค์ประมุขของกรุงลงกามากกว่านาง เพราะถือว่าด้วยคุณสมบัติของนางสีดาจะ

²⁶² สุภร ผลชีวิน.รามายณะ. หน้า 197.

สามารถเสริมอำนาจของทศกัณฐ์ให้เพิ่มขึ้นได้ โดยไม่ได้คำนึงถึงความดีความชอบของนางมณฑิราที่คอยปรนนิบัติรับใช้ทศกัณฐ์มาเป็นระยะเวลาานเลย ดังนั้นจะเห็นว่าบุรุษมีอำนาจในการครอบงำสตรีผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่บุรุษอยู่เหนือสตรีทำให้สตรีตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบฝ่ายชายแทบทุกด้าน สตรีต้องยินยอมรับการกดขี่และเอารัดเอาเปรียบทางเพศจากบุรุษ โดยผู้สร้างสรรค์แสดงให้เห็นถึงการที่บุรุษมีความเอารัดเอาเปรียบทางเพศต่อสตรีเป็นอย่างมาก การกระทำกับสตรีเป็นเพียงวัตถุสิ่งของเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน เพราะท้าวราชนิยายอยากได้นางสีดาก็ลักพามายังกรุงลงกาเพื่อมีสัมพันธ์ด้วยโดยพยายามโน้มน้าวใจทุกอย่างแม้กระทั่งยกตำแหน่งมเหสีเอกให้ ทั้งที่ทศกัณฐ์เองมีนางมณฑิราเป็นมเหสีเอกอยู่ก่อนแล้ว แปลว่าทศกัณฐ์เห็นนางสีดาและนางมณฑิราเป็นเพียงสมบัติชิ้นหนึ่งที่เมื่อพอใจก็ยกขึ้นเชิดชูและพร้อมที่จะทิ้งได้ทุกเมื่อหากเจอสิ่งใหม่ที่ถูกใจกว่า

ในกรณีของนางสีดาจะเห็นได้ว่าสตรีตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบบุรุษในทุกด้าน เป็นการถูกเอารัดเอาเปรียบทางเพศ โดยนางสีดาเลือกที่จะอยู่ที่กรุงลงกานางก็ต้องอยู่อย่างคับแคบใจ ดังตอนที่หนุมานได้พบกับนางสีดานั้นเป็นตอนที่นางสีดากำลังจะผูกคอตายเพราะทนการถูกดูถูกเหยียดหยามและทารุณจิตใจจากทศกัณฐ์และบริวาร เช่น การด่าทอ ข่มขู่ และการลงนามทางเพศต่อไปไม่ได้

ตอนที่หนุมานเข้าไปยังกรุงลงกาเพื่อทูลข่าวพระรามและถวายแหวนแก่นางสีดาที่สวนอโศก มีการบรรยายถึงความงามของนางสีดา ความว่า

“นงพาลผิวผ่องเพี้ยง แน่นักชวยารา	สุพรรณทา ทาบเนอ เมศให้” ²⁶³
-------------------------------------	---

จากบทโคลงดังกล่าวนอกจากจะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคุณสมบัติทางด้านความงามของนางสีดาที่ไม่ได้ยิ่งหย่อนไปกว่าคุณสมบัติทางด้านอื่นของนางเลยนั้น อาจอนุมานให้เห็นถึงสถานภาพที่สูงส่งของนางสีดาได้อีกประการหนึ่ง เนื่องจากผู้สร้างสรรค์เจตนาที่จะเปรียบเทียบให้นางสีดามีผิวพรรณเปล่งปลั่งราวกับทองคำ เนื่องจากทองคำถือเป็นอัญมณีที่มีค่าซึ่งอาจจะแปลความหมายถึงสถานภาพของพระลักษมีอวตารของนางสีดาก็เป็นได้

²⁶³ สุภร ผลชีวิติน.รามายณะ. หน้า 173.

แต่หากพิจารณาในมิติของสตรีนิยมพบว่า การบรรยายให้เห็นถึงความงามของนางสีดาในบทกลอนดังกล่าวนี้หากมองเพียงผิวเผินอาจรู้สึกว่าเป็นการยกย่องนางสีดาในเรื่องของความงามและการเป็นชายาของพระราม แต่ความจริงแล้วในบทกลอนดังกล่าวผู้สร้างสรรค์ได้แฝงถึงเนื้ออำนาจของระบบปิตาธิปไตยอย่างเห็นได้ชัด เพราะผู้สร้างสรรค์ใช้บทชมโฉมนางสีดาว่ามีความสวยงามจึงทำให้หนุมานคิดว่าเพราะความงามเหมือนทองคำเป็นสิ่งที่คู่ควรกับพระราม ผู้สร้างสรรค์ทำให้นางสีดาตกอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ฝ่ายชายอยู่เหนือฝ่ายหญิง เพราะเหตุนี้ผู้สร้างสรรค์จึงไม่บรรยายในทางกลับกันว่าพระรามเหมาะสมกับนางสีดาด้วยคุณสมบัติที่พระรามมี ดังนั้นการตีค่านางสีดาด้วยความงามของหนุมานนั้นถือว่าเป็นการแบ่งแยกเพศหญิงและชายไปโดยปริยายด้วยเหตุที่ว่าผู้หญิงมีคุณค่าควรยกย่องแค่เรื่องของความงาม จริงอยู่ที่นางสีดาได้รับการยกย่องว่ามีความดีเด่นชัดด้วยก็ตาม แต่ก็ก็เป็นความดีที่ถูกครอบงำด้วยพระราม เช่น การยอมพิสูจนตัวเองด้วยการทำพิธีลุยไฟ การยอมถูกเนรเทศเพื่อรักษาเกียรติยศของพระราม ลักษณะดังกล่าวนี้เองถึงจะเรียกว่าเป็น "ความดี" ของผู้หญิง ซึ่งอาจอนุมานได้ว่าเป็นความดีในอุดมคติของผู้สร้างสรรค์ที่ต้องการสื่อให้สังคมรับรู้เพื่อเป็นการสืบทอดอำนาจของระบบปิตาธิปไตยให้คงอยู่ต่อไปในสังคม

1.6.9 นางสีดาลุยไฟ

หลังเสร็จศึกกรุงลงกาแล้วพระรามได้รับชัยชนะ หนุมานได้รับคำสั่งจากพระรามให้อันเชิญนางสีดามาเข้าเฝ้าพระราม ความว่า

"ใคร่ยลทูลกระหม่อมแก้ว	เหลือใจ
เพราะพระประลูความ	สัจจสร้าง
ใคร่พบลักษมณ์ผู้ครະไล	โดยเสด็จ
พระเชษฐาไ้ล้า	อริมอง" ²⁶⁴

จากบทโคลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพของพระรามในฐานะองค์นารายณ์อวตาร ในตอนที่ว่า "เพราะพระประลูความ สัจจสร้าง" เป็นการสื่อให้เห็นว่าพระองค์

²⁶⁴ สุภร ผลชีวิน. รามายณะ. หน้า 258.

สามารถปฏิบัติภารกิจของพระองค์ที่ได้รับมอบหมายเื่องการจากพระอิศวรให้ปราบยักษ์สำเร็จ
ลุล่วงแล้วนั่นเอง

การที่พระรามได้มีเื่องการให้หนุมานเป็นผู้เชิญนางสีดานั้นสะท้อนให้เห็นถึงการที่
ผู้สร้างสรรค์ได้ยกย่องให้นางสีดามีสถานภาพสูงส่ง เพราะหนุมานถึงแม้จะเป็นลิงแต่ค่านิยมของ
สังคมอินเดียเห็นว่าหนุมานเป็นเทพเจ้าองค์หนึ่งซึ่งจะสังเกตเห็นได้จากการที่ในเทวาลัยจะมีปรากฏ
การสร้างรูปปั้นหนุมานอยู่ร่วมกับเทพเจ้าองค์อื่นอยู่ทั่วไปในประเทศอินเดีย ดังนั้นหนุมานในรามาย
ณะจึงมีความเหมาะสมที่จะเป็นผู้อันเชิญนางสีดาไปเข้าเฝ้าพระราม ซึ่งแตกต่างจากสถานภาพ
ของหนุมานในรามเกียรติ์ของไทยที่เป็นเพียงทหารของพระรามเท่านั้น ดังในบทกลอนที่ว่า

“แล้วนำศุภาสสนนี้	ทูลเสนอ
ไมถีสีมังสมร	แม่บ่าง
อีกนำข่าวของเธอ	ทุกสิ่ง
มาสู่ผู้สร้าง	รื่นรมย์
ทราบความรามสั่งแล้ว	ลูกวา ยูแล
ดลที่สีดาสนม	ยักษ์ล้อม
ภายใต้ร่มพฤกษา	ลิมสุ ภาเนอ
ขุนกระบี่เข้าน้อม	ชนก ²⁶⁵

อีกทั้งหากมองในมิติของระบบปีตาทิพย์โดยจะพบว่านางสีดาในฐานะภรรยาของ
พระรามได้ปฏิบัติหน้าที่ในการสร้างความชอบธรรมของพระรามในการปราบทศกัณฐ์ตามเื่องการ
ของพระอิศวรแล้วจึงไม่จำเป็นต้องประทับอยู่ที่กรุงลงกาอีกต่อไป จะเห็นได้ว่านางสีดาเป็นเพียง
“เครื่องมือ” ในการสร้างความชอบธรรมเพื่อให้พระรามแสดงแสนยานุภาพและได้รับความดี
ความชอบจากพระอิศวรที่สามารถปฏิบัติภารกิจ ผลประโยชน์ทั้งหลายจากการสังหารทศกัณฐ์ตก
อยู่ที่บุรุษทั้งสิ้น ในขณะที่นางสีดาต้องประสบกับความยากลำบากในการครองตนให้อยู่ในกรอบ
ของความเป็นภรรยาที่ดีและรอคอยให้พระรามเสด็จมาช่วย ผลที่นางได้รับ คือ ต้องทนกับคำติฉิน
นินทาและลู่ไฟเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ให้เป็นที่ประจักษ์แก่พระรามและเหล่าบริวาร แสดงให้
เห็นถึงระบบปีตาทิพย์ที่บุรุษมีอำนาจในการครอบงำสตรีทำให้สตรีต้องตกอยู่ในฐานะที่
เสียเปรียบฝ่ายชายแทบทุกด้าน

²⁶⁵ สุภร ผลชีวิติน.รามายณะ. หน้า 254.

นางสีดาเข้าเฝ้าพระราม

ถึงแม้พระรามจะมีความเชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ของนางสีดา มากเพียงใดก็ตาม แต่พระองค์ในฐานะพระมหากษัตริย์จำเป็นต้องปฏิบัติตนให้สม กับพระเกียรติยศของพระองค์ ถึงแม้จะไม่มี ความแคลงใจในตัวนางสีดาแต่เพราะไม่ต้องการให้ ใครติฉินนินทาไม่เพียงแต่พระองค์เองแต่รวมถึงนางสีดาจะถูกนินทาว่าร้ายด้วย ดังนั้นพระราม จำเป็นต้องระงับข้อสงสัยของประชาชน จึงกล่าวไม่ยอมรับนางสีดาทำให้นางต้องประกอบ พิธีกรรมลุยไฟ ความว่า

"ตัวเราเนาเชื้อกษัตริย์	ชาติรี
จักรับนารีใน	ตักทำว
ทศศรีพรากษสกลี	เคยเพ่ง
พิมพ์พัคตรุ่นชด้วยห้าว	หีนกระหาย" ²⁶⁶

หากพิจารณาจากเจตนาการประชดประชันของพระรามจะพบว่าผู้สร้างสรรค์ ต้องการสะท้อนให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาดและปฏิภาณไหวพริบของพระราม เนื่องจากพระองค์ ต้องการรักษาเกียรติยศของนางสีดาผู้เป็นภรรยาพระองค์จึงต้องการพิสูจน์ให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ และซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระองค์เพียงผู้เดียวของนางสีดา ดังนั้นพระองค์จึงทรงมีกุศโลบายตรัส ไม่รับนางสีดา โดยมีวัตถุประสงค์ให้นางสีดาแสดงความบริสุทธิ์ของตนให้เป็นที่ประจักษ์แก่เหล่า บริวารทั้งหลาย ความว่า

"พระเอยผิดนุชต้อง	กายชาย อื่นเอย
เป็นเพราะสุดป้องกัน	อาตมแล้ว
หาใช่เพราะดุนุหมาย	เสนหิไม่
เหลือหลักให้คล้อยแล้ว	ลิขิตพรหม" ²⁶⁷

จากบทโคลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ของสังคมที่ยึดมั่นในเรื่อง ความบริสุทธิ์ของสตรี ดังในโคลงที่ว่า "พระเอยผิดนุชต้อง กายชาย อื่นเอย" เนื่องจากในสังคม

²⁶⁶ สุภร ผลชีวิน.รามายณะ. หน้า 260.

²⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 264.

อินเดียยึดถือความบริสุทธิ์ของสตรีเป็นสำคัญ โดยที่สังคมยอมเปิดโอกาสให้แก่สาวพรหมจารีเท่านั้นที่มีโอกาสแต่งงาน ดังที่มีปรากฏอยู่ในพระมนุ การที่ชาวฮินดูยึดถือในเรื่องความบริสุทธิ์ของสตรีมากเพราะเชื่อว่าสตรีได้รับพรจากโสมเทพเป็นผู้ให้ความสะอาดร่างกายและจิตใจของสตรีนั่นเอง

นางสีดาประกอบพิธีกรรมลุยไฟ

นางสีดาเมื่อได้ยินคำบริภาษของพระรามต่อหน้าข้าราชการบริพารและบริวารทั้งหลาย จึงรู้สึกอับอายกล่าวกับพระรามเพื่อขออาสาลุยไฟเป็นการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ความเป็นมา หลังจากทีนางสีดาทูลอาสาของประกอบพิธีลุยไฟจากพระรามแล้วนั้น นางได้สั่งให้พระลักษมณ์ตั้งกองไฟเพื่อให้นางประกอบพิธีกรรมดังกล่าว ความเป็นมา

“ลักษมณ์เอยอนุชเอื้อ	เอภาภ
โปรดตระเตรียมกองกฐน	ก่อแล้ว
พื้จะละโลกทะยาน	เหยียบเพื่อ
ชีวิตพื้ม้วยแคล้ว	คลาดหมอง” ²⁶⁸

จากคำสัตย์อธิษฐานของนางสีดาในการประกอบพิธีกรรมลุยไฟนั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมอินเดียในเรื่องหน้าที่ของความเป็นภรรยาที่ดีที่ต้องมีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อสามี รักเดียวใจเดียวและรักษาความบริสุทธิ์ไม่ให้ชายใดนอกเหนือไปจากสามีแตะเนื้อต้องตัว จากการสร้างตอนลุยไฟของผู้สร้างสรรค์นั้นอาจจะสะท้อนได้ว่า การที่พระรามไม่เชื่อนางสีดาว่านางบริสุทธิ์ เพราะต้องการให้สังคมเห็นถึงคุณสมบัติของการเป็นภรรยาที่ดี ย่อมเป็นการชี้แนะสตรีในสังคมได้เป็นอย่างดีว่าต้องซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามีเพียงผู้เดียวเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อของชาวฮินดูที่นับถือว่าพระอัคคีเป็นผู้ที่ทำให้อวัยวะของสตรีบริสุทธิ์ ประกอบกับความเชื่อของชาวอารยัน เพราะชาวอารยันนับถือเทพเจ้าที่มีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เช่น พระอัคคี พระพายและพระแม่ธรณี เป็นต้น เนื่องจากชาวอารยันเป็นสังคมแบบเกษตรกรรมนั่นเองความว่า

“หากว่าข้าพเจ้า	ผูกใจ
จดจ่อรวมทุกวาร	ห่อนเว้น
ขอจงพระจอมไฟ	พะยานภพ

²⁶⁸ สุภร ผลชีวิติน.รามายณะ. หน้า 263.

หากพิจารณาให้ลึกซึ้งจะพบว่านอกจากการที่นางสีดาลุยไฟเพื่อเป็นการพิสูจน์ให้เห็นถึงความซื่อสัตย์จงรักภักดีของนางที่มีต่อพระรามจนได้รับการยกย่องจากสังคมโดยทั่วไปถึงคุณสมบัติของนางสีดาในข้อนี้แล้ว การลุยไฟของนางสีดายังเป็น “เครื่องมือ” ในการสร้างบารมีของพระรามอีกด้วย เพราะนั่นแสดงให้เห็นว่าด้วยคุณสมบัติดังกล่าวจึงทำให้นางสีดามีความคู่ควรกับพระราม เพราะนางสีดามีความเป็นยอดกว่าสตรีอื่น ประกอบกับความจงรักภักดีและรูปสมบัติที่ผู้สร้างสรรคดีได้สร้างให้แก่นางสีดาทำให้นางเหมาะสมที่จะเป็นภรรยาของพระราม ดังคำอธิบายของนางสีดาว่า

“หากลูกบริสุทธิ์แท้	ถึงราม จันทร์นอ
แคลงจิตคิดัดรอน	ลูกแล้ว
โปรดเป็นพะยานความ	บริสุทธิ์
พิทักษ์ลูกให้แล้ว	อัคคี ²⁷⁰

หลังจากที่นางสีดาได้ตัดสินใจประกอบพิธีกรรมลุยไฟเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของนางแล้วนั้น ในวามายณะได้มีบทกลอนพรรณนาถึงความรู้สึกของนางสีดา ความว่า

“ไ้ทุลกระหม่อมแก้ว	จอมนรา กรเอย
ความพิโรธพาทรงธรรม์	รักล้าง
ราวบุรุษธรรมดา	จึงด่วน
เหยียดอ้างว้าง	อนาถเหลือ
ไ้ไอนไม่ระลึกครั้ง	ครองสาว หนุ่มเนอ
วันวิวาหะเมื่อ	พบไ้
น้องประพฤติทุกคราว	ครองภัก ดีพ่อ
ทุกสิ่งเหล่านี้ไ้ไร	เลื่อมสุญ ²⁷¹

²⁶⁹ สุภร ผลชีวิน. วามายณะ. หน้า 263.

²⁷⁰ เรื่องเดียวกัน.

²⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 262-263.

จากบทลอนดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่านางสีดาได้ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของอำนาจระบบปีศาจโดยของพระราม ซึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ชายอยู่เหนือสตรีทำให้นางสีดาต้องยอมกระทำตามคำสั่งของพระรามทุกอย่างไม่สามารถขัดขืนได้ แม้แต่การลุยไฟเพื่อพิสูจน์ให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ของนางที่มีต่อพระองค์ซึ่งอาจถือว่าเป็นคำสั่งประหารชีวิตเลยทีเดียว เพราะไม่มีใครสามารถรู้ล่วงหน้าได้ว่านางสีดาจะสามารถลุยไฟได้โดยไม่เป็นอันตราย

นอกจากพิธีกรรมลุยไฟนี้จะเป็นการแสดงให้เห็นถึงฐานะที่ต่ำกว่าของสตรีซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นโดยที่พระรามสามารถมีอำนาจครอบงำนางสีดาด้วยการออกคำสั่งต่อนางรวมทั้งการที่นางสีดามีฐานะเป็นภรรยาของพระรามนั้นเท่ากับนางสีดาต้องตกอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่บุรุษอยู่เหนือสตรีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งใดก็ตามที่บุรุษต้องการได้จากสตรีนางผู้นั้นก็ต้องกระทำตามไม่ว่าจะด้วยความยินยอมหรือไม่ก็ตาม อีกทั้งพิธีลุยไฟดังกล่าวนี้ผู้สร้างสรรค์ได้ทำให้นางสีดากลายเป็น “เครื่องมือ” ในการสร้างเกียรติยศของพระรามด้วยอีกทางหนึ่ง เพราะการที่ท้าวราพณ์ต้องการนางสีดาเป็นมเหสีเอกแทนนางมณฑิทรินนอกเหนือไปจากความเสน่หาอันเนื่องมาจากความงามของนางสีดาแล้ว เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ นางสีดา “เหมาะสม” หรือ “คู่ควร” กับพระราชชายุ้ยิ่งใหญ่อย่างท้าวราพณ์ ซึ่งการสั่งลุยไฟของพระรามก็เป็นไปในเหตุผลเดียวกับท้าวราพณ์เช่นกัน หากนางสีดาได้รับการยกย่องว่ามีความบริสุทธิ์และพร้อมไปด้วยความดีความงามความดีมากเท่าใดก็ยิ่งเป็นการเสริมสร้างบารมีและเกียรติยศของพระรามมากขึ้นเท่านั้น ความว่า

“วิภาวสุจ้าว	เพลิงพลัน
ยกลูกชนกวางเลอ	ตักให้
พลางพระประทานกัญ	ญายอด มิ่งนา
สุหัตถ์รามแล้วไซ้	สั่งสอน
“จงรับลูกชนกผู้	พิสุทธ์ศรี
หมดบาปกรรมอภิกรณ์	เกี่ยวแล้ว”
รามสดับศัพท์อัคนี	เทพสั่ง
จึงตอบพจน์ด้วยแผ้ว	ผ่องอุรา” ²⁷²

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า การประกอบพิธีลุยไฟของนางสีดานอกจากจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ของนางที่มีต่อพระราม จนเป็นเหตุผลที่ทำให้นางสีดาได้รับการยกย่องว่าเป็นนางในวรรณคดีที่มีคุณสมบัติในเรื่องความซื่อสัตย์ต่อสามีเป็นเลิศ เป็นการทำผู้สร้าง

²⁷² สุภร ผลชีวิน.รามายณะ. หน้า 265.

สรรคได้พิสูจน์ให้เห็นว่านางสีดามีความเหมาะสมและคู่ควรกับพระรามในฐานะองค์นารายณ์
อวตารดังกล่าวต่อไปนี้ว่า

“.....
พลงพระประทานกัญ	ญายอด มิงนา
สูหัตถ์รามแล้วไซ้
“จงรับลูกชนกผู้	พิสุทธิ์ศรี
.....

„273

ซึ่งในตอนดังกล่าวผู้สร้างสรรคจะไม่ได้สะท้อนภาพของนางสีดาที่เป็นพระลักษมีอวตารเลย แต่ผู้
สร้างสรรคกลับมุ่งเน้นนางสีดาในบทบาทของความเป็นภรรยาที่ต้องกระทำตามความพึงพอใจ
และคำสั่งของสามีเท่านั้น

1.6.10 พระรามสั่งเนรเทศนางสีดา

ในรามายณะนั้นนางสีดาไม่ได้ถูกพระรามสั่งประหารชีวิตดังเช่นใน
รามเกียรติ์ แต่เป็นเพราะพระรามได้สั่งให้พวกข้าราชการบริวารเข้าเฝ้าปรึกษาข้าราชการแล้วจึงตรัส
ถามว่าประชาชนได้พูดถึงพระองค์อย่างไรบ้าง อำมาตย์ผู้หนึ่งชื่อว่า “วัทร” (ไม่มีปรากฏใน
รามเกียรติ์) ต่างชื่นชมที่พระรามจงถนนและปราบราพณ์ได้ แต่ส่วนนางสีดานั้นประชาชนยัง
เคลือบแคลงในความบริสุทธิ์ของนางเพราะทำวราพณ์ได้ลักนางสีดาไปอยู่ด้วยถึง 14 ปี แต่
พระรามไม่ทรงรังเกียจ ดังนั้นต่อไปถึงแม้ภรรยาของใครจะประพฤดิชั่วอย่างไรก็คงไม่ต้องรังเกียจ
กันเพราะพระราชาทรงเป็นตัวอย่างให้ประชาชนกระทำตาม เมื่อพระรามได้ยินถึงคำนิทา
ดังกล่าวจึงให้พระลักษมณ์ พระภรตและพระศัตรุฆณ์เข้าเฝ้าเพื่อเล่าเรื่องราวดังกล่าว แล้วจึงตรัส
สั่งพระลักษมณ์ว่านางสีดาเคยทูลว่าอยากไปนมัสการตามสำนักพระมุนีต่างๆ ให้พระลักษมณ์พา
นางไปนอกเขตนครโดยนำไปฝากไว้ในสำนักฤาษีวาลมิกิ ริมฝั่งแม่น้ำตมสา

ซึ่งการสั่งเนรเทศนางสีดาในครั้งนี้นางสีดาก็ยังคงยึดมั่น ซื่อสัตย์ต่อพระรามเป็น
ที่ตั้งเหมือนเช่นเคย ต่อมาภายหลังพระรามพิจารณาแล้วเห็นว่านางสีดาจงรักภักดีต่อพระองค์เพียง
คนเดียวพระรามจึงขอคืนดีด้วยแต่นางไม่ยอมกลับมาอยู่กับพระราม นางอธิษฐานขอให้พระแม่
ธรณีมารับนางถ้านางเป็นผู้บริสุทธิ์ ทำให้พระรามไม่ได้พบนางสีดาเลยอีกตลอดชาติจนกระทั่ง

พระรามได้กลับสู่สวรรค์²⁷⁴ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอุปนิสัยที่เด็ดเดี่ยวของนางสีดา เรื่องเนรเทศนางสีดานั้นมีปรากฏอยู่ใน "อุตตรกัณฐ์" ซึ่งถือว่าเป็นกัณฐ์แถม แต่ในหนังสือรามายณะที่สุภร ผลชีวิตนำมาแปลนั้นไม่ได้นำกัณฐ์นี้มาแปล ดังนั้นผู้วิจัยจึงไม่สามารถยกตัวอย่างบทประพันธ์ในตอนนี้ได้ เนื่องด้วยอุปสรรคด้านภาษาเพราะในฉบับอื่นเป็นภาษาสันสกฤต ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ในตอนนี้โดยไม่มีตัวอย่างบทประพันธ์ประกอบบทวิเคราะห์ ดังนี้

สาเหตุที่ทำให้พระรามต้องมีคำสั่งเนรเทศนางสีดานั้น เพราะพระรามในฐานะพระมหากษัตริย์ซึ่งตามคติความเชื่อของฮินดูนั้นพระรามมีฐานะเป็นสมมติเทพซึ่งทับซ้อนกับฐานะของการเป็นองค์นารายณ์อวตาร ย่อมทำให้สถานภาพของพระองค์อยู่เหนือพระมหากษัตริย์ทั่วไป ดังนั้นเพื่อเป็นการปกป้องพระเกียรติยศของพระองค์และสะท้อนให้เห็นถึงหลักทศพิธราชธรรมที่พระมหากษัตริย์ต้องเห็นแก่ความสุขสงบของประชาชนมาก่อนตนเองเสมอ จึงทำให้พระรามต้องมีคำสั่งเนรเทศนางสีดาออกไป ซึ่งในตอนดังกล่าวนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงเจตนาของผู้สร้างสรรค์ที่จะสร้างให้เห็นถึงพระรามในฐานะพระมหากษัตริย์เหนือสิ่งอื่นใด

อีกทั้งยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความซื่อสัตย์จงรักภักดีและความเคารพเชื่อฟังสามีของนางสีดา เนื่องจากเมื่อพระรามมีโองการให้เนรเทศนางสีดานางก็ยินยอมแต่โดยดี เพื่อเป็นการรักษาเกียรติยศของสามีซึ่งเป็นไปตามค่านิยมของฮินดูที่ว่าหากสามีได้รับการยกย่องภรรยาก็จะได้รับการยกย่องด้วยเช่นกัน เพราะสามีกับภรรยาถือว่าเป็นคนเดียวกันนั่นเอง และการที่นางสีดาหนีพระรามโดยอธิษฐานต่อพระแม่ธรณีนั่นก็เท่ากับเป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงชาติกำเนิดและความผูกพันกับพระแม่ธรณีของนางสีดาตั้งแต่ตอนต้นเรื่อง อาจอนุมานได้ว่าการที่ผู้สร้างสรรค์เรื่องมหากาพย์รามายณะสร้างพระแม่ธรณีเปรียบเสมือนเป็นมารดาของนางสีดานั้นเป็นเพราะชาวอารยันนับถือเทพเจ้าที่มีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เช่น พระอัคนี พระพายและพระแม่ธรณี เป็นต้น เนื่องจากชาวอารยันเป็นสังคมแบบเกษตรกรรมนั่นเอง

การที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างเรื่องราวดังกล่าวขึ้นมาได้ตอกย้ำให้เห็นว่า พระรามมีอำนาจในการครอบงำนางสีดาผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ฝ่ายชายมีเหนือฝ่ายหญิง นางสีดาต้องตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบและถูกเอาเปรียบทางเพศจากพระรามอยู่ตลอดเวลา หลังจากที่นางต้องพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของนางโดยการประกอบพิธีลุยไฟ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้าง "บารมี" ให้แก่พระรามว่านางสีดาเหมาะสมและคู่ควรกับพระรามจนสามารถทำให้พระราม

²⁷⁴ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, บ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์. หน้า 73.

เชื่อในความซื่อสัตย์จงรักภักดีของนางแล้วนั้น แต่พระรามกลับกระทำเหมือนนางสีดาเป็นเพียงวัตถุทางเพศอีกครั้งด้วยการสังเวยเทศนางสีดาเพียงเพราะประชาชนนินทาพระองค์ การกระทำของพระรามดังกล่าวถือเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเอาตัวเขาเปรียบและเห็นแก่ตัวของบุรุษ โดยการผลักรากะทุกอย่างไปให้แก่สตรีในการพิสูจน์ว่ามีพฤติกรรมเหมาะสมกับฐานะภรรยาที่ดีหรือไม่ ทั้งที่พระรามเองก็จากนางสีดาไปเป็นระยะเวลาแสนกันแต่กลับไม่มีการสร้างสรรคให้พระรามต้องทำการพิสูจน์ความซื่อสัตย์ที่พระองค์มีต่อนางสีดา กลับเป็นฝ่ายหญิงเพียงผู้เดียวเท่านั้นที่ต้องยึดมั่นในอุดมการณ์ดังกล่าว

ดังนั้นจึงถือว่าเป็นการแบ่งแยกทางเพศของระบบปิตาธิปไตยกำหนดให้สตรีต้องจงรักภักดีต่อชายผู้เป็นสามีเท่านั้นถ้าไม่กระทำตามก็จะมียิบตลงโทษต่างๆ เช่น การเนรเทศ การประหารชีวิต เป็นต้น ในขณะที่อุดมการณ์เรื่องความรักเดียวใจเดียวกลับไม่มีปรากฏเลยในเพศชาย ดังที่ผู้สร้างสรรค์ไม่ได้สร้างให้พระรามต้องลุยไฟพิสูจน์ความบริสุทธิ์ แต่พระรามเป็นผู้ออกคำสั่งให้นางสีดาเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ถึงแม้จะพิสูจน์จากการลุยไฟได้แล้วว่านางบริสุทธิ์แต่เพราะกลัวคำติฉินนินทาจนอาจทำให้ตำแหน่ง "ราชา" ของพระองค์สั่นคลอน หน้าที่ของนางสีดาในฐานะภรรยาจึงต้องช่วยกอบกู้สถานการณ์ของพระรามด้วยการที่ผู้สร้างสรรค์สร้างให้พระรามสังเวยเทศนางสีดา เพื่อสร้างความชอบธรรมในพระราชอำนาจความเป็นราชาของพระองค์ว่าพระองค์ได้ยึดหลักทศพิธราชธรรมในการปกครองไพร่ฟ้า พระรามทรงเห็นแก่ความสงบสุขและตระหนักถึงจิตใจของประชาชนพลเมืองเป็นหลักมากกว่าที่จะเห็นแก่ความสุขส่วนตัวของพระองค์

การเนรเทศนางสีดาจึงเท่ากับเป็นการตอกย้ำของผู้สร้างสรรค์ที่ต้องการแสดงให้เห็นว่านางสีดาในฐานะภรรยามีค่าเท่ากับเป็นทรัพย์สินสมบัติของพระราม พระองค์จะประสงค์สิ่งใดนางสีดาต้องกระทำตามโดยไม่สามารถขัดขืนได้ เนื่องด้วยการที่ชายมีอำนาจในการครอบงำอยู่เหนือสตรีนั่นเอง กระบวนการกลายสภาพนางสีดาจากมนุษย์เป็นสิ่งของโดยพระรามนั้นมีปรากฏในรามายณะตลอดเรื่อง เช่น การสังเวยไฟ การเนรเทศนางสีดา เป็นต้น จึงอาจสรุปได้ว่าภายใต้ระบบปิตาธิปไตยที่ครอบงำสังคมในทุกชนชั้นนั้นเป็นตัวกำหนดให้ผู้สร้างสรรค์สร้างตัวละครสตรี เช่น นางสีดาให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชายทุกชนชั้น ได้แก่ ท้าวชนก พระราม หนุมาน ทศกัณฐ์ เป็นต้น โดยผู้สร้างสรรค์ไม่ยึดต่อฐานะความเป็นองค์ลักษมีอวตารของนางสีดาเลย กลับมุ่งเน้นให้เห็นถึงแต่พฤติกรรมของความเป็นภรรยาที่ดีเท่านั้น

1.6.11 สรุปบทบาทของสีดาในฐานะภรรยาจากเรื่องรามายณะ

บทบาทของนางสีดาในฐานะภรณยานั้นเป็นไปตามค่านิยมของสังคมอินเดียที่เชื่อว่าภรรยาถือเป็น "คู่ชีวิต" ของสามี ดังนั้นสามีและภรรยาจึงเปรียบเสมือนเป็นคนคนเดียวกัน สังคมจึงต้องการให้ภรรยาปรนนิบัติรับใช้ดูแลสามีอย่างดีไม่ให้ขาดตกบกพร่อง มีความซื่อสัตย์ และจงรักภักดี เคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของสามีอย่างเคร่งครัดซึ่งถือว่าลักษณะดังกล่าวเป็นบทบาทของภรรยาในอุดมคติของสังคมไทย ตัวอย่างของคุณสมบัติดังกล่าวของนางสีดา ได้แก่

1. ภรรยาในฐานะคู่ชีวิตของสามี ดังที่กล่าวแล้วว่าความสัมพันธ์ระหว่างพระรามและนางสีดาในฐานะสามีภรณยานั้นเป็นลักษณะของคู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) ดังนางสีดาขอตามเสด็จพระรามและได้กล่าวถึงหน้าที่ของภรรยาที่ต้องร่วมทุกข์ร่วมสุขกับสามีไปตลอดไม่ว่าสามีจะไปไหนก็ตามภรณยาก็ยอมที่จะมีหน้าที่คอยปรนนิบัติรับใช้ อีกทั้งค่านิยมของอินเดียที่เชื่อว่าสามีและภรรยาจะครองคู่ด้วยกันทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

ตัวอย่างเช่น ในการติดตามพระรามออกเดินป่าของนางสีดาเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงนางสีดาในฐานะคู่ชีวิตของพระรามอย่างชัดเจน ความว่า

คนเห็ดพระเพียง	เทพา
ชีวิตอนาคตเวียน	วุ่นล้วน
เปลี่ยนสุขเปลี่ยนทุกข์ทา	รุดอย่าง ไรนอ
ขอร่วมสุขเศร้าถ้วน	ทุกสมัย ²⁷⁵

2. การปรนนิบัติรับใช้ดูแลสามี ถึงแม้ว่าผู้สร้างสรรคจะไม่ได้สร้างให้นางสีดามีบทบาทที่แสดงออกถึงภาพของการปรนนิบัติดูแลพระรามอย่างชัดเจน แต่จากการร้องขอพระรามให้อนุญาตนางสามารถติดตามพระองค์ไปในป่าอาจนมานได้ว่าเพราะนางต้องการติดตามไปรับใช้พระองค์นั่นเองซึ่งเหมือนกันทั้งรามายณะของอินเดียและไทย

ตัวอย่างเช่น ในตอนที่พระรามอนุญาตให้นางสีดาติดตามไปปรนนิบัติในป่า จึงสั่งให้นางตระเตรียมข้าวของเครื่องใช้ ความว่า

²⁷⁵ สุภร ผลชีวิติน.รามายณะ. หน้า 73.

“ตามใจไปเถิดเจ้า	เป็นสหายพี่แล
กอร์ปสัพพกิจกลางดง	ดิบโน้น
อ้านงโพธิสะโพกผาย	พืงตระ เตรียมแม่
ภณท์พัศตร์เนาเหยาโพ้น	พนสนธิ” ²⁷⁶

3. ภรรยาต้องซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามี คุณสมบัติของนางสีดาในฐานะภรณยานั้นความซื่อสัตย์และจงรักภักดีเด่นชัดที่สุด ดังปรากฏให้เห็นถึงความจงรักภักดีของนางสีดาหลายต่อหลายครั้งในเรื่องรามายณะ โดยนางสามารถครองตนให้บริสุทธิ์ได้แม้จะตกอยู่ใต้อำนาจของท้าวราพณ์เมื่อครั้งถูกลักไปยังกรุงลงกา ซึ่งในสังคมไทยที่ยึดมั่นในอุดมการณ์เรื่องความบริสุทธิ์ของสตรีจึงทำให้สังคมพยายามขัดเกลานิสัยสตรีที่มีความรักนวลสงวนตัว ดังนั้นนางสีดาจึงได้รับการยกย่องจากคนในสังคมที่สามารถประพฤติหน้าที่ของภรรยาในอุดมคติที่มีทั้งความบริสุทธิ์ ซื่อสัตย์จงรักภักดีได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง

3.1 ตัวอย่างเช่น ในตอนที่ท้าวราพณ์เกี่ยวนางสีดาที่สวนอศोकไม่ว่าจะนำทรัพย์สมบัติใดมาล่อนางก็ยื่นกรานที่จะขอจงรักภักดีต่อพระรามเพียงผู้เดียว ความว่า

“ขอครองพิศวาสด้วย	ผัวเดียว
บประพฤติจัญไร	ซั้วซ้า
ใจเราบ่แลเหลียว	ในราก ษสนอ
มันแต่รามผู้ซ้า	รักเขา” ²⁷⁷

3.2 ตัวอย่างเช่น ในตอนที่นางสีดาประกอบพิธีลุยไฟเพื่อยืนยันความบริสุทธิ์ของนางและแสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์และจงรักภักดีของนางสีดาที่มีต่อพระราม ความว่า

“หากลูกบริสุทธิ์แท้	ถึงราม จันทรนอ
แคลงจิตคิดตัดรอน	ลูกแล้ว
โปรดเป็นพะยานความ	บริสุทธิ์
พิทักษ์ลูกให้แคล้ว	อัคคี” ²⁷⁸

²⁷⁶ สุภร ผลชีวิน.รามายณะ. หน้า 75.

²⁷⁷ เรื่องเดียวกัน. , หน้า 188.

²⁷⁸ เรื่องเดียวกัน.

4. การเคารพและเชื่อฟังสามี จากค่านิยมของสังคมที่ขัดเกลามาให้ภรรยาต้องมีความเคารพเชื่อฟังสามี ไม่สามารถมีสิทธิ์หรือตัดสินใจเรื่องอะไรได้แม้เรื่องดังกล่าวจะเป็นเรื่องของนางเองก็ตาม ดังนั้นนางสีดาจึงต้องให้ความเคารพและเชื่อฟังพระรามในฐานะที่เป็นสามีอย่างสูงสุด ดังที่มีปรากฏหลายตอนในรามเกียรติ์ที่ผู้สร้างสรรคสร้างให้นางสีดากราบบาทพระราม นอกจากจะเป็นการแสดงความเคารพต่อสามีแล้วยังถือเป็นหน้าที่ของภรรยาที่ต้องกราบเท้าสามีในตอนเช้าและก่อนนอน ดังที่สังคมไทยยึดถือปฏิบัติกันมานานจนเพิ่งเลิกปฏิบัติภายหลังที่กระแสวัฒนธรรมตะวันตกหลังไหลเข้ามาในประเทศ นอกจากนี้ภรรยาต้องเชื่อฟังคำสั่งของสามีอย่างเคร่งครัดโดยถือว่าสามีเปรียบเหมือนบิดาของนาง เมื่อนางแต่งงานออกเรือนมาแล้วอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองก็จะตกเป็นของสามี

ตัวอย่างเช่น ในการติดตามพระรามออกเดินป่าของนางสีดาเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงนางสีดาในฐานะกรรมสิทธิ์ของพระรามอย่างชัดเจน ความว่า

ภษิตพรหมณ์เอ่ยข้อ	คำขวัญ
หญิงซึ่งพ่อแม่ไหน	หลังน้ำ
วิวาห์แต่ชายอัน	ประเสริฐ
กรรมสิทธิ์โลกหน้าข้า	สู่เขา ²⁷⁹

5. ความรักนวลสงวนตัว ถึงแม้ว่านางสีดาจะมีฐานะเป็นภรรยาของพระรามแล้วก็ตามนางก็ยังมีความรักนวลสงวนตัวไม่ยอมให้ชายใดมาแตะต้องตัวนาง แม้ทศกัณฐ์จะได้สัมผัสตัวนางแต่ก็เป็นเพราะการถูกบังคับ เมื่อนางสีดาสามารถตัดสินใจได้เองจึงไม่ยอมที่จะกลับไปกับหนุมานเพราะไม่ต้องการได้ชื่อว่าถูกชายแตะเนื้อต้องตัวถึง 3 คน เพราะค่านิยมของสังคมไทยที่ให้คุณค่าในเรื่องความบริสุทธิ์ของสตรีเหนือสิ่งอื่นใด ดังนั้นไม่สาวจะเป็นสตรีโสทหรือแต่งงานแล้วก็ตามต่างก็ต้องยึดมั่นในเรื่องของการรักนวลสงวนตัวเป็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น ในตอนที่หนุมานอาสาจะนำนางสีดาไปเข้าเฝ้าพระรามแต่นางปฏิเสธเพราะไม่ต้องการให้หนุมานแตะเนื้อต้องตัวนาง เป็นต้น

²⁷⁹ สุภร ผลชีวิน.รามายณะ. หน้า 73.

1.7 บทบาทสตรีในฐานะมารดา

1.7.1 บทวิเคราะห์บทบาทสตรีในฐานะมารดาของนางสีดาจากเรื่องรามายณะ

บทบาทสตรีในฐานะมารดาของนางสีดานั้นมีปรากฏอยู่ใน "อุตตรกัณฑ์" ซึ่งถือเป็นกัณฑ์แถม แต่ในหนังสือรามายณะที่สุภร ผลชีวินนำมาแปลนั้นไม่ได้นำกัณฑ์นี้มาแปล ดังนั้นผู้วิจัยจึงไม่สามารถยกตัวอย่างบทประพันธ์ในตอนนี้ได้ เนื่องด้วยอุปสรรคด้านภาษาเพราะในฉบับอื่นเป็นภาษาสันสกฤต อีกทั้งผู้สร้างสรรค์เองก็กล่าวถึงบทบาทของความเป็นมารดาของนางสีดาเพียงเล็กน้อยเท่านั้น โดยหน้าที่หลักของนางสีดาในฐานะมารดา คือ การให้กำเนิดบุตรชายแก่พระราม ได้แก่ พระกุศและพระลพ นั่นเอง จึงอาจอนุมานได้ 2 นัยว่า นัยแรกหน้าที่ของนางสีดาในฐานะมารดาของรามายณะไม่มีความแตกต่างจากในรามเกียรติ์ เพราะการที่นางสีดามีบุตรก็ย่อมที่จะต้องให้การดูแลเลี้ยงดูให้เจริญเติบโต ตลอดจนให้การศึกษาแก่ลูก นัยที่ 2 อาจอนุมานได้ว่ากรณีที่ฤาษีวาลมิกิไม่ได้รจนาเรื่องรามของนางสีดาในฐานะมารดาเป็นเพราะผู้สร้างสรรค์ต้องการมุ่งเน้นให้อ่านทราบถึงภาพลักษณ์ของนางสีดาในฐานะภรรยาเหนือสิ่งอื่นใด

อย่างไรก็ตามหน้าที่ของความเป็นมารดาของนางสีดาในรามายณะน่าที่จะไม่แตกต่างจากนางสีดาในรามเกียรติ์ของไทย เนื่องจากไทยได้รับอิทธิพลในการสร้างสรรค์เรื่องรามเกียรติ์จากรามายณะ ดังนั้นการดำเนินเรื่องราวตลอดจนบุคลิกลักษณะของตัวละครจึงไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากนัก กล่าวคือ นางสีดาในฐานะมารดาที่ย่อมที่จะให้ความรักและเมตตาต่อบุตรอย่างเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าพระลพจะไม่ได้เป็นบุตรที่แท้จริงของนางก็ตาม ตลอดจนมีหน้าที่ในการให้การศึกษาเล่าเรียนแก่บุตร เนื่องจากการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตเพื่อหาเลี้ยงชีพและเอาตัวรอดในสังคมได้ ดังนั้นมารดาจึงต้องเป็นผู้ให้หน้าที่ให้การศึกษาเล่าเรียนแก่บุตร ถึงแม้ในเรื่องรามเกียรติ์นั้นการศึกษาไม่ได้หมายถึงการศึกษาในตำราเช่นเดียวกับในปัจจุบัน แต่เป็นการเรียนเกี่ยวกับไตรเพท เวทมนตร์ กลศึกและความชำนาญในการใช้อาวุธ เช่น นางสีดาให้กุมารทั้ง 2 เรียนวิทยาการต่างๆกับฤาษีวาลมิกิในเรื่องรามายณะ ซึ่งรวมถึงหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนบุตรด้วย โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการปกครองและราชกิจของพระมหากษัตริย์ เนื่องจากโอรสทั้ง 2 พระองค์ต้องสืบเชื้อสายสุริยวงศ์เมื่อเติบโตใหญ่

1.8 สรุปบทบาทสตรีของนางสีดาในเรื่องรามเกียรติ์และรามายณะ

จากบทบาทของสตรีในมหากาพย์รามายณะและรามเกียรติ์สามารถศึกษาได้จากฐานะและหน้าที่ของสตรีทั้งในครอบครัวและสังคม สติสตรี การศึกษาของสตรี ตลอดจนค่านิยมเกี่ยวกับสตรีที่ปรากฏในสังคมรามเกียรติ์ ซึ่งสตรีอาจอยู่ในฐานะของภรรยา มารดา พี่น้องหรือบุตร แต่ฐานะที่สำคัญของสตรี คือ ฐานะภรรยาและมารดาซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อของทั้งศาสนาฮินดูและพุทธที่ยกย่องและความสำคัญกับสตรีในฐานะดังกล่าว เพราะโดยทั่วไปแล้วฐานะของสตรีค่อนข้างต่ำ กล่าวคือ เป็นผู้ตามฝ่ายชายทั้งในแง่บทบาทการแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจ ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยจะแบ่งการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทสตรีในตัวละครเรื่องรามเกียรติ์เป็น 3 บทบาท คือ บทบาทสตรีในฐานะบุตร ภรรยาและมารดา ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม สตรีนิยม ระบบปิตาธิปไตยและบทบาททางเพศ

1. บทบาทของนางสีดาในฐานะบุตร นั้นเป็นไปตามค่านิยมของสังคมที่ต้องการให้บุตรมีความกตัญญูรู้คุณ เคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนอบรมของบิดาและมารดาอย่างเคร่งครัดซึ่งถือว่าลักษณะดังกล่าวเป็นบทบาทของบุตรโดยเฉพาะบุตรสาวในอุดมคติของสังคมไทย ตัวอย่างของคุณสมบัติดังกล่าวของนางสีดา ได้แก่

1.1 มีความกตัญญูรู้คุณต่อบิดามารดา ถึงแม้ว่าผู้สร้างสรรค์จะไม่ได้สร้างให้นางสีดามีบทบาทที่แสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณในแง่ของการสร้างสถานการณ์เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ดังกล่าว แต่ทุกครั้งที่มีการสัมผัสพันธะระหว่างนางสีดากับพระชนกและนางรัตนมณีในเรื่องรามเกียรติ์ ผู้สร้างสรรค์มักจะสอดแทรกด้วยคำในลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูของนางสีดาเสมอ อีกทั้งการที่นางสีดาทั้งในเรื่องรามายณะและรามเกียรติ์ต่างยินยอมแต่งงานกับพระรามจากความเห็นชอบแต่เพียงผู้เดียวของพระชนกก็ย่อมเป็นเครื่องหมายที่แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูรู้คุณของนางสีดาจากวรรณกรรมทั้ง 2 เรื่อง

1.2 มีความเคารพต่อบิดามารดา เนื่องจากค่านิยมของสังคมไทยและอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดูและพุทธจึงให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่ออุดมการณ์ในเรื่องความกตัญญูทวดเวที และเคารพต่อบิดาและมารดาซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจ ความรู้สึกผิดชอบโดยเป็นลักษณะของนามธรรม เพื่อเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงความเคารพต่อบิดามารดาเป็นรูปธรรมบุตรจึงต้องกราบไหว้บิดามารดา เสมือนท่านทั้ง 2 เป็นพระในบ้าน จากเรื่องรามเกียรติ์และมหากาพย์รามายณะมีปรากฏให้เห็นถึงการแสดงความเคารพด้วยการกราบเท้าบิดามารดาของนางสีดาอยู่

ตลอดเวลา โดยที่ทั้งสังคมไทยและอินเดียต่างเห็นว่าทำเป็นอวัยวะที่ต่ำเช่นเดียวกัน ดังนั้นการกราบเท้าจึงถือว่าเป็นการแสดงออกซึ่งความเคารพอย่างสูงสุด

1.3 มีความเชื่อฟังบิดาและมารดา นางสีดาในฐานะบุตรที่ดียอมที่จะต้องเชื่อฟังคำสั่งของบิดาและมารดา ซึ่งในเรื่องรามเกียรติ์และมหากาพย์รามายณะนั้นตอนพิริยภรตศิลป์หาคุให้นางสีดาถือว่าเป็นตัวอย่างในการแสดงให้เห็นถึงความเชื่อฟังบิดาอย่างชัดเจน เนื่องจากกระบวนการดังกล่าวไม่ปรากฏว่ามีตอนใดเลยที่นางสีดาจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง เริ่มต้นตั้งแต่ตอนที่พระชนกดำริที่จะหาคุให้แก่นางจนถึงการจัดพิธีอภิเษก จึงอาจอนุมานได้ว่ากาที่ผู้สร้างสรรคไม่ได้กล่าวถึงการทักทวนใดๆ ของนางสีดาเป็นเพราะนางยินยอมซึ่งหมายถึงการให้ความเชื่อฟังแก่บิดานั้นเอง ซึ่งเป็นไปตามค่านิยมของสังคมไทยที่ได้รับอิทธิพลจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมอินเดียในอดีตที่บิดามีหน้าที่ในการหาคุครองที่เหมาะสมให้แก่บุตรเมื่อถึงวัยอันควรและยังคงดำรงอยู่ในสังคมอินเดียปัจจุบันอย่างแน่นแฟ้น

1.4 ปฏิบัติตามคำสั่งสอนอบรมของบิดามารดา นอกจากนางสีดาจะให้ความเชื่อฟังต่อคำสั่งสอนอบรมของบิดาและมารดาแล้ว นางยังได้นำคำสั่งสอนดังกล่าวมาปฏิบัติตามซึ่งแสดงให้เห็นถึงการประพฤติตัวในฐานะบุตรที่ดี ดังตอนที่พระชนกฝากฝังนางสีดานั้นได้ให้คำสั่งสอนเกี่ยวกับหน้าที่ของภรรยาที่ดี ซึ่งนางสีดาก็นำมาปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดจนได้รับการยกย่องว่าเป็นภรรยาที่มีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามีเป็นอย่างยิ่ง ตัวอย่างเช่น นางสีดาแสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระรามในตอนขอติดตามพระรามไปอยู่ในป่าเพื่อร่วมทุกข์ร่วมสุขกับพระราม เป็นต้น อีกทั้งการที่พระชนกสอนให้นางสีดาเคารพรักต่อท้าวทศรถและเมเหสีเสมือนเป็นบิดาและมารดาของตน นางสีดาก็ปฏิบัติตามและแสดงให้เห็นชัดเจนในตอนที่กราบข่าวว่าท้าวทศรถสิ้นพระชนม์นางสีดาก็เศร้าโศกจนเป็นลมล้มลง เป็นต้น

ดังนั้นจากอิทธิพลของค่านิยม คติความเชื่อของอินเดียที่ไทยได้รับผ่านการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจึงทำให้บทบาทสตรีในฐานะบุตรของอินเดียและไทยศึกษาผ่านตัวละครนางสีดาจากวรรณกรรมเรื่องรามายณะและรามเกียรติ์ไม่มีความแตกต่างกัน

ตารางสรุปการเปรียบเทียบบทบาทสตรีในฐานะบุตรของนางสีดา

บทบาทสตรีในฐานะบุตรของนางสีดา ในรามายณะ(ประเทศอินเดีย)	บทบาทสตรีในฐานะบุตรของนางสีดา ในรามเกียรติ์ (ประเทศไทย)
1. มีความกตัญญูทเวที่ต่อบิดามารดา 2. มีความเคารพต่อบิดามารดา 3. เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดามารดา	1. มีความกตัญญูทเวที่ต่อบิดามารดา 2. มีความเคารพต่อบิดามารดา 3. เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดามารดา

2. บทบาทของนางสีดาในฐานะภรรยา เป็นไปตามค่านิยมของสังคมไทยและอินเดียที่เชื่อว่าภรรยาถือเป็น "คู่ชีวิต" ของสามี ดังนั้นสามีและภรรยาจึงเปรียบเสมือนเป็นคนคนเดียวกันเปรียบเสมือนคู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) สังคมจึงต้องการให้ภรรยาปรนนิบัติรับใช้ดูแลสามีอย่างดีไม่ให้ขาดตกบกพร่อง มีความซื่อสัตย์และจงรักภักดี เคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของสามีอย่างเคร่งครัดซึ่งถือว่าคุณลักษณะดังกล่าวเป็นบทบาทของภรรยาในอุดมคติของสังคมไทยและอินเดีย ตัวอย่างของคุณสมบัติดังกล่าวของนางสีดา ได้แก่

2.1 ภรรยาในฐานะคู่ชีวิตของสามี ดังที่กล่าวแล้วว่าความสัมพันธ์ระหว่างพระรามและนางสีดาในฐานะสามีภรยานั้นเป็นลักษณะของคู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) ดังที่เมื่อพระรามและนางสีดาสนทนกันที่หน้าต่างปราสาทแก้วในตอนพระชนกจัดพิธียกศรศิลป์หาคู่ให้นางสีดาในรามเกียรติ์นั้น ทั้ง 2 พระองค์ก็รู้สึกถึงความรักและผูกพันขึ้นมาในทันทีนั่นเอง ซึ่งในสังคมไทยนั้นก็ถือว่าสามีและภรรยาเป็นคู่ชีวิต เช่น ในเรื่องรามายณะนางสีดาขอติดตามพระรามไปปรนนิบัติรับใช้ในป่าโดยอ้างกรรมสิทธิ์ที่พระรามมีอยู่เหนือนางผ่านพิธีอภิเษก และกรรมสิทธิ์ดังกล่าวสามารถติดตามไปถึงโลกหน้าอีกด้วย ดังนั้นสามีและภรรยาจึงต้องอยู่เคียงข้างกันไม่ว่าทุกข์หรือสุขก็ตาม

2.2 การปรนนิบัติรับใช้ดูแลสามี ถึงแม้ว่าผู้สร้างสรรค์จะไม่ได้สร้างให้นางสีดามีบทบาทที่แสดงออกถึงภาพของการปรนนิบัติดูแลพระรามอย่างชัดเจน แต่จากการร้องขอพระรามให้อนุญาตนางสามารถติดตามพระองค์ไปในป่าอาจนมานได้ว่าเพราะนางต้องการติดตามไปรับใช้พระองค์นั่นเอง

2.3 ภรรยาต้องซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามี คุณสมบัติของนางสีดาในฐานะภรยานั้นความซื่อสัตย์และจงรักภักดีเด่นชัดที่สุด ดังปรากฏให้เห็นถึงความจงรักภักดีของนางสีดาหลายต่อหลายครั้งในเรื่องรามเกียรติ์ โดยนางสามารถครองตนให้บริสุทธิ์ได้แม้จะตกอยู่ใต้อำนาจของทศกัณฐ์เมื่อครั้งถูกลักไปยังกรุงลงกา ซึ่งในสังคมไทยที่ยึดมั่นในอุดมการณ์เรื่องความบริสุทธิ์ของสตรีจึงทำให้สังคมพยายามขัดเกล่าให้สตรีมีความรักนวลสงวนตัว ดังนั้นนางสีดาจึงได้รับการยกย่องจากคนในสังคมที่สามารถประพฤติหน้าที่ของภรรยาในอุดมคติที่มีทั้งความบริสุทธิ์ ซื่อสัตย์จงรักภักดีได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง

2.4 การเคารพและเชื่อฟังสามี จากค่านิยมของสังคมที่ขัดเกล่าให้ภรรยาต้องมีความเคารพเชื่อฟังสามี ไม่สามารถมีสิทธิ์หรือตัดสินใจเรื่องอะไรได้แม้เรื่องดังกล่าวจะเป็นเรื่องของนางเองก็ตาม ดังนั้นนางสีดาจึงต้องให้ความเคารพและเชื่อฟังพระรามในฐานะที่เป็นสามีอย่างสูงสุด ดังที่มีปรากฏหลายตอนในรามเกียรติ์และรามายณะที่ผู้สร้างสรรค์สร้างให้นางสีดากราบบาทพระราม นอกจากจะเป็นการแสดงความเคารพต่อสามีแล้วยังถือเป็นหน้าที่ของภรรยาที่ต้องกราบเท้าสามีในตอนเช้าและก่อนนอน ดังที่สังคมไทยยึดถือปฏิบัติกันมานานจนเพียงเล็กปฏิบัติภายหลังที่กระแสวัฒนธรรมตะวันตกหลังไหลเข้ามาในประเทศ นอกจากนี้ภรรยาต้องเชื่อฟังคำสั่งของสามีอย่างเคร่งครัดโดยถือว่าสามีเปรียบเหมือนบิดาของนาง เมื่อนางแต่งงานออกเรือนมาแล้วอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองก็จะตกเป็นของสามี

2.5 ความรักนวลสงวนตัว ถึงแม้ว่านางสีดาจะมีฐานะเป็นภรรยาของพระรามแล้วก็ตามนางก็ยังมีความรักนวลสงวนตัวไม่ยอมให้ชายใดมาแตะต้องตัวนาง แม้ทศกัณฐ์จะได้สัมผัสตัวนางแต่ก็เป็นเพราะการถูกบังคับ เมื่อนางสีดาสามารถตัดสินใจได้เองจึงไม่ยอมที่จะกลับไปกับหนุมานเพราะไม่ต้องการได้ชื่อว่าถูกชายแตะเนื่องต้องตัวถึง 3 คน เพราะค่านิยมของสังคมไทยที่ให้คุณค่าในเรื่องความบริสุทธิ์ของสตรีเหนือสิ่งอื่นใด ดังนั้นไม่สาจะเป็นสตรีโสถหรือแต่งงานแล้วก็ตามต่างก็ต้องยึดมั่นในเรื่องของการรักนวลสงวนตัวเป็นสำคัญ

ดังนั้นจากอิทธิพลของค่านิยม คติความเชื่อของอินเดียที่ไทยได้รับผ่านการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจึงทำให้บทบาทสตรีในฐานะภรรยาของอินเดียและไทยศึกษาผ่านตัวละครนางสีดาจากวรรณกรรมเรื่องรามายณะและรามเกียรติ์ไม่มีความแตกต่างกัน

ตารางสรุปการเปรียบเทียบบทบาทสตรีในฐานะภรรยาของนางสีดา

บทบาทสตรีในฐานะมารดาของนางสีดา ในรามายณะ(ประเทศอินเดีย)	บทบาทสตรีในฐานะมารดาของนางสีดา ในรามเกียรติ์ (ประเทศไทย)
<ol style="list-style-type: none"> 1. ภรรยาในฐานะคู่ชีวิตของสามี 2. ภรรยาต้องปรนนิบัติรับใช้ดูแลสามี 3. ภรรยาต้องซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามี 4. ภรรยาต้องเคารพและเชื่อฟังสามี 5. ภรรยาต้องรักษานวบสงวนตัว 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ภรรยาในฐานะคู่ชีวิตของสามี 2. ภรรยาต้องปรนนิบัติรับใช้ดูแลสามี 3. ภรรยาต้องซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามี 4. ภรรยาต้องเคารพและเชื่อฟังสามี 5. ภรรยาต้องรักษานวบสงวนตัว

3. บทบาทของนางสีดาในฐานะมารดา เป็นไปตามค่านิยมของสังคมที่ต้องการให้มารดามีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนให้การศึกษาแก่บุตร มอบความรักและดูแลบุตรเพื่อให้บุตรเป็นคนดีตามอุดมคติของสังคม อีกทั้งมารดาต้องมีความยุติธรรม กล่าวคือ ต้องมีความรักและเมตตาแก่บุตรเท่ากันไม่ลำเอียงเกรงอนว่าจะรักบุตรคนใดมากกว่ากัน บทบาทในฐานะมารดาจึงมีความสำคัญที่สุดเนื่องจากหากขาดมารดาเป็นผู้ขัดเกลาสั่งสอนแล้วสังคมย่อมขาดสมาชิกของสังคมที่มีคุณสมบัติตามความต้องการของสังคมอย่างแน่นอน

3.1 หน้าที่ให้ความรักและยุติธรรมต่อบุตร นางสีดาถือว่าเป็นตัวอย่างของมารดาที่ให้ความรักและเมตตาต่อบุตรอย่างเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าพระลพจะไม่ได้เป็นบุตรที่แท้จริงของนางก็ตาม เช่น ในตอนที่พระลพจะเดินทางไปช่วยพระมงกุฏนางสีดาได้สั่งเสียให้พระลพระวังตัวเพราะนางไม่ต้องการให้พระลพถูกจับไปอีกคน

3.2 หน้าที่ให้การศึกษาเล่าเรียนแก่บุตร เนื่องจากการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้นุคคลสามารถดำเนินชีวิตเพื่อหาเลี้ยงชีพและเอาตัวรอดในสังคมได้ ดังนั้นมารดาจึงต้องเป็นผู้ทำหน้าที่ให้การศึกษาเล่าเรียนแก่บุตร ถึงแม้ในเรื่องรามเกียรติ์นั้นการศึกษาไม่ได้หมายถึงการศึกษาในตำราเช่นเดียวกับในปัจจุบัน แต่เป็นการเรียนเกี่ยวกับไตรเพท เวทมนตร์ กลศึกและความชำนาญในการใช้อาวุธ เช่น ในตอนที่นางสีดาให้พระมงกุฏและพระลพถวายตัวเป็นลูกศิษย์ของพระวัชรมฤคฤาษีในเรื่องรามเกียรติ์ และให้กุมารทั้ง 2 เรียนกับฤาษีวาลมิกิในเรื่องรามายณะ

3.3 หน้าที่ในการอบรมสั่งสอนบุตร นางสีดาในฐานะมารดาของพระมงกุฏและพระลพต้องมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนแก่บุตร โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการปกครองและราชกิจของพระมหากษัตริย์ เรื่องจากโอรสทั้ง 2 พระองค์ต้องสืบเชื้อสายสุริยวงศ์เมื่อเติบโตใหญ่ เช่น

การให้เอาใจใส่ในราชกิจโดยสอนให้หมั่นเรียนรู้เรื่องดังกล่าวจากพระรามผู้เป็นบิดา ให้ความเคารพเชื่อฟังและปรนนิบัติทั้ง 3 อัยกีและอาทั้ง 3 พระองค์ อีกทั้งต้องมีความเมตตาและยุติธรรมต่อข้าราชการบริพารและเหล่าบริวาร เป็นต้น

ดังนั้นจากอิทธิพลของค่านิยม คติความเชื่อของอินเดียที่ไทยได้รับผ่านการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจึงทำให้บทบาทสตรีในฐานะมารดาของอินเดียและไทยศึกษาผ่านตัวละครนางสีดาจากวรรณกรรมเรื่องรามายณะและรามเกียรติ์ไม่มีความแตกต่างกัน

ตารางสรุปการเปรียบเทียบบทบาทสตรีในฐานะมารดาของนางสีดา

บทบาทสตรีในฐานะมารดาของนางสีดา ในรามายณะ(ประเทศอินเดีย)	บทบาทสตรีในฐานะมารดาของนางสีดา ในรามเกียรติ์ (ประเทศไทย)
<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้ความรักและควายุติธรรมแก่บุตร 2. ให้การศึกษาเล่าเรียนแก่บุตร 3. ให้การอบรมสั่งสอนแก่บุตร 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้ความรักและควายุติธรรมแก่บุตร 2. ให้การศึกษาเล่าเรียนแก่บุตร 3. ให้การอบรมสั่งสอนแก่บุตร

1.9 สรุปบทบาทสตรีของนางสีดาภายใต้ระบบปิตาธิปไตย

เมื่อพิจารณาบทบาทสตรีของนางสีดาในฐานะบุตร ภรรยาและมารดาจากวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์และมหากาพย์รามายณะพบว่านางสีดาในฐานะบุตรและภรณยานั้นต่างตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบปิตาธิปไตยอย่างชัดเจน ผ่านการปฏิสัมพันธ์ของตัวละครบุรุษ เช่น พระชนก พระราม ทศกัณฐ์ หนุมาน เป็นต้น

โดยนางสีดาต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของบุรุษที่มีอำนาจในการครอบงำสตรีผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ได้แก่ บิดา สามีและบุรุษอื่นที่มีอำนาจในสังคมถึงแม้ว่าบุรุษผู้นั้นจะไม่เคยมีความเกี่ยวข้องกับสตรีเลยก็ตาม ทำให้สตรีต้องถูกเอารัดเอาเปรียบ กดขี่ ถูกเหยียดหยาม อีกทั้งการที่บุรุษมีพลังกำลังทางเพศที่เหนือกว่าจนนำไปสู่การแบ่งแยกทางเพศ ทำให้สตรีต้องตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบบุรุษแทบทุกด้าน เช่น บทบาทสตรีของนางสีดาในฐานะบุตรนางต้องให้ความเคารพเชื่อฟังบิดาโดยไม่มีสิทธิ์ในการออกความคิดเห็นหรือตัดสินใจใดๆ ในเรื่องการเลือกคู่และพิธีอภิเษกของนางเลย ทุกอย่างขึ้นอยู่กับบิดาเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมดซึ่งพิธีการแต่งงานเปรียบเสมือนเป็นพิธีกรรมการถ่ายโอนกรรมสิทธิ์ที่บิดามีอยู่เหนือบุตรไปสู่สามี

การให้เอาใจใส่ในราชกิจโดยสอนให้หมั่นเรียนรู้เรื่องดังกล่าวจากพระรามผู้เป็นบิดา ให้ความเคารพเชื่อฟังและปรนนิบัติทั้ง 3 อัยกีและอาทั้ง 3 พระองค์ อีกทั้งต้องมีความเมตตาและยุติธรรมต่อข้าราชการบริวารและเหล่าบริวาร เป็นต้น

ดังนั้นจากอิทธิพลของค่านิยม คติความเชื่อของอินเดียที่ไทยได้รับผ่านการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจึงทำให้บทบาทสตรีในฐานะมารดาของอินเดียและไทยศึกษาผ่านตัวละครนางสีดาจากวรรณกรรมเรื่องรามายณะและรามเกียรติ์ไม่มีความแตกต่างกัน

ตารางสรุปการเปรียบเทียบบทบาทสตรีในฐานะมารดาของนางสีดา

บทบาทสตรีในฐานะมารดาของนางสีดา ในรามายณะ(ประเทศอินเดีย)	บทบาทสตรีในฐานะมารดาของนางสีดา ในรามเกียรติ์ (ประเทศไทย)
<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้ความรักและควายุติธรรมแก่บุตร 2. ให้การศึกษาเล่าเรียนแก่บุตร 3. ให้การอบรมสั่งสอนแก่บุตร 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้ความรักและควายุติธรรมแก่บุตร 2. ให้การศึกษาเล่าเรียนแก่บุตร 3. ให้การอบรมสั่งสอนแก่บุตร

1.9 สรุปบทบาทสตรีของนางสีดาภายใต้ระบบปิตาธิปไตย

เมื่อพิจารณาบทบาทสตรีของนางสีดาในฐานะบุตร ภรรยาและมารดาจากวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์และมหากาพย์รามายณะพบว่านางสีดาในฐานะบุตรและภรณยานั้นต่างตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบปิตาธิปไตยอย่างชัดเจน ผ่านการปฏิสัมพันธ์ของตัวละครบุรุษ เช่น พระชนก พระราม ทศกัณฐ์ หนุมาน เป็นต้น

โดยนางสีดาต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของบุรุษที่มีอำนาจในการครอบงำสตรีผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ได้แก่ บิดา สามีและบุรุษอื่นที่มีอำนาจในสังคมถึงแม้ว่าบุรุษผู้นั้นจะไม่เคยมีความเกี่ยวข้องกับสตรีเลยก็ตาม ทำให้สตรีต้องถูกเอารัดเอาเปรียบ กดขี่ ถูกเหยียดหยาม อีกทั้งการที่บุรุษมีพลังกำลังทางเพศที่เหนือกว่าจะนำไปสู่การแบ่งแยกทางเพศ ทำให้สตรีต้องตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบบุรุษแทบทุกด้าน เช่น บทบาทสตรีของนางสีดาในฐานะบุตรนางต้องให้ความเคารพเชื่อฟังบิดาโดยไม่มีสิทธิ์ในการออกความคิดเห็นหรือตัดสินใจใดๆ ในเรื่องการเลือกคู่และพิธีอภิเษกของนางเลย ทุกอย่างขึ้นอยู่กับบิดาเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมดซึ่งพิธีการแต่งงานเปรียบเสมือนเป็นพิธีกรรมการถ่ายโอนกรรมสิทธิ์ที่บิดามีอยู่เหนือบุตรไปสู่สามี

สรรค์สร้างให้นางสีดาเป็นองค์ลักษมีอวตารในขณะที่พระลักษมณ์เป็นเพียงสังข์ บัลลังก์นาคบริวารของพระนารายณ์เท่านั้น ฐานะของพระลักษมณ์จึงอ่อนด้อยกว่านางสีดา จึงสรุปได้ว่าอำนาจของระบบปีศาจปไตยไม่ได้ครอบงำสตรีทุกคนในสังคม หรือแม้แต่สตรีคนเดียวก็ตามที่อาจถูกครอบงำในบทบาทอีกมิติหนึ่งแต่ในบางมิติสตรีก็สามารถมีอำนาจในการครอบงำบุรุษที่มีสถานภาพต่ำกว่า สรุปคือ อำนาจบุรุษในการครอบงำสตรีภายใต้ระบบปีศาจปไตยจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อสตรีผู้นั้นมีสถานภาพอ่อนด้อยกว่าหรือเท่าเทียมกัน แต่ถ้าเมื่อใดก็ตามที่สตรีมีสถานภาพสูงกว่าบุรุษอำนาจของระบบปีศาจปไตยก็ไม่สามารถที่จะครอบงำสตรีได้ ด้วยเหตุนี้จึงสามารถอธิบายถึงอำนาจของนางสีดาที่มีอยู่เหนือพระลักษมณ์ในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์และมหากาพย์รามายณะได้

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ นางสีดาในมิติของภรรยานางต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจสั่งการของพระรามแทบทุกอย่าง เช่น การสั่งประหาร การเนรเทศ การถูกบังคับให้ต้องอาสาประกอบพิธีลุยไฟ เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาในบทบาทการเป็นมารดาจากคติความเชื่อของฮินดูที่ให้ความสำคัญต่อความเป็นมารดาในฐานะเป็นผู้ผลิตสมาชิกในครอบครัว ยิ่งถ้าหากสตรีคนใดสามารถให้กำเนิดบุตรชายด้วยแล้วนางก็จะกลายเป็นอภิสิทธิ์ชนในครอบครัวเลยทีเดียว ดังนั้นหากจะพิจารณานางสีดาในบทบาทภรรยาที่มีบุตรชายถึง 2 คนให้พระรามแล้วจะพบว่านางสีดาสามารถมีอำนาจการต่อรองกับพระรามอย่างมากทีเดียว เช่น ในตอนที่พระรามมาขอพระมงกุฎกับพระลบในที่แรกนางสีดาก็ไม่ยินยอม นางสีดาหวังลูกเหมือนคำในสุภาษิตของไทยที่ว่าแม่จงอาจหวังไข่เลยทีเดียว หากแต่นางยินยอมพระรามเพราะบทบาทการเป็นภรรยาทับซ้อนอยู่อีกทั้งในฐานะบิดาที่มีอำนาจในการเลี้ยงดูและปกป้องดูแลบุตรชายตามขัตติยะประเพณีได้มากกว่า นางจึงยินยอมยกลูกให้พระรามเลี้ยงดู

อย่างไรก็ตาม นางไม่ยินยอมที่จะคืนดีกับพระรามเด็ดขาดจนกระทั่งพระอิศวรต้องลงมาไกลเกลี้ยและสถาปนาความสัมพันธ์ของนางสีดาขึ้นใหม่หลังจากความสัมพันธ์ดังกล่าวสิ้นสุดลงตอนที่พระรามสั่งประหารนางสีดา เป็นเพราะอุปนิสัยของนางที่มีความเด็ดเดี่ยวมีความเป็นตัวของตัวเองสูงและเชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ คุณงามความดีที่ซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อสามีของนางในฐานะภรรยา ประกอบกับความเป็นอภิสิทธิ์ชนในฐานะเป็นมารดาผู้ให้กำเนิดบุตรชายถึง 2 คนให้แก่พระรามด้วยแล้วยิ่งทำให้สถานภาพและเกียรติยศของนางสีดาปรากฏเด่นชัดเจนนยิ่งขึ้น จึงทำให้การที่พระรามเชิญนางสีดากลับสู่กรุงอโยธยาในฐานะแม่เมืองอย่างธรรมดาคงจะไม่สมฐานะ ดังนั้นผู้สร้างสรรค์จึงสร้างให้พระอิศวรซึ่งมีอำนาจสูงสุดในบรรดาเทพเจ้าทั้งหมดเป็นผู้สถาปนาความสัมพันธ์ในฐานะสามีภรรยาของพระรามและนางสีดาขึ้นมาอีกครั้ง

สรุป นางสีดาถือว่าเป็นตัวละครที่ในบางมิติก็ตกอยู่ภายใต้ระบบปีศาจปไตยอย่างชัดเจน แต่ในมิติของมารดานางสีดากลับพยายามท้าทายอำนาจของระบบปีศาจปไตยด้วย

การไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจในการครอบงำของพระรามและในบางโอกาสนางสีดาก็ได้ลุกขึ้นต่อสู้กับระบบปิตาธิปไตยอย่างเด็ดเดี่ยวด้วยการขอพระแม่ธรณีแทรกกายหนีไปยังเมืองนาคถึง 1 ปี โดยไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจการครอบงำของพระราม ดังนั้นไม่จำเป็นว่าสตรีทุกคนต้องตกอยู่ภายใต้ระบบปิตาธิปไตยเสมอไป โดยเฉพาะตัวละครสตรีในวรรณกรรมที่มักจะอยู่ภายใต้อำนาจการครอบงำของบุรุษเสมอ หากแต่สตรีต้องหาจุดยืนที่จะสามารถลุกขึ้นต่อสู้กับระบบปิตาธิปไตยอย่างเข้มแข็งดังเช่นในบางมิติของนางสีดาดังที่กล่าวแล้ว ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้อาจเป็นไปได้ว่าผู้สร้างสรรค์ที่เป็นชายเองก็มีความต้องการที่จะเห็นสตรีในสังคมที่อยู่ภายใต้ระบบปิตาธิปไตยลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อกบฏต่อระบบดังกล่าว จนสร้างสรรค์ให้นางสีดาเป็นนางในอุดมคติได้รับการยกย่องจากสังคมว่าเป็นนางในวรรณกรรมที่มีคุณค่าควรแก่ได้รับการยกย่องจากสังคมที่มีระบบชายเป็นใหญ่ครอบงำ ถึงแม้จะแฝงเร้นซึ่งอุดมการณ์ล้มล้างระบบปิตาธิปไตยก็ตาม

1.10 การอภิปรายสมมติฐาน

สมมติฐานข้อที่ 1 บทบาทและสิทธิของสตรีในฐานะบุตร ภรรยาและมารดาซึ่งสะท้อนจากวรรณกรรมเรื่องรามายณะของอินเดียและรามเกียรติ์ของไทยไม่แตกต่างกัน

จากผลการศึกษาพบว่าบทบาทสตรีในฐานะบุตร ภรรยาและมารดาของไทยและอินเดียไม่แตกต่างกันเพราะการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมอินเดียมาสู่ประเทศไทย ทำให้ประเทศไทยและอินเดียมีคติความเชื่อและค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทสตรีคล้ายคลึงกัน และจากอิทธิพลของระบบปิตาธิปไตยมีอำนาจในการครอบงำสังคมโดยเฉพาะความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่บุรุษอยู่เหนือกว่าสตรี

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่ทำให้บทบาทสตรีในฐานะบุตรของอินเดียและไทยคล้ายคลึงกัน เนื่องจาก

การที่ประเทศอินเดียซึ่งเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักของโลกได้เผยแพร่วัฒนธรรมของตนมาสู่ดินแดนที่เป็นประเทศไทย โดยวัฒนธรรมดังกล่าวนั้นหมายรวมถึง ค่านิยม คติความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ หลังไหลเข้ามายังดินแดนที่เป็นประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากการยึดถือพระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทพ พิธีการต่างในราชสำนักล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อของฮินดูทั้งสิ้น เช่น พิธีโสกันต์ พิธีแรกนาขวัญ พิธีโล้ชิงช้า เป็นต้น ตลอดจนถึงบทกฎหมายของไทยก็ได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายพระมนู

ธรรมศาสตร์ของอินเดีย ซึ่งรวมถึงมหากาพย์รามายณะของอินเดียที่ไทยได้รับอิทธิพลเข้ามาจนกลายเป็นรามเกียรติ์ของไทย ดังนั้นบทบาทสตรีของทั้งประเทศไทยและอินเดียในฐานะบุตรภรรยาและมารดาย่อมคล้ายคลึงกันเพราะการฝังรากลึกของวัฒนธรรมอินเดียในประเทศไทย

บทบาทสตรีในฐานะบุตร พระมณูได้มีข้อกำหนดถึงหน้าที่ของบุตรในสังคมอินเดียว่าต้องให้ความเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดามารดาอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะบุตรสาวที่ต้องเชื่อฟังบิดามารดาในเรื่องเกี่ยวกับการเลือกคู่แต่งงาน ซึ่งค่านิยมดังกล่าวได้แพร่กระจายเข้ามาสู่สังคมไทยโดยถือว่าเป็นหน้าที่ของบิดามารดาที่ต้องรับผิดชอบหาคู่ในแก่บุตร โดยเฉพาะบุตรสาว เช่น นางสีดายินยอมแต่งงานกับพระรามตามความเห็นชอบของพระชนก เป็นต้น

บทบาทสตรีในฐานะภรรยา พระมณูได้มีข้อกำหนดให้ภรรยามีฐานะเปรียบเสมือนเป็นคู่แท้ทางจิตวิญญาณ (Soul mate) ของสามี ถึงแม้อิทธิพลของเรื่องดังกล่าวในประเทศไทยจะไม่เข้มข้นเท่ากับสังคมอินเดียก็ตาม แต่ในสังคมไทยก็ถือว่าสามีและภรรยาเป็น "คูชีวิต" ของกันและกัน ดังนั้นจึงต้องอยู่เคียงข้างว่ายามทุกข์หรือ เช่น การที่นางสีดาขอติดตามไปปรนนิบัติรับใช้พระรามในป่า เป็นต้น

อีกทั้งสิ่งหนึ่งที่พระมณูให้ความสำคัญอย่างมาก คือ ความบริสุทธิ์ของสตรี ดังนั้นสตรีในฐานะภรรยาจึงต้องมีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามีผู้เดียวไปตลอดชีวิต ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับประเทศไทยดังที่ในกฎหมายมีการบัญญัติถึงบทลงโทษของสามีหรือภรรยาที่ประพฤติผิดใจไว้อย่างยืดยาว ดังที่นางสีดาต้องพิสูจนตัวเองจากการประกอบพิธีลุยไฟ

บทบาทสตรีในฐานะมารดา พระมณูได้มีข้อกำหนดว่าสตรีในฐานะมารดาต้องให้การเลี้ยงดูแก่บุตร ตลอดจนให้การศึกษากับบุตรโดยเฉพาะมีหน้าที่ร่วมกับบิดาในการหาคู่ครองแก่บุตร ซึ่งจะเห็นได้ว่าสตรีในฐานะมารดาของไทยก็มีหน้าที่เช่นเดียวกับที่บัญญัติไว้ในพระมณู แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพระมนูธรรมศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อกฎหมายตราสามดวงของไทย จนทำให้บทบาทสตรีในฐานะบุตร ภรรยาและมารดาของไทยและอินเดียไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 บทบาทและสิทธิของสตรีในฐานะภรรยาจากเรื่องรามายณะและรามเกียรติ์ได้รับอิทธิพลจากอำนาจของระบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) โดยสะท้อนผ่านระบบสัญลักษณ์จากวรรณกรรม

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องรามายณะและรามเกียรติ์ได้ใช้ระบบสัญลักษณ์ในการสื่อเพื่อให้ทราบถึงอิทธิพลจากอำนาจของระบบปิตาธิปไตย โดยแสดงออกผ่านบทบาทของตัวละคร

1. พระอิศวร เป็นสัญลักษณ์ของระบบปีตาธิปไตยในเรื่องรามเกียรติ์และรามายณะเนื่องจากเหตุการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพราะโองการของพระอิศวรทั้งสิ้น โดยเฉพาะการทำให้สตรีเป็นเครื่องหมายแห่งชัยชนะของพระราม ตัวอย่างเช่น

1.1 บทบาทสตรีในฐานะบุตร เนื่องจากสตรีในฐานะบุตรถูกรับจากระบบปีตาธิปไตยเนื่องจากบิดามีอำนาจในการครอบงำบุตรผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่บิดาอยู่เหนือบุตร ดังนั้นบุตรจึงไม่สามารถมีสิทธิออกเสียงหรือตัดสินใจเรื่องใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับตน เช่น นางสีดาต้องยินยอมแต่งงานกับพระรามโดยไม่มีตอนใดที่แสดงให้เห็นเลยว่าผ่านความเห็นชอบจากนาง

การที่พระลักษมีอวตารเป็นนางสีดาในฐานะบุตรของนางมณฑิลาซึ่งต่อมานางได้กลายมาเป็นบุตรบุญธรรมของพระชนก เพราะถูกทศกัณฐ์ผู้เป็นบิดาทอดทิ้งในเรื่องรามเกียรติ์สำหรับเรื่องรามายณะนางเป็นบุตรของท้าวทศรถที่ได้ได้นาง เพื่อให้ทศกัณฐ์ลักนางไปยังกรุงลงกาเป็นการสร้างความชอบธรรมแก่พระรามในการปราบทศกัณฐ์ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญชาของพระอิศวร

1.2 บทบาทสตรีในฐานะภรรยา บรูซเห็นภรรยาเป็นเพียงวัตถุทางเพศที่ไม่มีจิตใจ มีค่าไม่ต่างอะไรไปจากทรัพย์สินและเครื่องมือในการแสดงอำนาจและสร้างความชอบธรรมของบรูซ เนื่องจากตัวละครสตรีในเรื่องรามายณะและรามเกียรติ์ต่างถูกนำเข้าสู่กระบวนการกลายสภาพจากคนให้กลายเป็นเพียงวัตถุ (Dehumanization) ทั้งสิ้น จึงทำให้สตรีถูกเอารัดเอาเปรียบและตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบบรูซในทุกด้าน เช่น ความงามของนางสีดาทำให้ถูกทศกัณฐ์ลักไปเพื่อต้องการให้นางเป็นมเหสีทั้งที่ทศกัณฐ์มีนางมณฑิลาอยู่ก่อนแล้วก็ตาม ตอนพระรามสั่งให้นางลุยไฟและสังเวยเทคนางสีดาในรามายณะแต่เรื่องรามเกียรติ์ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่านางสีดามีค่าเป็นเพียงทรัพย์สินของสามี

การที่นางสีดาในฐานะภรรยาต้องประกอบพิธีลุยไฟก็ล้วนแต่มีสาเหตุมาจากโองการของพระอิศวรที่ต้องการปราบยักษ์ โดยใช้นางเป็นกลไกนำไปสู่ความสำเร็จของพระราม

1.3 บทบาทสตรีในฐานะมารดา ถึงแม้ว่าสตรีในฐานะมารดาจะได้รับการยกย่องสูงสุดจากสังคมก็ตามที่สามารถให้กำเนิดบุตรได้ แต่ภายใต้ระบบปีตาธิปไตยสตรีในฐานะมารดาจำเป็นต้องให้กำเนิดเฉพาะบุตรชายเท่านั้น เพื่อเป็นการสืบทอดอุดมการณ์ของระบบปีตาธิปไตยให้คงอยู่ต่อไป ดังเช่น ในเรื่องรามเกียรติ์และรามายณะพบว่าตัวละครที่มีฐานะเป็นพระมหากษัตริย์มักจะมีแต่โอรสเท่านั้น เช่น ท้าวทศรถทำพิธีขอบุตรจนกำเนิดมาเป็นพระราม พระลักษมณ์ พระพรต พระสัตรุด นางสีดาก็มีบุตรชายที่ 2 คนถึงแม้พระลบจะเกิดจากไสยเวทของพระฤาษี เป็นต้น

การที่นางสีดาในฐานะมารดาได้รับการไถ่เกลียดจากพระอิศวรให้คืนดีกับพระรามเพื่อช่วยกันเลี้ยงดูบุตรและปกครองไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ซึ่งพระอิศวรก็เป็นผู้จัดงานอภิเษกนางสีดาเป็นครั้งที่ 2 ยังวิมานของพระองค์ก่อนที่นางจะกลับคืนสู่กรุงอโยธยา

2. นางสีดาในฐานะบุตร ภรรยาและมารดา เป็นสัญลักษณ์ของการถูกกดขี่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจการครอบงำของบุรุษผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ทำให้บุรุษอยู่เหนือกว่าสตรีในทุกด้าน ทำให้สตรีถูกเอารัดเอาเปรียบทางเพศและตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบบุรุษในทุกด้าน

3. จำนวนของนางสนม เป็นสัญลักษณ์ของวัตถุทางเพศและเครื่องหมายในการสร้างอำนาจแก่บุรุษ โดยตัวละครที่มีอำนาจในเรื่องรามเกียรติ์และรามายณะส่วนใหญ่จะมีนางสนมจำนวนมากมาอยู่ภายใต้อำนาจ เช่น ในเรื่องรามเกียรติ์ตอนที่มิช่าศึกมาประชิดกรุงไทยเกษนางสนมจำนวน 16,000 คนได้ช่วยกันปรนนิบัติข้าศึกศัตรูเพื่อลวงให้ตายใจอรจนพระพรตมาถึงจะได้ปราบปรามได้โดยง่าย แต่เมื่อพระพรตมาถึงและได้รับชัยชนะนางสนมทั้งหมดถูกพระพรตสั่งประหารชีวิตเพราะมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม แม้แต่พระรามเองก็มีนางสนมภายใต้การปกครองจำนวน 84,000 คนเช่นเดียวกัน